

478898

J. Ghiorghiu

GENEZA

INTRODUCERE ȘI COMENTAR

de

Prof. Dr. Vasile Tarnavski.

287601

B.C.U. IASI

Cernăuți, 1907.

SOCIETATEA TIPOGRAFICĂ BUCOVINEANĂ.

RS

27 0 - 1978
H.
acc: 448898

Precuvântare.

Comentariul prezent e o ediție separată a lucrării mele publicată în revista bisericească »Candela« în anii 1905, 1906 și 1907. Prin publicarea scrierii acesteia am voit să corespund mai întâiu necesității tinerimei studioase, ca aceasta să se poată folosi de un manual de exegeză pentru cartea, care din toate cărțile T. V. mai ales se citește și se explică după textul original la facultatea noastră teologică. Dară și păstorul de suflete și mai ales catehetul dela școalele populare și medii va afla material bogat pentru compunerea și întocmirea predicilor și catehezelor sale.

Principiile directive la compunerea comentariului le-am expus în § 2. În genere am căutat să mă țin de planul folosit de profesorii Onciul și Voiutschi la compunerea comentarelor la cărțile: Psalmii, Ioel, Proverbele. Ce se atinge de chestiunile privitoare la autorul și timpul compunerii Genezii apoi relativ la păreriile »critice moderne« precum și la literatura exegetică a Genezii, aceste toate vor face obiectul unei introduceri generale a Pentateuhului întreg care scoposec a o publica după terminarea comentariului la cărțile Exod, Numerii Leviticul și Deuteronomiul.

Cernăuț, în 1 Februarie 1907.

Autorul.

Abreviațiuni.

- LXX = Traducerea grecească a Bibliei de cei 70, Septuaginta
A = Traducerea grecească a Bibliei de Achila.
Θ = Traducerea grecească a Bibliei de Teodoțion.
Σ = Traducerea grecească a Bibliei de Simmachus.
Sam. și Sa. = Traducerea samaritană a Bibliei.
O = Traducerea aramaică a lui Onkelos.
P = Peșitta, traducerea siriacă a Bibliei.
M = Colecțiunea opurilor sântilor părinți, edată de Migne.
V = Vulgata, traducerea latină a lui Ieronim.
Ges. = W. Gesenius, Hebräische Grammatik, völlig umgearbeitet
von E. Kautzsch 27. Aufl.
I = Iahvistul.
E = Elohistul.
P = Codicele preoțesc.
R = adaosuri făcute de un redactor mai târziu.
acc. = accuzativul.
-

J. Gheorghite

Întroducerea generală.

§. 1.

Cuprinsul, planul și împărțirea Genezei.

Cartea întâia a lui Moisi, intitulată în textul original בראשית, la început, în cod. alex. al LXX Πέντετος ἀνάμνησις, de către Rabbinii ספר יצירת cartea creațiunii, s'a numit după cuprinsul ei Geneza. Începând cu creațiunea ceriului și a pământului și încheiând cu moartea lui Iosif, cartea aceasta ni dă știre nu numai despre începutul și primile stadii ale universului și ale omenimei, ci și despre începutul instituțiilor de mântuire în scopul înființării imperiului dumnezeesc pe pământ. Geneza începe cu creațiunea universului, pentrucă acesta formează baza pentru imperiul dumnezeesc, fiindcă Dumnezeu după planul său etern din bunătatea sa nefinită a creat universul atât pentru revelarea și preamărirea ființei sale nevizibile cât și spre fericirea creaturelor sale. Universul creat deci cuprinde ca centrul său paradisul, iară în paradis se află omul cel creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, și e capul și cununa ființelor vizibile. Cu desvoltarea lui începe istoria universului și a imperiului dumnezeesc. Căderea sa în păcat a adus peirea și moartea în întreaga creațiune (Gen. 3, 17; Rom. 8, 19); mântuirea sa din păcat se va fini cu transfigurarea ceriului și a pământului (Ies. 65, 17; 66, 22; 2 Petr. 3, 13; Apoc. 21, 1). Ce e drept oamenii prin păcatul lor s'au depărtat de Dumnezeu, însă Dumnezeu în bunătatea sa nefinită nu s'a separat de oameni, de creaturele sale. Îndată după păcătuirea oamenilor El nu numai li-a anunțat împreună cu pedeapsa și mântuirea, ci și mai târziu li s'a manifestat ne'ncetat spre a-i atrage la

sine și spre a-i readuce pe calea mântuirii. Prin aceste ingerenți ale lui Dumnezeu asupra universului prin teofanii, revelațiuni verbale și faptice, evoluțiunea istorică a genului omenesc a devenit istoria mântuirii.

Ce se atinge de cuprinsul mai de-aproape al Genezei, apoi ea ni expune în liniamente mărețe istoria mântuirii dela începutul ei până la timpul patriarhilor, pre cari Dumnezeu i-a ales spre a efectui prin ei mântuirea universului. Restimpul acesta lung de cam 2300 de ani se desface în două perioade. Periodul prim cuprinde desvoltarea omenimei dela început și până la lățirea și separarea omenimei în multe popoare cu limbi deosebite (2, 4—11, 26); și prin diluviu se împărțește în două secțiuni. În cea dintâiu care cuprinde timpul dela Adam până la Noe se expune istoria căderii în păcat, modul de viețuire și etatea urmașilor fiilor lui Adam și corupțiunea acestora (2, 4—6, 8). Secțiunea primă se finește cu catastrofa diluviului (6, 9—8, 18). În secțiunea a doua, care cuprinde timpul dela Noe până la Tera, tatăl lui Abraam, se comunică legătura, care Dumnezeu o încheiă cu Noe, blăstămul și binecuvântarea lui Noe, genealogia popoarelor descendente dela cei trei fii ai lui Noe, amestecarea limbilor și împrăștierea popoarelor și genealogiile lui Sem până la Tera 8, 20—11, 26. — Periodul al doilea cuprinde timpul patriarhal; el expune detaliat vieța celor trei patriarhi, și anume dela chemarea lui Abraam și până la moartea lui Iosif 11, 27—50.

Din conspectul acest general al cuprinsului rezultă și planul Genezei: ea ni dă istoria imperiului dumnezeesc din timpul preistoric. Prin expunerea simplă a cursului evolutiv al universului sub conducerea lui Dumnezeu Geneza voește să arete, în care mod Dumnezeu ca guvernatorul universului a preparat pentru mântuire pre omul cel creat după chipul și asemănarea lui, care însă neascultând de porunca lui Dumnezeu a căzut în păcat; ea ni istorisește deci îndrumarea înființării imperiului dumnezeesc, în care avea să se prepareze mântuirea universului. Pecând deci omenimea în puterea binecuvântării dintr'o parचे se înmulția întru popoare multe și umplea pământul, Dumnezeu din partea sa prin cuvânt și prin faptă lucră în contra răului, care ca consecuența păcatului pătrunsă întreaga omenime; în privința aceasta Dumnezeu manifestă voința sa prin precepte, promisiuni, amenințări precum și prin trimiterea de pedepse și judecăți asupra celor, cari desprețuiau grația lui. Pe lângă legea întemeiată

în planul creațiunii despre dezvoltarea unității genului întru mulțimea de popoare se observă și legea așijderea întemeiată în planul dumnezeesc despre separarea celor drepti de cei fărădelege în scopul creșterii unui neam ales pentru mântuirea întregii omenime. Aceasta lege dublă servește ca bază pentru selecțiunea, orânduirea și împărțirea materialului istoric al Genezei. Conform generațiunii genealogiile formează cadrul istoric, în care sunt cuprinse descrieri ale persoanelor și evenimentelor marcante, pecând orânduirea și împărțirea materialului istoric se îndreaptă după legea separațiunii.

Ce se atinge de împărțirea Genezei, apoi cuprinsul istoric al ei se împărțește prin suprascreri de aceeaș formulă (אלה תולדות, aceasta este istoria) în zece secțiuni sau cărți, cărora li premerge referatul creațiunii (cosmogonia) 1, 1—2, 3 ca introducere. Geneza se împărțește deci în modul următor :

Introducerea Genezei 1, 1—2, 3: referatul creațiunii (cosmogonia).

I. Carte, 2, 4—4, 26; Istoria ceriului și a pământului.

II. Carte, 5, 1—6, 8: Istoria lui Adam, genealogia liniei lui Set și amestecarea urmașilor lui Set cu urmașii lui Cain până la Noe.

III. Carte, 6, 9—9, 29: Istoria lui Noe.

IV. Carte, 10, 1—11, 9; Istoria fiilor lui Noe.

V. Carte, 11, 10—26: Istoria lui Sem, genealogia lui Sem până la Tera, tatăl lui Abraam.

VI. Carte, 11, 27—25, 11: Istoria lui Tera, precum și a fiului său Abraam.

VII. Carte, 25, 12—18: Istoria lui Izmail.

VIII. Carte, 25, 19—35, 29; Istoria lui Isaac.

IX. Carte, 36, 1—43: Istoria lui Esau.

X. Carte, 37, 1—50, 25 Istoria lui Iacob.

Ambele perioade cuprind deci câte 5 secțiuni. Împărțirea aceasta rezultă acuma din cuprinsul și planul Genezei. Ambele perioade, în care se expune istoria primitivă a imperiului dumnezeesc, pretind împărțirea în două părți principale. Toate cele ce se expun în periodul prim, adecă în timpul dela Adam și până la Tera, stau ce e drept într'o legătură clară, însă totuș nu imediată cu întemeierea imperiului dumnezeesc. În istoria despre paradis se indică raportul primordial al omului față de Dumnezeu și misiunea lui aici pe pământ; în căderea în păcat — necesitatea instituțiunelor dumnezești pentru mântuirea celor căzuți; în promisiunea ce urmează blăstămului —

prima rază de speranță în mântuirea viitoare; în separarea urmașilor lui Adam într'o generațiune pioasă și alta înrăutățită se expune purtarea omenimei întregi față de Dumnezeu; în diluviu se prefigurează judecata asupra celor păcătoși și în conservarea și binecuvântarea lui Noe — scutirea celor pioși de peire; în fine în genealogia popoarelor și împărțirea lor precum și în genealogia lui Sem se ia în vedere alegerea unui popor, prin care avea să se efectuească mântuirea. Prepărările speciale pentru formațiunea poporului acestuia încep abia cu chemarea lui Abraam și se cuprind în conducerea și în promisiunile dumnezeiești, de cari s'au făcut părtași Abraam, Isaac și Iacob. Din aceasta împărțire conform unui plan firm rezultă clar că Geneza este opul unitar al unui autor, care pe baza revelațiunei dumnezeiești expune evoluțiunea istorică a omenimei dela început și până la moartea lui Iosif.

§ 2.

Principiile directive la compunerea comentariului.

Comentariul caută de a explica cărțile lui Moisi după sensul lor istoric-literal, adică a scoate sensul acela, care îl dau cuvintele după însemnarea lor usitată în timpul și în împrejurările, când au viețuit autorul sânt. Totodată s'a respectat și spiritul ascuns sub literă, considerându-se întregul institut al Testamentului Vechiu după scopul lui cel înalt ca pedagog spre Christos.

Obiecțiunile principale ale „criticei“ moderne s'au considerat în mod sistematic. Ca explicarea însă să nu fie întreruptă prin polemică continuă, „critica“ formează în regulă obiectul principal al notelor introducătoare.

Între altele „critica“ presupune, cumcă în Geneza domnește o diversitate a uzului de vorbire care ne-ar necesita de a presupune mai mulți autori. Aceasta părere e însă cu totul greșită. De aceea în introducerea în singuritele „cărți“ ale Genezei se înduc unele cuvinte care se află la diferiții autori pretinși. Mai ales s'au considerat singuritele cuvinte, căci atât morfologia cât și sintaxa manifestează o construcțiune atât de unitară încât cu totul e de prisos a înduce pentru aceasta exemple.

Introducerea specială.

Cosmogonia biblică 1, 1—2, 3.

Partea primă a Genezei cuprinde referatul despre creațiunea și formațiunea universului sau cosmogonia biblică. Ea ni expune originea ceriului și a pământului, a luminei, a plantelor, a corpurilor cerești, a animalelor precum și creațiunea omului celui dintâiu. După dispunerea dumnezească universul fu creat în „șese zile“; în ziua a șaptea Dumnezeu a păusat și prin aceea a sântit'o. Descrierea aceasta se numește cosmogonia sau exaameron.

Spre a explică cosmogonia biblică, e necesar a considera originea ei. Ea este o parte a santei Scripturi, deci e inspirată, originea ei trebuie a o reduce mai mult la Dumnezeu, decât la oameni. Referatul biblic despre creațiune nu poate să fie rezultatul cugetării omenști. Ce e drept, despre originea și formațiunea universului se pot formulă unele ipoteze, dară cumcă omul numai pe baza rațiunii sale să-și fi putut formulă părerea sa despre originea și formațiunea universului astfel, cum s'a expus în referatul biblic, aceasta nu se poate demustra nicidecum. Modul narațiunii, forma și împărțirea ei arată evident, cumcă omul singur n'a fost în stare a compune acest referat. De aice rezultă cumcă referatul biblic își are originea sa în revelațiunea supranaturală.

Aceasta revelațiune trebuie să o fi primit numai Adam. Unul dintre scopurile referatului biblic despre creațiune e și acela de a formă o bază pentru mandatul sântirei sabbatului, care mandat trebuie să existe și pentru omul prim. Mandatul acesta nu eră proclamat ca o lege dumnezească pozitivă, căci referatul biblic despre creațiune cuprinde numai o unică lege dumnezească pozitivă, adecă oprirea de a mânca din pomul cunoștinței binelui și a răului¹⁾; acest mandat există numai în forma de determinare liberă cu putere obligătoare. Obligațiunea de a sânti ziua sabbatului stă în legătură strictă cu cuprinsul și forma referatului biblic. Adam deci trebuie să aibă știre despre referatul biblic al creațiunii. Cumcă acest referat

¹⁾ Gen. 2, 17.

trebuie de redus la Adam, se cunoaște și din considerațiunea următoare: Multe tradițiuni despre originea universului, care sunt mai vechi decât timpul lui Moisi, au mare asemănare cu referatul biblic despre creațiune. Fiind însă că acest din urmă din cauza cuprinsului său simplu e de o origine cu mult mai veche, apoi rezultă și de aici că trebuie să fie cu mult mai vechiu, decât timpul lui Moisi. Se naște acuma întrebarea, în care mod i-s'a comunicat lui Adam revelațiunea relativă la cosmogonie. Revelațiunea supranaturală e ori imediat intelectuală, adică ea se comunică astfel că spiritul lui Dumnezeu influențează direct asupra spiritului omului și anume, prin cuvânt, care e expresiunea imediată a ideilor celui ce se revelează, sau ea este o viziune. Viziunea, fie că se întâmplă în stare de veghiare sau în vis, sau în extază, apelează mai întâiu la vederea și apoi și la auzul omului. Ea ni dă o icoană a adevărului revelat, care poate să fie petrecută și de cuvinte, ce se țin de icoană sau ele explică icoana. Astfel de revelațiune vizionară a trebuit să fi primit și Adam. Căci

a) Revelațiunea comunicată prin viziune e mai perfectă decât cea pur intelectuală, deoarece cea dintâiu e cu mult mai intuitivă. Omul în viziune nu numai aude dară și vede și simțește, deci toate facultățile sale sunt active spre a observa obiectul viziunii.

b) Referatul creațiunii se caracterizează prin o expunere foarte vie și intuitivă; și exegeza raționalistă concede cumcă referatul creațiunii e un cap de operă cu privire la expunerea plastică.¹⁾

c) Stării în care omul se afla în paradis îi corespunde viziunea ca modul cel mai potrivit de revelațiune. În cap. 2 se comunică cumcă Adam prin o viziune fu instruat despre originea și misiunea muerii; e deci foarte probabil cumcă Adam în asemenea mod fu instruat despre originea și chemarea universului și a omului, fiindcă adevărul acesta e totașa de important ba chiar mai important decât cel dintâiu.

d) Referatul biblic ni se prezintă nu ca o reproducere a unei istorisiri, ci ca o istorisire a unui martur ocular. Însă un martur ocular, care de bună samă putea să fie numai un om, nu se poate cugeta înainte de creațiunea lumii.

¹⁾ Friedrich Tuch. Kommentar über die Genesis, Halle 1838, zice la explicarea cap. I: Die erste Erzählung Kapitel 1 bis 2, 3 schildert einfach schön und erhaben, wie sich auf Gottes Schöpferwort die Welt ihrem Nichts entwand und sich in der Zeit bis zu ihrer Vollendung entwickelte.

e) Viziunea se caracterizează prin ceva cu totul particular. Pecând viziunile profeților au de obiect un eveniment viitor sau present, aceasta însă ia în privire trecutul; totuși ambele feluri de viziuni cu privire la originea și la scopul lor se țin de aceeași categorie: autorul lor e Dumnezeu; scopul lor instrucțiunea extraordinară a oamenilor.

Ce se atinge de întrebarea, când a avut Adam viziunea aceasta, apoi trebuie răspuns cumcă el a trebuit să o aibă în timpul creării sale. Când el se trezi din somnul său vizionar, era împlinită cultivarea sa care îi era necesară spre împlinirea misiunii date de creator. Sufletul său era creat de către Dumnezeu cu facultățile necesare; un grad mai înalt de cultură i-s'a comunicat în prima viziune; aceasta i-a fost prima sa creștere și instrucțiune. Căci nu se poate cugeta ca omul cel prim mai întâiu să fi fost creat deplin și apoi mai târziu în viziune să fi primit instrucțiunea necesară. Omul cel prim ca acela ce e creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu din primul moment trebuie să aibă acea perfecțiune, ce-i era necesară spre împlinirea misiunii sale, deci instrucțiunea necesară el a trebuit să o primească printr'o viziune în timpul creațiunii sale. De aici se deduce și alta consecvență importantă. În viziune Adam fu înștiințat și despre voința lui Dumnezeu că genul omenesc să se înmulțească, el trebuie să fie instruit despre existența muerii și despre referința ei față de bărbat; prin urmare întâmplarea istorisită despre creațiunea muerii în cap. 2 i-s'a comunicat așijderea în viziunea aceasta. Deace rezultă mai departe cumcă creațiunea muerii s'a întâmplat în același timp cu cea a bărbatului și că și muerea a primit în timpul creării sale acea instrucțiune. Aceasta interpretațiune o presupun necondiționat și cuvintele binecuvântării 1, 28: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți pre dânsul și domniți preste peștii mării și preste paserile ceriului și preste toate animalele câte se mișcă pe pământ.

Să cercetăm acuma cum a fost viziunea lui Adam? Viziunea aceasta n'a putut să fie pur simbolică, pentrucă o atare n'ar fi fost potrivită pentru omul prim. Omul trebuie să fie instruit într'un mod clar despre Dumnezeu și despre raportul lui Dumnezeu față de univers, precum și despre raportul de dependență a omului către Dumnezeu și despre raportul omului față de natură; pentru astfel de instrucțiuni însă simbolică singură nu e suficientă. De altă

parte însă trebuie de constatat cumcă Adam n'a primit o icoană detaliată despre procedeul creațiunii. Căci aceasta i-ar fi mijlocit o atare cunoștință a naturii, care ar fi suprimat ori ce năzuință pe terenul științelor naturale. Capabilitatea evoluțiunii pe terenul naturii eră chiar și pentru omul fără de păcate o lege naturală. Viziunea creațiunii trebuie deci a o defini astfel, că ea i-a comunicat vizionarului actul creațiunii într'un mod care ține calea mijlocie între o viziune simbolică și între o icoană ce arată realitatea deplină. Simbolică a fost împărțirea actului de creațiune într'un timp de șase zile. Acțiunea lui Dumnezeu se expune într'o icoană a săptămânii. „Zilele“ referatului creațiunii sunt o icoană a zilelor săptămânale. După timpul duratei lor zilele aceste pot să fie zile naturale de câte 24 de oare, pot însă să fie și mai scurte. Dela timpul creațiunii omului începând, ziua vizionară trecu în cea naturală. — Precum împărțirea timpului așa și modul acțiunii era simbolic: Dumnezeu vorbi și s'a făcut. — Mai puțin simbolică eră cea parte a viziunii, în care i-se comunică omului asemănarea sa cu Dumnezeu. Aice nu aflăm un simbol, ci o icoană fidelă a obiectului. Prin urmare viziunea creațiunii e compusă din diferite icoane, dintre care unele sunt mai mult simbolice, altele arată mai mult o icoană fidelă.

O astfel de revelațiune corespunde și înțelepciunii și bunătății dumnezești. Căci aceasta l'a înzestrat pre om cu acele adevăruri supranaturale, care constituiesc începutul cunoștinței și venerațiunii dumnezești; omul prim l'a cunoscut pre Dumnezeu ca creatorul și susținătorul tuturor lucrurilor, iară pre sine ca pre acela care e creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și a căruia misiune constă într'acea ca prin manifestarea voinței sale libere să păstreze cea asemănare cu Dumnezeu în forma ei originală, de altă parte prin cea revelațiune i-s'au comunicat omului prim acele cunoștinți naturale, care erau necesare unui agricultor.

Din explicarea referatului biblic despre creațiune rezultă următoarele principii:

a) Referatul biblic despre creațiune nu voește să expună cum a fost creațiunea universului, ci cum s'a manifestat ea ochiului spiritual al lui Adam în scopul instrucțiunii sale conform exigențelor sale naturale și supranaturale. De aceea se lasă într'o parte toate întrebările, întrucât rezultatele științei despre evoluțiunea cosmică și telurică se află în exaameron. O comparațiune între „Biblie și știință“

nu pretinde textul biblic. De altminterlea se poate induce că progresul, ce-l statuează știința în evoluțiunea dela cele mai puțin perfecte, la cele mai perfecte se află și în exaameron. Despre geologie și paleontologie însă nu ne înstruează exaameron.

b) Din viziunea creațiunei Adam a dobândit cunoștința următoare: Dumnezeu a creat toate și le-a instituit toate conform scopului; obiectele create sunt realizările ideilor divine, adecă ele sunt bune; în sensul eminent omul poședea aceasta calitate, deoarece el era creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

c) Adam însuș a dedus de aice consecvența de a onorâ și a-l adorâ pre Dumnezeu și anume în modul special tot în fiecare ziua a șeptea. Aceasta erâ consecvența religio-morală din conștiința omului că el toate are de mulțămit lui Dumnezeu.

ברא 1, 1 P.¹⁾; 6, 7 I. ראשית 1, 1 P.; 10, 10 I. תהום 1, 2 P.; 49, 25 I. אהר 1, 5 P, în aceeaș însemnare 2, 11 R. בתוך 1, 6 P; 2, 9 I; עשב 1, 11 P; 2, 5 I; נפש היה 1, 20 P; 2, 7 I. עוף השמים 1, 30 P; 2, 19 I; 7, 23 R. רמש 1, 25 P; 7, 23 R.

Intru cele următoare vom expune încercările cele mai însemnate care s'au făcut spre a aduce în armonie cosmogonia științifică cu cea biblică. Pe baza împărțirei date de C. Gutberlet²⁾ aceste încercări sau teorii se pot clasifica în modul următor:

1. Unii așază cele șase zile înainte de perioadele geologice — teoria diluvială³⁾;
2. Alții după acele — restituționismul;
3. Alții între acele — interperiodismul;
4. Alții în acele — periodismul⁴⁾;
5. Alții așază cele șase zile peste perioadele geologice, și anume:
 - a) ca metaforă asupra obiectului — allegorismul;
 - b) ca poezie preste proză — poetismul;

¹⁾ P= codicele preoțesc; I= Iahvistul; R= redactorul.

²⁾ Das Sechstagerwerk in »Frankfurter zeitgemässe Broschüren« 1882, d. 160 și urm.

³⁾ Cu nedreptul teoria aceasta se numește de cătră unii cea literală. Căci o interpretațiune literală a lui exaameron voesc să dee afară de Periodiștii maică toți comentatorii, mai ales părinții bisericești și școlastici. Caracteristic acestei interpretațiuni e explicarea literală plus condamnarea geologiei. Ascriind ea geneza sedimentelor mai ales diluviului, de aceea o numim teoria diluvială.

⁴⁾ Așjiderea și aceasta teorie cu nedrept se numește de cătră unii Concordismul, deoarece și alți exegeți ortodocși năzuesc o armonie, o concordie între cosmogonia biblică și cea științifică. Ceea ce-i caracteristic pentru teoria aceasta e explicarea zilelor, cu perioade — de aceea periodismul.

c) ca intențiunea despre starea faptică — idealismul; în urmă

6. Unii neagă cumcă în text e vorba despre cele șase zile ale creațiunii — liturgismul.

Ce se atinge de teoria diluvială sau cea literală, apoi aceasta străpune cele șase zile înainte de formațiunea sedimentelor, cari toate să se fi format abia după aceste zile și anume prin diluviu. Aceasta explicare stă însă în contrazicere cu rezultatele sigure ale științei naturale. Căci deși ar fi îndreptățite multe îndoeli despre rezultatele geologiei și ale paleontologiei, totuș e constatat cumcă pământul din stadiul prim al existenței și până la formațiunea sa actuală a trebuit să percurgă multe perioade de zeci de mii de ani și cumcă viața organică pe pământ a trebuit să existe foarte lung timp înainte de ce s'a ivit omul.

Teoria restituțiunii străpune cele șase zile după formațiunea sedimentelor. În decurs de perioade foarte îndelungate pământul eră desvoltat deplin cu plante și animale ceea ce s'ar aminti Gen. 1, 1. Aceasta stare fu nimicită prin o catastrofă fatală, totul se prefăcù într'un tohuwabohu, expus în Gen. 1, 2. Din starea aceasta haotică Dumnezeu restituì pământul în decurs de șase zile. Teoria aceasta pretinde deci ca pe la finea evoluțiunii anterioare, adecă cam la finea epocii terțiare să se fi întâmplat o catastrofă universală, care să fi nimicit întreaga aceasta evoluțiune împreună cu flora și fauna într'un tohuwabohu; părerea aceasta însă nu e întemeiată; cât s'a putut constata, perioadele geologice trec pe nesimțite una în alta, fără ca să se observeze o urmă despre atare catastrofă.

După teoria interperiodismului cele șase zile trebuie de intercalat între cele șase perioade geologice mai nou; zilele aceste n'ar fi zile continue, ci întrerupte prin perioade lungi. Dară în cazul acesta nu s'ar putea zice mai mult că Dumnezeu a creat lumea numai în șase zile.

Teoria periodismului sau și cea a concordanței explică cele șase zile ale creațiunii ca șase perioade ce urmează unul după altul și care se pot cunoaște în sedimentele geologice și paleontologice. Geologia istorică împarte istoria evoluțiunii pământului în mai multe perioade, care se cunosc din diferitele pături ale pământului. Etatea păturelor în regulă se determinează după remășiștele florei și ale faunei (fosile) conservate în singuritele pături; numai pentru păturele cele mai vechi, în care nu provin organisme, etatea lor se determinează din circumstanțele așezării în combinare cu

particularitățile petografice. Geologia împreună cu paleontologia propune deci următoarele perioade în istoria evoluției pământului după organismele sale:

I. Etate: Timpul primordial al pământului, în care lipsesc organismele, deci formațiunea azoică:	}	ziua
1 și
a 2.
1. Formațiunea de gneis.		
2. Formațiunea primordială de ardesie (Urschieferformation).		
II. Etate: Antichitatea pământului: formațiunea paleozoică	}	ziua
a 3.
1. Formațiunea cumbriană-siluriană.		
2. Formațiunea devoniană (Devonshire).		
3. Formațiunea carboniferă.		
4. Formațiunea permică (Perm in Rosia).		
III. Etate: Evul mediu al pământului; formațiunea mezozoică	}	ziua
a 4.
1. Formațiunea trias.		
2. Formațiunea iurasică (mai ales în Iura).		ziua
3. Formațiunea cretatică.		a 5.
IV. Etate: Timpul nou al pământului: Formațiunea kenozoică.	}	ziua
a 6.
1. Formațiunea terțiară.		
2. Formațiunea quaternară (diluviu, aluviu).		

Tabela aceasta indică în care mod conform teoriei periodismului zilele referatului biblic despre creațiune se împărțesc între perioadele singurite. Teoria aceasta deși s'ar părea, că aplanează diferențele între referatul biblic și rezultatele științelor naturale, totuș nu se poate susține mai ales din următoarele considerări:

a) Animalele acvatice create în ziua a cincea le întimpinăm nu abia în formațiunea iurasică, ci cu mult mai timpuriu. Afirmarea periodiştilor cumcă în zilele biblice de creațiune se înduce numai aceea ce conferă fiecărei zi tipul ei special, nu e suficientă spre a slăbi obiecțiunea aceasta; căci cu privire la cele 20000 de specii de animale în păturele cumbriane-siluriane și devoniane în timpul acesta nu se poate vorbi despre un număr neînsemnat de animale.

b) Așisderea provin specii noue de plante încă după periodul carbonifer (egal cu ziua treia); căci coniferele precum și alți arbori le întimpinăm abia în formațiunea trias, iurasică, cretară și terțiară.

c) Greutatea cea mai principală o formează explicarea zilei a patra; deoarece adecă concordiștii presupun între referatul creațiunii

și între perioadele geologice un paralelism, apoi ei trebuie să așeze aparițiunea stelelor între formațiunea carboniferă și cea iurasică; ca consecvență ar urmă, că în timpul cel mai vechiu al pământului, mai ales pe timpul formațiunei carbonifere condițiunile climatice și siderice au fost cu totul altfel decât acuma, prin urmare pământul în timpul acela a trebuit să se încălzească singur și astfel să fi dat posibilitatea existenței plantelor și a animalelor. Aceasta posibilitate nu se poate admite; căci în timpul carbonifer și devonian soarele trebuia să fi luminat pământul ca și în ziua de astăzi. Aceasta obiecțiune astronomică e suficientă de a nimici teoria aceasta. Ea apare deci ca un expedient slab, prin carele nu se pot combate atacurile credinței.

d) Pe baza teoriei acesteia așijderea foarte greu se pot explica cuvintele: „Și s'a făcut sară și s'a făcut demineată, ziua întâia,“ dacă ziua însamnă un period.

Allegorismul contestează zilelor creațiunei ori și ce obiectivitate și le reduce la modul de expresiune al lui Moisi. In versul prim al Genezii Moisi raportează în mod sintetic despre creațiunea ceriului și a pământului; toate aceste le explică el apoi prin allegorie în versurile următoare. Aceasta interpretațiune însă contrazice principiilor ermeneutice. Allegoria e o metaforă continuă, eară metaforă o paralelă abreviată. Figurele oratorice trebuie să fie evidente din text; însă în referatul biblic despre creațiune nu se află nici o indicațiune că ar cuprinde o allegorie.

Poetismul afirmă cumcă referatul despre creațiune nu e o istorie, ci un cântec, o poezie, un imn care Moisi îl trăduse din limba primordială în cea ebraică și-l puse în fruntea Genezei. Forma poetică primordială a suferit ceva, însă textul ebraic totuș a păstrat încâtva un colorit poetic. Dară dacă am și admite cumcă referatul acesta ar fi poetic, totuș cuprinsul lui ar putea să fie istoric. Dară poetismul exclude caracterul istoric al lui. Dacă însă referatul despre creațiune nu cuprinde o istorie adevărată, apoi atunce avem rezultatul curios că în cap. 2 se raportează creațiunea muerii fără ca înainte să se fi amintit despre creațiunea bărbatului sau despre creațiunea lumii. Eară dacă 1, 1—2, 3 e o poezie, o ficțiune, apoi atunce și cele următoare, care stau în conex strict cu începutul, sunt așijderea o ficțiune.

Teoria ideală afirmă: Cele șase zile ale creațiunii se reduc la intențiunea autorului: întru amintirea creațiunii universului autorul a voit să introducă păusarea zilei a șaptea, de aceea expune creațiunea universului ca un op de șase zile. Idealismul privește aceste zile nu ca șase restimpuri, ci ca șase momente principale ale acțiunii creatoare a lui Dumnezeu, ca șase idei dumnezeiești realizate prin creațiune. Inșă nici aceasta teorie nu e suficientă; căci nu se poate înțelege cum de șase momente sau acte să fie tipul pentru șase zile, adecă de ce șase acte se numesc șase zile; așijderea trebuie obiectat cumcă la explicarea unui text în prima linie trebuie considerate cuvintele textului, eară nu intențiunea sau scopul autorului; acesta trebuie dedus din cuvintele textului. Inrudită cu aceasta teorie e teoria mitismului îndreptat. Acesta deosebește în referatul despre creațiune fectele de formă. Cele dintăi (creațiunea prin Dumnezeu, bonitatea celor create, ordinea și binecuvântarea creațiunii, pozițiunea omului, instituțiunea săptămânei) sunt reale, cea din urmă în forma sa prezentă nu e liberă de adausuri mitice, care se trag dintr'un timp în care se întunecase tradițiunea primordială. Elementul mitic se cuprinde în cele șase zile. Explicarea aceasta nu se poate accepta acuma din momentele următoare: a) sântirea zilei a șaptea nu se poate baza pe un mit; b) dacă în forma referatului despre creațiune se află elemente mitice, atunce și în alte istorisiri ale Sântei Scripturi se pot afla astfel de mituri. Nu există un mijloc de a distinge cuprinsul de forma.

După teoria liturgismului în referatul despre creațiune nu e vorba despre cele șase zile ale creațiunii, ci despre zilele ordinare ale săptămânei. Teoria aceasta se imbină parte cu poetismul ca teoria poetic-liturgică sau cu periodismul ca teoria istoric-liturgică. O caracterizare mai de aproape a acestor teorii e superfluă, deoarece motivarea lor e cu mult mai slabă decât la toate celelalte teorii¹⁾.

¹⁾ La expunerea teoriilor acestora asupra referatului biblic despre creațiune m'am folosit de următoarele opuri: G. Hoberg, *Die Genesis nach dem Literalism erklärt* Freiburg i. B. 1899; F. v. Hummelauer: *Der biblische Schöpfungsbericht*, Freiburg i. Breisgau 1877; *Commentarius in Genesim* Parisiis 1895; *Nochmals der biblische Schöpfungsbericht* (Biblische Studien, edate de O. Bardenhewer III., 2), Freiburg i. Br. 1898. Cf. și Iohann Bapt. Baltzer, *Die biblische Schöpfungsgeschichte*, I. Teil. Leipzig 1867; II. Teil, *Aus dem handschriftlichen Nachlasse des Verfassers herausgegeben von Iohann Peter Baltzer* Leipzig s. 1873. — fr. Heinrich Reusch, *Bibel und Natur* 4. Aufl. Bonn 1876. — Karl Güttler, *Naturforschung und Bibel*. Freiburg i. B. 1877. — Articolul *Hexaemeron* (Wetzer și Welte, *Kirchenlexicon* ed. 2. t. V. — Bernhard

E X P L I C A R E.

Cap I.

1. La început Dumnezeu a creat ceriul și pământul.
2. Și pământul era pustiu și deșert; și întunec era asupra mării (haosului); și Spiritul lui Dumnezeu se purta pe de asupra apei.

Schäfer, Bibel und Wissenschaft Münster 1881. — Karl Braun, Über Kosmogonie vom Standpunkte christlicher Wissenschaft. 2 Aufl Münster 1895. — Despre poetismul cf. Katholische Schweizerblätter 1896, 61 ss. 129 ss. (de I. Haller); despre mitismul îndreptat Revue biblique 1896, 381, ss. (de I. Lagrange). Coca, Raportul mosaic despre facerea lumii și științele naturale în jurnalul bis. Candela 1884. 1885 și 1886.

Spre orientare generală pot servi: Schöpfer, Geschichte des Alten Testaments, Brixen 1895. F. Duilhé de Saint-Projet, Apologie des Christenthums. In Vorträgen, mit Zusätzen und einer Einführung von Karl Braig (Freiburg i. Br. 1889, 175 ss.; Paul Schanz, Apologie des Christenthums 2. Aufl. I. Bd. Freiburg i. Br. 1895.

1. Ceriul și pământul nu există din eternitate, ci au un început și sunt create de Dumnezeu Cuvintele din versul 1 și 2 sunt o introducere a referatului despre creațiune; ele nu pot fi obiectul viziunii, ci exprimă o concluzie, care Adam o făcū după ce avuse deja viziunea. **בראשית** (*êv âpççî*) nu înșamnă începutul absolut, ci este un conceput relativ, care se determinează mai aproape prin expunerea următoare. Expresiunea aceasta înșamnă deci începutul lucrurilor, care se trătează în Exaameron, adecă începutul universului cosmic și teluric. Acest început constă în aceea că Dumnezeu a creat ceriul și pământul și anume precum arată expunerea următoare a actului de creațiune, ceriul și pământul în forma lor elementară, din care prin actele următoare ale creațiunii s'a produs universul în structura sa organică cu organisme și ființele sale viețuitoare. **ברא** a creâ, se întrebuițează totdeauna despre lucrarea creatoare a lui Dumnezeu și anume maică totdeauna despre producerea din nimică, cum e întrebuițat cuvântul acesta aice; niciodată verbul acesta nu se împreună cu un accus. al materiei. În versul acesta existența unci materii primordiale se deneagă dejă prin obiectul creării. Obiectul creării este »ceriul și pământul«. Prin **השמים והארץ** se înșamnă universul. pentru care în limba ebr. nu există un cuvânt special.

2. **תהו** pustiu; **בהו** loc deșert; ambele cuvinte exprimă o gradațiune a conceputului »deșert«, adecă pământul era un haos, era deșert de toate lucrurile, despre a căroră existență raportează vizionarul în v. 11. Starea lui tohu va-bohu nu o poate vede el, ci o conchide numai din viziunea sa. — Verbul **היתה** înșamnă adese copula, dară aice e verb substantivic: pământul există (se formă) de tot deșert. — **תהום** ass. tiamtu, mare, oceanul, aice = **מים** din propoziția următoare: întunec era asupra mării, din care se ivi pământul; LXX. **ἀβυσσος**, adâncime. — **רוח** suflare înșamnă vânt și spirit ca și **πνεῦμα** dela **πνέω**. **רוח אלהים** nu e o suflare produsă de Dumnezeu (Teodoret și alții), căci atunce un s'ar împreuna cu verbul **רוח**, ci este spiritul lui Dumnezeu

3. Și Dumnezeu zise: Să fie lumină; și fu lumină.
4. Și văzû Dumnezeu lumina, că este: și Dumnezeu despărți lumina de întunec.
5. Și Dumnezeu numi lumina ziua: și întunecul îl numi noapte. Așa fu sara și fu demineața, ziua întâia.

(Ps. 33, 6, 104, 30) ca creator, ca principiul de viață, carele înrăurește asupra materiei celei aforme și fără de viață; **וַיַּרְא** însemnează în Piel a pluti, a se legâna, a se purtă, cum sboară o pasere preste puii săi spre a-i încălzi și a li însufia putere de viață (Deut. 32, 11). Astfel și spiritul lui Dumnezeu se purta asupra mării și avea să însufle germenilor viață.

3. (—31). Desvoltarea pământului și celorlalte corpuri cerești întrucât aceste au însemnânță cu privire la pământ; opus exaëmeri, și anume mai întâiu deosebirea luminei de întunec, adecă crearea luminei și schimbarea ei cu întunecul, geneza zilei și a nopții. **וַיִּדְבַּר** Vorbirea lui Dumnezeu însamnă cumcă vizionarul avea închipuirea, că Dumnezeu a zis. a vorbit; expresiunea aceasta arată aice precum și în versurile următoare cumcă voința lui Dumnezeu e cauza tuturor fenomenelor descrise. Dacă trebuiă să se arete lui Adam formarea universului, apoi prima condițiune a fost posibilitate de a „vede“ lucrurile; de aceea cuvântul: »Să se facă lumină«. Căci lumina e cauza vederii, de aceea »viziunea« putea să înceapă de abia, după ce s'a făcut lumină. Cumcă Dumnezeu e cauza imediată a întâmplărilor, se cunoaște din antiteza cuvintelor: Să se facă — și s'a făcut.

4. Lumina corespunde voinței dumnezecești și prin urmare era »bună«. Acest fact se exprimă emfatic: Dumnezeu văzû cumcă lumina e »bună«. Totdeauna se relevează aceasta »a fost bun«, de câte ori se manifestează în exaemeron activitatea creatoare a lui Dumnezeu, adecă la finea fiecărei zile, eară despre crearea omului se zice că »este foarte bună«. — Deoarece lumina și întunecul sunt concepute corelative, de aceea calitatea (bunătății) »a fi bun« se rapoartă în sens obiectiv și la întunec. Căci crearea luminei nu e o nimicire a întunecului, nu e o prefacere a materiei primordiale întunecoase în lumină, ci o separare a luminei din materia primordială. o separare care întemează schimbarea luminei și a întunecului care produce deosebirea între zi și noapte.

5. De aceea Dumnezeu numi lumina ziua, și întunecul noapte; spre a exprima adevărul, cumcă schimbarea zilei și a nopții se băzează pe orânduirea dumnezeacă; între cuvintele aceste și cele din urmă ale versului precedent nu e o deosebire esențială și așa versul acesta nu exprimă o idee nouă, ci numai o consecvență ce o face autorul însuș. — »Se făcû sara...« adecă o zi și o noapte. Ziua începe cu cuvintele din versul 3: „și fu lumină.“ „Întunecul“ (V. 2) nu se ține de ziua primă. Ziua deci nu se numără aice precum mai târziu (Ps. 55, 18; Dan 8, 14; II Cor. 11, 25) dela o sară până la a doua. Ziua vizionară poate să fi durat 24 de oare, dară putea să fie și mai scurtă, fiindcă viziunea e numai o icoană a realității. »Ziua« într'o dramă e încă numai un simbol al zilei naturale, fără să cuprindă 24 de oare Numeralul cardinal **אָרְבָּע** stă la începutul unui șir de numărat în locul ordinalului întâiu.

6. Și Dumnezeu zise: Să se facă firmamentul între ape, și să fie despărțitor între ape de ape.
7. Și Dumnezeu făcù întinsul (firmamentul), și despărți apele cele de sub acest întins de apele cele de asupra acestui întins și se făcù așa.
8. Și Dumnezeu numi întinsul ceriu. Așa fu sara și fu demineața, ziua a doua.
9. Și Dumnezeu zise: Să se adune apele cele de sub ceriu la un loc, și să se arete uscatul: și se făcù așa.
10. Și Dumnezeu numi uscatul pământ, și adunarea apelor o numi mări; și văzù Dumnezeu că aceasta este bine.
11. Și Dumnezeu zise: pământul să înverzască de iarbă, plante purtând semânțe și pomi fructiferi, purtând fructe după felul lor, a căror semânță să fie înrânșii, pe pământ; și se făcù așa.

6—8. Ziua a doua. Despărțirea apelor de sus de cele de jos și ivirea boaltei cerești. Pentru Adam în viziunea sa există numai o mare haotică, care se desparte acuma prin firmamentul în ape de sus și de jos. — **רקיע** LXX A. Σ. στερέωμα, It. și Vulg. firmamentum dela **רקע** a fauri, a întări, a ciocăni a lăți ferul prin ciocănire, a întinde, deci **רקיע** expansum, întins, firmamentul, boalta ceriului; **רִיב** cu particip. însemnează o acțiune durabilă. Apele de sub firmament sunt apele terestre, cari se află pe pământ, eară cele de asupra sunt cele cerești, care se adună ca nouri în regiunile aerului. Prin care cauza fizică s'a putut întâmpla aceasta e de prisos a cerceta, deoarece în timpul, când Adam avit viziunea aceasta, universul dejă era isprăvit. **שמים** dela cuvântul arab. *sama*, a fi înalt; terminațiunea pluralului nu e accentuată ca și la cuvântul **מים**.

9. Ziua a treia, despărțirea pământului uscat de cătră apele cele de jos și înzestrarea lui cu ierburi și plante. Pământul se formă astfel, că apele se adună într'un loc și așa se arată pământul uscat. La un loc e observarea vizionarului, iară nu realitate. Deoarece formațiunea pământului numai în fazele cele principale i-se arăta lui Adam, de aceea lacurile, râurile, izvoarele sunt trecute cu vederea.

10. Dumnezeu numi uscatul pământ și adunarea apelor, adecă locul unde se adună apele, o numi mare. **ימים** pluralul intensivității însemnă marea cea mare care încunjură continentele din toate părțile, așa că pământul e întemeiat asupra mărilor (Ps. 24, 2).

11—13. Originea vegetațiunei, care se expune în trei clase: a) **רשא** verdeața, plantele mici, care resar ușor după fiecare ploe și acopăr imașurile și câmpiile, nume generic pentru toate ierburile și plantele criptogame; b) **עשב** plante mai mari, ce produc semânțe e nume generic pentru toate legumele și grânel; c) **עץ פרי** pomi fructiferi, nu numai arborii înalți, ci și plantele tifoase cari produc fructe. Principiul clasificării plantelor e luat dela forma lor exte-

12. Și pământul produse, iarbă, (verdeață) plante purtând semânțe după feliul lor și pomi purtând fructe cu semânță întrânsii după feliul lor; și văzû Dumnezeu că este bine.
13. Așa fu sara, așa fu demineata ziua a treia.
14. Și Dumnezeu zise: Să se facă luminători pe întinsul ceriului, ca să despartă ziua de noapte, și cari să fie ca semne, și pentru timpuri, zile și ani.
15. Și să fie luminători pe întinsul ceriului, ca să lumineze pe pământ; și se făcû așa.

rioară; o clasificare completă nu e scopul autorului; el amintește cu deosebire plantele, care după versul 29 au să servească oamenilor și animalelor ca nutremânt. În v. 11 על-הארץ nu se rapoartă la עץ פרי spre a indică creșterea înaltă a pomilor, cari produc semânțe deasupra pământului spre deosebire de plante, cari se înmulțesc (rodesc) în pământ, căci și plantele poartă semânța lor deasupra pământului, ci se rapoartă la תרשנא ca o determinare mai de aproape a cuvântului acestuia: pământul să înverzască iarbă, plante și pomi pe pământ ori deasupra pământului ca o podoabă a acestuia.

14. 15. În viziunea sa Adam de abia acuma cunoaște cauzele luminei al căreia efect l'a văzut în v. 3. Pentru dânsul acuma se ivesc luminătorii ceriului, adică soarele, luna și stelele. Funcțiunea primă a luminătorilor e, de a despartî între zi și noapte. Schimbarea dejă cunoscută a zilei și nopții se explică după cauzele sale. A doua funcțiune a luminătorilor se induce prin cuvintele: să fie (ויי) Perf. cu vav consec. după un iussiv are așjdere sensul unui iussiv) ca semne, și pentru timpuri și pentru zile și pentru ani. Aceste 4 substantive sunt coordonate. Luminătorii servesc ca semne (scil. pentru pământ) și anume parte ca presemne ale evenimentelor străordinaire (cf. Mat. 2, 2; Luc. 21, 25) și ale judecăților dumnezești (Ioan 3, 3, Ier. 10, 2), parte ca semne pentru observarea tempestății, pentru determinarea sămănatului, a secerișului pentru orientare pe uscat și pe mare; b) pentru timpuri; adică dela constelațiunea stelelor se poate cunoaște re'ntoarcerea unei zile determinate; luminătorii ceriului să servească spre regularea terminelor și perioadelor timpurale, cari au influență asupra agriculturii, navigațiunii și asupra altor ocupațiuni omenești, precum și asupra decursului vieții plantelor, animalelor și oamenilor (emigrarea paserilor); precum și pentru determinarea zilelor festive, cari se repețesc în decursul unui an; c) pentru ימים ושנים adică pentru deosebirea, numerarea și computarea anilor și zilelor; dacă adică după constelațiune e posibil de a cunoaște un timp hotărît, un termen, apoi prin aceasta ni e posibil de a număra zilele singurite între două terminuri fixate, cari cu privire la constelațiunea corpurilor cerești stau într'olaltă într'o legătură, iară diutr'un număr determinat de schimbări în constelațiunea stelelor, cari schimbări se repețesc într'un șir regulat, e posibil a compută anii. În cuvintele aceste puține se cuprind elementele geografiei matematice. A treia funcțiune a luminătorilor cerești se cuprinde într'aceea, ca să lumineze pe pământ, să dee lumină care e neapărată pentru creșterea și prosperarea

16. Și Dumnezeu făcu pre cei doi luminători mari, pre luminătorul cel mai mare ca să guverneze ziua și pre luminătorul cel mai mic ca să guverneze noaptea și stelele.
17. Și-i puse pre ei Dumnezeu în întinsul ceriului, ca să lumineze pământul.
18. Și să guverneze ziua și noaptea și să despartă lumina de întunec; și văzù Dumnezeu că aceasta este bine.
19. Așa fù sara și fù demineța ziua a patra.
20. Și Dumnezeu zise: Să foiască apele de mulțimea de ființe viețuitoare, și paseri să sboare pe deasupra pământului pe fața întinsului ceriului.

tuturor creaturilor. Cumcă scopul acest mai proxim al corpurilor cerești se amintește de abia la fine se explică prin aceea că dela însemnătatea astrologică și cronologică a corpurilor cerești se purcede progresiv la însemnătatea universală ce o au corpurile aceste pentru creșterea și susținerea tuturor creaturilor.

16—19. Aceasta însemnătate o au mai ales luminătorii cei mari, dintre cari cel mai mare e așezat pe întinsul ceriului spre a guvernà ziua, iară cel mai mic spre guvernarea nopții. הנדול și הקטון în propozițiuni corelate au sens comparativic. Cumcă sub acești luminători se înțeleg soarele și luna, aceasta e așa de evident încât e de prisos a aminti în special. Pentru locuitorii pământului sunt soarele și luna »luminătorii cei mari«. Stelelor nu li-se atribuie nici o funcțiune, fiindcă pe lângă guvernătorul zilei se poate aminti numai de regina nopții. În vers 17... se induce după analogia v. 14 și funcțiunea luminătorilor în genere, de aceea aice se înțeleg și stelele. Cunoștința profană a lui Adam despre luminătorii cerești cuprinde toate cele ce ar trebui să le știe un agricultor înțelept. Căci e de mare folos pentru un agricultor, dacă știe el ceva despre raportul corpurilor cerești cătră pământul nostru, despre influența lor asupra climei, anotimpurilor, vegetațiunei și vieții și nu e nici o îndoială cumcă omul cel prim în privința aceasta a fost instruat de cătră Dumnezeu însuș. Inșă instrucțiunea aceasta nu s'a făcut în mod științific, ca n'a făcut deosebire între mărirea și depărtarea cea aparentă și reală, ea amintește numai doi luminători mari, soarele și luna și pe lângă aceste și mulțimea stelelor.

20. Ziua a cincea: creațiunea animalelor acuatice și aeriane ישרצו și יעופף sunt lussive. שרץ mulțime, pojighie, e accus. în vers. 21 se împart aceste în 2 clase: în animale acuatice mari și mici; verbul שרץ înșamnă: a foi, a se înmulți (după LXX) produsserant (εἰς ἄλλοις); נפש חיה, ființă viețuitoare, e apozitiune la שרץ. Expresiunea aceasta cuprinde nu numai peștii, ci și toate animalele acuatice. În partea a doua a versului e vorba despre crearea paserilor; על-פני השמים »pe fața ceriului« adecă pe acea parte a ceriului, care e îndreptată spre oameni, deci tot atâta cât: sub boalta ceriului.

21. Și Dumnezeu creă ceții cei mari și toate animalele viețuitoare ce se mișcă, de cari apele sunt pline (foiesc) cu abundență dupre feliul lor, și toate vietățile sburătoare înaripate dupre feliurile lor, și văzû Dumnezeu că aceasta este bine.
22. Și Dumnezeu le binecuvântă, zicând: Fiți productivi și vă înmulțiți și împleți apele în mări; și paserile să se înmulțească pe pământ.
23. Așa fû sara și fû demineața ziua a cincea.
24. Și Dumnezeu zise: Să producă pământul animale viețuitoare dupre feliul lor: vite și târăitoare și feare pre pământ după feliul lor: și se făcû așa.
25. Și Dumnezeu făcû fearele de pe pământ dupre feliul lor, și vitele dupre feliul lor și toate târăitoarele de pe pământ dupre feliul lor; și văzû Dumnezeu că aceasta este bine.

21. Realizând Dumnezeu cuvântul său, creă a) mai întâiu תנינים ceții cei mari, adecă animalele acuatice cele mari, precum sunt chiții (balenele), crocodilii, rechinii etc., apoi b) toate animalele ce se mișcă târăind, și anume în apa mării, adecă animalele acuatice cele mici; în למינהם stă substantivul în plural precum au tradus și LXX κατά γέννη αὐτῶν, deși substantivul acestă stă totdeauna în sing. עוף animal, vietate sburătoare și prin adaosul כנף aripă, se determinază mai deaproape ca paseri, căci cuvântul general עוף poate însămnă și insecte (Lev. 11, 20). Cumcă animalele acuatice și paserile de toate feliurile s'au creat într'o zi înainte de animalele terestre, se explică prin aceea, fiindcă creațiunea pășește totdeauna dela cele inferioare la cele mai superioare; astfel stau peștii pe o treaptă mai inferioară a organismului animalic, decât paserile, iară atât peștii cât și paserile la un loc formează grupe mai inferioare de animale decât animalele terestre, mai ales animalele mamifere.

22. 23. Ca ființi viețuitoare se înzestreză animalele acuatice și paserile prin o binecuvântare dumnezească cu puterea de a se face productivi și a se înmulți. Binecuvântarea e împărțășirea reală a facultății de reproducțiune și de înmulțire.

24. 25. Ziua a șasa ni expune crearea animalelor terestre și a omului. Animalele terestre se impart în trei clase: α) בהמה animalele patrupeze și anume mai ales cele domestice; β) רמש târăitoare, adecă animalele terestre mai mici, cari se mișcă fără picioare sau ale căror picioare sunt așa de mici, că nu se pot observă destul de clar, precum sunt reptiliile, insectele și vermi, și prin adaosul din v. 25 האדמה se deosebesc ele de reptiliile acuatice; γ) חיתו ארץ cu terminațiunea arhaistică ô e stat. constr. în loc de חית הארץ ferele selbatice. Motivul împărțirii acestor trei clase de animale fără îndoială e dedus din raportul animalelor față de păstor și agricultor: animale domestice, sălbatice, mai mici, adecă mai puțin însemnate. Dacă se zice în versul acesta: pământul

26. Și Dumnezeu zise: Să facem pre om după chipul nostru, după asemănarea noastră, care să stăpânească preste peștii mării, și preste paserile ceriului, și preste patrupede și preste tot pământul și preste toate târâtoarele, cari se târăiesc pe pământ.

să producă animale... apoi versul următor arată, cumcă »producerea« aceasta nu e alt ceva decât creare. **למינה** se referă la toate soiurile lui **נפש חיה**, dintre cari fiecare își are speciile sale deosebite.

La toate trei clase de animale se accentuează în special că sunt create după felul adecă speciile lor, pe când în v. 24 stă cuvântul acesta după expresiunea generală **נפש חיה** și după clasa a treia de animale. Dară prin aceasta nu se naște o diferență reală între versul acesta și cel precedent. Și crearea animalelor terestre se însamnă prin cuvântul **טוב** ca corespunzătoare voinței dumnezeiești, însă binecuvântarea lor nu se amintește în special pentrucă rezultă indirect din v. 22, apoi și din aceea cauză, fiindcă autorul grăbește a expune crearea omului, fapta cea mai însemnată din întreaga creațiune.

26. Dupăce au fost create toate celelalte făpturi, Dumnezeu creă în fine și pre om. Creațiunea omului nu s'a efectuit ca și la celelalte făpturi în urma unui cuvânt simplu al lui Dumnezeu, ci în urma unui stat dumnezeesc: »Să facem pre om după chipul...«, prin care a priori se arată deosebirea și întâietatea omului înaintea tuturor celorlalte făpturi ale pământului. Philo explică pluralul **נעשה** în sens comunicativ, ca consfătuirea lui Dumnezeu cu îngerii. Aceasta explicare în sens comunicativ e neadmisibilă, fiindcă ar învovă în sine și o cooperare a îngerilor la creațiunea omului, ce ar contrazice cu totul altor locuri din s. scriptură (cf. 2, 7; Ies. 40, 13). Cu explicarea aceasta sunt incompatibile și expresiunile **כדמותנו בעלמנו**, deoarece omul e creat numai după chipul lui Dumnezeu, nu însă după chipul lui Dumnezeu și al îngerilor. Nu rămâne alta, decât a presupune că aici se indică mai multe persoane în Dumnezeu. Așa zice s. Vasile cel M. la explicarea cărții Iob 33, 4: »La creațiunea lumii vedem noi, cumcă Dumnezeu vorbește cu Fiul și Spiritul, precum Moisi l'a înfățișat pre El într'un mod omenesc ca vorbind și zicând: să facem pre om după chipul și asemănarea noastră, și cătră cine zice: să facem dacă nu cătră Cuvântul și Fiul cel unul născut, prin carele, după cuvântul evangelistului toate s'au făcut și cătră Spiritul, despre care este scris: Spiritul dumnezeesc este, care m'a făcut pre mine«. — **אדם** (fără articol) = genul »om«, e colectiv, și se poate traduce prin »oameni«, ceea ce cere și textul ebraic, fiindcă despre **אדם** zice **ויררו LXX ἀρχέτωσαν**. — **צלם**, εἰκών, imago, icoana, model, chip; **דמות** ὁμοίωσις similitudo, asemănare. Ambele aceste substantive nu se deosebesc între olaltă în mod esențial. Unii dintre părinții bisericești au ținut expresiunile aceste de sinonime. Alții însă au făcut o distincere între chipul și asemănarea la om; și anume învață ei, că chipul lui Dumnezeu se află în rațiunea, voința și sentimentul omului sau în facultățile lui spirituale cu năzuința cătră Dumnezeu; iară asemă-

27. Și Dumnezeu creă pre om duple chipul său,
Duple chipul lui Dumnezeu îl creă pre dânsul,
Bărbat și muere îi creă pre ei.
28. Și Dumnezeu îi binecuvântă, și Dumnezeu li zise: fiți
productivi și vă înmulțiți și împleți pământul și-l supuneți
pre dânsul, și domniți preste peștii mării și preste paserile
ceriului și preste toate animalele, câte se mișcă pe pământ.
29. Și Dumnezeu zise: Iacă v'am dat vouă toată iarba purtând
semânță, care crește peste tot pământul și tot pomul fruc-
tifer purtând semânță; aceste vor fi vouă spre mâncare.
30. Și la toate animalele pământului și la toate paserile ceriului
și la tot ce se târaiește pe pământ și are în sine suflet viu
dau toată iarba verde spre mâncare. Și se făcu așa.

narea lui Dumnezeu constă întru dezvoltarea și perfecționarea facultăților acestora întru virtute și sântenie sau întru câștigarea grațiilor s. Spirit. Iar consecvența și manifestarea externă a chipului lui Dumnezeu e stăpânirea omului preste toate creaturele pământului.

27. Vorbind despre realizarea și executarea cuvântului dumnezeesc în privința creării omului, autorul dă cuvintelor sale forma poetică a paralelismului membrilor; creațiunea omului se premărește în trei membre paralele.

28. Prin binecuvântarea aceasta Dumnezeu li comunică nu numai puterea de a se înmulți și a umple pământul, ci și stăpânirea asupra pământului și asupra animalelor.

29. Precum omul după versul precedent a fost destinat ca stăpânul pământului și asupra tuturor animalelor, așa și plantele sunt create pentru oameni. Plantele cele mai alese (legumele și pomii fructiferi) îi oferă lui nutremânt, sunt deci create direct spre folosul omului.

30. Animalelor pământului li dă Dumnezeu spre nutremânt **לֹאכְלָה** scil. **נֹתֵי** toată verdeața ierbii, adică iarba și plantele mici. Deși verdeața e destinată mai întâi pentru animale, totuș e ea indirect creată pentru oameni, fiindcă omul e stăpânul animalelor. De aceea și v. 30 consideră raportul omului către plante, așa că v. 28—30 descriu în liniamente scurte superioritatea omului preste toată creațiunea. Aice se naște întrebarea, ori de v. 29 exprimă idea cumcă oamenii ar trebui să se nutrească numai din vegetabile. Dară cuvintele din v. acesta au fost rostite înainte de căderea în păcat; după aceasta s'au schimbat cu totul condițiunile de existență. Carnea din animale nu se oprește în locul acesta; almintrelea și stăpânirea asupra paserilor și peștilor n'ar ave nici un sens; de bună samă însă se presupune nutremântul din vegetabile ca hrana cea mai potrivită pentru împrejurările de atunci.

31. Și Dumnezeu se uită la toate, câte le făcuse, și iacă erau bune foarte. Așa fu sara și fu demineața ziua a șesa.

I. Conspect asupra raportului de creațiune. Cosmogonia biblică se caracterizează prin o dispozițiune armonioasă. Intreaga creațiune se întâmplă în 6 zile, care se desfac în două ternare, adecă opul distincțiunei sau separațiunei și opul exornării. Părțile ternarului al doilea corespund celor ale ternarului prim :

1. Lumina, prima condiție pentru viață și ordine.	4. Corpurile cerești cele lumina-toare.
2. Apele cerești și cele pământeste se separează. Ceriul.	5. Apele terestre se înzestrează cu animale acuatice, iară aerul cu paseri.
3. Pământul uscat se ivește și se împodobește cu plante.	6. Pământul uscat primește locuitorii săi, mai întâi animalele terestre, apoi în urmă pre oameni.

II. Raportul biblic despre creațiune și cosmogoniile celorlalte popoare. Caracterul istoric al raportului biblic s'a atacat și din următoarea cauză. Maică la toate popoarele cele culte ale antichității se află mituri mai mult sau mai puțin dezvoltate despre originea și evoluțiunea lucrurilor (cosmogonii), cari cu toate particularitățile lor sunt în principiu foarte asemene. Aceia, cari din temeuri aprioristice neagă o revelațiune primordială, nu pot recunoaște cumcă toate miturile aceste au isvorul comun în revelațiunea primordială, ci din contra afirmă cumcă raportul biblic despre creațiune e luat din miturile altor popoare. În timpul mai nou teoria aceasta de împrumutare mai ales se bazează pe rezultatele assiriologiei. Raportul biblic despre creațiune n'ar fi nemică alta, decât mitul babilonic despre creațiune într'o formă ceva modificată. Părerea aceasta însă nu e întemeiată, dacă se consideră mai deaproape cuprinsul și calitatea acestor cosmogonii, precum și relațiunea lor față de raportul biblic despre creațiune.

31. Toate erau foarte bune, adecă mai întâi omul, care fu creat la urmă, apoi și toate celelalte despre care s'a amintit în capitolul acesta. Totodată prin cuvântul מוט se neagă existența unui rău în creațiunea lui Dumnezeu și se respinge ipoteza cumcă prin crearea universului s'ar fi învins un principiu rău, care ar fi intrat în univers.

1. Cosmogonia babilonică după Berosus. Raportul lui Berosus, un preot al lui Bel, care viețuia în Babilonia cam pe la anul 300 n. d. Chr., nu s'a păstrat direct până în prezent. Acesta îl cunoaștem noi numai dintr'un extras făcut de către Alexandru Polyhistor, care extras l'a folosit Eusebiu în opul său *χρονικῶν κωνσταντίνου παντοδαπῆ ιστορία*. Însă și acest op al lui Eusebiu s'a păstrat numai într'o versiune armeană, precum și într'un fragment comunicat de către un scriitor grecesc mai târziu, numit Sincellus¹⁾. Astfel avem numai o icoană nu de tot clară despre expunerea originală a lui Berosus.

Cuprinsul scurt al cosmogoniei predate de către Berosus e următoriu: *a)* la început afară de zeii se află numai haosul; acesta e lipsit de lumină și trebuie cugetat ca o materie primordială licvidă (*ὑδαρ*); *b)* în haosul sau marea aceasta primordială se produc din sine felurite animale miraculoase; *c)* haosul e stăpânit de către o muere omorca; acest nume să fie identic cu babilonicul *tiâm tuiâm at*; *tiâm at* însă în cosmogonia cuneiformă, e personificațiunea haosului; *d)* stăpânei haosului se opune zeul Bêl (numit în cosmogonia cuneiformă Marduc); acesta despică muerea în două părți, face dintr'o parte pământul, din cealaltă ceriul; animalele haotice pier; universul se formează deci din lupta între zeul luminei Bêl și marea primordială, resp. stăpâna ei; *e)* din sângele lui Bêl, care se amestecă cu pământul, unul dintre zei formează pre oamenii și animalele; *f)* Bêl formează în fine stelele, soarele luna și cinci planete. Raportul lui Berosus tratează deci despre creațiunea ceriului și a pământului, a oamenilor și a animalelor.

2. Cosmogonia babilonică după Damascius. Un al doilea raport despre geneza universului îl aflăm la neoplatonicul Damascius, care viețuia în sec. 6 n. d. Hr. Locul respectiv sună: Dintre barbari Babilonenii, precum se vede, trec cu vederea cauza primordială a tuturor lucrurilor. Ei statuează mai vârtos două principii: *Ταυθέ* și *Ἀπασών*; *Ἀπασών* să fie soțul al *Ταυθέ*; pe aceasta o numesc maica zeilor. Dela aceștia să se fi născut ca unic fiu *Μωυρτζς*, pre care îl privesc ca lumea intelectuală, care își trage originea dela amândoi. Tot dela aceștia a purces a doua generațiune: *Δαχί* și *Δαχός*; apoi a treia: *Κισσαρί* și *Ἀσσωρός*; dela aceștia din urmă își

¹⁾ Eusebii Chronicorum liber prior. Edidit Alfred Schoene Berolini 1875.

trag originea: Ἄνδρς, Ἰλλυνοσ și Ἄόσ. Fiul lui Ἄόσ și al Δαύκνῃ e Βῆλοσ despre care zic ei că a format universul, δημιουργόσ.¹⁾

Precum se vede din datele aceste Damascius ni dă mai mult o teogonie decât o cosmogonie. Datele aceste la început aflară puțină credință, care însă dispărû încâtva, dupăce s'a constatat că numele proprii s'au descoperit maică în aceeaș formă și în genere în acelaș șir pe prima tablă a eposului cuneiform despre creațiune²⁾. Dacă se compară datele lui Damascius cu cele ale lui Berosus, la prima vedere se pare că datele lor nu stau nici într'un conex. Berosus dă o expunere despre geneza universului și a ființelor viețuitoare, Damascius însă o teogonie. Berosus raportează despre lupta lui Bêl cu Tiamat, pecând la Damascius despre aceasta nu se află nici o urmă. Cu toate aceste nu e imposibil cumcă ambii autori s'au folosit de acelaș izvor. Damascius însă a considerat numai aceea ce eră interesant pentru dânsul ca filozof, pecând Berosus a luat în privire toate momentele esențiale ale cosmogoniei babilonice. Aceasta e evident, dacă cercetăm și a treia cosmogonie.

3. Cosmogonia cuneiformă. Fragmentele prime ale eposului babilonic despre creațiune s'au aflat în anul 1875 de cătră George Smith în ruinele Ninivei. Apoi s'au mai aflat în decurs de 25 de ani un număr mai mare de fragmente de table de lut, care cuprind materialul relativ la eposul despre creațiune. Inscripțiunile aceste s'au descifrat prin învățații Smith, Jules Oppert, François Lenormant, Schrader, Sayce și s'au edat de mai multe ori. Edițiunea cea mai nouă s'a făcut de cătră Paul Jensen și s'a publicat în tomul 6 din „Keilinschriftliche Bibliothek“ Berlin 1900. Cele 15 versuri prime ale cosmogoniei cuneiforme, cari contribue în mod esențial pentru înțelegerea datelor lui Damascius, sună după ediția aceasta astfel:

1. Când întru cele de sus ceriul încă n'a fost numit,
2. Iară întru cele de jos pământului încă nu i-s'a dat un nume,
3. Apsu (oceanul) cel primordial, care le-a produs,
4. Și haosul primordial Tiamat, maica tuturoră —
5. Apele lor se amestecară într'un loc,
6. Pomii încă nu s'au (plântat?), tufișuri nu erau,

¹⁾ Damascii Phil. quaestiones de primis principiis ed. I. Kopp, c. 125. 384.

²⁾ Tauthe=tiâmat; Apason=apsu; Moymis=mummu; Lache și Lachos=Lachmu și Lachamu; Kïssare=Kïschar; Assaros=Anschar; Anos=Anu; Illinos=Enlil; Aos=Ea; Bêlos=Bêl (adecă Marduc).

7. Când dintre zei încă nici unul nu s'a născut,
8. N'aveau nici un nume, nici soartea nu eră determinată,
9. Atunce s'au născut zeii,
10. S'au născut (mai întâi) Lachmu și Lahamu
11. Până ce crescură ei...
12. S'au născut Anșar și Kișar...
13. Mult timp trecu...
14. Anu...
15. Anșar...

Continuarea eposului acestuia e descrierea luptei între Tiamat și Marduc (Bêl), care luptă se finește cu învingerea totală a lui Marduc (zeul luminei, al soarelui) asupra Tiamat (haosul, întunecul). Marduc apoi despică corpul Tiamatei în două părți, dintre cari din una face boala ceriului, iară din cealaltă pământul.

Momentele esențiale ale eposului babilonic despre creațiune sunt deci următoarele :

- a) Mitul babilonic cuprinde o cosmogonie și o teogonie ;
- b) el presupune interpretațiunea dualistică a universului, deoarece universul se naște astfel că zeitatea formează din materia deja existentă universul ;
- c) mitul e afară de ideia sa fundamentală dualistică încă și politeistic, ceriul zeilor e populat atât cu zei mai mari cât și mai mici ;
- d) cosmogonia babilonică e mitologică, deoarece se personifică puterile naturale ;
- e) formațiunea ceriului și a pământului e rezultatul unei lupte între lumină și întunec, între soare și haos ;
- f) mitul babilonic poartă coloritul țării, unde s'a născut (de două ori pe an se întâmplă în Babilonia inundări, care prefac teritoriile Babiloniei sudice într'un haos (tiamat), după care prin influența razelor soarelui (Marduc) pământul iarăși se acopere cu plante și ierburi) ;
- g) el consideră mai ales dezvoltarea națională și politică a Babiloniei sudice (orașul Babylon, unde se onora zeul Marduc, cam pe la anul 2200 n. de Chr. câștigă egemonia asupra regatelor mici din sudul Babiloniei, unde se onorau zeii Ea, Șamaș, Istar ¹⁾).

¹⁾ Nikel, Genesis und Keilschriftforschung 1903 p. 52.

Comparând cosmogonia babilonică cu cea biblică vedem cumcă în unele momente se arată, ce e drept oarecare asemănare, însă în cele mai multe o diferență foarte mare.

Momentele comune însă, dintre care cele mai însămnate sunt haosul și separarea mării primordiale în ape de sus și cele de jos, nu's nici decum — precum vom vedea mai jos — astfel însușite ca din aceste să se poată deduce cu siguranță o dependență a raportului biblic despre creațiune dela cosmogonia babilonică.

Să considerăm acuma momentele, prin care cosmogonia biblică se deosebește de cea babilonică.

α) În mitul babilonic la început se află numai haosul; nu numai universul, ci și zeii se nasc din Apsu-Tiamat, reprezentantul haosului; autorul Gen. 1 însă afirmă cumcă la început a fost numai Dumnezeu cel atotputernic.

β) Raportul babilonic e politeistic; el cuprinde teogonia și cosmogonia; biblia cunoaște numai o cosmogonie; chestiunea despre originea zeității nu există pentru ea.

γ) În raportul biblic lumina e creată de cătră Dumnezeu; în cosmogonia babilonică lumina e reprezentată prin zeitatea însași.

δ) În eposul babilonic haosul stă față de zei într'un raport dușmănesc, care apoi se preface într'o luptă crâncenă; din corpul haosului învins se formează ceriul și pământul. În raportul biblic spiritul lui Dumnezeu se poartă pacinic asupra apelor.

ε) Raportul biblic cunoaște trei separațiuni, cea a luminei de întunec, cea a apelor de sus de cele de jos, cea a uscatului de mare; raportul babilonic cunoaște numai împărțirea Tiamatei.

ζ) Raportul biblic exprimă o idee religio-etică; el demonștră, cumcă universul e bun și e creat pentru oameni; despre toate acestea nu aflăm nimic în mitul babilonic.

η) Mitul Tiamatei dă la iveală și un moment politic cu colorit național; raportul biblic are din contră un caracter universal.

θ) Raportul biblic e rânduit după zilele săptămânei, pecând cel babilonic nu cunoaște împărțirea aceasta.

ι) Conform raportului biblic omul e cununa creațiunii; el e stăpânul ei. În eposul babilonic premărirea lui Marduc e momentul principal al întregii evoluțiuni.

κ) Raportul babilonic se deosebește de cel biblic și cu privire la numărul și modul problemelor tratate. În cel dintâiu totul e

sălbatec și grotesc, o poezie barbară domnește în el, în cel din urmă aflăm însă liniștea unei proze solemne și sublime.

Acum vom cerceta și acele cosmogonii ale popoarelor antice, care din cauza unor paralele cu raportul biblic trebuie să fie considerate, dacă e vorba despre dependența acestuia dela o cosmogonie străină.

a) Cosmogonia feniciană tratează despre originea universului în genere și despre creațiunea omului în special. După raportul lui Filo Byblius, care se bazează pe mărturiile lui Sanchuniaton, un scriitor fenician dintr'un period antic necunoscut ¹⁾, apoi după Mochos și Eudemos ²⁾ aflăm următoarele în privința originii universului: Evoluțiunea universului începe cu două (după Eudemos trei) principii, care le numește Filo Byblius Πνεῦμα și Χάος, Mochos Αἰθήρ și Ἄήρ, Eudemos Χρόνος, Πέθοος (dorința) și Ὀμίχλη (negură). Prin cooperarea acestor principii primordiale se formează o materie plină cu germeni de viață. Aceasta primește în urmă forma unui ou, care se despică în ceriul și pământul. Deci se formează corpurile cerești, apoi sub influența fenomenelor naturale ființele însuflețite. În privința originii omului Filo Byblius observează următoarele: Dela ființele, ἄνεμος Κολπία și soția acestuia Βάου se trag oameni primordiali Αἰών și Πρωτόγονος, iară dela aceștia Γένος și Γενεά, cari sunt protopărinții Fenicienilor.

Compărând cosmogonia feniciană cu cea biblică, aflăm că ambele raporturi e comun cumcă universul s'a format dintr'o massă mlăștinoasă, care se poate compară cu haosul biblic, așijderea și cea împrejurare e comună că întreg genul omenesc se trage dela o singură păreche.

b) Dela Egipteni n'avem o cosmogonie completă; dară în diferitele opuri literare se află împrăștiete unele idei cosmogonice. Conform acestora la început exista o mare primordială întunecoasă. Cu aceasta era îmbinat spiritul primordial, puterea dumnezească. Spiritul primordial, având dorința de activitate productivă, pune în mișcare regulată materia. Actul creator începe cu formarea unui ou, care ese din marea primordială. Din oul acesta să ridică zeul luminei Ra în chipul unui copil mic. Ra este cauza imediată a vieții în univers; el formează părțile singurite ale acestuia. Din Ra sau format

¹⁾ Cf. Eusebiu, Praepar. evang. I, 10.

²⁾ Cf. Damascius, De principiis, ed. Kopp, c. 125, S. 385.

și zeii. Și în cosmogonia egipteană se află haosul întunecos și fluid, precum și zeitatea, care aduce viață în haosul acesta. Apoi întîmpinăm închipuirea despre oul universului. Importantă e și împrejurarea că în literatura egipteană se amintește despre nimicirea rebelilor prin Ra. Aici aflăm deci o paralelă cu mitul lui Marduc din Babilonia. Cu toate aceste încă nime n'a cutezat să afirme că cosmogonia egipteană e dependentă de cea babilonică.

c) În literatura indică se află mai multe cosmogonii, care însă se deosebesc întreolaltă chiar și în ideile lor fundamentale. Comune li sunt cam momentele următoare: La început se află în nemișcare cauza primordială a tuturor lucrurilor. Din aceasta se formează universul prin evoluțiune; mai întîi se naște cugetarea și voința care e îndreptată spre creațiunea universului. Ființa primordială, spiritul primordial produce mai întîi apa; într'aceasta se formează germeii primi de vieață, între care se află oul. După cartea legii lui Manu, în oul acesta se naște Brama, tatăl tuturor ființelor. După ce acesta a petrecut aici un an al lui Brama, el prin cugetarea sa despică oul în două părți, formează din aceste ceriul și pămîntul și între aceste atmosfera, cele opt regiuni ale ceriului și rezervorul cel nesecat de ape. Apoi formează celelalte ființe fără întrerupere pînă în ziua de astăzi.

Și în aceasta cosmogonie e important cumcă întunerecul și apa se aflau la începutul evoluțiunii universului și cumcă spiritul primordial însufletește materia primordială, și că ceriul și pămîntul se formează din acele două părți ale oului despicate de Brama.

Despre cosmogonia Grecilor ni mărturisește Esiod următoarele: Principiul prim e un haos; apoi se nasc Ghea (pămîntul), Tartaros (abisul) și Eros, amoarea sau năzuința. Haosul produce o păreche: Erebus (întunerecul primordial) și Nyx (noaptea); părechea aceasta produce eterul și lumina zilei; Ghea produce ceriul instelat, munții și marea; apoi se produc Okeanos, adecă marea ce încunjură pămîntul și izvoarele. Și aici întîmpinăm deci haosul și întunerecul, apoi pămîntul, lumina, ceriul, marea și izvoarele. Ordinea samănă în multe momente cu cea din Geneza.

e) Cosmogonia persană a lui Bundeheș nu cunoaște haosul ca principiul primordial, ci sistemul acesta e fundat pe dualism, deoarece lumea cea de dincolo, creațiunea zeului bun e despărțită de lumea cea de dincoace, creațiunea zeului rău.

f) Separațiunea în șase perioade se află și în cosmogonia etruscică și persană. Ce se atinge de cea primă, apoi ea e așa de asemene cu cea biblică încât e evident că e influențată prin cea din urmă. Împărțirea în șase perioade în cosmogonia persană se bazează însă fără îndoială pe împărțirea anului persan în șase anotimpuri.

Din cele zise rezultă cumcă tocmai acele momente care se relevează ca argumente pentru dependența raportului biblic de cel babilonic, adecă haosul și întunerecul la început, precum și despicarea haosului resp. a mării primordiale în două părți într'una de sus și de jos se află și în alte cosmogonii vechi, care de bună samă n'au fost influențate de cea babilonică, precum în cea egipteană și cea indică. Deci nu în acomodarea și dependență, ci în contrast conștient cu ideile și tradițiunile cosmogonice deduse din mitul lui Marduc sau din alte cosmogonii străine a compus autorul Genezei cap. 1 opul său măreț și astfel introducerea grandioasă ale istoriei revelațiunii e opul profeției israelite, care conduce vieța religioasă a acestei națiuni dela începutul poporului acestuia până la plenitudinea timpurilor ¹⁾).

Cap. II.

1. Așa s'a sfârșit ceriul și pământul și toată oștirea lor.
2. Și Dumnezeu sfârși în ziua a șaptea lucrul său, care l-a făcut, și păsă în ziua a șaptea de tot lucrul său care l-a făcut.
3. Și Dumnezeu binecuvântă ziua a șaptea și o sfinți pre ea:

¹⁾ Cf. Nikel, op. cit. p. 124.

1. **צבא** oaste, oștire; în imbinare cu **שמים** oștirea ceriului = ingerii și stelele. În versul acesta **צבא** se rapoartă și la **הארץ**; de aici urmează cumcă oastea ceriului și a pământului e totalitatea tuturor ființelor create în ceriu și pe pământ.

2. **ויכל** sfârși, adecă prin pausare, binecuvântare și sântire. Finirea creațiunii în ziua șaptea se explică numai astfel, dacă privim propozițiunile din v. 2 și 3 ca cuprinsul împlinirii, adecă dacă se explică cumcă finirea se cuprinde negativ în încetarea creațiunii, și pozitiv în binecuvântarea și sfințirea zilei a șaptea.

3. În ce se cuprinde binecuvântarea și sfințirea, aceasta o arată versul 3: adecă Dumnezeu păsă de toate lucrările sale. De aici rezultă și pentru omul consecvență cumcă el, care e făcut după chipul și asămănarea lui Dumnezeu, trebuie să sfințească ziua a șaptea.

că întru aceasta a păusat el de toate lucrările sale, cari Dumnezeu le-a creat și le-a făcut.

CARTEA PRIMĂ.

Istoria ceriului și a pământului 2, 4—4, 26.

Întroducere.

Evoluțiunea istorică a universului, care începe cu isprăvirea opului de creațiune, se inaugurează cu „Istoria ceriului și a pământului“. Aceasta se desface în trei secțiuni, și anume: *a)* despre starea originală în paradis 2, 5—25, *b)* despre căderea în păcat, cap. 3, *c)* despre separarea oamenilor cu privire la starea lor față de Dumnezeu în două neamuri diferite.

שֵׁיחַ 2, 5 I; 21, 15 E (numai în locurile aceste din întreaga Geneza). שָׂדֵה 2, 5 I; 23, 17 P; 31, 4; 33, 19 E. קֶדֶם 2, 8 I; 25, 6 R; 29, 1 E. יָצָא a eșit cu מִן 2, 10 R; 24, 5 I; 8, 19 P; cf. 10, 14 I. מוֹת תְּמוֹת 2, 17 I; 20, 7 E. עַל-בֶּן de aceea 2, 24 I; 10, 9 R; 11, 9 I; 20, 6 E. הַרְבֵּה אֲרֻבָּה 3, 16 I; 16 10; 22, 17 R. Sufixul verbal al pers. 3 sing. fem. הָיָה 3, 17 I; 6, 16; 23, 9 P; 31, 39 E. גֵּרַשׁ Pi. 3, 24; 2, 14 I; 21, 10 E. הָרָה 4, 1. 17 I; 30, 5. 7. 17. 19 E. חָרָה cu לַ al persoanei (a se mâniă) 4, 5. 6; 34, 7 I; 31, 36 E.

I. Starea originală a omului în paradis (2, 4—25).

Dumnezeu lăasă să crească plante pe „pământ“ (paradis) (2, 4—6); apoi se descrie detaliat crearea omului prim (2, 7); ca locuință i-se predă grădina în Eden (2, 8—9) a căreia situație se poate preciza mai de aproape conform tradiției mai târzie (2, 10—14). Dumnezeu li dă oamenilor primi o poruncă pozitivă, dela împlinirea căreia atârnă imortalitatea lor (2, 15—17). Pre oamenii primi Dumnezeu îi instruieste că în scopul împlinirii misiunii lor aice pe pământ ei sunt obligați a se ajutoră reciproc; așijderea li arată Dumnezeu, care e poziția omului în întreaga natură (2, 18—24). Oamenii primi erau liberi de păcat și de înclinarea cătră acesta (2, 25).

Aceasta consecuență de a sfinți ziua sabatului s'a întrodus prin Moisi ca lege pozitivă (Ex. 20, 11). עָשָׂה a face, a forma: ce a făcut Dumnezeu prin creațiune.

4. Aceasta este istoria ceriului și pământului după ce aceste au fost create în ziua, în care Iahve Dumnezeu făcuse pământul și ceriul.

4. Cuvintele versului acestuia formează inscripțiunea pentru cele următoare (cf. 5, 1; 6, 9; 10, 1; 11, 10. 27; 25, 12. 19; 36, 1; 37, 2). În toate locurile aceste se înșamnă prin cuvintele **אלה תולדות** o inscripțiune. Deaceia cuvintele aceste nu se pot privi ca o încheiere a istoriei despre creațiune c. 1, 1—2, 3. Aceasta ni arată și contextul. Căci raportul despre creațiune e încheiat cu 1, 31; cumcă ceriul și pământul s'au terminat, aceasta s'a amintit deja 2, 1; consecuența morală din raportul despre creațiune se expune în cele trei versuri dintâi ale c. 2. Sensul versului e: Aceasta e istoria despre aceea, ce s'a întâmplat după ce Dumnezeu crease ceriul și pământul. Prin aceasta ni arată textul, cumcă acuma nu va urma o altă descriere despre creațiunea întreagă. — **תולדות** nașteri, generațiuni, istoria generațiunilor, apoi și istoria în genere. **LXX** αὔτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς. Determinarea temporală **בהבראם** se rapoartă la starea, când ceriul și pământul erau deja create, și Dumnezeu a fost deja creat ceriul și pământul. Ambele infinitive stau într'o paralelă. Prin litera minuscală **ה** Masoreții voiesc să arete că ar trebui să stee **בבראם** în loc de **בהבראם**. **כיום** determinare temporală generală. -- Numele dublu al lui Dumnezeu **יהוה** se întrebuițează spre a accentua cumcă **יהוה** e într'adevăr **אלהים** (Dumnezeu), de aceea stă **אלהים** după **יהוה**. Căci prin întrebuițarea numelui dublu n'are să se arete cumcă Elohim, carele a creat universul, e Iahve, ci că Iahve, carele a fost cercetat pre oamenii în paradis și carele, deși pentru călcarea poruncii i-a pedepsit, totuși li a promis un mântuitor, e Elohim, acelaș Dumnezeu care a creat ceriul și pământul. Întrebuițarea constantă a numelui dublu în c. 2 și 3 corespunde stării primordiale din paradis, în care omenimea formă încă o unitate și se află într'un raport normal față cu Dumnezeu, așa încât și ambele moduri de activitate ale lui Dumnezeu erau împreunate la un loc, pecând îndată după căderea în păcat se desvoaltă genul omenesc în două linii, cari erau diferite cu privire la raportul lor către Dumnezeu.

Ambele aceste numiri se deosebesc astfel: **אלהים** precum și articulat **האלהים** însemnează în T. V. în sens monoteistic: Dumnezeu; în sens politeistic: zei, respect. idoli; apoi ființi supranaturale, dumnezeești, îngeri, principii, funcționari, judecători. Forma **אלהים** e pl. dela **אלוה** Dumnezeu (monoteistic cât și politeistic), **אלוה** e după origine ori a) un substantiv = putere așa că pluralul (întrebuițat despre un ul Dumnezeu) înșamnă puterea per eminentiam, adecă atotputința; b) un adiectiv = cel puternic, așa încât pluralul în sens monoteistic are înșamnăre intensivă (pluralis intensivus). — **אלוה** se deduce dela un verb **אלה = אלה** care e forma secundară a verbului **אול** a fi puternic, tare.

יהוה e după origine un nume propriu și după explicarea, care însuși Dumnezeu o dădă lui Moisi despre numele său, e dedus dela Imperf. verbului **יהוה = היה**; la Ex. 3, 14 Dumnezeu se numește pre sine **איהוה אשר איהוה** (eu sunt cela ce sunt) apoi abreviat **איהוה** și în pers. 3 **יהוה**; imperfectul dela v. **יהוה**

5. Și încă nu se făcū (crescū) nici o plantă a câmpului pe pământ și nici o iarbă a câmpului nu răsări: că Iahve Dumnezeu încă nu ploase pe pământ și om nu se afla, ca să lucreze pământul.

trebuia să sune în pers. 3. יְהוָה și se vede că dătează încă din timpul antimosaic, deoarece în scrierile lui Moisi întimpinăm numai verbul יהיה. Vocalisațiunea măsoretică יהיה e introdusă într'un timp, în care Iudeii deja de mult nu cutezau de a pronunța cuvântul acesta, ci-l înlocuiseră cu יהוה אֱלֹהֵינוּ »eu sunt acela ce sunt« este Eul absolut, personalitatea absolută care guvernează, dispune cu libertate necondiționată, și spre deosebire de אלהים ca ființa cea mai înaltă de care trebuie fiecare să se teamă e יהוה Dumnezeu personal în manifestarea sa istorică. Aceasta lucrare a lui Dumnezeu se rapoartă la realizarea scopului final al creațiunii, la mântuirea omenimei. Iahve este deci Dumnezeul mântuirii, terminus tehnicus pentru Dumnezeu ca conducătorul Israelitenilor prin cari avea să se realizeze mântuirea omenimei. Ca יהוה Dumnezeu s'a manifestat lui Abram, când încheiă legătura sa cu dânsul (15, 7); și fiindcă numele acesta nu e derivat nici dela un atribut al lui Dumnezeu, nici dela vre-o manifestațiune a lui Dumnezeu, apoi originea lui trebuie să o reducem la o revelațiune dumnezească, special la cuvântul lui Dumnezeu către Abram, adică אני יהוה „eu sunt Iahve“. Precum Iahve se manifesta lui Abram ca acela, care l-a scos din Ur din Caldea spre a-i da în posesiune pământul Canaanului și prin care s'a însemnat El ca autorul tuturor promisiunilor, cari Abram le primise la chemarea sa și cari fură apoi înoite atât lui cât și urmașilor sei Isaac și Iacob: Așa s'a manifestat El lui Moisi ca Dumnezeul părinților sei (al patriarhilor), spre a împlini promisiunile sale urmașilor lor, adică poporului Israeltean. Prin aceste manifestații יהוה deveni nume propriu pentru Dumnezeu, carele efectuește mântuirea omenimei căzute în păcat, și în însemnarea aceasta se întrebuițează în mod proleptic nu numai la chemarea lui Abraam c. 12 ci și în timpurile cele mai vechi despre toate manifestațiunile și faptele dumnezești, cari aveau în vedere mântuirea neamului omenesc din căderea sa și cari aveau să prepareze omenimea pentru instituțiunile de mântuire. Aceste prepărări s'au început deja în paradis. Spre a indica aceasta, Moisi a introdus deja în cap. acesta numele Iahve și a accentuat identitatea lui Iahve cu Elohim nu numai prin împreunarea constantă a ambelor nume ci și prin aceea, că a însemnat creațiunea lui Elohim istorisită în cap. I. în inscripțiunea capitulului al 2 ca opul lui Iahve Elohim.

Vv. 5—25 nu cuprind o repetiție a istoriei creațiunii ci descriu începuturile istoriei omenimei. De aceste începuturi se ține nu numai o expunere mai detaliată despre crearea omului prim, ci și o descriere a locuinței prime. În V. 5 היהי fiind într'o paralelă cu צמח nu însemnă: a fi, ci a se face, a crește. Deși creșterea plantelor și răsărirea ierburilor câmpului se expun ca dependente de ploaie și de lucrarea pământului prin oameni, totuși cuvintele aceste nu se înțeleg astfel ca și când înainte de ploaie și înainte de crearea omului n'ar fi existat pe pământ

6. Și aburi se suiau de pe pământ și udau toată fața pământului.
7. Și Iahve Dumnezeu formă pre om din pulberea pământului și suflă în nările lui suflare de vieață, și așa se făcu omul în ființă vie.
8. Și Iahve Dumnezeu plântă grădină în Eden despre răsărit și în aceasta puse el pre omul, pre care l-a făcut.
9. Și Iahve Dumnezeu făcu să răsară din pământ tot feliul de arbori frumoși la vedere și buni la mâncare; și pomul vieții în mijlocul grădinei; și pomul cunoștinței binelui și a răului.

nici plante, nici ierburi și nici nu se poate conchide cumcă creațiunea plantelor se așază aici în contradicere cu 1, 11 sau după, sau în același timp cu creațiunea omului. Aici nu e vorba de creațiunea plantelor, ci numai de vegetațiunea paradisului, așijderea și **שִׁיחַ וְעֵשֶׂב שְׂדֵה** nu inseamnă toată vegetațiunea pământului, iară **שְׂדֵה** inseamnă numai câmpul, țarină, așaderă o parte a pământului.

6. Scopul versului acestuia este de a comunică cumcă la porunca lui Dumnezeu se implinește o condițiune necesară pentru vegetațiune. Efectul acestei condițiuni, adecă ivirea vegetațiunei nu se amintește, dară e evident din v. 5.

7. Verb. **יָצַר** se constăuiește cu un acc. duplu, adecă unul al obiectului și altul al materiei, din care se face ceva; **וַיִּצְרֵן** în loc de **יָצַר**. Imperfectele îmbinate cu vav consec. din vv. 7, 8, 9 nu exprimă succesiunea întâmplărilor în mod cronologic, ci numai succesiunea ideilor; astfel Dumnezeu nu plântă paradisul după crearea omului, ci înainte de aceasta. Omul e creat din pulberea pământului, iară în nările lui îi însuflă Dumnezeu suflare de vieață, prin ce se face el o ființă însuflețită. Natura omenească constă deci dintr'o substanță materială și dintr'un princip de vieață imaterial. Nu pământul produce la porunca lui Dumnezeu corpul omului, ci însuși Dumnezeu e activ la crearea și formarea omului și-i inspiră însuși suflarea de vieață. Prin aceasta se întemeieă atât prioritatea omului înaintea tuturor celorlalte creaturi, precum și asemănarea lui cu Dumnezeu și imortalitatea lui; căci prin aceasta se făcu el o ființă personală, a căreia parte imaterială este sufletul-cel inspirat de Dumnezeu, dnpăce prin suflarea dumnezească s'a creat sufletul și spiritul lui deodată.

8. Dupăce a fost creat omul, Dumnezeu 'ii dădu și condițiunile naturale spre continuarea existenței lui. Un loc pe pământ a fost din partea providenței astfel întocmit, încât omul cel prim putea acolo să-și desvoalte puterile sale corporale și spirituale, mai ales însă cele morale. Grădina aceasta se numește îndecomun paradisul care este un cuvânt de origine bactică și inseamnă un loc incunjurat de un val, un parc. — **עֵדֵן** e nume propriu al unui teritoriu a căruia situațiune se descrie în v. 10. Determinarea locală »spre ost« se înțelege din punctul de vedere al autorului. Spre ost se aflau și țările între Eufat și Tigru.

9. Grădina îi oferă omului nutremânt precum și alte desfătări; totodată el avea aice și ocaziunea de a se perfecțiună în privința morală. — **כָּל** înaintea unui genetiv nedeterminat inseamnă de tot feliul, orice. — **נֶחְמֵד** vrednic

10. Și un fluviu eșia din Eden, ca să adape grădina și de acolo se despărția în patru brațe.
11. Numele celui dintâi Pișon, acela e care încunjură tot pământul Havila, unde este aur.

de dorit, plăcut. — Dintre arborii paradisului erau mai ales însemnați pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și a răului. — עץ הדעיים pomul cel ce dă vieață (Gen. obiect.). Al doilea pom mijlocește cunoștința binelui și a răului, adică prin împlinirea poruncii din v. 16 de a nu mânca din fructele lui, omul avea conștiința de bine și rău. Se naște numai întrebarea, dacă pomul vieții avea să mijlocească imortalitatea absolută? Mâncarea din pomul vieții i-ar fi mijlocit după un timp determinat imortalitatea absolută. Fără de păcat n'ar fi intrat moartea în lume. Ca condițiune pentru mâncarea din pomul vieții se cerea, ca omul să nu se aple în starea de păcat, se cerea sfințenie și dreptate; măsura pentru aceste pe partea omului era ascultarea poruncii de-a nu mânca din pomul cunoștinței binelui și a răului. Căci cunoștința binelui și a răului nu s'a mijlocit prin mâncarea fructelor din pomul acesta, ci se cuprindea numai în ascultarea de porunca numită. Nu fructul în sine împărtășește cunoștința binelui și a răului, ci aceasta cunoștință se mijlocește prin purtarea omului față de ordinul dumnezeesc. Așa se întregesc pomii aceștia întreolaltă. Precum la ingeri așa și la oameni libertatea fu expusă unei cercări. Durata acesteia atârnă pe deoparte dela planul nepătrunzibil al lui Dumnezeu, pe de altă parte dela maturitatea morală a omului, care se determină după gradul dragostei lui față de Dumnezeu. Țânta fixată de Dumnezeu, la care avea omul să năzuiască, era supranaturală, deaceia și fructul pomului vieții era de calitate supranaturală, sau puterea inherentă fructului pomului vieții era bázată pe o orânduire imediată a lui Dumnezeu spre a-i servi omului întru ajungerea țantei sale supranaturale. Pomul era deci un mijloc al grației un semn vizibil al bunătății și al îndurării lui Dumnezeu și era asemenea cu sacramentele legii nouă, în special cu s. euharistie.

10. Adecă râul izvorîa în Eden, percurgea paradisul și la eșirea sa din paradis se despărția în patru brațe. ראשים nu capete, adecă râuri principale, ci începuturi de râuri, adecă patru brațe; משם de acolo, în sens locul, adecă după eșirea sa din Eden; alți comentatori privesc adverbul acesta în sens temporal și traduc: dară de a t u n c e s'a împărțit și s'a desfăcut în patru râuri.

11. Dintre acele patru râuri, după cari se determinează pozițiunea geografică a paradisului, cele două ultime sunt fără indoială Eufrat și Tigrul. Numele Pișon s'ar părè că e identic cu râul Phasis, iară Havila e Colchis, țeara renumită în antichitate prin bogăția aurului. Dară râul Phasis nu izvorește în Armenia, ci în Caucaz. deaceia sunt cei mai mulți comentatori de părerea cumcă Pișon trebuie să fie râul Chirus (astăzi Cur) care curge prin Armenia și se revarsă în marea Caspică; verbul סבב nu înseamnă o încunjurare jur împrejur, ci numai o încunjurare parțială.

12. Și aurul acestui pământ este bun, acolo este bdeliu și piatra onichină.
13. Și numele râului al doilea Ghihon: acela e, care încunjură tot pământul Cuș.
14. Și numele râului al treilea — Hiddechel; acela e care curge înaintea Assiriei; și râul al patrulea Euftrat.
15. Și Iahve Dumnezeu luă pre om și-l puse în grădina Eden, ca să o lucreze și să o păzească.
16. Și Iahve Dumnezeu ordina omului, zicând: Din toți pomii acestei grădini vei mânca.
17. Dar din pomul cunoștinței binelui și a răului, dintr'acesta să nu mănânci, că în ziua, în care vei mânca dintr'însul vei muri de bună samă.

12. Bdeliu e un arbore cunoscut în orient prin reșina sa binemiroitoare; mulți înțeleg sub cuvântul acesta: mărgăritare. Piatra Șoham e o piatră scumpă, însă nu e sigur ce fel de piatră, probabil onixul sau berilul.

13. Ghihon e râul Ataxes, carele curge dela vest spre est, apoi se împreună cu râul Chirus și se revarsă în marea Caspică. Țeara Cuș nu poate să fie identică cu țeara, care se chemă astfel în timpurile mai târzii, adică Etiopia, ci aice se înțelege țeara care se chemă mai târziu *Κοσσαια* și se află lângă Caucaz. Cuș e adică o țeară, în care locuiau urmașii lui Cuș, fiul lui Ham. Urmașii lui Cuș adică trebuiau la început să locuiască acolo, unde se află locuința cea mai veche a genului omenesc, așadară în apropierea lui Ararat.

14. Hiddechel e numele ebraic al râului Tigru; el curge înaintea Assiriei, nu spre răsărit de Assiria, căci provincia Assiria proprie se află mai că întreagă pe malul ostic al Tigrului. Iară prin Assur, ca nume de țeară, se înțelege în T. V.: a) teritoriul în sudul râului Zab cel inferior, spre ost de Tigru, spre nord de munți a căruia capitală eră Ninive; acest teritoriu ar fi identic cu țeara Curdistanului, cf. 10, 11; b) imperiul assirian cf. Is. 27, 13; c) imperiul babilonic cel nou cf. 2 Reg. 23, 29; d) imperiul perzan Ezra 6, 22. În locul de față se înțelege Assiria proprie. — Râul Euftrat, fiind cu totul cunoscut, nu se determinează mai aproape. Din text se poate cunoaște cumcă Moisi a avut de scop de a fixa situația paradisului și anume după indicațiuni geografice. Însă după indicațiunile aceste astăzi ni este imposibil de a cunoaște situația originală a paradisului. După ipotezele cele mai lățite locul Paradisului a fost sau în Armenia de astăzi, sau în nordul Babiloniei.

15 Omul aveă să lucreze grădina și să păzească ca să poată rămânè în acea stare, în care o crease Dumnezeu.

16. Totodată omul aveă aice să se desvoalte și în privința spirituală. În scopul acesta Dumnezeu plântă în mijlocul grădinei doi arbori, unul spre cultivarea spiritului prin exercitarea în ascultare față de cuvântul lui Dumnezeu, al doilea aveă să-i dea nemurire dacă, ar fi implinit porunca lui Dumnezeu.

17. Porunca aceasta eră obligătoare și pentru Eva.

18. Și Iahve Dumnezeu zise: Nu este bine să fie omul singur, îi voi face lui ajutor, care să-i fie corespunzător lui.
19. Că Iahve Dumnezeu, după ce formă din pământ toate animalele câmpului și toate paserile ceriului, adusu-le-au la Adam, ca să vadă, cum să le numească și la toate viețuitoarele numele ce'l va da Adam, acesta să fie numele ei.
20. Și Adam puse nume la toate vitele și la paserile ceriului, și la toate ferele câmpului, și pentru Adam nu se află ajutor care să corespundă lui.
21. Și Iahve Dumnezeu făcu să cadă preste Adam un somn adânc și el adormi; și luă una din coastele lui și restrânse carnea la locul ei.

Vv. 18—25 trătează despre crearea femeiei. Fiindcă Adam văzuse într'o viziune geneza tuturor lucrurilor și fiindcă despre crearea omului a fost vorba I, 26, apoi urmează cumcă partea aceasta din cap. 2 e numai o iconă detaliată din viziunea creațiunei. Aceasta se comunică aice cu un scop special, adecă muierea să-i fie lui spre ajutor. Ca întroducere servește constatarea faptului cumcă după orânduirea lui Dumnezeu un singur om nu poate să trăiască pe pământ — כַּנְגֵדוֹ conform lui, corespunzător lui, LXX κατ' ἀνάγκην. — עֵזֵר ajutor. Un atare ajutor eră omului de lipsă pentru împlinirea chemării sale, nu numai pentru propagarea și înmulțirea neamului său, ci și pentru cultivarea și stăpânirea pământului.

19. Verba finita וַיֵּצֵר și וַיִּבְרָא nu's coordinate, ci verbul prim e subordonat verbului וַיִּבְרָא. Verbul acesta e expresiunea figurală pentru acea activitate a lui Dumnezeu, prin care Adam fu capabil de a observa animalele spre a cunoaște ființa și menirea lor, și să fie în stare a exprima cunoștința aceasta prin cuvinte (adecă prin numirea lor). Aice se iau în considerare numai acele animale, cu cari veni în atingere omul ca agricultor: animalele câmpului și paserile ceriului; despre o cunoștință actuală a tuturor speciilor de animale nu poate să fie vorba. Acea cunoștință care aveă să se formeze în om prin aducerea înainte a animalelor n'avea să se mărginească numai în interiorul său, ci trebuia să se exprime în numirea ce aveă să li deie animalelor. Numirea animalelor eră deci rezultatul observării ce trebuia să facă omul. Raportul biblic amintește numai numirea, fiindcă aceasta presupune ca ceva necesar activitatea spirituală prin care Adam își formă conceputele despre animale.

20. Versul acesta exprimă, cumcă omul din voie liberă împlini porunca lui Dumnezeu, adecă el observă animalele și rezultatul observării sale îl exprimă prin cuvinte adecuate, însă totodată constată cumcă între sine și între animale e o deosebire așa de mare, încât nici unul din aceste nu-i putea servi lui ca ajutor.

21. În versul acesta se arată omului cumcă un ajutor poate el să aibă numai de la o ființă, care este egală cu dânsul, însă diferită în privința sexului. Aice i se comunică omului instrucțiunea despre ființa neamului omenesc, despre

22. Și Iahve Dumnezeu din coasta, pre care o luase din Adam, formă pre femeie și o aduse lui Adam.
23. Atunci zise Adam : Aceasta este astă dată os din oasele mele și carne din carnea mea ! Aceasta se va numi bărbată, că din bărbat este luată.
24. De aceea bărbatul va lăsa pre părintele său și pre mama sa și se va lipi de femeia sa ; și vor fi un corp.
25. Și amândoi erau goli, Adam și femeia sa și nu se rușinau.

ființa căsătoriei ca institutul cel hotărât de Dumnezeu spre propagarea neamului omenesc. Deoarece cele precedente au fost viziuni, apoi și instrucțiunea aceasta e o viziune, a căreia realitate însă nu începutul se înseamnă prin verbele וישן ויפל. Deaceea luarea coastei din trupul lui Adam e un act vizionar de formă simbolică și are scopul de a-i mijloci omului instrucțiunea finală. — תרדמה somnul greu ; aice se înțelege acea stare sufletească extraordinară a lui Adam, în care sufletul e imediat influențat de Dumnezeu.

22. Precum bărbatul fiind fără un ajutor simția dorința după un atare, așa și muierea avea dorința după o altă ființă omenească, care era diferită în priviuța sexuală, aceasta o exprimă raportul biblic prin versul acesta. Crearea primei părechi de oameni e un act al creațiunei, care însă în expunerea bibliei conform caracterului ei instructiv se descrie de două ori.

23. Bărbatul exprimă cumcă în muiere a aflat el ajutorul său cel dorit și coresponzător ființei sale. — ואת e subiect ; הפעם „astă dată“ în opoziția cu v. 20 ; „os din oasele mele...“ e expresiune ebraizandă spre a însemna afinitatea. — ואת se repețește de 3 ori, deoarece cuvântul acesta e pronunțat cu emfază mare. לקחה în loc de לקחה 3 p. f. sg. Pual (Ges. § 10. 2, adn. B), iară despre lipsa lui dagheș forte în ק vezi Ges. 52. 1, adn. 2.

24. Cuvintele aceste sunt ale autorului Moisi, carele pronunță adevărul acesta ca un rezultat intenționat de Dumnezeu, spre a însemna căsătoria ca o unitate între bărbat și muiere și totodată de a li arăta Israiltenilor cumcă unica formă a căsătoriei rânduită de Dumnezeu e monogamia. Ca sentință a lui Moisi cuvintele aceste sunt o emanațiune a revelațiunei dumnezeesti și cu tot dreptul Isus Christos le-a citat ca un cuvânt al lui Dumnezeu. Prin părăsirea părintelui și a mamei, ceea ce privește nu numai pe bărbat, ci și pre muiere, care îndată după căsătorie părăsește pre tatăl său și pre mama sa comuniunea căsătoriei se expune ca o unitate spirituală.

25. Adam și Eva erau liberi de înclinarea spre păcat. Corpurile lor erau sântite prin spiritul, care le însufleția. Rușinea se ivi de abia cu păcatul, carele desființă raportul normal între spirit și trup, producând stimule și înclinări ce se luptau în contra sufletului. — יתבששו 3. p. m. pl. impf. hitpael ; aice forma hitpael are însemnare reciprocă ; și ei nu se rușinau unul de altul (Ges. § 7,27).

Cap. III.

II. Căderea în păcat.

Păcatul precum și înclinarea spre păcat erau necunoscute oamenilor celor dintâi. Mai întâi fu trezită în muiere înclinarea spre păcat prin o ispită externă, al căreia autor eră diavolul; imediat după aceea muierea comise păcatul prim și seduse și pre bărbatul ei (3,1—6). Ambii recunoscără îndată mărimea păcatului (3,7—8). Prin o revelațiune nouă Dumnezeu îi instruieste cumcă învingerea diavolului nu e absolută și cumcă un urmaș al muierei va zdrobi puterea iadului. Răul fizic e o urmare a păcatului original.

1. Și șarpele se făcù cel mai viclean decât toate animalele pământului, cari le-a fost făcut lahvè Dumnezeu: și el a zis către femeie: Ce, se poate ca Dumnezeu să fi zis ca voi să nu mâncați din nici un pom al grădinei!
2. Și femeia zise către șarpe: Din fructele pomilor grădinei putem mânca;
3. Dar din fructele pomului, cel din mijlocul grădinei, a zis Dumnezeu: Dintr'însul să nu mâncați, nici să vă atingeți de dânsul, ca să nu muriți.

1. La început oamenii cei dintâi n'au cunoscut păcatul, nici înclinarea spre păcat. Aceasta din urmă fu trezită prin o ispită externă a căreia autor eră diavolul. Căci deși se zice cumcă șarpele a ispitit pre Eva, totuși ispititorul cel propriu este diavolul, care s'a folosit de șarpe numai ca de un instrument. Aceasta rezultă mai chiar din alte locuri ale s. Scripturi, mai ales T. N. învață chiar ¹⁾ cumcă diavolul este autorul păcatului prim. Dacă deci în locul de față se zice cumcă șarpele vorbește, apoi vorbirea aceasta nu provine dela șarpe, ci dela un spirit rău, carele și-a propus de a seduce pre oameni. Căci înainte de căderea omului în păcat, s'a întâmplat căderea unei părți a îngerilor, care a aflat loc fără îndoială înainte de creațiunea omului. — הִיהָ nu e copula simplă, ci are putere verbală deplină: se facù. — עָרוֹם prudent, aice însă în sens rău: viclean. Această viclenie se arată acuma prin aceea că șarpele se adresează mai întâi la muierea, tot așa sunt pline de viclenie cuvintele: ce, se poate ca Dumnezeu să fi zis ca voi să nu mâncați din nici un pom al grădinei. — כָּל-כָּל în îmbinare cu לֹא în exprimă o negațiune absolută: nullus, nici unul Ges. § 152, 1a.

2. Femeia e cu totul conștientă de porunca dumnezească; așijderea cunoaște ea și scopul opririi, adecă spre a se feri de moarte. Însă din cuvintele ei se observă dejă influența diavolului: ea pe de o parte înăsprește oprirea (nici să vă atingeți), pe de altă parte slăbește amenințarea pedepsei.

3. תְּבוֹתָן cu nun paragodic, prin care silaba ultimă devine totdeauna accentuată; deaceea a picat vocala preformativei.

¹⁾ Ioan 8,44; I Ioan 3,8; Apoc. 12,9.

4. Și șarpele a zis cătră muiere : Nu veți muri ;
5. Că Dumnezeu știe că în ziua, în care veți mânca dintr'însul, se vor deschide ochii voștri și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul.
6. Și văzû femeia că fructul pomului este bun la mâncare și plăcut ochilor și de dorit pomul spre a face înțelept, și ea luă din fructul lui și mănă : și dete și bărbatului ei împreună cu dânsa, și el mănă.
7. Și se deschiseră ochii la amândoi și cunoscând că erau goli, prinseră frunze de smochin și-și făcură învălitoare.

4-5. Ispititorul neagă necesitatea opririi prin aceea, că deneagă urmarea călcării, ba din contra li promite încă o fericire și mai mare, dacă vor călea porunca lui Dumnezeu. Așa dară nu deaceea că v'ar strică fructul pomului Dumnezeu a oprit mâncarea lui, ci din invidie, pentru că nu voiește să fiți asemenea Lui. Aceasta e o adevărată amfibolie satanică, în care coincidează încâtva adevărul și neadevărul. Prin mâncarea fructului cunoaște omul binele și răul și în privința aceasta se face el ca Dumnezeu. Aceasta e adevărul, prin carele încâtva se tănuiește minciuna : voi nu veți muri, și astfel toată cuvântarea diavolului devine un neadevăr, care caracterizează pe autorul ei ca tatăl minciunei, care n'a rămas în adevăr (Ioan 8,44).

6. În versul acesta fineța psihologică a descrierii își ajunge culmea sa. Precum îndoiala despre porunca lui Dumnezeu o seduse pre Eva de a neglija porunca aceasta, așa și dorința după o independență falsă îi născu pofta după bunul cel oprit. Pofta însă se nutrește prin privirea obiectului și așa naște păcatul. Îndoiala, necredința, mândria sunt izvoarele păcatului strămoșesc, precum și ale tuturor păcatelor comise de succesorii lor. Cu cât obiectul păcatului se pare a fi mai neînsemnat, cu atât mai mare și mai gravă e păcătuirea, mai ales dacă se consideră, cumcă oamenii cei primi se aflau într'un raport direct și imediat față cu Dumnezeu, creatorul lor, cumcă sufletul lor era curat, cunoștința lor netulburată, și binefacerile primite dela Dumnezeu erau foarte multe ; apoi ei erau înzestrați cu grația cea supranaturală alui Dumnezeu și prin urmare depindea numai dela voința lor, de a împlini porunca lui Dumnezeu și a rămâne credincioși legăturii cu Dumnezeu. — D i n f r u c t u l l u i ; ce feliu de pom fructifer era pomul cunoștinței binelui și a răului, despre aceasta s. Scriptură nu amintește nimic. După Rabbini ar fi vorba aice sau de fructe de palm, sau de smochin sau poamă de vie. Latinii afirmă că au fost fructe de măr.

7. Conștiința goliciunei lor produce rușinea, care o căutau de a acoperi cu frunze. Căci cu desființarea raportului normal între suflet și corp căuzată prin păcat, corpul încetă de a fi un vas curat al spiritului celui unit cu Dumnezeu, și în firea corpului li se manifestă de odată nu numai deosebirea menirei sexuale, ci și cu mult mai mult sentimentul deșertăciunei, așa că bărbatul și muierea se rușinează unul de altul și caută ași ascunde goliciunea lor spirituală și corporală.

8. Și ei auziră vuetul lui Iahve Dumnezeu umblând în răcoarea zilei prin grădină; și Adam și femeia sa se ascuseră dela fața lui Iahve Dumnezeu printre arborii grădinei.
9. Și Iahve Dumnezeu strigă pre Adam și-i zise: Unde ești?
10. Și el răspunse: Vuetul tău îl auzii în grădină, și mă temui pentrucă sunt gol, și mă ascunsei.
11. Și el zise: Cine ți-a spus că ești gol? Nu cumva ai mâncat din pomul, din care-ți ordinaî ca să nu mănânci?
12. Și Adam zise: Femeia pre care mi-ai dat-o să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom și am mâncat.
13. Și Iahve Dumnezeu zise cătră femeie: Pentru ce ai făcut aceasta? Iar femeia a zis: Șarpele m'a amăgit, și am mâncat.
14. Și Iahve Dumnezeu zise șarpelui: Fiindcă tu ai făcut aceasta, blăstămat să fi tu între toate animalele și între toate fiarele pământului; pe pânțelele tău vei îmbla, și pulbere vei mânca în toate zilele vieții tale.

8. Cuprinși fiind de sentimentul rușinei și al culpabilității oamenii cei dintâi voiesc să fugă dela fața lui Dumnezeu, קול יהוה nu e vocea lui Dumnezeu carele vorbește, ci sgomotul, vuetul pașilor săi; רוח היום vântul zilei, adecă sara când obicinuiă a se rădică un vânt recoritor. In paradis Dumnezeu petrece direct cu oamenii; căci el i-a destinat ca să stăpânească preste toate creaturele și să trăiască in etern împreună cu el. Prin păcat s'a desfăcut, deși nu cu totul, raportul acesta; în loc să-l întimpine pre Dumnezeu cu bucurie, ei se ascund inaintea lui.

9. Înaintea feței lui Dumnezeu omul nu se poate ascunde. Dumnezeu îl întrebă »unde ești?« nu din cauza aceea că poate n'ar fi știut, unde s'au ascuns Adam și muiera lui, ci spre a-l hotări de a vorbi și a mărturisii păcatul său.

10. Mărturisirea lui Adam e insuficientă; sentimentul rușinei e mai puternic, decăt conștiința păcatului comis.

11. Spre a trezi conștiința aceasta și a-l hotări a da o mărturisire deplină Dumnezeu îi pune întrebările din v. 11.

12. Adam nu poate tăgădui păcatul său, dară cuprins fiind de egoism el caută de a micșorā culpabilitatea sa: cauza căderii sale e muiera, și aceasta a primit-o el ca consoartă dela Dumnezeu, și astfel cauza indirectă a căderii sale e Dumnezeu însuși!

13. Nici muiera nu tăgăduiește păcatul, însă și ea se excuză prin aceea, că a fost ispitită de altul. Ispititorul nu este interogat; culpabilitatea sa e evidentă.

14. După interogatorin urmează sentența judecătorească și anume mai întâiu asupra ispititorului, asupra șarpelui. Blăstămat e șarpele nu pe baza unei rezponzabilități morale, ci după aceeași lege, după care se omoară animalul, prin care s'a nenorocit un om; animalele sunt spre serviciul omului, nu spre a-i

15. Și dușmănie voi pune între tine și între femeie, și între seminția ta și între seminția ei, aceasta va zdrobi capul tău și tu-i vei împunge călcâiul ei.
16. Și cătră muiere zise: Voiu înmulți durerile tale și (mai ales) îngrecarea ta; tu cu durere vei naște fii, și după bărbatul tău vor fi dorințele tale, și el te va stăpâni.

face daună sau spre a-l seduce la păcat Dacă Dumnezeu avorbește animalul și exprimă asupra lui blăstăm, apoi aceasta presupune cumcă blăstăm nu privește numai animalul lipsit de rațiune, ci cu mult mai mult pre ispititorul spiritual, și pedeapsa. căreia se supune animalul e numai un simbol pentru pedepsirea ispititorului adevărat — Cuvintele: *Vei umbla pe pântecul tău...* nu se înțeleg în acel sens, că modul mișcării șarpelui s'a prefăcut, ci că aceasta mișcare de acuma trebuie de privit ca pedeapsă; așa și omul încă înainte de căderea sa avea să lucreze pământul (2, 5); dară ca pedeapsă i-s'a hotărit lucrarea pământului de abia după căderea sa. — *Pulbere vei mănca*: e expresiune figurală pentru înjosirea cea mai mare.

15. Sensul este: Între femeia și între șarpele, apoi între urmașii femeiei și cei ai șarpelui va exista dușmănie și luptă; în fine vor învinge urmașii femeiei asupra șarpelui. măcarcă acesta va rezistă prin un timp îndelungat. Trebuie de observat cumcă dușmănia va exista între muierea și între șarpe, precum și între urmașii lor; însă lupta decisivă va afla loc între urmașii femeiei și între șarpe. Cine sunt „urmașii femeiei“ e clar; adică urmașii corporali, genul omenesc. Ce înseamnă însă urmașii șarpelui? Urmașii șarpelui sunt faptele al căror autor e principiul cel rău; sunt păcatele comise de oamenii cei răi, și astfel sunt aceia, carii se alipesc de principiul cel rău, fiii spirituali și urmașii șarpelui. Urmașii femeiei se împărțesc în două direcțiuni: o parte se luptă cu șarpele și-i sfarmă în fine capul, cealaltă parte însă alipindu-se de principiul rău are deci aceeași soartă ca și acesta. Realizarea cuvintelor acestora o arată decursul istoriei mântuirii. Omenimea tot mai mult se dedă răului și prin aceasta se arată neaptă de a se luptă cu răul, de aceea Dumnezeu alege semânța lui Abram, apoi semânța lui David spre a combate semânța șarpelui. Iară învingătorul dintre urmașii femeiei asupra șarpelui e Hristos: acesta este semânța muierei, carele il sfarmă pre Satana sub picioarele sale. De aceea cuvintele aceste le-au privit s. Părinți ca protoevangeliul, și cu tot dreptul.

16. Pe lângă nevoile și necazurile comune, cari le va împărtași muierea cu bărbatul său, i-se vestește ca pedeapsă specială: greutatea îngrecării, durerile nașterii și supunerea față de bărbatul ei. Precum moartea e o urmare a păcatului așa și nevoile vieții pământești, sunt produse prin păcat. Până la căderea în păcat se află muierea într'o stare coordonată față de bărbatul său, iară acuma se preface acest raport în subordinațiune, până ce de abia creștinismul aduse în privința aceasta o ușurare. — *תַּרְבִּיבָה* e inf. abs. în loc de *תַּרְבִּיבָה* care se întrebuintează ca adverb. — *וְהָרַוְוָה* e apozițiune la *עַצְבוֹנָה* durerile tale, mai ales îngrecarea ta.

17. Și cătră Adam zise: Fiindcă tu ai ascultat de vocea femeiei tale, și ai mâncat din pomul, despre care ți-am ordinar, zicând: Dintr'însul să nu mânânci; blăstămat să fie pământul din cauza ta, cu dureri vei mânca dintr'însul în toate zilele vieții tale.
18. Spini și pământă-ți va crește ție; și vei mânca iarba câmpului;
19. Întru sudoarea feții tale vei mânca pâne, pânăce te vei întoarce în pământ, din care ești luat; că țărână ești și în țărână te vei întoarce.
20. Și Adam chieună numele femeiei sale -- Eva; că fũ mama tuturor celor vii.
21. Și lahve Dumnezeu făcũ lui Adam și femeiei sale tunice de piele și-i îmbracă pre ei.

17. Sentența judecătorească îi vestește lui Adam o pedeapsă îndoită. Cea dintâi e blăstăm̄ul pământului. Acest blăstăm̄ se cuprinde într'aceea, că pământul va fi neroditor, adecă nu va produce din sine nici un fruct, care e necesar pentru susținerea omului. Fără cultivare sălbătăcesc și cele mai alese plante. La ocupațiune eră omul obligat și în paradis (2, 15). Cuvintele rostite cătră Adam se rapoartă și la urmașii săi, la întreaga omenine. S. Scriptură amintește aice numai despre agricultură, fiindcă aceasta eră unica ocupațiune a oamenilor primi. Cu desvoltarea progresivă a omenimei din ocupațiunea aceasta s'au desvoltat mai multe alte ocupațiuni, cari toate sunt însoțite de urmările păcatului, de blăstăm̄ul paradisului: toate sunt împreunate cu diferite greutăți.

18. Spini și pământă, ca contrast în loc de fructele paradisului.

19. Cât timp eră omul liber de păcat și petrecea în comunitate cu Dumnezeu, și productul pământului corespundeă calității spirituale a omului, și prelucrarea pământului nu eră ostenitoare; schimbând însă omul raportul său față de Dumnezeu, se schimbă și raportul naturei față de om. Finea sentenței de pedeapsă asupra omului e asigurarea aspră, cumcă necazurile vieții nu vor încetă niciodată, și cumcă moartea este pedeapsa păcatului. Astfel se împlinește amenințarea din 2, 17 »că în ziua în care vei mânca, vei muri«, care imediat după cădere în păcat începeă a se împlini, căci omul în momentul acela prim̄ în sine colțul morții, și se făcũ muritor.

20. Precum în judecata dumnezească s'a manifestat dreptatea și grația, dreptatea prin aceea, că Dumnezeu a blăstămat numai pre seducătorul, iară pre cei seduși i-a pedepsit numai cu necazuri și moarte, grația prin promisiunea unui învingător viitor asupra șarpelui: așa Dumnezeu li dădũ celor căzuți mai întâi grația sa înainte de ce execută judecata sa. Un efect al grației dumnezești e că Adam crede în promisiunea despre semânța femeiei, care credință o întărește el prin numele ce-l dădũ femeiei sale. — לַחַיִּים formă arhaică în loc de לַחַיִּים însămnuează: vieată (LXX ζωή) și e aice subst. Acest nume îl dădũ Adam muierii sale pentrucă prin aceasta îi garantată continuitatea și vieța genului său.

21. Prin faptă Dumnezeu li arată oamenilor celor dintâi grația Sa că-i îmbracă, adecă El dispuse ca oamenii să-și facă îmbrăcăminte din piele.

22. Și Iahve Dumnezeu zise: Iacă Adam se făcù ca unul din noi, cunoscând binele și răul, dar ca nu cumva să întindă mâna sa și să ia din pomul vieții și mâncând să trăiască în veci,
23. De aceea Iahve Dumnezeu îl scoase pre el afară din grădina Eden, ca să lucreze pământul din care fù luat.
24. Așa alungă El pre Adam; și înaintea grădinei Eden puse Herubimi și flacăra sabiei ce se învârtiă ca să păzească calea la pomul vieții.

Cap. IV.

III. Separarea oamenilor cu privire la raportul lor față de Dumnezeu în două neamuri diferite.

Acuma între urmașii imediați ai oamenilor primi se ivește dualismul cu privire la raportul lor față de Dumnezeu; cu înmulțirea genului omenesc progresează și dualismul acesta tot mai mult.

22. Pedepsa e deșă hotărâtă pentru oameni; aice însă se accentuează apriat cumcă mncarea din fructul pomului de vieată eră permisă numai omului celui fără păcate, celui păcătoș însă cu totul oprită. De aceea paradisul ca locuința oamenilor celor fără de păcate se desființează. Cuvintele „Adam se făcù ca unul din noi“ se explică de obicei ca o ironie, însă cu nedreptul; o ironie nu se potrivește pentru Dumnezeu. Cuvintele aceste exprimă idea, cumcă omul s'a făcut asemenea lui Dumnezeu cu privire la cunoștința binelui și răului, adecă omul cunoaște acuma efectele acțiunii sale; însă cauza cunoștinței e cu totul alta decât la Dumnezeu. — Particula וַאֲדָם arată cumcă omul încă nu gustase din pomul oprit. Dacă el prin ascultarea poruncii dumnezeești ar fi rămas în comunitate cu Dumnezeu, atunci ar fi putut mncă din pomul acesta, fiindcă eră creat spre o vieată de veci. Dupăce însă el prin păcat s'a făcut prada morții, fructul din pomul nemuririi i-ar fi cauzat numai peirea sa. Căci nemurirea în starea păcatului nu e $\zeta\omega\eta\ \alpha\lambda\acute{\omicron}\nu\iota\omicron\varsigma$, care Dumnezeu o menise omului, ci muncă fără fine, peire fără încetare, care S. Scriptura o numește moarte.

23. Alungarea din paradis eră deci o pedeapsă ce aveă să scoposească mântuirea omului; ea e un act al îndurării dumnezeești; Dumnezeu îl pedepsi cu moartea timpurală spre a-l feri de moartea eternă; prin suferinți și moartea timpurală omenimea aveă să se lămurească pentru păcatul comis.

24. Herubimii, executorii voinței dumnezeești, sunt spirite supranaturale. Flacăra sabiei ce se învârtiă se înțelege despre puterea ingerilor. Cu alungarea oamenilor din grădina Eden dispărù și paradisul înaintea oamenilor. Dumnezeu nu detrase pomului puterea lui supranaturală, nici nu nimici grădina, ci numai li oprì reîntrarea în paradis până la acel moment, când păcatul va fi nimicit prin județ, moartea desființată prin nimicitorul șarpelui și când pe pământul nou se va înființa Ierusalimul cel ceresc.

1. Și Adam cunoscù pre Eva, femeia sa, care concepù și născù pre Cain, și ea zise : Am dobândit om cu ajutorul lui Iahve.
2. Și ea mai născù pre fratele lui, pre Abel; și Abel erà păstor de oi, și Cain erà lucrător de pământ.
3. Și după câtva timp Cain a adus din fructele pământului dar lui Iahve.
4. Și Abel aduse și el din cele întâi născute ale oilor sale și din grăsimea lor.
5. Și Iahve căută spre Abel și spre darul lui; și spre Cain și spre darul lui nu căută. Și Cain se aprinse foarte; și fruntea lui i-se plecă.
6. Și zise Iahve cătră Cain : Pentru ce te-ai mâniat ? Și pentru ce fruntea ți-s'a plecat ?

IV, 1. **וַיֵּדַע** a cunoaște, aice termin eufemistic pentru împreunarea trupească. Ceea ce la animale e un stimul natural orb, aceea la om e o faptă morală, rezonabilă care rezultă din instituirea dumnezească a căsătoriei și e deci cu tot dreptul o cunoaștere a muierii. Comunitatea căsătorală începù deci abia după cădere. — **וַיֵּדַע** (dobândirea) dela **וַיֵּדַע** resp. **וַיֵּדַע** a dobândi = **אֵת קִנְיָהּ** — e prepozițiune și înseamnă : cu, cu ajutorul. Cuvintele Evei sunt expresiunea naturală a bucuriei; amintind cu mulțămire numele lui Iahve, ea arată prin aceasta cumcă căderea n'a efectuit totala abatere dela Dumnezeu.

2. Al doilea fiu primì numele Abel (Hebel). Din care cauză fu el astfel numit, despre aceasta nu amintește Biblia nimică; de aceea nici nu se poate afirmă, cumcă numele acesta i-s'a dat de aceea că Hebel ca nomen appellativum înseamnă suflare, deșertăciune și astfel s. Scriptură ar indică prin cuvântul acesta debilitatea omului atât în privința fizică cât și morală, precum și moartea cea grabnică a lui Abel. Aceasta din urmă nu se poate admite și din acea cauză fiind-că Eva la nașterea lui Abel nu putù să aibă nici o știre despre moartea lui cea grabnică. Creșterea vitelor și agricultura erau ocupațiunea lui Cain și Abel, așadară începutul culturai.

3. O determinare mai deaproape despre durata zilelor acestora nu-i posibil a deduce din expresiunea **מִקֶּזֶז**.

4. Diferința în materialul sacrificiilor constă într'aceea, că primul fiu aduse lui Dumnezeu ca sacrificiu fără multă alegere o parte din fructele pământului, Abel însă aduse partea cea mai bună, adecă grăsimea celor întâi născute. Ce e drept calitatea sacrificiului nu e o măsură pentru valoarea sacrificiului, dară dacă calitatea se determinează prin intențiunea bună, atunce dela aceasta depinde și valoarea sacrificiului. Așa îl explică și s. ap. Paul locul acesta : Prin credință Abel a adus lui Dumnezeu sacrificiu mai bun decât Cain (Ebr. II, 4). Semnul extern pentru primirea sacrificiului lui Abel exegeții cei mai mulți îl află într'aceea, că Dumnezeu trimise din cer foc, care aprinse și mistuì sacrificiul lui Abel. — Cuvintele : fruntea i-se plecă sunt expresiunea mâniei și a supărării.

5—6. Dumnezeu îl admoniază pre Cain pentru mânia lui și-l face atent la acuza și urmările mâniei lui.

7. Au doară tu, când faci bine nu ești cu fruntea rădicată? Și când nu faci bine, atunce păcatul pândește lângă ușă, și de tine se ține dorința lui, tu însă să-l stăpânești pre el.
8. Și Cain vorbi lui Abel fratelui său. Și când erau ei la câmp, Cain s'a sculat asupra fratelui său Abel și l-a omorît pre el.
9. Și Iahve zise cătră Cain: Unde-i Abel fratele tău? Și el îi răspunse: Nu știu; au nu cumva păzitorul fratelui meu sunt eu?
10. Și Dumnezeu zise: Ce ai făcut, ascultă! Sângele fratelui tău strigă din pământ cătră mine.
11. Și acum blăstămat să fii tu, (isgonit) din acest pământ, care și-a deschis gura sa să primească sângele fratelui tău din mâna ta.
12. Când vei lucră tu pământul; el să nu-ți mai deie ție puterea sa; și tu rătăcind și fugar vei fi pe pământ.

7. Răspunsul la întrebarea din versul precedent îl cuprinde întrebarea din versul acesta; la **שאת** e de adaus **פנים** cum arată contextul. Dumnezeu îi dă de cunoscut cumcă supărarea lui e un semn de cugete, de intențiuni rele; căci rădicarea feții, adecă o privire liberă, deschisă e semnul unui cuget curat; **מטא** e personificat ca un pânditor, deaceea stă ca masculin; Cain să stăpânească asupra păcatului prin desfacerea de mânie. Imputabilitatea faptelor omenești se exprimă clar în locul acesta.

8. Cain nu ascultă de admonierea lui Dumnezeu. Cuvintele lui Cain sunt omise de cătră autor, dară e posibil cumcă s'au omis la decopiere deoarece LXX, Sam. și Peșita au cetit **אל השדה נלכה** διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον.

9. Cain omori pre fratele său și e tras la răspundere de cătră Dumnezeu. Oamenii cei dintâi se tem de Dumnezeu, și-și mărturisesc păcatele. Cain însă tăgăduiește cu aroganță; ba el adaugă încă cu obrăznicie, cumcă nu-i îndătorit, de a luă sana de fratele său.

10. Acuma îl infruntă Dumnezeu pentru crima comisă. — **קול** e o exclamațiune simplă: ascultă, iacă! **צעקים** e deci predicatul lui **דמי**. — **דמים** picături de sânge, însemnează parte curgerea sângelui cea naturală, parte însă vărsarea sângelui, omor.

11. »Și acum« scil. pentrucă ai făcut aceasta. — **מן האדמה** blăstămat să fii tu isgonit din țeară, așa că aceasta nu-i oferî locuința pacinică. Vulg. însă trăduce: super terram: blăstămat vei fi deasupra pământului, așa că acesta prin detragerea puterii sale execută asupra lui blăstămul rătăcirii necontenite; prin motivarea ce urmează, că (pământul) și-a deschis gura sa..., ar trebui de preferat explicarea a doua.

12. Fiindcă pământul a fost necesitat să primească sângele nevinovat, el se revoaltă în contra ucigașului și i-i detrage lui, dacă acesta voiește să-l prelucreze, puterea sa așa, că pământul e neproductiv.

13. Și Cain zise cătră Iahve: Pedeapsa mea este mai mare decât o pot purta.
14. Eacă tu mă alungi astăzi de pe acest pământ și dela fața ta să mă ascund: rătăcind voi fi și fugar pe pământ, și va fi că oricine mă va afla, mă va omori.
15. Și Iahve îi zise: De aceea oricine va ucide pe Cain, de șapte ori mai mult se va pedepsi. Și Iahve puse semn lui Cain, pentrucă oricine l-ar afla pre el, să nu-l omoare.
16. Și Cain eși dela fața lui Iahve, și locui în pământul Nod, înaintea Edenului.
17. Și Cain cunoscù pre femeia sa, care concepù și născù pe Enoh; și el zidi cetate și cetatea o chiamă Enoh, dupre numele fiului său.

13. Renitența lui Cain se preface în desperare. El nu cugetă că Dumnezeu poate îi va iertă păcatul său, ci el e consternat de blăstămii dumnezeiești; עון culpa împreună cu pedeapsa, care e urmarea culpei.

14. Cain pricepe acuma, că el trebuie să părăsească țeara (Eden), în care i-s'a manifestat Dumnezeu și că a pierdut grația lui Dumnezeu și cumcă soarta lui e o vieță migrătoare; pe lângă aceasta îl chinuiește frica, că oricine va afla, îl va căută să-l omoare. Fără îndoială se teme el de răsbunarea sângelui din partea rudelor celui ucis. Deși Adam pe timpul acela încă n'a putut să aibă mulți nepoți și strănepoți, totuși după v. 17, și 5, 4 avea el fără îndoială atunce încă alți fii, cari se puteau înmulți și erau în stare să răsbune moartea lui Abel.

15. Deși Cain nu manifestă căință pentru păcatul său, ci numai frică de pedeapsă, totuși avu el parte de îndelunga răbdarea lui Dumnezeu; Dumnezeu îi declară de aceea, pentrucă așa eră starea lucrului, adevă pentrucă accuzarea sa eră întemeiată, oricine care va ucide pre Cain, de șapte ori mai mult se va pedepsi, adevă să se pedepsească foarte aspru. Semnul carele îl imprimă Dumnezeu lui Cain se pare că a fost privirea sălbatecă care, fiind corespunzătoare pozițiunei sale sufletești, eră nesigură și înfiorătoare. Iară Dumnezeu îl susținù în vieță parte din aceea cauză, că păcatul să se desvoalte în toată puterea sa, parte și de aceea că Dumnezeu dela început voiă să pedepsească El însuși și să scutească vieța omenească de patima și de volnicia răsbunării omenești. — Dualul שבעתים are însemnarea multiplicării: de șapte ori (Ges. 97, 3. adn. 1).

16. Cain părăsește patria sa, și se așază în pământul Nod, a căruia pozițiune geografică nu se poate determina mai deaproape. Numele נוד înseamnă țeara exilului și a fugui, în contrast deci cu Eden, ce însemnează țeara desfătării. — קרמה înainte.

17. În pământul Nod se căsători Cain cu sora sa. Căsătoria între frați la început eră urmarea necesară a unității originii genului omenesc. Din vieța lui Cain ni se mai împărtășește, cumcă unul dintre fiii săi se chiamă Enoh

18. Și lui Enoh se nascu Irad; și Irad nascu pre Mehuiael; și Mehuiael nascu pre Metușael și Metușael nascu pre Lameh.
19. Și Lameh își luă două femei, numele uneia eră Ada, iară numele celeilalte eră Țila.
20. Și Ada nascu pre Iabal; acesta fû părintele locuitorilor în corturi și al păstorilor de vite.
21. Și numele fratelui său eră Iubal; acesta fû părintele tuturor cântătorilor cu citara și cu cimpoi.
22. Și Țila nascu pre Tubal-Cain, carele eră bătător de tot feliul de instrumente de aramă și de fier; și sora lui Tubal-Cain eră Noema. Și Lameh zise femeilor sale:

(atât cât sfințire) și cumcă Cain zidi o cetate care o chiamă după numele fiului său. Cele ce se istorisesc aici despre Cain nu stau în contradicere cu cuvintele din v. 12, unde se zice, că Cain va fi rătăcind și fugar. Căci zidirea cetății acesteia nu s'a întâmplat de tot de vreme, ci de bunăsamă dupăce urmașii lui Cain se înmulțiseră, așadară după vre-o câteva secole delă crearea lumii. Afară de aceea cuvântul cetate nu se poate luă în sensul modern, ci cetatea cea dintâi n'a putut fi ceva alta, decât câteva bordeie sau căsuțe încunjurate cu un gard sau cu un șanț. Apoi cuvintele **יְהִי בְנָה** »eră întemeietorul«, arată clar că Cain începù a zidi cetatea aceasta. În sfârșit e de amintit și aceea, că v. 12 nu se zice că pedeapsa dictată va dură întreaga vieață. — **אֶת־עִירָד** accuz. căci dacă în limba ebr. o propozițiune activă se preface într'una pasivă, obiectul propoziției active sau se preface în subiect sau rămâne și în propoziția pasivă obiect, iară verbul se construiește impersonal (Ges. 121, 1, Adn.).

18. A preciză însemnarea etimologică a acestor 5 nume e de tot greu. Așa ar însemnă Irad »fugarul« sau »întemeietorul de orașe«; Mehuiael »cel lovit de Dumnezeu«; Metușael »omul lui Dumnezeu«, sau »bărbatul ce se roagă«; Lameh »bărbatul violent«.

19. Despre Lameh se istorisește mai mult; el eră primul care călcă legea monogamiei și introduse deci poligamia; astfel partea etică a căsătoriei rânduite de Dumnezeu se prefăcù în plăcerea ochilor și pofta trupească. Preponderanța sensualității o indică și numirile muierilor lui Lameh, căci Ada însemnează atât cât cea împodobită, iară Țila cea umbroasă sau întunecată.

20—22. Fiii lui Lameh iscodesc niște invențiuni, cari manifestează sensul Cainiților pentru înfrumusețarea și perfecționarea vieții lumești. Iabal (poate sinonim cu cuvântul **יָבֹל** product) se făcù tatăl locuitorilor nomazi. Se vede deci că vieața păstorească a lui Abel eră mai mult stabilă; Iubal (**יֹבָל** sunet) inventatorul instrumentelor muzicale chinor și ugab; Tubal-Cain inventatorul de feliurite instrumente pentru prelucrarea metalelor. Cuvântul **קַיִן** ce însemnează fierar, metalurg dela **קַיִן** a făuri, e deci conumele, ce-l primî Tubal pentru inven-

23. Ada și Țila ascultați vocea mea,
Voi femeile lui Lameh luați în urechi cuvântul meu :
Eu îlucid bărbatul pentru rana mea,
Și pre tânărul pentru vânătaia mea.
24. Dacă pentru Cain fû răsbunarea de șapte ori,
Apoi pentru Lameh va fi de șaptezeci și șapte de ori.
25. Și Adam cunoscû iarăși pre femeia sa, care născû un fiu,
și chieamă numele lui — Set (substituit) zicând: Mi-a dat
Dumnezeu alta sãmânțã în locul lui Abel, pre carele îl ucise Cain.
26. Încã și lui Set se născû fiu și el chieamă numele lui —
Enos. Atunci începurã a învoca numele lui Dumnezeu.

țiuile sale. Însămnarea cuvântului Tubal e de tot neclară; לַמַּטְשׁ כַּל-חֶרֶשׁ literal: ciocnind feliurite tăietoare (חֶרֶשׁ particip în sens neutr.) de aramă, adecã instrumente de aramă. — Noema însemnează cea plăcută, și în numele acesta se oglindește sensul lumesc al Cainiților.

23—24. Finea istoriei lui Lameh e un cântec, în care Lameh plin de mândrie și îngâmfare, în 3 distihuri mărește invențiunea fiului său Tubal-Cain. Cuvintele versului acestuia au forma paralelismului membrilor, și anume celui sinonim. — Perf. הִרְגַּתִּי e expresiunea nu a faptei dejã împlinite, ci a certitudinei depline (convingerii firme), perfectum confidentiae; sufixele în הַכְּרַתִּי și פָּצַעִי însemnează genitivul obiectiv. Sensul e: Pe fiecare, care m'a răni sau îmi va face o vânătaie îl voi omori, fie bărbat sau june, și orișice violare a persoanei mele o voi răsbunã-o de zece ori mai mult, decât cum a declarat Dumnezeu de a răsbunã omorirea strămoșului meu Cain. Comparându-se Lameh cu Cain, Lameh manifestează mai mare îngâmfare și cruzime.

25. Autorul Genezei deosebește în cap. 6, 2 »fiii lui Dumnezeu« și »fiicele oamenilor« adecã pioși și impioși; aceasta deosebire o face dejã acuma deși nu întrebunțează încă expresiunile ca în cap. 6. Însămnările scurte despre Cain și urmașii lui arată, cumcã ei n'au fost »fiii lui Dumnezeu«; acest predicat însă îl meritã urmașii lui Set, care substitui locul lui Abel. שֵׁת adecã cel ce substitui part. dela שֵׁית a pune, a substitui. Eva voiește adecã să zică: ceea ce răutatea omenească (Cain) mi-a luat, aceea mi-a restituit atotputința Dumnezească (Elohim).

26. אֲנוּשׁ dela אָנוּשׁ a fi slab, însămnează pre om, intru cât e el slab, neputincios și muritor. În numele acesta se exprimă sentimentul și conștiința slăbiciunii omenești (în contrast cu mândria și îngâmfarea genului cainitic) și acest sentiment îi îndemnã a învoca numele lui Iahve, adecã a Dumnezeului mântuirii -- Cuvintele קָרָא בְּשֵׁם יְיָ însmnã începutul cultului divin celui comun și public, care constã în rugăciuni de laudã și mulțămire și în sacrificiu. Pecând genul cainitic prin întemeierea unei cetăți și prin inventarea meseriilor și a artelor puse temelia pentru imperiul lumesc, genul Setiților prin învocarea comună a lui Dumnezeu începû de a întemeia împărăția lui Dumnezeu.

CARTEA A DOUA.

Istoria lui Adam, genealogia liniei lui Set și amestecarea urmașilor lui Set cu urmașii lui Cain până la Noe. (Cap. V—VI, 8).

Introducere.

După expunerea începuturilor și a direcțiilor fundamentale ale dezvoltării omeniei din timpul primordial sau periodul prim al istoriei neamului nostru se raportează în cap. 5 succesiunea urmașilor lui Adam în linia Setiților, și în cap. 6, 1—8 rezultatul acestei dezvoltări, care se cuprinde în amestecarea urmașilor lui Set cu urmașii lui Cain din care se nascu corupțiunea morală a omeniei.

Din partea critice destructive se obiecționează cumcă începutul cărții a 2 (5, 1...) ar fi o repetiție a celor afirmate 1, 26...; iară partea restantă a cap. 5 ar fi numai o consemnare simplă de nume și numere; mai departe că în 5, 3... se istorisește numai despre Set și nimică despre Cain și că capit. 6 n'ar stă într'un conex strâns cu cap. 5. Dară aceste opinii sunt incorecte, ceea ce se vede clar din compararea ambelor cărți. Cartea primă a Genezei a expus în mod istoric originea păcatului prim, precum și urmările triste ale acestuia. Urmașii lui Adam pășesc pe două direcțiuni, care acuma se oglindesc în fiii lui Adam, Cain și Set. Neamul lui Cain e datat păcatului, neamul lui Set însă e cu frica lui Dumnezeu. Acesta e cuprinsul cărții prime. — Cartea a doua ni comunică, cumcă și urmașii lui Set se abătură dela calea cea adevărată, încât omenimea întregă cu excepțiunea unei familii s'a supus păcatului. De aici rezultă clar:

a) de ce la începutul cap. 5 se afirmă cumcă oamenii primi erau creați duple asămănarea lui Dumnezeu. Scopul nu e comunicarea unui fact nou sau repetiția unui fact necunoscut, ci asămănarea omului cu Dumnezeu se relevază din nou spre a arată că aceasta calitate s'a ereditat și asupra urmașilor. Dară aceștia supunându-se cu totul păcatului au pierdut aceasta asămănare și din astă cauză Dumnezeu decise peirea lor;

b) de ce se istorisește numai despre Set, iară nimică despre Cain. Căci despre Cain și urmașii săi a fost dejă vorba, că ei erau dedați păcatului; despre Set și urmașii săi s'a afirmat numai cele bune (4, 26); acuma însă se istorisește că și Setiții au urmat pe căi rele;

c) cumcă între cap. 6, 1... și cap. 5 există un conex strâns. Abateră Setiților dela Dumnezeu, care e numai încâtva indicată în cap. 5, se demonștră în 6, 1... după cauza și efectele ei. Cauza ei nu se deosebește întru nimică de păcatul lui Lamēh (4, 19), dovedind prin aceasta și Setiții că au pierdut cu totul asămănarea cu Dumnezeu. Urmarea naturală a fost că Dumnezeu hotărî a pierde întreaga omenime afară de unica familie a lui Noe în care se păstrase cunoștința adevărată a lui Dumnezeu.

Nemotivată e deci și împărțirea cărții în diferite documente, care ar proveni dela diferiți autori, așa: 5, 1—28 (cu excepțiunea cuvântului ultim) = P; ultimul cuvânt din 5, 28 și v. 29 = I; în versul acesta se află numele lui Dumnezeu יהוה, dară acuma LXX a cetit אלהים; 5, 30—32 = P; 6, 1—8 = I, și numai în v. 7 s'ar află urme ale lui R.

Înainte de a începe explicarea textului e necesar de a trătă în mod pragmatic despre anii patriarhilor, precum și durată îndelungată a vieții acestora. În privința numerelor ce se citesc în genealogia aceasta există trei recensuni: 1. Textul ebraic, căruia îi urmează Vulgata, Targumele aramaice, Peșita; 2. Versiunea Samaritană; 3. LXX. Voind a expune un conspect asupra datelor acestora după aceste trei recensuni, observăm că datele LXX sunt emendate după Iosif Flaviu care le recitează numerele aceste ale LXX. Conspectul acesta se prezintă în modul următor¹⁾:

	Vers. Samaritană.					Textul ebraic.					LXX după Iosif.				
	A născut în anul		După ce a născut a viețuit ani	A murit în anul		A născut în anul		După ce a născut a viețuit ani	A murit în anul		A născut în anul		După ce a născut a viețuit ani	A murit în anul	
	dela fa- cerea lumii	al vieții sale		al vieții sale	dela fa- cerea lumii	dela fa- cerea lumii	al vieții sale		al vieții sale	dela fa- cerea lumii	al vieții sale	dela fa- cerea lumii		al vieții sale	
1 Adam . .	130	130	800	930	930	130	130	800	930	930	230	230	700	930	930
2 Set . . .	235	105	807	912	1042	235	105	807	912	1042	435	205	707	912	1142
3 Enos . .	325	90	815	905	1140	325	90	815	905	1140	625	190	715	905	1240
4 Cainan .	395	70	840	910	1235	395	70	840	910	1235	795	170	740	910	1535
5 Maalaleel	460	65	830	895	1290	460	65	830	895	1290	960	165	730	895	1690
6 Jared . .	522	62	785	847	1307	622	162	800	962	1422	1122	162	800	962	1922
7 Enoh . .	587	65	300	365	887	687	65	300	365	987	1287	165	200	365	1487
8 Metușalah	654	67	653	720	1307	874	187	782	969	1656	1474	187	782	969	2256
9 Lamēh . .	707	53	600	653	1307	1056	182	595	777	1651	1656	182	595	777	2251
10 Noe . . .	1207	500	450	950	1657	1556	500	450	950	2006	2156	500	450	950	3106
Diluviul . .		600			1307		600			1656		600			2256

¹⁾ Cf. Cursus Scripturae sacrae, Comentarius in Genesim, Paris 1895, pag. 201.

Ce se atinge de numerele, cari însumă durata vieții, apoi LXX consună pe deplin cu M (textul masoretic), așa și Sam. afară de etatea lui Iared Metușalah și Lameh. Din consunarea aceasta se poate conchide, cumcă în tradițiunea antică s'a predat corect știrea despre durata vieții patriarhilor. Numărul de ani al etății patriarhilor, când avură ei primul lor succesor, e la LXX cu 100 mai mare decât la M, afară de Iared, Metușalah, Lameh, Noe; de aceea durata vieții după nașterea fiilor e la LXX cu 100 mai mică. Din cauza diferențelor acestora Sam. numără dela creațiunea universului până la diluviu 1307 ani M 1656, LXX 2256.

Durata vieții omenimei antidiluviane e foarte mare. Încercările de a reduce durata aceasta prin presunțiunea, cumcă anii amintiți în cap. acesta ar fi de un răstimp mai scurt, nu's nicidecum întemeiate. În timpurile antidiluviane genul omenesc aveă o putere fizică mai mare, care eră în stare să reziste mai lung timp influențelor stricăcioase. Duratei de vieață eră corăspunzătoare și puterea vieții. Ca cauze pentru durata cea lungă a vieții se pot induce: vieața virtuoasă a Setiților (Enoh, Lameh, Noe), precum și simplitatea străordinară a relațiunelor sociale. Omul eră creat fără păcat, de aceea cu capabilitatea posse non mori. După căderea în păcat începură muștrările conștiinței, necazurile și grijile vieții de a influență în mod stricăcios asupra constituției corporale a omului — însă precum căderea n'a produs o corupțiune absolută a omului intern, așa și corporalitatea omului n'a pierdut deodată puterea rezistenței contra morții. Trebuie deci să presupunem, cumcă după pierderea cea de tot însămnată prin căderea în păcat, au început a decăde în mod progresiv puterile fizice cât și cele morale. Afară de aceasta Geneza nu ni arată cumcă înainte de diluviu toți oamenii ar fi viețuit așa de mult ca protopărinții genului omenesc; tăcerea despre durata Cainiților e de tot semnificativă.

אדם 5, 1 P nomen proprium; 4, 25 I. ביום cu inf. 5, 1 P; 2, 4 I. הלך Hitp. în sens etic cu את 5, 22, 24; 6, 9 P, cu לפני 17, 1 P; 24, 10 I; 48, 15 E. אינו „el nu se mai află, nu se mai văzú“ 5, 24 P; în aceeaș însămnare se află și în 42, 36 E. נחם Pi. 5, 29 I; 50, 21 E. הלל hiph. a începe 6, 1; 9, 20; 11, 6 I; 41, 54 E. ילד stă elliptic 6, 4 I; 30, 1 P. רק 6, 5; 20, 11 E; tot-așă 14, 24. עשה 6, 6 I; 1, 26 P. ברא 6, 7 I; 1, 1. 27 P. בהמה animale domestice și sălbatece 6, 7; 7, 23 R; 6, 20; 8, 17 P; tot în aceste locuri se amintesc aceleși clase de animale.

EXPLICARE.

Cap. V.

I. Genealogia liniei lui Set.

1. Și aceasta este cartea generațiilor lui Adam: în ziua în care creă Dumnezeu pre om, dupre asemănarea lui Dumnezeu îl făcu pre dânsul.
2. Bărbat și femeie creă pre ei și-i binecuvântă și chiemă numele lor om, în ziua în care îi creă pre dânsii.
3. Și Adam eră de de 130 ani, când născu fiu după chipul său, dupre asămănarea sa și-i chiemă numele lui Set.
4. Și Adam trăi dupăce născu el pre Set 800 de ani și născu fii și fete.
5. Și toate zilele lui Adam câte a trăit el au fost 930 de ani și muri.
6. Și Set eră de 105 ani, când născu pre Enos.
7. Și Set trăi, dupăce născu pre Enos, 807 ani; și născu fii și fete.
8. Și toate zilele lui Set au fost 912 ani și muri.
9. Și Enos eră de 90 de ani, când născu pre Cainan.
10. Și Enos trăi, dupăce născu pre Cainan 815 ani; și născu fii și fete.
11. Și toate zilele lui Enos au fost 905 ani și muri.

1. פֶּרֶךְ o scriere în sine încheiată, al căreia cuprins poate constă numai din vreo câteva file precum e cartea de despărțire Dt. 24, 1. — Legătura בְּיוֹם בְּרָא e analoagă celei din 2, 4 începându-se și aici cu expunerea creațiunei. pentru că pe aceasta se bazează toată istoria omului.

3. Oamenii sunt creați după asemănarea lui Dumnezeu; Adam născu fiu după chipul și asămănarea lui Dumnezeu, de aceea toți oamenii sunt după chipul și asămănarea lui Dumnezeu. Cain și Abel nu se amintesc aice, și cu tot dreptul, căci despre urmași ai lui Abel nu se amintește nimic; și cei ai lui Cain sunt deja enumerați. Se amintesc deci numai fiii lui Dumnezeu.

4—8. Urmașii lui Set se înmulțiră în decursul timpului. Despre fiecare protopărinte afară de Noe se amintește, că a avut fii și fete. La fiecare protopărinte se amintește durata vieții în ani și despre fiecare se zice וַיָּמָת »și a murit«. Adausul acesta, care s'ar părè de tot superfluu, documentează stăpânirea morții dela Adam ca o lege nestrămutată.

9. Cuvântul Cainan e de aceeași origine ca și numele קַיִן.

de acord
maria cu d
troubare ni omu
adica spre
revelare
perfectiune
totala.

vezi *Genealogia Biblică* o VT de Ath Neputo;

III 227125
ALE.

692
6100!

12. Și Cainan erà de 70 de ani, când născu pre Maalaleel.
13. Și Cainan trăi, dupăce născu pre Maalaleel, 840 de ani; și născu fii și fete.
14. Și toate zilele lui Cainan au fost 910 ani; și muri.
15. Și Maalaleel erà de 65 de ani, când născu pre Iared.
16. Și Maalaleel trăi, dupăce născu pre Iared, 830 de ani; și născu fii și fete.
17. Și toate zilele lui Maalaleel au fost 895 de ani; și muri.
18. Și Iared erà de 162 de ani, când născu pre Enoh. ✦
19. Și Iared trăi dupăce născu pre Enoh 800 de ani; și născu fii și fete.
20. Și toate zilele lui Iared au fost 962 de ani; și muri.
21. Și Enoh erà de 65 de ani, când născu pre Metușalah.
22. Și Enoh, dupăce născu pre Metușalah umblă cu Dumnezeu 300 de ani; și născu fii și fete.
23. Și toate zilele lui Enoh au fost 365 de ani.
24. Și Enoh, dupăce umblase cu Dumnezeu, nu se mai văzù, că Dumnezeu îl luă pre el.
25. Și Metușalah erà de 187 de ani, când născu pre Lameh.
26. Și Metușalah trăi dupăce născu pre Lameh 782 de ani și născu fii și fete.
27. Și toate zilele lui Metușalah au fost 969 de ani; și muri.
28. Și Lameh erà de 182 de ani când născu fiu.
29. Și chiamă numele lui — Noe, zicând: Acesta ne va mângăia pre noi în lucrarea noastră și în osteneala mânelor noastre pe pământul, pre care l'a blăstămat Iahve.
30. Și Lameh trăi dupăce născu pre Noe 595 de ani; și născu fii și fete.
31. Și toate zilele lui Lameh au fost 777 de ani; și muri.

12. מַהֲלָאֵל (lauda lui Dumnezeu).

15. ירד dela ירד a se cobori = coborire.

21. מְתוּשָׁלַח = bărbatul săgeții.

22. הֵלֵךְ în sens etic; a umblă cu Dumnezeu = a viețui în comuni-tate cu Dumnezeu, atât cât viețuirea pioasă, conform prescriptelor dumnezeesti. ✦ În Enoh al 7 descendent dela Adam prin Set își ajunse viața pioasă culmea sa, pecând în Lameh, descendentul al 7 dela Adam prin Cain erà la culme în-străinarea de Dumnezeu. De aceea Enoh fù strămutat de viu în paradisul ceresc, ca și mai târziu profetul Elia.

29. Lameh chiamă pre fiul său Noe. Numele נֹחַ (provine dela verbul נָח a păuză și hiph. הִנִּיחַ a face păuzare) se tălcuiește în text prin verbul נָחַ a

32. Și Noe eră de 500 de ani, când născu pre Șem, pre Ham și pre Iafet.

Cap. VI, 1—8.

Corupțiunea morală a omenimei întregi.

Amestecându-se urmașii lui Set cu urmașii lui Cain, corupțiunea morală se estinse asupra omenimei întregi; planul lui Dumnezeu de-a stârpi genul omenesc cu excepțiunea unei familii, care eră credincioasă.

1. Și când începură oamenii a se înmulți preste fața pământului, și fete se născură lor.
2. Văzură fiii lui Dumnezeu pre fetele oamenilor, că sunt frumoase, și-și luară lor de femei din toate în cari aflară plăcere.

mângăiia, adecă a face mângăiere prin ajutorare. Aceasta deducere a numelui נח dela נחם e imposibilă după legile gramaticale, însă nu e numai decăt necesar de-a privi aceste explicări ca etimologii proprii, ci în privința aceasta decide mai mult sunetul cuvântului. Lameh nu numai eră conștiut de greutățile și chinurile vieții omenesti, ci el presimți cumcă mizeria actuală va încetă odinioară și cumcă blăstămul se va desrădică. Aceasta presimțire o exprimă el prin numele ce-l dădū fiului său. Însă speranța lui nu se împlini, cel puțin nu în modul cum doriă el. Sub Noe se făcū o schimbare. Prin diluviul genul cel stricat fū nimicit, iară prin Noe cel integru fū îndrumat o restaurare a omenimei; urmările blăstămului nu s'au desrădicat cu totul, ci numai s'au ușurat, și prin un semn al legăturii fū garantată conservarea genului omenesc, și prin aceasta implicate și desrădicarea finală a blăstămului.

32. Textul nu indică apriat cumcă nașterea acestor trei fii s'a întâmplat în anul al 500 al vieții lui Noe, ci de aici rezultă numai, că ei nu s'au născut mai nainte. După etimologie Șem ar însămnă: nume, Ham: socru, a fi cald, Iafet: lățire.

1. החל hiph. dela הלל a începe; האדם generic, genul omenesc, oamenii. Versurile 1 și 2 se privesc în regulă ca o unică propoziție, cum sunt ele trăduse în LXX; Vulg. și Sam.; se pot însă trăduce și ca propoziții separate, privindu-se יהי ca urmare logică (din cap. 4, 17 și cap. 5), așadară: 1. Așă se întâmplă, că oamenii începură a se înmulți pe fața pământului; și fiice li-se născură lor. רב prop. ל cu inf. constr. dela רכב. 2. Fiii lui Dumnezeu văzură că fiicele oamenilor sunt frumoase... בני האלהים expresiunea aceasta trebuie de explicat conform limbajului ebraic, în urma căruia בן însămnează aparținerea de ceva, așadară בני האלהים cei ce aparțin lui Dumnezeu, astfel cuvintele aceste pot însămnă sau îngerii (cf. Iob 1, 6; 2, 1; 38, 7) sau pioși, (cf. Psl 28, 1; LXX

3. Și zise Iahve: Nu va rămâne spiritul meu totdeauna la oameni; în rătăcirea lor sunt ei carne; zilele lor vor fi o sută două zeci de ani.
4. În zilele acele se iviră Nefilim pe pământ, chiar și în urmă, pentru că fiii lui Dumnezeu se împreună cu fetele oamenilor și aceste născură lor copii: aceștia sunt puternicii cari din vechime sunt oameni cu renume.
5. Și Iahve văzù că răutatea oamenilor este mare pe pământ și că toate chipurile cugetelor inimei lor sunt numai rele în toate zilele.
6. Și se căi Iahve, că a făcut pre om pe pământ și se întristă în inima sa.

υφοι θεου; psl. 72, 15). În locul nostru numai de oameni poate să fie vorba; aceasta cere și contextul; deaceea »fiii lui Dumnezeu« sunt pioșii, adecă urmașii lui Set; prin urmare »fiicele oamenilor« nu pot fi altele, decât fiicele Cainiților, adecă ale oamenilor dedați fărădelegilor. — בחר a alege, a avè plăcere de ceva.

3. Pentru păcatele sale vor fi oamenii stârpiți de pe fața pământului; și numai un răstimp de 120 de ani li-se mai lasă pentru o îndreptare eventuală. ידון Ipf. kal dela ידן, a rămânè, LXX καταμείνῃ; Vulg. permanebit. — Cuvântul בשנם e compus din prepoz. ב, inf. dela שנג și suf. Acesta stă în pl., fiindcă אדם e colectiv. — Spiritul meu, adecă spiritul vieții, carele după 2, 7 e de origine dumnezească; în loc de רוח נשמה stă רוח, ca cu atât mai mult să se accentueze contrastul cu בשר; totdeuna, adecă timp îndelungat; בשר are aice înșămănare etică, ca și σάρξ în T. N., nu numai corpul său natural, ci aplecarea spre păcat.

4. Etimologia cuvântului נפילים e cu totul necunoscută, de aceea nici nu se știe, ori de numele acesta e un nomen proprium sau appellativum. Verziunile vechi îl privesc ca nomen appell.: LXX. Θ. οἱ γίγαντες, A. οἱ ἐπιπίπτοντες, Σ. οἱ βίαιοι. Înșămănarea cuvântului e de tot nesigură. Din contest rezultă sensul: Nefilim sunt oamenii cei violenți, cunoscuți încă din timpurile străvechi. Ceea ce însă îi caracteriză mai ales pre oamenii aceștia a fost mândria și sumetia lor cea preste măsură, și de aceea Nefilim au fost cauza diluviului. — היה verb substantiv: ei se iviră. — ונם copulă declarativă: și adecă. — Imperf. יבאו exprimă obiceiul, datina; încheierea de astfel de căsătorii, cari nu puteau plăcè lui Dumnezeu, eră datină comună. — Subiect la וילדו e: fetele...; timpul e frecuentativ ca și imperf. precedent. — המה se rapoartă la subiectul dela începutul propoziției.

5. Predicatul רבה stă emfatic înaintea subiectului; adverbul רק e o građațiune a conceputului rău.

6. Căința lui Dumnezeu nu presupune o schimbabilitate a ființei și a planului său, ci e numai o expresiune antropopatică a durerii pentru păcatele oamenilor.

viului mai avem următoarele date: Diluviul începe în ziua a 17 din luna a 2 (7, 11); în z. 17 a luni a 7 arca se oprește (8, 4); posibil că ziua aceasta e cea a 150 dela începutul diluviului (7, 24); după LXX și V. arca se oprește abia în z. 27 a luni a 7; apele încep a scăde, așa că în z. 1 a luni a 10 se văd munții (8, 5). Apa se uscaseră în z. 1 a anului următor (8, 13) și în z. 27 a luni a 2 pământul e de tot uscat. Apoi raportul amintește cumcă apele cresc 150 de zile (7, 24); în aceste zile se cuprind și acele dintăi 40 de zile ale diluviului, în care s'au înecat oamenii și animalele (7, 4. 12. 17); 40 de zile, dupăce s'au văzut munții, Noe dă drumul corbului (8, 6), apoi de trei ori tot în răstimpuri de câte 7 zile, el trimite afară un porumb. Cronologia în istoria despre diluviu nu cuprinde deci contraziceri interne, atâta e nesigur că nu se poate preciza cu evidență din câte zile se cuprinde anul resp. luna. Cu toate aceste se poate fixa unitatea internă între ambele metode de calculare. Căci dacă raportul numără după anul lunar, apoi apele după 7, 24 și 8, 3 puteau să crească 150 de zile, iară după un decurs de cinci luni (8, 4) = 148, resp. 147, arca a putut să se oprească. Iară dacă raportul numără după cronologia egipteană, atunce 5 luni sunt 150 de zile, așa că armonia e cu totul evidentă.

6. Raportul biblic în comparare cu recensiuile babilonice despre diluviu.

În legendele multor popoare s'au păstrat și amintiri despre diluviu. Cu toate aceste tradițiunile despre diluviu nu se pot privi ca universale, deoarece partea cea mai mare a omenimei nu cunoaște tradițiunea aceasta. Mai ales importantă e legenda Babilonienilor despre diluviu care s'a păstrat în două recensii, adecă una după Berosus și Abidenus și a doua s'a descifrat în inscripțiunile cuneiforme.

a) Recensiunea lui Berosus cu care în ființă consună și cea a lui Abidenus are cuprinsul următor: ¹⁾

În timpul guvernării regelui babilonic Xisuthros se întâmplă că zeul Cronos i-se arată în vis regelui acestuia și-i descoperi că în ziua 15 a luni Daesius (ebr. Tammuz) oamenii se vor pierde prin diluviu. Cronos ordonă lui Xisuthros a aduce toate scrierile în orașul Sippara spre a le îngropă aice. Apoi porunci zeul ca Xisuthros să construească o naie mare și să între în aceasta împreună cu familianții

¹⁾ Euseb. Chron. liber prior, ed. Schoene, 19—24.

săi; să iee cu sine pâne și beutură, precum și animale de felurite specii și să prepareze toate pentru călătorie. Întrebând Xisuthros, încotro să călătorească, Cronos îi răspunse: Să plece la zei ca să ceară bunătați pentru oameni. Xisuthros împlini porunca zeului. După ce intrase cu toți ai săi în naie, începû diluviul. Scăzând mai apoi apele, Xisuthros dădu drumul unor paseri; neaflând nici nutremânt, nici loc spre adăpost, aceste se întoarseră înapoi. Dupre câteva zile Xisuthros mai trimise paserile, dară aceste se întoarseră după câțva timp cu picioarele murdărite cu lut. Fiind trimise și a treia oară, ele nu se mai re'ntoarseră în naie. După ce se încredință că apele scăzuse, Xisuthros făcû o fereastă și văzû că naia s'a oprit pe un munte. Acuma eși el cu soția sa, cu fiica sa și cu cărmaciul său. Călcând pe pământ, îl sărută și aduse sacrificii zeilor. Apoi se făcû nevăzut împreună cu ceice au eșit din naie. Văzând cei cari rămăsese în naie că Xisuthros împreună cu soții săi nu se întorc înapoi, eșiră și ei din naie și-l căutară strigându-l pe nume. Xisuthros nu se arată trupește pe pământ, însă o voce de sus li porunci ca să fie temători de Dumnezeu: Pentru frica lor de Dumnezeu, Xisuthros, muierea sa, fiica sa și cărmaciul se află acuma la zei; cei de pe pământ să plece la Babilon, să iee din Sippara scrierile ascunse și să le împărțească între oameni; țeara, în care se află ei acuma, e Armenia. Soții lui Xisuthros făcură după cum li-se porunci lor; mai întâi aduseră sacrificii zeilor, apoi plecară la Babilonia. Sosind aice, ei scoase scrierile ascunse în Sippara, întemeiară multe orașe și temple și restaurară și orașul Babilon.

b) Recensiunea din inscripțiunile cuneiforme. În anul 1872 află George Smith în ruinele palatului lui Assurbanipal lângă Mossul primele fragmente ale unei legende babilonice despre diluviu; aceste formau tabula a 11 a eposului lui Ghilgameș¹⁾. Cuprinsul e următor: După o lungă călătorie prin Arabia și sinul persan, Ghilgameș ajunse la insula celor fericiți, la strămoșul său Utnapiștim, și-l întrebă pre dânsul cum a ajuns în adunarea zeilor. Cel întreat îi răspunse, raportând despre diluviu și despre răpirea lui pe insula celor fericiți. După istorisirea aceasta, Utnapiștim înainte de diluviu viețuia în orașul Șurippac pe malul lui Euftrat. Din cauza păcatelor oamenilor, zeii au convocat o adunare și la inițiativa lui Bel au decis de a nimicii oamenii prin diluviu. Însă nu toți zeii sunt conțeleși cu aceasta.

¹⁾ P. Haupt, Der keilinschriftliche Sintflutbericht Leipzig 1881; Zimmern-Winckler, die Keilinschr. und das Alte Testament, 3. Aufl. 543 ff.

lui P nu-i întemeiată, deoarece tocmai acele locuri, în care se vorbește despre legătura lui Dumnezeu cu Noe și Abram, s'au privit ca parte integrantă a acestui autor. Pentru înșămnarea genurilor animalelor se întrebuițează în raportul diluviului preste tot locul expresiunea זכר ונקבה 6, 19; 7, 16 P; 7, 3. 9 R; numai 7, 2 se întrebuițează de două ori איש ואשתו. Din o astfel de schimbare nu se poate face nici un fel de deducțiune, fiindcă autorul sânt poate întrebuița expresiuni sinonime. Aceeaș formulă egală după ființă pentru cauzalitatea dumnezească provine 6, 22; 7, 16 P; 7, 3. 9 I. מן המבול 7, 7. 10 I; 9, 11 P. — 8, 3. 7 I; 8, 5 în ambele locuri se află aceeaș îmbinare a duor infinitive absolute cu un verb finit, spre a înșămnă continuarea acțiunei. בחוץ afară 9, 22 I; cf. מחוץ din afară 6, 14 P. Predicatul premerge în singular înaintea mai multor subiecte 9, 23 I; 34, 20 P. שמלה (manta, vestmânt 9, 23 I; 45, 22 E. יקן 28, 16 I; 41, 4. 7, 21 E.

Explicare.

9. Aceasta este istoria lui Noe: Noe erà om drept, și integru între generațiunile sale, și cu Dumnezeu umbla Noe.
10. Și Noe născu trei fii, pre Șem, pre Ham și pre Iafet.
11. Și pământul erà corupt înaintea lui Dumnezeu și plin de violență erà pământul.
12. Și văzú Dumnezeu pământul, și iacă erà corupt, fiindcă tot corpul își corupsese calea sa pe pământ.
13. Și Dumnezeu zise cătră Noe: Sfârșitul a orice corp a ajuns înaintea mea, că s'a umplut pământul de violența lor; și iacă eu 'i voi pierde pre ei cu pământul împreună.

9. צדיק cu privire la purtarea morală față de Dumnezeu; τέλειος, integru în cugetare și purtare. — ררת γεναί. În etatea sa adâncă, ce o ajunsese încă înainte de diluviu, Noe văzú multe generațiuni trecând înaintea sa.

10. Precum arată expunerea următoare, și fiii lui Noe sunt integri; deaceea se amintesc și aice, fiecare după numele său.

11. Cu totul altfel decum Noe și fiii săi erà „pământul“; acesta erà corupt, fiind plin de nedreptate. Pământul stă în locul locuitorilor pământeni; căci numai la o ființă rațională poate fi vorba despre păcat.

12. Corupțiunea aceasta însă se deduce de acolo, fiindcă toată carnea (adecă toată omenimea cufundată în păcate) își corupsese calea (purtarea) sa. — Sub בשר nu se înțeleg și animale, fiindcă השחית דרכו se potrivește numai la oameni.

13. Sfârșitul a orice corp, adecă timpul pierzării pentru toți oamenii; כא (perfectum confidentiae) înșămnează realizarea promisiunilor; לפני conform jude-

14. Fă-ți o arcă din lemn de gofer; cu cămăruți vei face arca, și o vei lipi din lăuntru și pe din afară cu smolă.
15. Și o vei face așa: lungimea arcei de 300 de coți; și lărgimea ei de 50 de coți și înălțimea ei de 30 de coți.
16. Ferestre luminoase vei face arcei, și o vei sfârși de asupra până la un cot; și ușa arcei o vei pune în lature; și o vei face cu cămăruțe de jos, de mijloc și de al treilea rând.
17. Că iacă eu voi aduce diluviu, apă pe pământ, spre a nimici tot corpul de sub ceriu, în care este suflare de viață, și tot ce este pe pământ va muri.
18. Dar' în privința ta voi să fac hotărîrea: tu vei intra în arcă, tu și fiii tăi și femeia ta și femeile fiilor tăi cu tine.

cății mele, adecă pierzarea tuturor oamenilor e decisă în mod irevocabil. — מפניהם nedreptatea ce a purces dela dânșii. את הארץ, adecă toate ce se află pe fața pământului să se nimicească.

14. De peirea universală e scutit numai Noe. תבה cuvânt egipt. însămnează: arca, LXX αὐβωτός. — גפר e o specie necunoscută de arbori, O קדרום (cedru) Ieron. ligna bituminata; se pare că a fost un lemn de conifere, etimologic e înrudit cu גפרית pucioasă; קנים adecă cuiburi, cămăruți; e accuz.

15. Din măsurile arătate se vede cumcă arca n'a fost construită în forma unei năi, ci mai mult în forma unui scrin cu fundament plan, așa că sămănă mai mult unei case decât unei năi. Cotul ebraic corăspunde cam unei jumătăți de metru.

16. צהר lumină; אל până la un cot, adecă un cot de înalt. Sufixul în תכלנה se rapoartă la צהר, care e de gen. fem. מלמעלה adverb compus, de sus, adecă în cele patru laturi ale arcei se află un spațiu deschis; și anume la marginea de sus a păreților laterali, care spațiu eră de un cot de înalt, spațiul acesta deschis eră întrerupt prin stâlpi perpendiculari, pe cari zăceă acoperemântul; arca aveă trei etagie.

17. Noe trebuie să facă o arcă, pentrucă Dumnezeu voiește să aducă pe pământ diluviul; מים על הארץ e apozitiune la מכול, diluviu, ca o apă ce acopere pământul; prin aceasta, diluviul se deosebește de alte inundări, care trec preste fața pământului. Diluviul va nimici »toată carnea«, adecă pre toți oamenii; despre animale încă nu-i vorba, fiindcă în v. 18 dela nimicirea hotărîtă asupra tuturor oamenilor se esceptează Noe cu familia sa.

18. Expresiunea: Dumnezeu încheiă legătură cu oameni provine foarte adese în T. V. Dumnezeu și oamenii, încheind legătură, iau asupra sa îndătoriri reciproce. Îndătorirea lui Dumnezeu se cuprinde în observarea credincioșiei, adecă Dumnezeu împlinește aceea, ce din îndurarea sa a promis oamenilor. Iară îndătorirea oamenilor se cuprinde în împlinirea prescriptelor dumnezești. Dacă la raportul acesta între Dumnezeu și oameni se subtrage de prestațiunile oamenilor, atunce ברית însămnează: hotărîre, διαθήκη; în cazul acesta în loc de expresiunea »a încheiă o legătură« se poate zice „a face o hotărîre, a dispune“.

19. Și din toate animalele de tot feliul vei aduce câte două din fiecare în arcă, ca să le păstrezi în vieață împreună cu tine: câte un mascul și câte o femină să fie.
20. Din paseri după feliul lor, și din vite după feliul lor, și din toate târătoarele pe pământ după feliul lor, câte două din fiecare vor intra cu tine ca să le păstrezi în vieață.
21. Și tu ia-ți cu tine din toate bucatele, cari se mănâncă și stringe-ți-le, și vor fi ție și acestora spre mâncare.
22. Și Noe făcù toate; dupre cum Dumnezeu îi ordină lui, așa le făcù.

Cap. VII.

1. Și Iahve zise cătră Noe: intră în arcă, tu și toată casa ta: că pre tine te văzuiu drept înaintea mea în generațiunea aceasta.
2. Din toate animalele curate ia cu tine câte șapte, mascul și femina lui, și din animalele necurate câte două, mascul și femina lui.

19. Fiindcă prin Noe aveà să se mântuească nu numai genul omenesc, dară și animalele, de aceea dispune Dumnezeu, ca Noe să iae din toate animalele câte o păreche, spre a le păstră în vieață.

20—21. Din animale nu se amintesc cele acuatice. Numărul părechilor să determinează mai aproape în 7, 2: din cele curate câte 7, din cele necurate câte 2 părechi.

22. Noe execută ordinul dumnezeesc. Prepărările pentru mântuirea oamenilor și a animalelor durară mult timp, cam la 120 de ani, în care timp Noe îi îndemnă pre oameni să se îndrepteze; dară fără succes.

VII, 1. Dumnezeu dă lui Noe ordinul de a intră în arcă. Raportul acesta se încheiă (V. 5) cu o formulă asemenea celei din 6, 22, care însă nu exprimă tot aceeași. Căci în 6, 14... se expun prepărările pentru diluviu, care după 6, 22 le execută Noe. După ce au fost gata toate prepărările, el primește ordinul a intră cu ai săi în arcă, fiindcă după șapte zile aveà să înceapă diluviul. Formula din 7, 5 se raportă la executarea ordinului, pre care Noe îl promise șapte zile înainte de începutul diluviului.

2. In versul acesta se determinează mai precis numărul părechilor. Din împrejurarea, cumcă aice demândă Dumnezeu ca Noe să iae câte 7 părechi din cele curate și câte două părechi din cele necurate, pecând în 6, 19 erà vorba numai de părechi în genere, nu urmează nici decum cumcă știrile aceste ar trebui reduse la doi autori, la unul Iahvist și altul Elohist, precum ar urmà aceasta și din întrebuintărea numelor lui Dumnezeu יהוה și אלהים. Deosebirea între animale curate și necurate nu s'a întrodus abia prin Moisi, ci erà o

3. Și din paserile ceriului câte șapte, mascul și femina lui, ca să li păstrezi sămânța preste tot pământul.
4. Că preste șapte zile voiu lăsa să ploaie asupra pământului 40 de zile și 40 de nopți și voiu stărpi de pe fața pământului toate ființele ce le-am făcut.
5. Și Noe făcù toate duple cum ordină Iahve.
6. Și Noe erà de 600 de ani, când veni diluviul, apele asupra pământului.
7. Și întră Noe și fiii săi și femeia sa și femeile fiilor săi cu el în arcă, de apa diluviului.
8. Și din animalele curate, și din animalele cele necurate, și din paseri și din toate cele ce se târăsc pe pământ,
9. Întrară câte două la Noe în arcă, mascul și femină, duple cum ordinase Dumnezeu lui Noe.
10. Și după ce trecură șapte zile, apele diluviului fură asupra pământului.

datină existentă de mult timp și s'a fixat numai conform legii. Începuturile ei datează din timpurile cele mai vechi și se bazează pe un sentiment omenesc netulburat încă prin nici o cultură nenaturală și nedumnezească, în urma căreia acesta vede în unele animale simboale ale păcatului și ale peirii cari il umplu cu greață. Și cumcă schimbarea numelor dumnezești nu constituie un criteriu pentru deosebirea documentelor diverse, rezultă din aceea, că după 7, 1 Iahve dă ordinul de a întră în arcă, iară după v. 9 Noe împlinește ce i-a demândat Elohim, și în v. 16 în două propozițiuni ce urmează una după alta se schimbă numele Iahve și Elohim, după ordinul lui Elohim întră animalele în arcă, și Iahve încue arca.

3. Aice se amintesc numai paserile curate; din v. 2 însă rezultă că din cele necurate paseri aveau să între numai câte două părechi.

4. Stărpirea se extinde asupra tuturor ființelor fără excepțiune; din context se vede că locuitorii arcei sunt scutiți de peire; însă abstrăgându-se și acestia, totuși expresiunea toate ființele nu exprimă totalitatea absolută; după v. 22 se înțeleg numai acele ființe care viețuiesc pe pământul uscat. — 5 între = după.

5—6. Versul acesta induce în scurt ceea ce în v. 7—15 se istorisește mai pe larg.

7—8. לפני privesc unii comentatori în sens temporal: »înainte de ce sosi diluviul (cf. O. P. Sa).

9. În באו și יבאו e indicat cumcă animalele se adunară în urma unui instinct produs de Dumnezeu, așadară după orânduirea lui Dumnezeu.

10—12. După ce toți se aflău în siguranță, începù diluviul. V. 11 însămnă ziua în care începù inundarea, precum și cauza naturală a acesteia. Ori de se înțelege aice anul bisericesc al Iudeilor, cari începeă cu Nisan sau cel civil, ce

11. În anul 600 al vieții lui Noe, în luna a doua, în a 17 zi a lunii, în ziua aceea se desfăcură toate izvoarele mării celei mari și stavilele ceriului se deschiseră.
12. Și ploaia căzu pe pământ 40 de zile și 40 de nopți.
13. Chiar în ziua aceea intrase în arcă Noe cu Șem, Ham și Iafet, fiii lui Noe, și femeia lui Noe și cele trei femei ale fiilor lui cu dâșii.
14. Ei și toate animalele duple felul lor, și toate vitele duple felul lor, și toate târătoarele ce se mișcă pe pământ, duple felul lor, și toate paserile duple felul lor, veri-ce sboară de tot soiul:
15. Aceste intrară la Noe în arcă câte două din tot corpul în care eră suflet de vieață.
16. Și cele ce intrară, intrară masculi și femine din tot corpul, precum ordonase lui Noe Dumnezeu; și după dânsul lahve închise ușa.

Începea cu Tișri, aceasta nu se poate constată cu siguranță. Iară cauza a fost că diluviul fu produs prin erumperea izvoarelor ascunse în internul pământului, cari făcură că mările și fluviile se revărsară preste malurile lor, și prin o ploaie torențială ce s'a revărsat neîntrerupt din nourii ceriului prin 40 de zile și 40 de nopți. — **אֲרַבָּה** stavilă; expresiunea aceasta se determinează mai de aproape prin cuvintele prime din versul următoriu; **וַיְרִי גֶשֶׁם** și se făcu o ploaie torențială. V. 12 nu stă în contradicție cu v. 24 și 8, 2; căci v. 12 face o retroprivire la v. 4; în decursul acestor 40 de zile s'au pierdut oamenii și animalele. Apa creștea succesiv așa că oamenii aveau timp a se îndreptă. Raportul însă nu zice că după aceste 40 de zile a încetat ploaia; el indică mai vârtos cumcă ploaia continuă mai departe, căci versurile 17—20 descriu suirea succesivă a apei, și nu-i posibil cumcă apa cea imensă să se fi produs numai prin apele adâncimei. De aceea v. 24 e o încheiere corectă a descrierii despre sporirea crescândă a apei. Creșterea apei dura 150 de zile; aceasta încetă după 8, 2 atunce, când nu mai erau active cauzele amintite în 7, 11. O ploaie de 40 sau 150 de zile nu se poate considera ca ceva absolut imposibil, deoarece în regiunile tropice, o ploaie neîntreruptă de mai multe săptămâni nu e ceva neîndătinat.

13. Tocmai în ziua aceasta decisivă, care în cele precedente s'a fixat după timpul și după evenimentele sale, intrase dejă Noe cu familia sa în arcă. Perf. **כָּבַד** nu dă o continuare a istorisirii, cu atâta mai puțin o istorisire nouă, ci constată numai în sensul plusquamperfectului cele ce s'au istorisit în 2. 7.

14. Cu versul precedent stă în legătură v. 14 ca propozițiune circumstanțială; v. 14 cuprinde numai subiectele, iară verbul urmează în v. 15 (Noe... intrase în arcă) pecând și animale veniră în arcă, și anume (v. 16) câte o păreche cum orânduise Dumnezeu. Precum v. 13 ia privire la v. 7, așa și versu-

17. Și veni diluviul 40 de zile asupra pământului; și apa crescû și rădică arca, de se înălță deasupra pământului.
18. Și apa se întăriă și creșteă foarte pe pământ, de înotă arca pe de asupra apei.
19. Și apa se întăriă foarte pe pământ, de se acoperiră toți munții cei înalți de sub tot ceriul.
20. 15 coți se înălță apa mai pe sus, așa că se acoperiau munții.
21. Și muri tot corpul ce se mișcă pe pământ, al paserilor și al vitelor și al fearelor și al mulțimei ce foiește pe pământ, și tot omul.
22. Toate ființele câte aveau suflare de vieață în nările lor, toate de pe uscat au murit.
23. Și el stârpi tot ce eră viu pe pământ: dela om până la animale, și dela tărâtoriu până la pasărea ceriului se stinseră de pe pământ: și rămase numai Noe și celece erau cu el în arcă.
24. Și apele se întăriau pe pământ 150 de zile.

rile 14—16 stau într'o paralelă cu v. 8... »Iahve închise ușa«, adecă el împedcă intrarea la Noe prin aceea, că apele se arătară acum și nimene, care se afla afară de arcă, nu putea să scape de moarte. Propozițiunea aceasta face trecere la cele ce urmează.

17. Descrierea despre arătarea diluviului în v. 11... s'a întrerupt prin versurile 13—16, deaceea după observarea finală din v. 16, autorul zice din nou cumcă diluviul a venit, iară arca tot înotă pe apă. În descrierea aceasta e o gradățiune evidentă; așa cetim: v. 17 Apa veni... crescû. v. 18. Apa se întăriă... v. 19 și ape se întăria foarte...

19. Se acoperiră toți munții cei înalți de sub tot ceriul... , adecă munții înalți din toate regiunile. Pentru determinarea acestor regiuni e normativ punctul de vedere al autorului; o universalitate geografică nu indică expresiunea aceasta. 'ההרים הגב' se poate trăduce și prin munții înalți — ceea ce se vede și din v. 20. Cu tot dreptul scrie Delitzsch despre vv. 17—24 următoarele: „Die Schilderung ist einfach majestätisch, die allmächtige Gerichtstat Gottes und die über der Arche waltende Liebe mitten im Zorne halten den Erzähler fest: die Tautologien malen das furchtbare Einerlei des unabsehbaren Wasserspiegels und die sicher darüber hinschwebende, obwohl von Schrecknissen des Todes umgebene Asylstätte.

21—23. În apă se înecă tot ce locuia pe pământ, oamenii și animalele, și anume în cele dintâi 40 de zile. Faptul acesta se exprimă în mai multe propozițiuni, ca cu atâta mai mult să se accentueze contrastul: Numai Noe cu ai săi a scăpat din diluviu.

21. ו servește spre explicarea unui conceput colectiv.

22. וימח impf. Kal cu 1 consec. dela מחה; în locul lui segol stă patah, deoarece radicala a 2 e o guturală.

24. Apa crescû 150 de zile în care număr se înțeleg și acele 40 de zile, când s'au nimicit toate ființele.

Cap. VIII.

Evenimentele după diluviu.

1. Și Dumnezeu își aduse aminte de Noe și de toate fiarele și de toate vitele, cari erau cu dânsul în arcă. Și Dumnezeu lăsa să sufle vânt pe pământ și apa scăzû.
2. Și se încuiară izvoarele adâncului și stavilele ceriului și ploaia din ceriuri fu oprită.
3. Și apa se retrăgea de pe pământ, scurgându-se tot mai mult; și scăzû apa după 150 de zile.
4. Și a 17 zi din luna a 7, arca se oprî pe muntele dela Ararat.
5. Și apa se împuțină tot mai tare până într'a 10 lună, și la 1 zi din luna a 10 se văzură vârfulurile munților.
6. Și după 40 de zile, Noe deschise fereastra arcei pre care o făcuse.
7. Și trâmise pre corb, care dupăce eși, merse și remerse până ce se uscă apa de pe pământ.

1. După 150 de zile începû să scadă apa. Prin זכר se exprimă cumcă Dumnezeu însuși intervenî și stâmpără violența elementului înfuriat. וישכנו 3 pl. impf. dela שכך a scăde.

2. Cauzele directe ale diluviului încetară a fi active, așa că apele scăzură succesiv. Stavilele ceriului și ploaia stau în raport de cauză și efect; de aceea e un semn de esacta espunere, dacă atât 7, 11 cât și aice se amintesc ambele.

3. Infinitivele absolute împreună cu verbul finit exprimă continuarea acțiunii.

4. Ararat în T V. e nume de țeară și însemnează sau Armenia întreagă sau o parte a țării. Tot așa se numește și piscul cel mai înalt în țeara muntoasă a Armeniei, care pisc Armenii îl numesc Masis, iară Persii Cuhî Nuch (muntele lui Noe). Tradițiunea privește muntele acesta ca locul de debarcare a arcei lui Noe.

5. Sub vârfulurile munților se înțeleg de bunăsamă numai vârfulurile munților din Armenia.

6—7. 40 de zile dupăce se arătară vârfulurile munților, Noe dădû drumul unui corb; הערב (articolul cel cunoscut, fiind determinat de Noe de a fi trimis). Corbul nu se reîntoarce înapoi, fiindcă scăzând apa tot mai mult, el află în părțile muntoase destul loc pe pământ; iară nutremântul necesar îi oferiau cadavrele ce înotau pretutindene. חלון (dela חלל a străpunge, a străbate) fereastră; se pare că nu-i identic cu ארובה, ci numai o parte a acesteia. יבשת inf. c. K. dela יבש (cf. Ges. 70. 1. nota subliniară 1).

8. După aceea trimise pe porumb, ca să vază de a scăzut apa de pe fața pământului.
9. Și neaflând loc de repaus tălpilor picioarelor sale, porumbul s'a întors la dânsul în arcă, că apa eră încă preste fața a tot pământul. Și el întinzându-și mâna l-a prins și l-a luat la sine în arcă.
10. Și el așteptă încă alte 7 zile și iarăși trimise pe porumb din arcă.
11. Și porumbul se întoarse la el despre sară; și iacă el în gura lui aveă o frunză verde de oliv. Atunci cunoscū Noe, că apa a scăzut de pe pământ.
12. Și el mai așteptă alte 7 zile și trimise de nou pe porumb, care nu se mai întoarse la dânsul.
13. Și în anul 601 în 1 lună, la 1 zi a lunei, apa se uscasc de pe pământ, și Noe, rădicând acoperișul arcei, se uită, și iacă fața pământului se uscasc.

8. Șapte zile după trimiterea corbului, Noe dădū drumul unui porumb. Textul — ce e drept — nu mărturisește direct că Noe a trimis porumbul abia 7 zile după trimiterea corbului, dară aceasta rezultă de acolo, că Noe mai așteptă alte 7 zile până la trimiterea a 2 și a 3 a porumbului.

9. Porumbul se întoarse de curând înapoi, căci el se așează numai pe locuri uscate și curate. Apa eră peste tot pământul, adecă până unde putū sburā porumbul erā apa pretutindene.

10—11. **וַיִּחַל** impf. hif. dela **חָלַל** a așteptă. După alte 7 zile, Noe trimise a doua oară pe porumbul, care se întoarse acuma abia cătră sară, aducând cu sine o frunză verde de oliv spre semn că vegetațiunea dejă începuse a se arătā. El aflasc deci nutremânt și loc de odihnă, măcar că apa nu s'a fost trecut cu totul; căci e cunoscut cumcă olivul înverzește și sub apă.

Frunza verde de oliv erā semnul cel dintāiu al pământului reînoit după diluviu și porumbul cu frunza de oliv e un sol de mântuire și pace. Se pare că faptul acesta, care prin tradițiune s'a lățit la toate popoarele, a cauzat desvoltarea ideei simbolice, că ramurile de oliv sunt simbolul păcii și porumbul este simbolul Spiritului sânt.

12. **וַיִּחַל** impf. Nif. dela **חָלַל** a așteptă. A treia oară nu se mai întoarse porumbul în arcă — un semn că apele acuma scăzuse cu totul.

13. Noe mai așteptă oareșicare timp; în ziua 1 a anului următoriu, așa-darā în anul 601 al vieții sale, Noe rădică acoperemântul arcei atât spre a aruncā o privire liberă preste fața pământului, cât și din acea cauză, pentrucă se incredințase că ploaia incetase a cădē. Acuma el trebuia să gândeascā la descărcarea și părăsirea arcei, care putea să se întâmple numai din partea de sus a arcei. În jumătatea primă a versului se constatează ca fact istoric cumcă

14. Și într'a doua lună, dela 27 a luni, pământul eră uscat.
15. Și Dumnezeu vorbi cătră Noe zicând: 16. Ieși din arcă, tu și femeia ta și fiii tăi și femeile fiilor tăi cu tine.
17. Toate animalele cari sunt cu tine de tot felul: paserile și patrupelele, și toate târătoarele ce se târesc pe pământ, scoate-le afară cu tine, ca să populeze cu abundență pământul, să crească și să se înmulțească pe pământ.
18. Și așa Noe ieși, și fiii lui și femeia lui și femeile fiilor lui cu dânsul: 19. Și toate patrupelele, toate târătoarele și toate pasările, tot ce se mișcă pe pământ dupre felul lor ieșiră din arcă.
20. Și Noe zidi altar lui Iahve, și luă din toate vitele curate și din toate paserile curate, și aduse olocaust pe altar.
21. Și Iahve mirosi miros plăcut și zise Iahve întru inima sa: Nu voi blăstămă altădată pământul din cauza omului: că cugetul inimei omului este rău din tinerețele lui; nici nu voi mai omorî tot ce este viu, cum am făcut.

apa a scăzut și s'a uscat, în jumătatea a doua se induce faptul acesta totodată ca observarea lui Noe.

14. De tot uscat eră pământul de abiă în ziua 27 a luni a doua, așadară 57 de zile după descoperirea arcei.

17. מכל-בשר din toată carnea, adecă de tot felul. ושרצו perf. cu vav consecutivum după un imperativ.

20. Acesta e primul loc din s. Scriptură, în care se amintește apriat altariul, deși trebuie presupus cumcă dejă Abel și Cain au adus sacrificiile sale pe altar.

Altare se construiau spre a da sacrificiilor direcțiunea în sus, prin ce se simboliză cumcă inimele pioșilor se înalță la ceriu. Dela aceasta împrejurare, sacrificiile căpătară numele עלה dela עולה rădicătură, nu numai din cauza aceea că ele se înălțau pe altare, ci mai vârtos din aceea cauză că de pe altare se înălțau la ceriu. Noe luă sacrificiile sale din toate animalele curate și din toate pasările curate, așadară din acele animale cari erau menite spre nutremântul oamenilor.

21. ירה impf. hif cu vav consec. dela ירה, Iahve mirosi mirosul plăcut adecă el primi cu bunăvoință intențiunea curată, pentrucă cu fumul sacrificiului se înalță spre ceriu și intențiunea celui ce aduce sacrificiul. El zise în inima sa, adecă el se decise a nu mai blăstămă pământul; cugetul inimei omului e rău din tinerețe, adecă începând dela timpul acela, când e conștient de faptele sale. Dară nu de aceea, pentrucă cugetarea și năzuința inimei omenesti este rea, Dumnezeu nu voiește să pedepsească mai mult omenimea, ci pentrucă din tinerețe e aceasta rea, pentrucă răul e înăscut omului și prin urmare omenimea are trebuință de îndurarea și cruțarea din partea lui Dumne-

22. Câte zile va sta pământul, nu va încetă sămănătura și secerișul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea.

Cap. IX.

1. Și Dumnezeu binecuvântă pre Noe și pre fiii lui și li zise : fiți productivi și vă înmulțiți și umpleți pământul.
2. Și frica voastră și temerea voastră să fie preste toate patru-pedele pământului, și preste toate paserile ceriului, și preste tot ce se târește pe pământ, și preste toți peștii mării : în mânilor voastre s'au dat.
3. Tot ce se mișcă și viețuește va fi vouă de mâncare, ca pre legumele verzi le-am dat vouă toate.
4. Numai carnea în sufletul său, în sângele său, să nu mâncați.

zeu ; accentul zace deci pe מנערים. Afară de aceasta motivul principal pentru deciziunea crutării dumnezeiești e acela, fiindcă în sacrificiul dreptului Noe s'a manifestat nu numai mulțămirea pentru mântuirea și ruga pentru crutarea viitoare, ci și dorința de a rămâne și în viitor în comunitate cu Dumnezeu.

22. Prin diluviul cel îndelungat, care nimici toată omenirea cu excepțiunea unei familii, ordinea naturei s'a alterat atât în privința climatologică cât și fizicală ; ziua și noaptea se adaugă spre confirmarea ideii ; de aice nu rezultă însă cumcă în timpul diluviului să fi încetat schimbarea regulată a zilei și nopții.

IX. 1. Oamenii salvați se binecuvintează de Dumnezeu în acelaș mod ca și părechea primă de oameni.

2. Acuma prin binecuvântarea rostită asupra primei părechi, aceasta aveă stăpânirea asupra tuturor animalelor. Repetându-se binecuvântarea de mai sus, li-se predă oamenilor din nou aceasta stăpânire, însă acuma se rostește aceasta cu mai multă asprime ; prin păcat adecă s'a alterat în om chipul lui Dumnezeu, deaceea stăpânirea aceasfa se poate susțineă numai cu violența din partea oamenilor, iară animalele se supun cu groază și frică.

3. Precum toate animalele așa și toate plantele sunt create pentru folosul oamenilor, și anume mai întâiu pentru nutremântul lor. Expresiunea »tot« cu privire la mâncare se înțelege cu excepțiunea plantelor și animalelor stricăcioase. Cuvintele aceste nu exprimă cumcă Dumnezeu abiă acuma a conces oamenilor de a mânca carne.

4. Deși animalele au să servească spre întrebuințarea omului, totuși el n'are voie să mănânce carne în care se află sânge. Prin aceasta se oprește mâncarea carnei sângeroase, atât a carnei din animale, care încă sunt în vieață și nu sunt junghiate, adecă de bucăți de carne, care după o datină barbară ce există încă și acuma în Abesinia, se tăiau din animale viețuitoare, cât și a carnei animalelor junghiate și omorâte, la a căroră junghiere nu eră scurs deplin sângele. Prin oprirea aceasta pe de o parte aveă să se împiedece barbaria și

5. Însă sângele vostru, cel al sufletelor voastre îl voi recere; delă orice animal îl voi cere; și din mâna omului; din mâna fiecăruia om voi cere vieța lui.
6. Celce varsă sânge de om, și sângele aceluia se va varsă prin oameni; că Dumnezeu după chipul său a făcut pre om.
7. Iar voi fiți productivi și vă înmulțiți, plodiți pe pământ și vă înmulțiți pe dânsul.

cruzimea, așadară sălbătăcirea sentimentului uman; pe de altă parte aflăm întrînsa tără îndoială o legătură cu sacrificiile animalice împuse mai târziu prin lege, la cari mai ales se sacrifică sângele care se privia ca sediul și sufletul vieții, așa că sacrificiul apare ca predarea totală a vieții proprii, a principiului de viață către Dumnezeu. נפש însemnă aici principiul de viață la oameni și animale, facultatea de viață, sufletul sensibil, a căruia existență după fiziologia T. V. e așa de strâns imbinată cu sângele, încât נפש se poate identifica cu sânge; deaceea נמו e apozitiune la נפש. Din expresiunea însăși nu se poate cunoaște ori de și mîncarea sîngelui singur e oprită. Tradițiunea Iudeilor, ce se cuprinde în mandatele noahitice, respinge mîncarea sîngelui. Și legea mosaică (Lev. 3, 17) oprește mîncarea sîngelui, pentrucă întrebuițarea sîngelui în ritualul sacrificiilor aveă o însemnare simbolică cu privire la iertarea păcatelor (Lev. 17, 11). Pentrucă în locurile respective în cartea Lev. (3, 17; 7, 26; 17, 10—14; 19, 26) și Deut. (12, 23) e vorba numai despre sângele animalelor patrupede și al păsărilor, cazuistica Rabinilor declară că mîncarea sîngelui de pești și locuste este concesă!

5. Prepozițiunea ל exprimă proprietatea unei persoane sau unui obiect; animalul, ce ucide pre un om, să se omoare (Ex. 21, 28); scopul dispozițiunei acesteia este de a arătă cât de mult prețuiește vieța unui om înaintea lui Dumnezeu. Dacă trebuie să moară un animal, care a ucis pre un om, cu atâta mai mult omul care s'a făcut culpabil din cauza unui omor! Aceasta ideie o repește și versul următor.

6. נאדם prin oameni; în limba ebraică cauza eficientă se exprimă în regulă prin ל însă și prin כ și מ. Pedepsirea omului are să se execute prin oameni; însă din cuvintele aceste nu e clar în care mod are să se facă pedepsirea, ori prin autoritatea lumească sau prin rudele mai deaproape. Legea mosaică dispuse mai târziu cumcă uciderea de bunăvoie aveă să se răsbune prin consângeanul cel mai deaproape, pecând ucigașului celui fără de voie i-se încuviință dreptul de asil (cf. Ex. 20, 13; 21, 12; Lev. 24, 17; Num. 35, 16—25; Ios. 20, 7). Pedepsirea uciderii e motivată prin aceea, fiindcă omul e creat după chipul lui Dumnezeu, deaceea și uciderea e o crimă în contra lui Dumnezeu însuși.

7. Versul acesta cuprinde concluziunea din cele precedente, adecă: oamenii să nu se omoare, ci să fie productivi și să se înmulțească.

8. Și Dumnezeu vorbi lui Noe și fiilor lui cari erau cu dânsul, zicând:
9. Și eu, iacă eu statuez hotărârea mea cu privire la voi și la seminția voastră, după voi.
10. Și cu privire la toate viețuitoarele, cari sunt împreună cu voi: cu paseri, cu vite, cu toate fearele pământului, cari sunt împreună cu voi; cu toate câte au ieșit din arcă: cu privire la toate animalele pământului.
11. Da, eu în privința voastră voiesc să statuez următoarea dispozițiune: nu se va pierde mai mult în viitor tot corpul prin apele diluviului și nu va fi mai mult diluviu ca să strice pământul.
12. Și a zis Dumnezeu: Acesta este semnul pentru hotărârea, care o dau eu între mine și între voi și între toate viețuitoarele cari sunt cu voi pentru generațiunile în etern:
13. Arcul meu îl pun între nouri și acesta va fi semnul hotărârei între mine și între pământ.
14. Și când eu voiu adună asupra pământului nouri și se va arăta arcul în nouri,

8—9. Planul lui Dumnezeu indus în 8, 21 se comunică aice oamenilor. Dumnezeu nu va pedepsi mai mult omenirea în modul, cum a făcut acuma. Acest plan al lui Dumnezeu e o manifestare a iubirii lui față de oameni.

9. **הקים ברית** a încheia o legătură, a statua o hotărâre, a dispune cf. 6. 18; Dumnezeu e celace dispune, pentrucă nu-s două partide care sunt egale întreolaltă.

10. La numerarea animalelor se întrebuințează mai multe prepozițiuni, mai întâi **כ** numără singuritele părți ale unui întreg, apoi prepoz. partitivă **מן** restrânge numerarea numai la acele animale, cari au ieșit din arcă în fine **ל**: »cu privire la« resumează toate la un loc.

11. Prepozițiunea **מן** la passiv însămnează cauza eficientă (cf. Gesen., §. 121. 3). »Nu se va pierde tot corpul« așadară în viitor nu se va întâmpla un diluviu universal cu privire la toți oamenii, însă inundări parțiale nu sunt excluse. **ארץ** pământ în loc de locuitorii pământului.

12. Relativul **אשר** se rapoartă la **אור**. — Pentru generațiunile în etern, adecă pentru generațiunile tuturor timpurilor până la finea universului.

13. Ca semn simbolic al neschimbabilității promisiunilor dumnezeiești va servi curcubăul. Acesta există și înainte de diluviu, însă n'avea acea însămnare, care Dumnezeu îi atribuie acuma. Arcul meu îl pun între nouri = Dacă îl pun între nouri arcul meu, va servi...

14. **בעני** inf. c. piel. cu suff. pers. dela **ענן**; LXX și V. privesc partea a doua a versului acestuia ca propozițiune supraordinată: Și când voiu adună nouri,

15. Îmi voi aduce aminte de hotărârea mea ce este între mine și între toate viețuitoarele de orice corp; și apa nu se va face în diluviu ca să piardă tot corpul.
16. Și dacă va fi arcul în nouri, îl voi vedea pre el spre a-mi aduce aminte de hotărârea eternă care este între Dumnezeu și între toate viețuitoarele de orice corp, care este pe pământ.
17. Și Dumnezeu zise lui Noe: acesta este semnul pentru hotărârea care am făcut-o între mine și între tot corpul, ce este pe pământ.
18. Și fiii lui Noe cari ieșiră din arcă erau: Șem, Ham și Iafet; și Ham eră părintele lui Canaan.
19. Acești trei sunt fiii lui Noe, și dela dâșșii s'a lătit tot pământul (populațiunea pământului).
20. Și Noe, agricultorul, începă și plântă vie.
21. Și bău din vin și se îmbătă și se desvâlă în cortul său.
22. Și Ham, părintele lui Canaan, văzù goliciunea părintelui său și spuse celor doi frați ai săi de afară.
23. Și Șem și Iafet luară mantia și o puseră pe amândouă umerele lor și, mergând cu dosul înainte, acoperiră goliciunea părintelui lor și fețele lor erau căutând înapoi, și ei nu văzură goliciunea părintelui lor.

atunci se va arăta arcul, dară aceasta explicare nu corăspunde realității, căci după nouri nu se arată totdeauna curcubăul. E mai corăspunzător dacă propozițiunea supraordinată începe abia cu v. 15.

16. Ambele perf. cu vav consec. exprimă o propozițiune condițională (cf. Ges. Gram. §. 151, 2 e).

18—29 cuprind finea istoriei lui Noe. Prin observarea că Ham e tatăl lui Canaan, autorul indică cumcă despre fiul acesta a lui Ham se vor istorisi mai târziu mai multe.

19. Fiindcă în cap. 10 toate popoarele se deduc dela cei trei fii ai lui Noe, se amintește aici în genere ca o introducere al cap. 10 cumcă toți oamenii s'au lătit dela fiii lui Noe.

20. Fiindcă **איש האדמה** din cauza articolului nu poate să fie predicatul propozițiunii, ci numai apozitiune la **נח**, deaceea **ויטע** trebuie de împreunat cu **לח** în sensul: Și Noe începă să plânteze. . .

21. S. Scriptură nu amintește nimică despre imputabilitatea faptei lui Noe; deaceea nici exegeza nu poate să afirme ceva pozitiv.

22. Precum în v. 18 așa și aici se amintește cumcă dela Ham își deduse originea Canaaneii; un semn al disprețului ce-l are autorul în contra poporului acestuia. Ham păcătui doind, căci el văzù, se uită, în loc ca să-și arunce privirea într'o parte, apoi istorisi despre aceasta și fraților săi în loc ca să tacă.

23. Prin fața lor, ceialți fii ai lui Noe arătară atât reverință fiească, precum și castitate și nevinovăție. Mantia, adecă care o aruncase tatăl lor.

24. Și Noe, după ce se trezi din vin, înțelese ceea ce-i făcu fiul său mai tânăr,
 25. Și zise: Blăstămat fie Canaan! servul cel mai de jos va fi el fraților săi.
 26. Și mai zise: Bindecuvântat să fie Iahve, Dumnezeul lui Șem; și Canaan va fi lor serv.
 27. Dumnezeu va lărgi pre Iafet și va locui în corturile lui Șem; și Canaan va fi serv.

24. הקטן trebuie de tradus în sensul unui comparativ: mai tânăr, și nu ca superlativ: cel mai tânăr. Ham a fost al doilea fiu; aceasta rezultă 1. din înșirarea constantă: Șem, Ham, Iafet, 2. din contradicția ce ar rezultă cu 10, 21: dacă הקטן s'ar lua aice ca superlativ, ar trebui și הגדול acolo așisdere să fie superlativ. În sensul acesta au tradus și LXX și V. cuvântul הקטן.

25. Blăstămul nu cade asupra lui Ham, ci asupra fiului lui Canaan. Fiindcă Ham păcătuse contra părintelui său, deaceia se pedepsește el prin blăstămul ce cade asupra unuia din fiii săi și asupra succesorilor acestuia. Se vede că toată cugetarea și năzuința lui Canaan trebuia să fie cu totul perversă. Privirea profetică a patriarhului Noe vede în cugetările și năzuințele rudelor sale mai de aproape o iconă despre faptele generațiilor viitoare. Istoria întărește cumcă ceea-ce caracteriză mai ales faptele lui Ham și ale fiului său Canaan, adică sensualitatea sexuală exezivă eră o însușie condamnabilă a popoarelor ce-și trăgeau originea dela Canaan, precum se cunoaște aceasta din istoria Sodomei și Gomorei. (Gen. 19. 20). Ceialalți fii ai lui Ham nu-s atinși prin cuvintele lui Noe. »Frații«, cărora va servi Ham, sunt Șem și Iafet resp. succesorii lor. Căci Canaan se privește ca reprezentantul lui Ham, și în vers. 26 și 27 se amintește starea mizeră a lui Canaan față de Șem și Iafet, iară nu față de frații săi proprii, אה stă deci în înțeles mai larg; עבד עבדים servul cel mai de jos; căci superlativul se circumscrie în limba ebraică prin aceea că un substantiv în stat constr. se împreună cu pluralul aceluiași subst. b. o. שיר השירים cântarea cântărilor, cântarea cea mai sublimă, sau קדש קדשים sânta sântelor, adică sanctuarul cel mai sânt. — Blăstămul rostit de Noe asupra lui Canaan s'a împlinit, precum ni arată istoria. Acuma sub Iosua, Canaaneii fură parte stârpiți de cătră Israilteni, parte condamnați la serviciul cel mai de jos (Ios. 9, 21 cf. Iud. 1, 28. 30. 33. 35), iară restul lor suferi aceeași soarte sub regele Solomon (I Reg. 9, 20).

26. Dacă Dumnezeu se premărește ca Dumnezeul lui Șem, apoi aceasta se poate explica numai prin bunăvoința deosebită a lui Dumnezeu față de Șem. Dumnezeu se numește Dumnezeul lui Șem, pentru că se premărește mai ales de Șem, căruia din astă cauză îi dăruiește și cele mai multe binefaceri. למו poetic în loc de להם arată cumcă anunțarea aceasta nu privește relațiunea personală a lui Canaan față de Șem, ci posteritatea lor.

27. יפת Ipf. apoc. hif. dela פתח a stă deschis, hif: a lărgi. Forma aceasta verbală e anume aleasă ca să formeze cu numele propriu următor o parono-

28. După diluviu trăi Noe 350 de ani.

29. Și toate zilele lui Noe fură 950 de ani; și muri.

CARTEA A PATRA.

Istoria fiilor lui Noe (Gen. 10, 1—11, 9).

Introducere.

În cartea treia s'a expus cumcă toți oamenii afară de familia lui Noe s'au stârpit de pe fața pământului din cauza fărădelegilor. În conex strict cu aceasta expunere se arată în partea primă a cărții a patra (cap. 10) cumcă toate popoarele pământului își trag originea dela cei trei fii ai lui Noe, prin urmare la început au format o unitate. Cap. 10 cuprinde deci genealogia popoarelor. În partea a doua a cărții acesteia (cap. 11, 1—9) se arată, în care mod unitatea primordială a popoarelor s'a prefăcut în o pluralitate de popoare; partea aceasta trătează deci despre confuziunea limbelor.

I. Genealogia popoarelor.

Cap. X.

1. Capitolul acesta poartă numele: genealogia popoarelor, căci aice se numără popoarele, care își trag originea comună dela Noe. Capitolul se desface în trei părți:

mazie. Purcezând dela însămnarea numelui Iafet, Noe prezice fiului său nu numai extindere largă preste regiuni vaste, ci și prosperare și fericire. Subiectul verbului al doilea e Dumnezeu; el va locui în corturile lui Șem, adecă el va comunica lui Șem revelațiunile sale. Sensul este deci: Dumnezeu să-l ferească pre Iafet, iară revelațiunile sale să le dăruiască lui Șem. Și într'adevăr, istoria mântuirii arată cumcă Dumnezeu l-a înzestrat pre Șem cu o binecuvântare deosebită, deoarece din urmașii lui a ieșit poporul ales, precum și Mântuitorul însuși. Binecuvântarea asupra lui Iafet s'a realizat așisderea, deoarece e cunoscut ce rol însămnat au jucat urmașii lui Iafet în istoria omenimei. Totașa s'a realizat și sclăvia lui Canaan, fiindcă urmașii lui în Canaan au fost strâmtoriți și stârpiți prin Iudei.

28—29. Cu versurile aceste, în cari se amintește etatea și moartea lui Noe se încheiă istoria lui.

- a) Iafet și urmașii săi, v. 2—5;
 b) Ham și urmașii săi, v. 6—20;
 c) Șem și urmașii săi, v. 21—31.

Fiecare din părțile aceste își are inscripțiunea sa specială: Fiii lui Iafet (v. 2); fiii lui Ham (v. 6); fiii lui Șem (v. 22); partea din urmă e mai amplificată, ce se explică din importanța fiilor lui Șem, deoarece în cele următoare se trătează exclusiv numai despre acestea. Aceste trei părți, care toate au aceleși formule întroduse-toare și finale, nu-s asemenea de mari precum se vede din con-spectul următor:

I Iafet 10, 2—4 = I Cron 1, 5—7.		
Gomer. Magog. Madai. Iavan. Tubal. Meșeh. Tiras.		
Așchenaz. Rifat. Togarma.	Elișa. Tarșiș. Chitim. Dodanim.	
II Ham 10, 6—18 = I Cron 1, 8—16. ➤➤➤		
Cuș.	Misraim.	Put.
Seba. Havila. Sabta. Rama. Sabteca.	Ludim. Ananim. Leabim. Nafttuhim. Patrusim.	Casluhim. Caftorim.
←➤➤	Șeba. Dedan.	Filisteii.
Canaan.		
Sidon. Het. Iebus. Amoreu. Ghirgaseu. Heveu. Archeu. Sineu. Arvadeu. Semareu. Hamateu.		
III Șem 10, 22 = I Cron 1, 17—23.		
Elam. Așur. Arpaxad. Lud.		Aram.
Șelah.	Us. Hul. Gheter. Maș.	
Eber.		
Peleg.	Ioctan.	
Almodad. Șelef. Hasarmavef. Ierah. Adoram. Uzal. Dicla. Obal. Abimael. Șeba. Ofir. Havila. Iobab.		

La Iafet, genealogia încetează deja în gradul al 2, la Ham merge până la gradul al 3, la Șem până în al 5. Mai ales sunt considerate țările Egiptul, Canaan și Arabia. Din cauza acestei considerări vedem că Ham e reprezentat prin 31 de nume, Șem prin 26, pe când Iafet numai prin 14. Afară de aceea, genealogia lui Ham conține un excurs istoric (v. 8—12); ea mai conține și o informațiune geografică despre Canaanei; genealogia lui Șem conține așisdere o notă geografică despre Ioctaniți, și în fine o indicare istorică relativ la capitolul următor. De aici urmează cumcă mai ales sunt considerate acele țări cu cari venirea în atingere Abraam și urmașii săi (11, 31; 25, 1—4. 13—18; 36).

2. Genealogia aceasta cuprinde încă următoarele puncte remarcabile: Amonitenii, Moabitenii, Chetureii, Ismailitenii, Edomiții nu-s amintiți, pentru că despre aceștia se tră-

tează în cele următoare. Și într'aceasta se manifestează tehnica Genezii. — Populațiunea primordială a Palestinei așisdere nu se amintește, pentrucă aceasta fû izgonită de cu timpuriu prin Filistei. Unele nume provin de două ori; așa b. o. Havila v. 7 și 29: aceasta împrejurare se poate privi ca un criteriu intern pentru înrudirea popoarelor și pentru amestecarea lor cea timpurie.

3. O chestiune de tot importantă este, ori de genealogia popoarelor cuprinde popoare care s'au format deabiã în timpul postmosaic. Aceasta întrebare e cu atâta mai îndreptățită, fiindcă genealogia lui Esau (c. 36) are o extindere care indică un timp mai îndelungat după Moisi. Cap. 10 însă nu cuprinde nimică ce ar fi dintr'un timp postmosaic. Deaceea cu tot dreptul, capitolul acesta trebuie de redus la Moisi ca autorul lui. Căci astăzi nu se mai poate discuta întrebarea, ori de pe timpul lui Moisi erau posibile astfel de cunoștințe, cari trebuie de presupus la compunerea genealogiei popoarelor. Epistolele din Tell el — Amarna arată o comunicațiune așa de vie între popoare de tot depărtate, încât și scriitorului Ebreu se poate atribui cunoștința deplină despre materia trätată în cap. acesta. Moisi a întrebuițat documente mai vechi și nu s'a ținut numai de tradițiunea orală, aceasta cu tot dreptul se poate conchide din text. În v. 19 adevă, se amintesc încă orașele Sodoma, Gomora, Adama și Seboim, deși aceste deã demult nu mai existau în timpul lui Moisi.

4. Mai însemnată decât întrebarea despre autorul genealogiei e cea despre extensiunea ei. Se extinde ea preste toate popoarele pământului, sau înduce numai o parte a lor? Pe când mai nainte nu se trăgeã la îndoială caracterul universal al genealogiei popoarelor, părerea generală afirmă astăzi contrariul. Temeiul propriu al acestei păreri se deduce din ea însași. Fiindcă adevă nu toate popoarele sunt induse întrânsa (b. o. Mongolii, Negrii, Americanii, Melanezii lipsesc), deaceea nu se poate vorbi despre un caracter universal al ei. Fără îndoială e adevărată afirmarea: cumcă nu toate popoarele sunt induse; dară împrejurarea aceasta învoalvã în sine concluzul despre caracterul parțial? Sigur că nu, ci aceasta împrejurare e pe deplin considerată în afirmațiunea următoare: Genealogia cuprinde toate popoarele pământului, însă în ea nu sunt induse toate denominațiunile care existau în timpul lui Moisi. Foarte cunoscuți chiar în timpul lui

Moisi mai ales în Egipt erau Negrii, precum se văd ei zugrăviți pe monumentele cele mai vechi ale Egiptului. Așisderea nu-s considerată și Amalechiții și alte popoare care destul de adese se amintesc în Pentateuh. Genealogia popoarelor e mai mult sau mai puțin ramificată dupăcum singuritele națiuni steteau în relațiuni mai deaproape sau mai depărtate cu poporul israiltean. Aceasta părere se justifică prin genealogia însași.

Extensiunea genealogiei asupra omenimei întregi se deduce și din încheierea: Dela fiii lui Noe se deduc popoarele pământului după diluviu; popoare ce ar există pe lângă urmașii lui Noe exclude versul acesta.

5. Genealogia popoarelor nu explică, cum s'au format popoarele, ci ea purcede dela faptul, cum că popoarele existau și induce acele indicii, care sunt normative pentru determinarea noțiunii „popor“. Aceste indicii (conform v. §. 20. 31) sunt: originea, limba, locuința, spiritul poporului. Genealogia nu amintește nimic, întrucât definițiunea aceasta corespunde relațiunilor obiective. Orișicum însă trebuie de considerat și aceste indicii, dacă voim să dăm definițiunea cea de tot grea a noțiunii „popor“.

6. Genealogia cuprinde diferite inegalități lingvistice. Cele mai multe nume sunt după forma lor singularia și anume cuvinte radăcinale, sau (în vers. 16—18) gentilicia (patronimica); celelalte sunt pluralia: Chitim, Dodanim, Ludim, Anamim, Leabim, Naftuhim, Patrusim, Caftorim, Peliștim. Încă nu e cu totul clar cum trebuie de explicat Misraim. Ce se atinge de singularia, care nu-s gentilicia, aceste la început erau nomina propria pentru indivizi, care mai târziu metonimic s'au întrebuițat spre a însemna popoare și țări; ca exemplu poate servi Canaan (v. 6). Iară gentilicia și pluralia sunt derivate sau dela nomina propria, sau ele primordial însemnează unele indicii ale popoarelor respective, cari acum nu-s cunoscute. Toate numele genealogiei se rapoartă la popoare, numai Nimrod (v. 12) este nomen proprium al unei persoane. Altă diferență e cea a limbei numelor. Căci și numele proprii trebuie să se supună acelor legi de formare, cari sunt valabile în cutare limbă, deși aice acele legi nu se aplică așa de strict. Diferite limbi și dialecte aflăm în numele genealogiei; b. o. Arpaxad e o compozițiune din limba semitică și egipteană, Almadad e arabic. Astăzi însă e de tot greu de a constată a cărei limbi aparține fiecare nume din genealogia popoarelor.

7. Deoarece genealogia popoarelor în partea cea mai mare constă numai din nume, cari sunt îmbinate în modul cel mai simplu, apoi nu poate fi vorba aici despre stil. Deaceia nu-s întemeiate nici consecuențele, cari se deduc din stil; diversitatea cea mare a părerilor arată evident că aceste nu-s nicidecum întemeiate. După Eichhorn I este autorul, după Gramberg compilatorul; după Vater, capitolul acesta e fragmentul al șaptelea; Kautzsch-Socin presupun o combinațiune din P I R (asemene Wellhausen).

8. Caracterul principal al genealogiei e partea etnografică. E posibil cumcă pe lângă aceasta au fost normative și alte puncte de vedere. În adnotațiunile geografice (v. 19. 30) aflăm indicațiuni relativ la determinarea locuințelor unor popoare care se află și în definițiunea noțiunii „popor“ în v. 5. 20 ale genealogiei. Dară aceasta încă nu ne îndreptățește a vorbi despre o înșirare geografică a ei. Dară dacă am și afla o înșirare geografică, aceasta nu s'ar putea acuma fixa în detail. Căci despre geografia evului antic avem cunoștințe de tot nesuficiente, și descrierile geografilor antici încă nu ni pot da lămuriri destul de clare. Apoi și viața migratoare a popoarelor antice constituie o greutate foarte mare pentru stabilirea principiului geografic. Ce e drept din genealogia se vede cumcă aceste trei familii de populațiuni au emigrat în direcțiuni diferite; dară și aceasta împrejurare nu întemeiază o dispozițiune geografică. Pentru expunerea altor principii de diviziune (culoarea, limba popoarelor) nu se află în text nici o indicațiune. Sabeii hamitici, urmașii lui Rama vorbesc aceeași limbă ca și Semiții. Iafetiții se par că toți aparțin limbei indo-europene, dară nu fără excepțiune, căci b. o. Chitim cei Iafetiți vorbiau și limba feniciană. Canaaneii sunt înrudiți cu Egiptenii, dară limba lor e semitică. Lidii (dacă într'adevăr își deduc originea dela Lud) sunt urmașii lui Șem, dară limba lor nu e semitică.

9. Argumentul vredniciei de crezământ, genealogia îl deduce din sine însași. Ce e drept, toate ce le induce ea nu se pot controla prin un document tot așa de vechiu; dară aceasta lacună nu poate să fie o cauză, spre a trage la îndoială mărturia ei. Istorisirea scurtă despre Nimrod e un semn despre cunoștința cea bună, care Moisi o avea despre timpul trecut. Excursul istoric, care trătează despre Nimrod (v. 8—12), amintește despre formarea cea mai veche a statelor și despre conexul între Babel și Așur.

Oare să tragem la îndoială cumcă autorul Genezii avea știre despre importanța statelor în Mesopotamia? Nicidecum; căci toate configurațiunile mai mari de stat ale orientului „gravitează spre țările Eufratului ca centrul lor, sau au numai într'atăta o importanță, întrucât steteau în atingere cu țările acelea”. (Winckler, *Geschichte Babyl. u. Assyr.*). Și dacă înrudirea primordială între Babilonia și Asiria se induce în scurt însă de tot clar, apoi Geneza indică aceea, ce ni mărturisește cercetarea istorică de astăzi (cf. Hoberg, op. c. p. 96—100).

EXPLICARE.

1. Aceasta este istoria generațiunilor fiilor lui Noe, Șem, Ham și Iafet cărora se născură fii după diluviu.
2. Fiii lui Iafet fură: Gomer și Magog, Madai și Iavan și Tubal și Meșeh și Tiras.
3. Și fiii lui Gomer: Așchenaz și Rifat și Togarma.
4. Și fiii lui Iavan: Elișa și Tarșiș, Chitim și Dodanim.

1. Numirea celor trei fi ai lui Noe după etatea lor se ține așiderea de genealogia popoarelor, care se începe cu Iafet apoi Șem și se finește cu Ham. 2—5. Urmașii lui Iafet sau popoarele nordice.

2. Gomer sunt *Κυμῆριοι*, cari după Herodot locuiau în nord dela marea neagră. — Magog sunt Scitii, cari locuiau în munții Caucasului precum și în regiunea între marea caspică și cea azovică. — Madai este Media, și mai ales ceice locuiau partea nord ostică cu capitala Raghe. Iavan sunt fără îndoială Ionii adică Grecii; numele »Ionii« eră în orient nume colectiv pentru toți Grecii. — Tubal sunt Tibarenii, cari locuiau pe coasta ostică a mării moarte în apropierea orașului de astăzi Batum. — Meșeh sunt *Μόσχοι* cari locuiau între râul Phasis și Cyrus (Curus), așadară spre sudost dela marea moartă. — Tiras sunt după Iosif Flaviu Tracii; alți comentatori însă (Tuch, Nöldecke, Dillmann) îi identifică cu Tirsenii, sau Tirrenii, cari locuiau pe unele insule ale mării egheice.

3. Așchenaz sunt Ascanii în Frigia nordică; iară după explicarea lu-deilor antici s'ar înțelege sub numele acesta Germanii; alții înțeleg Scandinavia, care se numia și Scandia sau Scanzia. — Rifat după Iosif Flaviu este protopărintele Rifateilor, care apoi s'au numit Peflagonii. Cu numele Rifat se poate compară și râul *Ῥήβας* în Bitinia, precum și țeara *Ῥηβαντία* pe Bosforul tracic. — Togarma este protopărintele Armenilor. Tradițiunea armeană numește pe fiul acestuia Haic după care Armenii numiau țeara lor Haiastan.

4. Elișa s'ar putea identifica cu Elis sau Hellas, după Iosif sunt ei Eolii, ginta cea mai antică dintre populațiunile tesalice, alții sub Elișa înțeleg Sicilia cu Italia inferioară. Tarșiș e regiunea Tartessis sau Tartesia situată pe ȳ alul râului *Ἰαπετός* = Bätis = Guadalquivir. Chitim sunt identici cu Ci-

5. Dela aceştia s'au despărţit insulele naţiunilor în ţările lor, fiecare duple limba sa, duple neamurile lor, în naţiunile lor.
6. Şi fiii lui Ham: Cuş şi Misraim şi Put şi Canaan.
7. Şi fiii lui Cuş: Seba şi Havila şi Sabta şi Rama şi Şabteca. Şi fiii lui Rama: Şeba şi Dedan.

prienii; pe insula Cipru se află un oraş vechiu *Κίτιον*. Locuitorii cei mai vechi ai insulei acesteia au fost Fenicienii, aşadară un popor hamitic, pe lângă care de cu timpuriu se asociază şi unii descendenţi ai lui Iafet. — Sub *Dodanim* înţeleg unii pre Dardanii, locuitorii regiunii troice Dardania. Alţii însă, urmând LXX şi Sam. citesc *רדניים* şi traduc *Ῥόδω*, adică insula Rodus sau mai general insulele rodice, aşadară insulele mării egheice.

5. Dela aceştia, adică dela urmaşii lui Iafet îşi trag originea şi s'au despărţit popoarele de pe ţărmurile şi insulele mării mediterane, precum locuiesc ele în ţările lor, fiecare după limba lor etc. Alţi comentatori (Ilgen, Olshausen, Strack) sunt de părere cumcă după analogia v. 20 şi 31 înainte de cuvântul *איש* trebuie de interpolat cuvintele *אֵלֶּה בְּנֵי יַפֶּת* în T. v. sunt insulele şi ţările situate pe ţărmurile mării mediterane dela Asia mică până la Spania.

6-20. Urmaşii lui Ham sau popoarele sudice.

6. *כוש* (egipt. Caş, Cheş, Caiş) sunt Etiopienii care locuiau nu numai în Africa, ci şi în sudul Asiei, şi ale cărora locuinţe dintru'nceput erau de bunăseamă în Arabia, unde seminţile rămase aice se amestecară cu Semiţi şi primară şi limba semitică. Misraim e Egiptul; assir. Misir sau Musur. Forma dualului se explică de obicei din împărţirea ţării în Egiptul de sus şi de jos; în timpul mai nou însă se afirmă cumcă terminaţiunea *ים* e terminaţiune locală. Sub Misraim, Biblia înţelege mai întâiu Egiptul de jos, care după geografia de astăzi cuprinde şi Egiptul de mijloc; mai târziu se întrebunţă numele pentru ţeara întreagă. — Put sunt Libienii în sensul mai larg al cuvântului, cari locuiau în Africa nordică până la Mauritania şi anume ceice locuiau între Egiptul vestic şi Sirta cea mare; aşadară vecinii din ost ai Libienilor proprii. — *Canaan* ţeara între Iordan şi marea mediterană. Hotărârile spre nord şi sud nu se pot determina mai deaproape, dară Fenicia şi ţeara Filistenilor se ţin de bunăseamă de Canaan. Fenicienii nu erau Semiţi: aceasta arată şi numele lor *Φοίνικες* (de coloare roşă). Limba semitică a Fenicienilor nu e un argument contra originii hamitice. Deja Tutmosis I, pela mijlocul sec. 16 n. Chr. rege în Egipt, străbătă ca învingător până la Eufrat.

7. *Seba*, imperiul dela Meroe, adică teritoriul încunjurat de Nilul albastru şi Atbara, numit în vechime şi insula Meroe. Pe coasta vestică a mării arabice, se pare că pe teritoriul oraşului de astăzi Masaua, Strabo aminteşte un oraş mare Saba precum şi un port cu acelaşi nume. Sabeii acestia de bunăseamă s'au lăţit spre vest. — *Havila* e probabil poporul Avalitae pe coasta africană spre sudost dela Bab el Mandeb. — *Sabta*, Etiopienii ce locuiau în Hadramant, a cărora capitală se numia Sabata. — *Rama*, LXX *Ῥεγμά*, sunt locui-

8. Și Cuș născu pre Nimrod: acesta începù a fi puternic pe pământ.
9. El erà vânător puternic înaintea lui Iahve; deaceea se zicea: Vânător puternic înaintea lui Iahve ca Nimrod.
10. Și începutul împărăției lui fù Babel și Ereh și Accad și Calne, în țeara Șinar.

torii unui oraș în Arabia sudostică. — Șabteca cu totul necunoscut; unii comentatori presupun că Șabteca ar fi orașul *Σαμδακκη* pe partea ostică a sinului persan în Carmania. — Șeba sunt un popor cunoscut în sudvestul Arabiei; capitala Mariaba sau Saba e depărtat o cale de 3 oare spre ost de Sana capitala actuală din Iemen; Sabeii aceștia în v. 28 se amintesc ca urmași ai lui Ioctan, erau deci un popor semitic-hamitic. — Dedan, un popor ce locuia la început în apropierea dela Rama și Șeba.

8. Afară de populațiunile amintite își trage originea dela Cuș și Nimrod, întemeietorul primului imperiu pe pământ, a căruia origine ca un eveniment însemnat se înregistrează în genealogia popoarelor.

9. Înaintea lui Iahve, după orânduirea lui Iahve; alții (Keil) înțeleg aceste cuvinte în sens rău: în contra lui Iahve, fiindcă și numele נמרד (dela נמר a se opune) ar indica aceasta. Fiind însă că prin vânătoria sa Nimrod s'a făcut un binefăcător al omenimei amenințate de animale sălbaticice, încât amintirea lui s'a păstrat până în timpuri foarte târzie, deaceea e mai probabil de-a lua cuvintele «înaintea lui Iahve» în sens bun (cf. Efreim, Abenesra Kimchi și alții).

10. Nimrod întemeieă imperiul său în patru orașe cari se aflau în țeara Șinar: Babel e numirea imperiului precum și a orașului cu acelaș nume; aice înșămnează numele orașului, ale căruia rămășițe s'au descoperit în ruinele dela Hilla. Ereh în inscripțiunile cuneiforme Uruc, Ὀρχόη la cei antici, acuma Warka, pe malul stâng al lui Eufrat. Accad e Babilonia nordică. Domnitorii babilonici se numesc cu predilecțiune »Regenții din Sumer și Accad«. Accad e și numele unui oraș, a căruia situațiune încă nu e cunoscută și a căruia identificare cu Agane (Agade), capitala lui Sargon cel bătrân (3800 n. de Hr.) e numai o ipoteză neîntemeiată. — Calne după Friedr. De'itzsch orașul babilonic Zirlab, a căruia situațiune e cu totul necunoscută; alții identifică Calne cu Ctesiphon-Seleucia. Aceste patru orașe erau situate în țeara Șinar, adecă în Babilonia. În sens mai îngust, Șinar înșamnă acea țeară care astăzi se chiamă Irac Arabi. Hotarele ei sunt spre vest pustiul, spre ost Tigru, spre nord se extinde până la gradul 35 al lățimei nordice și spre sud până la mare. Isoarele istorice indigene numesc țeara Sumer și Accad, adecă Babilonia sudică și cea nordică. La început, Babilonia aveă o mulțime de state independente, care cuprindeau teritoriul orașelor singurite. Nimrod împreună mai multe state într'un imperiu mai mare. Cea mai veche organizare însemnată de state s'a format după Biblia pe teritoriul

11. Și din acea țeară plecă la Assiria și zidi Niniva cu Rehobot-Ir și Calah.

12. Și Resen între Niniva și Calah; acesta e orașul cel mare.

Babiloniei, și anume în nordul Babiloniei. Acest rezultat îl întărește și cercetarea cea mai nouă despre istoria Babiloniei.

11. Dela Șinar, Nimrod plecă la Assiria (אשור e accuz. direcțiunei), țeara ce se află pe malul ostic al râului Tigru și întemeiă și aice 4 orașe, sau ce e mai probabil un oraș mare ce constă din cele 4 amintite. Așur nu poate să fie nume de persoană și prin urmare subiectul propozițiunei. (Din acea țeară plecă Așur), căci v. 10 amintește începutul stăpânirii lui Nimrod, iară v. 11 extinderea ulterioară a acestui imperiu. Niniva, pe malul ostic al râului Tigru; vis-a-vis pe malul drept se află astăzi orașul Mosul. ואת־רחבה cu Rehobot, ך stă aici în sensul subordinării. Dupăcum se vede, Rehobot-Ir (piețele largi ale orașului) a fost un suburbiu al Ninivei. Așidere și Calah (assir. Kalchu) a fost un oraș în apropierea Ninivei și anume spre sud, unde se află astăzi satul și colina Nimrud. (»Die ältesten uns verfügbaren Daten der babylonischen Geschichte führen nach Nordbabylonien. Sie lehren, daß wie im Süden, so auch im Norden Babyloniens von ältesten Zeiten her Städte existierten und aus diesen Städten, welche alle ihre besonderen Stadtgottheiten hatten, sei es auf friedlichem oder häufiger wohl kriegerischem Wege, größere Verbände oder Staaten sich bildeten. Das Fragment einer Regentenchronik Babylons läßt schließen, daß Könige von Babylon, wie z. B. Abil-Kis in das vierte (?) Jahrtausend v. Chr. zurückgehen« (Mürdter, Geschichte Babyloniens und Assyriens 72; vgl. Winckler, Gesch. Bab. u. Assyr. 4).

12. Situația orașului Resen e necunoscută. Unii cred că ar corespunde orașului Reșini lângă Niniva, amintit în inscripțiunile cuneiforme. Orașele amintite Niniva, Rehobot-Ir, Calah și Resen foră împreunate într'un oraș mare care se cheamă Niniva, orașul cel mare spre deosebire de Niniva în sensul mai îngust al cuvântului care formă numai o parte a orașului sau o mahala. În versurile 11 și 12, Biblia afirmă cumcă dela orașul Babilon s'au făcut colonii în părțile Tigrului superior, sau cu alte cuvinte cumcă cultura assiriană e dependentă de cea babilonică. Aceasta o întărește și cercetarea modernă. Căci »die Assyrer waren von Haus aus eins mit den Babyloniern, sie waren sozusagen babylonische Kolonisten. Ihre Sprache ist die nämliche wie die der Babylonier. Ihre Schrift (Keilschrift) ist deutlich erkennbar aus der babylonischen Keilschrift hervorgegangen und zu einem guten Theile ihr gleich. Ihre Religion samt ihrem Göttersystem deckt sich, einige wenige Punkte ausgenommen, mit der der Babylonier und auch in der Baukunst zeigen sich die Assyrer durchweg abhängig von ihren babylonischen Altvordern« (Mürdter op. cit. 101. .). Pe Nimrod, puternicul vânător și primul întemeietor de state îl întimpinăm ca eroul unei epopee babilonice, care eră scrisă pe 12 table și cuprindeă în 12 cânturi 3000 de șire; aceasta epopee ni-s'a păstrat numai în fragmente. Numele eroului, care eră rege din Arah, se citește după semnele ideografice Izdubar; unii credeau că ar trebui de cetit Namrutu; în timpul mai nou, fonetic se citește numele eroului Ghilgămeș. Acest

13. Și Misraim născu pre Ludim și pre Anamim și pre Leabim și pre Naftuhim.
14. Și pre Patrusim și pre Casluhim, din cari ieșiră Filistenii, și pre Caftorim.
15. Și Canaan născu pre Sidon, pre întâiu născutul său, și pre Het.

Izbudar (Gilgames) a fost un vânător și erou puternic, care în mitologia grecească apare ca Hercule. Nimrod însă nu poate să fie un descendent imediat al lui Cuș. Căci el întemeiă o stăpânire întinsă ce cuprindea Babilonia și Assiria. Aceasta presupune o populațiune care numai decât trebuie să fie mai număroasă decât cum eră posibilă pe timpul nepoților lui Șem, Ham și Iafet. Afară de aceasta, întemeierea de state n'a putut să se întâmple încă înainte de amestecarea limbelor, ci mai târziu.

13. **L u d i m**, un popor hamitic ce trăia în Egipt; ei sunt deosebiți de urmașii lui Lud, fiul lui Șem, amintit în v. 22. — **A n a m i m** sunt după Ebers un popor nomad în ostul Egiptului care erau subjugați de către Egipteni. — **L e a b i m**, identici cu Lubim (II. Par 12, 3; 16, 8; Nah. 3, 9) sunt după Iosif Flaviu Λιβυες ce locuiau în vestul de țara Nilului. — **N a f t u h i m** atât cât *ὁ τοῦ Φθζ*, adică oamenii lui Pta, zeul din Memfis, așadară locuitorii Egiptului de mijloc, în apropierea orașului Memfis.

14. **P a t r u s i m**, locuitorii din Patros, egipt. Petres, țara sudică, adică Egiptul de sus, Thebais a celor vechi. — **C a s l u h i m** după Ebers trăiau lângă promontoriul Casium al mării mediterane în țara Casiotis spre ost. dela Pelusin. Dela aceștia ieșiră Filisteeii. Cu aceasta știre nu stă în contradicere Amos 9, 7, unde cetim că Filisteeii își trag originea din Caftor. Dară aceasta contradicere nu se poate desrădica prin presupunerea, că în locul nostru ar fi aflat loc o mutare a cuvintelor, încât propozițiunea relativă la început ar fi stat după cuvintele **וְאֵת כַּפְתֹּר**. Însă nu e de lipsă de a presupune o atare schimbare a textului, căci contradicerea aceasta dispăre, dacă explicăm locul acesta așa, că coloniștii din Caftor, care după compararea cu locurile Am. 9, 7. Ier. 47, 4 și I. Sam 30, 14 nu e nemică altă decât insula Creta, s'au așezat mai întâiu în Casiotis și apoi mai târziu au plecat în țara numită mai târziu a Filisteilor, și cumcă mai târziu sau întâmplat și migrări directe din Caftor la Filisteia. Țara Filisteilor se chiamă **פְּלִשְׁתִּים** (assir. Pa-la-as-tū), iară Grecii o numiau *Παλαιστίνη* (Ios. Antt. 1, 6, 2). Mai târziu aceasta numire s'a transpus de către Greci și Romani asupra Canaanului întreg. După imigrarea lor în Canaan, Filisteeii primiră limba semitică.

15. **S i d o n** dădu numele orașului vechiu fenician situat pe țărmul mării mediterane, care avcă în vechime o importanță așa de mare, încât purtă conumele »cel mare« (Ios. 11, 8; 19, 28); Sidon stă adese în locul Feniciei întregi, și astăzi se numește Saida. — **H e t** protopărintele Hetiților cari în monumentele egiptene se numesc Cheta, iară în inscripțiunile assirice Chatti, eră un popor foarte puternic ce locuia în Siria între Eufrat și Oronte. Unele triburi ale acestui popor pu-

16. Și pre Iebuseu și pre Amoreu și pre Ghergaseu.
17. Și pre Heveu și pre Archeu și pre Sineu.
18. Și pre Arvadeu și pre Semareu, și pre Hamateu; căci apoi se împrăștiară neamurile Canaaneilor.
19. Și hotarele Canaaneilor se întindeau dela Sidon în direcțiunea spre Gherar până la Gaza; în direcțiunea spre Sodoma și Gomorrha și Adma și Seboim până la Leșa.

ternic de cu timpuriu se așezară și în Canaan, mai ales în sudul țerii, unde Hebronul și Chiriath-Sefer erau orașele lor cele mai însemnate. La ocuparea țerii prin Israeliteni, ei n'au fost cu totul stârpiți, așa că încă în timpuri mai târzii se amintesc Hetiții, așa pe timpul lui David (Uria era un Hetit), ba chiar în timpul lui Ezra (Ezra 9, 1).

16. Iebuseii locuiau cu alte populațiuni în munții Iuda; teritoriul lor propriu era Ierusalim și împrejurimea lui (Ios. 15, 8; 18, 28); prin un timp, chiar Ierusalimul se numia Iebus (Jud. 19, 10). — Amoreii erau un popor foarte numeros care deja în timpul lui Moisi se lățise preste munții Iuda și dincolo de Iordan până în munții Hermonului așa că cu numele lor se însemnau adese și toți Canaaneii (15, 16; Ios. 10, 5; 24, 18). — Gherghaseii se pare că au fost o populațiune de tot neînsemnată, pentru că nicăieri nu se amintește teritoriul lor.

17. Și teritoriul Heveilor era foarte extins; ei locuiau în Sihem (34 2) Ghibeou (Ios. 9, 7), lângă Hermon (Ios. 11, 3); se amintesc și în istoria lui Saul, David și Solomon. — Archeii erau locuitorii din Arca care se află cam într'o depărtare de 5 oare spre nord-ost de Tripolis, la poalele Libanului; astăzi ruina Tell-Arca. — Sineii după Strabo sunt locuitorii din Sinan, o fortăreață pe Liban, nu departe de orașul Arca.

18. Arvadiții nu-s locuitorii orașului fenician Aradus (astăzi Ruad) situat pe o insulă spre nord de orașul Tripolis, ci în vechime numele Aradus îl avea orașul ce se află pe continent vis-à-vis de insula aceasta, spre nord de Arca care oraș mai târziu se numia Antaradus, 29 de kilometri spre nord de Nahr el-Kebir (Eleuterus). Acest oraș e amintit deja pe timpul lui Thutmosis III, precum și în tăblițele de lut aflate în Tell el-Amarna. — Semareii sunt locuitorii orașului Simyra, ce se află pe țărmul mării spre sud de Aradus; se amintește și în tăblițele din Tell el-Amarna; astăzi se află aici numai niște ruini numite Sumra. — Hamateii sunt fără îndoială locuitorii renumitului oraș Hamat în Siria, situat pe malul râului Oronte, mai târziu Ἐπιφάνεια astăzi Hamâ. — Terminându se numărarea »filor lui Canaan« urmează o știre despre extensiunea țerii locuite de urmașii lui Canaan; țara aceasta pe timpul autorului nu e așa de mare precum s'ar așteptă după statistica din v. 15. — Căci apoi, adevărat după acești urmași ai lui Canaan petrecuseră la un loc oareșicare timp, se împrăștiară ei.

19. Hotarul spre nord e Sidon, hotarul spre sud merge în direcțiunea spre Gherar, ajunge însă numai până la Gaza, căci Gherar se află ceva mai spre sud de Gaza; hotarul spre est, având direcțiunea spre Sodoma, Gomora, Adma

20. Aceștia sunt fiii lui Ham după neamurile lor și limbele lor în țările lor, în națiunile lor.
21. Și lui Șem, părintele tuturor fiilor lui Eber și fratele mai mare al lui Iafet, se nascură fii.
22. Fiii lui Șem: Elam și Așur și Arpacșad și Lud și Aram.

și Seboim, nu cuprinde însă și orașele aceste, ci ajunge numai până la Leșa. — *Gherar* (cu $\overline{\text{H}}$ al direcțiunei) se presupune de obicei că s'ar fi aflat în ruinele de astăzi numite Chirbet Umm el Gerar, cam 13 kilometri spre sud de Gaza. — Situația locului Leșa e necunoscută, după analogia din partea întâia a v. trebuie să se fi aflat pe partea vestică a mării moarte și nu poate să fie deci Caliroe, care se află pe partea estică a mării acesteia.

20. cf. v. 5.

21—31. Urmașii lui Șem sau popoarele din mijloc. Șem se numește părintele tuturor fiilor lui Eber, pentru că dela Eber prin Peleg și Ioctan își deduc originea două categorii de populațiuni, afară de Ibrim în sensul mai restrâns, adică Abraamiții, încă și națiunile arabice ale Ioctaniților.

22. Numărarea începe dela sud-est, trece spre nord, apoi spre vest și în fine spre sud. *Elam*, assir. *Ilamtu* ce înșămnează țara muntoasă. După *Elam* s'an numit și poporul și țara locuită de el; capitala eră *Susa*; deaceea țara aceasta de către Greci se numia *Susiana*; o parte a țării o numiau Grecii *Elymais*. Precum arată însă numele proprii elamitice și inscripțiunile elamitice cele mai vechi, limba locuitorilor celor mai vechi din *Elam* n'a fost semitică; deaceea se presupune, ori că cei dintâi locuitori semitici din *Elam* de cu tim-

pu au trebuit să migreze din țară spre a face loc altui popor care samănă

cu limba turanică, ori că Elamiții semitici au adoptat de cu bună

voia limba babilonică și Canaaneii cei hamitici vorbiau limba

cui au început în partea estică a râului

Eufrat și în partea vestică până în regiunile Asiei mici.

Limba elamită sebește de tot puțin de limba babilonică

și are în forma *Sirii*, *Sirienii*, abreviată din *Asirii*,

care a înșămna pre *Aramei*. — *Arpacșad*,

comentatori, este țara care e identică cu

țara din partea estică a Assiriei lângă râul Zab cel de sus, expli-

cată cu totul nesigură. — *Lud* sunt Lidienii

care a fi de origine arică; dară acuma Hero-

polii sunt în legături foarte strânse cu Semii din est.

Limba lor, cari locuiau în Siria și Mesopotamia. Lo-

cații au fost în teritoriul între *Elam* și *Babilonia* (Am. 9, 7).

Limba elamită de ale *Arameilor* dincoace de *Eufrat*: *Aram*

obob etc. (cf. II. Sam. 8, 5; 10, 6); în timpul

u aliate cu *Arameii* transeufrateni, ib. v. 16.

Limba aramaică a început a se vorbi în toată *Meso-*

DAVIS

reg...

Dela anul 500 ..

potamia, Siria, Palestina.

23. Și fiii lui Aram: Us, și Hul și Gheter și Maș.
24. Și Arpacșad născu pre Șelah, și Șelah născu pre Eber.
25. Și lui Eber se născură doi fii: numele unuia Peleg: că în zilele lui se împărți pământul, și numele fratelui său Ioctan.
26. Și Ioctan născu pre Almodad, și pre Șelef și pre Hasarmavet și pre Ierah.
27. Și pre Adoram și pre Uzal și pre Dicla.
28. Și pre Obal și pre Abimael și pre Șeba.
29. Și pre Ofir și pre Havila și pre Iobab. Toți aceștia sunt fiii lui Ioctan.

23. Us se chiamă și un fiu al lui Nahor (22, 21) și un descendent al lui Esau. Țara Us se pare că se află în Hauran precum și în apropierea Damascului. — Hul ar fi după unii comentatori țara Hulia, ce se află în apropierea de Maș. *ἔρος Μάσιον* acuma Tur Abdin spre nord de Nisibis. — Despre G h e t e r nu se știe nimic.

24. Numele Ș e l a h se amintește numai aici, deci e cu totul necunoscut. — Dela numele E b e r se deduce patronimicul Ibri (14, 13) cu care se înșamnă Abraam, iară mai târziu Israiltenii. Numele »Ebrei« se întrebuințează însă numai cu restrângere, adică sau în gura străinilor despre Israilteni, sau în gura Israiltenilor, dacă convin cu străinii, sau dacă se pun în contrast cu popoare străine. Cuvântul Ibri se poate însă deduce și dela prepozițiunea עבר trans; așa și LXX trăduce עברי prin *ὁ περάτης*, adică cel ce vine de dincolo de Eufrat (Jordan?), sau de pe malul Eufratului, căci apelativul עבר înșamnă atât țara de dincolo, cât și țara de pe mal, coastă; Delitzsch derivă עברי dela verbul עבר a trece, a migra, deci עברי atât cât migrător.

25. Dintre urmașii lui Arpacșad, fiul cel mai mare al lui Eber se chiamă Peleg, fiindcă în timpul lui se împărți pământul în urma zidirei turnului dela Babilon. Fratele său Ioctan se chiamă la Arabi Cahtan și se privește ca protopărintele tuturor ginților arabice. — ירד predicatul înaintea dualului resp. pluralului stă în singular.

26—29. Numele celor 13 fi ai lui Ioctan ca nume de popoare sau de țeri nu se pot toate determina mai de aproape. Așa nu se poate nimic sigur afirma despre Almodad, Ierah, Dicla, Obal, Abimael și Iobab. Dintre celelalte, Ș e l e f e identic cu Șalif, o gintă arabică din Iemen. — Hasarmavet (curtea morții) e Hadramaut, numele coastei sudice de mijloc a Arabiei, spre ost de Iemen. — Adoram sunt Adramiții pe coasta sudică a Arabiei. — Uzal e identic cu Sanaa, unul dintre cele mai însemnate orașe din Iemen, sudvestic dela Mareb. — Șeba sunt Sabeii cu capitala Saba sau Mareb (cf. v. 7), a căroră relațiune cu Cușiții (v. 7) și cu Sabeii Abraamiți e cu totul neclară. — Ofir se pare că se află în sudul Arabiei sau e Africa Corăbiile lui Solomon aduseră din Ofir mult aur (I Reg. 9, 26). — H a v i l a e după unii Ἰαίλα în Iemen (Ptolemăus VI, 7, 41), după alții Huvaila lângă sinul persic; iarăși alții cred că aici se amintesc *Χαλωταῖοι* cari după Strabo XVI, 767 locuiau între Nabateii și Hagriții la marginea Arabiei pietroase spre Iemen.

30. Și locuința acestora eră dela Meșa până la Sefar, muntele dela răsărit.
31. Aceștia sunt fiii lui Șem, dupre neamurile lor și limbele lor în țerile lor, în națiunile lor.
32. Acestea sunt neamurile fiilor lui Noe, dupre generațiunile lor, în națiunile lor. Și dela aceștia s'au răspândit popoarele pe pământ după diluviu.

II. Confuziunea limbelor.

Cap. XI, 1—9.

Dupăce în cap. precedent s'a expus genealogia popoarelor după cele trei grupuri ale Semiților, Hamiților și Iafetiților, raportul biblic adauge așa zicând spre explicarea genealogiei acesteia o istorie care confuziunea limbelor și împrăștierea popoarelor le reduce la un plan imediat al lui Dumnezeu. Noi cetim adecă aice cumcă oamenii voiesc să zidească în Babilon un edificiu monumental; acesta aveă să fie centrul, împrejurul căruia aveă să se așeze omenimea, ca să nu se împrăștie preste fața pământului. Aceasta concentrare a omenimei nu e însă conform planului dumnezeesc. Nu un monument vizibil, un op al mândriei omenesți aveă să fie simbolul unității omenesți, ci adorarea lui Dumnezeu, creatorul genului omenesc. Prin planul lor, oamenii au manifestat că au uitat cu totul de Dumnezeu, care este tatăl ceresc al tuturor. Și deoarece unitatea limbei înlesniă împreunarea forțelor în lupta contra lui Dumnezeu, deaceea Domnul amestecă limbele și prin aceasta rupse legătura care îi împreună pre toți și zădărnici opul sumeției.

30. Meșa se pare că eră țara sudbabilonică Μεσσηνη. — Sefar, punctul opus, până unde se extindeau locuințele Arabilor Ioctaniți, e ori orașul Tzafar (astăzi Isfor) pe malul oceanului indic în apropierea muntelui, unde se află tămâia, sau (ceea ce e mai probabil) capitala regilor himiaritici, Sapphara amintită de Ptolemeus în sudvest dela Iemen. — דר דקדום se poate trăduce atât prin muntele răsăritului cât și muntele ce se află înainte; e însă cu totul neclar ce felu de munte să fi fost acesta.

31—32. Cu versul 31 se încheie genealogia Semiților, iară cu v. 32 genealogia tuturor popoarelor. Cu partea a doua a v. 32: »Și dela aceștia s'au răspândit popoarele...« se face trecere la capit. următor, unde se istorisește acel eveniment care eră cauza separațiunei omenimei în multe popoare și limbi,

Fapta aceasta a lui Dumnezeu stă în legătură strictă cu planul lui Dumnezeu, care se manifestează în dezvoltarea ulterioară a omenimei, adică de a împreună odinioară omenimea însă nu prin opuri ale spiritului omenesc și ale mândriei omenesti, ci prin opera mântuirii dumnezeesti efectuată prin cruce, semnul umilinței.

Expresiunea „confuziunea limbelor“ se poate lua în sens literal, în care însemnă o separare reală a limbelor relativ la materialul lingvistic (rădăcină), sau relativ la determinare (flexiune), sau relativ la ambele momente; apoi cuvântul „limbă“ se poate interpreta în sens metaforic și confuziunea limbelor ar însemnă separarea spirituală, în special cea religioasă a popoarelor. E însă cu mult mai corăspunzător conexului și aceasta e și părerea comentatorilor ortodocși de a interpreta cuvântul „confuziunea limbelor“ în sens literal. Deci sub terminul acesta înțelegem un act imediat al lui Dumnezeu, o faptă străordinară, o minune a lui Dumnezeu asupra limbei omenesti prin care s'a efectuat separațiunea ei.

Deoarece în secțiunea aceasta se întrebuințează pentru numirea lui Dumnezeu numai terminul Iahve, deaceia criticii moderni o ascriu lui I. Dară aice provin multe expresiuni care se află și în alte părți ale Pentateuhului despre care criticii moderni afirmă că nu's ale lui I, b. o. נסע 11, 2; 20, 1 E; 35, 5 R. הבה 11, 3 I; 30, 1 E; הן în sens neutru, 11, 6 I; 6, 15 P și altele.

1. Și eră tot pământul o singură limbă și vorbire.
2. Și-a fost, când porniră ei spre resărit, că aflară o câmpie în pământul Șinar; și se așezară acolo.
3. Și ziseră unul cătră altul: Haideți să facem cărămidă și să le ardem întru arsură (cărămizi arse); și cărămizile li serviră de piatră și asfaltul li servi de bruftuală.

1. Tot pământul, adică toți oamenii aveau acelaș mod de vorbire și aceleși cuvinte. שפה buză, metonimic cuvânt, vorbă, limbă, iară דברים cuvintele cu privire la rădăcina lor. Unitatea limbei întregului gen omenesc urmează din unitatea descendenței lui dela o unică păreche. Dară precum originea și formarea rasselor omenesti stau afară de marginile cercetării empirice a naturei, așa și din limbele conservate linguistica nu va putea deduce unitatea originală a limbei omenimei.

2. Dela țara Ararat, oamenii plecară spre est, mai precis spre sudost și se așezară într'o câmpie. Textul nu amintește cât timp dură locuința lor în câmpia aceasta. În orice caz, locuitorii cei noi petrecură aice timp mai îndelungat, încât se înmulțiră și apoi se apucară de zidirea turnului.

3. Aice orișicum e vorba despre o invențiune a emigranților. Țara aluvială lângă Eufrat li oferă pământul cel mai bun pentru construirea cărămizilor.

4. Și ziseră : Haideți să ne zidim o cetate și un turn cu vârful până la cer și să ni facem nume, ca să nu ne răspândim preste tot pământul.
5. Atunci lahve se pogorî ca să vadă cetatea și turnul care-l zidiau fiii oamenilor.
6. Și lahve zise : iacă un singur popor este și toți o limbă au, și aceasta e începutul acțiunii lor și acum nu li va fi imposibil de a face toate câte au cugetat.
7. Veniți dar să ne pogorîm și să le amestecăm acolo limba lor ca ei să nu înțeleagă unul limba celuiialt.
8. Și lahve îi împrăștiă pre ei de acolo preste fața a tot pământul și ei încetară de a zidi cetatea.

לשרפה »întru arsură« stă în locul inf. abs. spre întărirea conceputului verbal. — חמר asphalt care se află în mare mulțime în împrejurimea Babilonului.

4. Trei lucruri scoposiră oamenii aceștia : 1. a zidi o cetate și un turn înalt ; 2. prin aceasta a-și câștigă nume, adică a se face renumiți ; 3. a împiedecă împrăștiarea. Motivul intern pentru edificarea aceasta eră deci dorința de a-și câștigă renume, iară scopul eră înființarea unui centru, care să-i împreune pre toți într'o unitate. Atât motivul cât și scopul nu corăspundeau planului dumnezeesc. După intențiunea dumnezească, oamenii aveau să umple tot pământul, însă nu să se desbine și să vicțuiască în discordie, ci cu toată împrăștiarea lor să fie legați prin o legătură internă. Dară dejă împrejurarea că se temeau de împrăștiare arată clar că legătura internă spirituală a unității și a comunității, nu numai a unui Dumnezeu, ci și unitatea dragostei frățești eră ruptă prin păcat. De aceea nu putū să reușească întreprinderea aceasta care a isvorit din mândrie și care a scoposit de a restabili unitatea, nu cea internă ci numai cea externă, bázată pe violență și forță. Se'nțelege că acest plan provoacă judecata lui Dumnezeu care il nimici.

5. Pogorirea lui Dumnezeu e o descriere antropomorfistică despre lucrarea lui Dumnezeu, ce se manifestează aice ca pedepsire ; iară în v. 7 pogorirea e introducerea retorică la istorisirea despre executarea pedepsei, adică prin verbul ירר se întărește particula cohortativă. Perf בנו iusamnă cumcă zidirea a fost progresat până la oareșicare înălțime.

6. Mai întâu se accentuează unitatea limbei și a poporului, care credeau oamenii de a o întări chiar în contra voinței lui Dumnezeu. Însă prin o astfel de unitate întărită în contra lui Dumnezeu s'ar mări îndărătnicia și răutatea oamenilor care s'ar manifestă apoi prin întreprinderi scelerate. לא יבצר מהם nu li va fi lor imposibil ; החלם inf. c. hif. cu suf. 3 p. pl. dela חלל a începe : יזמו în loc de יזמו dela זמם a cugetă, a iscodi (Ges. 67. Adn. IV. 11).

7. הבה particula cohortativă din v. 3 se repește în mod ironic. נבכה în loc de נבכה (Ges. 67. adn. IV, 11) dela בלל a incurcă.

8. Executarea decretului dumnezeesc se raportează în vers 8 numai după efectele sale. Dumnezeu desființă mai întâu unitatea limbei și prin aceasta încetă

9. Pentru aceea numele ei s'a chemat Babel, că Iahve acolo amestecă limba a tot pământul și de acolo îi împrăștia pre ei Iahve preste tot pământul.

CARTEA A CINCEA.

Istoria lui Șem, genealogia lui Șem până la Terah, tatăl lui Abraam (XI, 10--26).

Întroducere.

În cartea precedentă s'a raportat cumcă toate popoarele pământului se reduc la cei trei fii ai lui Noe și s'a arătat care a fost cauza, de ce unitatea primordială a popoarelor s'a prefăcut într'o pluralitate de popoare cu feliurite limbi. Cartea a cincea se ocupă numai cu familia lui Șem și induce genealogia lui Șem până la Terah, tatăl lui Abraam. Ea este deci o preparare pentru cartea a șasea, unde se arată planul lui Dumnezeu de a restrânge revelațiunea dumnezească numai la o familie din seminția lui Șem.

zidirea turnului, și oamenii fură necesitați a se împrăștia pe fața pământului. Deosebirea limbilor, care eră urmarea evenimentului acestuia nu eră numai o deosebire a sunetelor vorbirei care s'ar putea deduce din formarea și construirea diferită a organelor vorbirei (buza sau limba), ci are un temei cu mult mai profund ce se bazează în spiritul omenesc. Dacă vorbirea e expresiunea formală în sunete articulate a sentimentelor, ideilor și a închipuirilor spiritului, atunci cauza amestecării și confuziunii sau a împărțirii unei limbi omenesti în multe diferite limbi se poate afla numai într'o influență asupra spiritului omenesc prin care s'a desființat unitatea originală a simțirei, cugetării și închipuirii și voi omenesti. Ce e drept, aceasta unitate internă a fost întunecată prin păcat, dară aceasta întunecare nu eră totală. Aceasta se întâmplă deabiă la evenimentul raportat prin influența imediată a lui Dumnezeu, carele într'un mod miraculos desrădică unitatea limbei și produse limbi diferite.

9. Numele Babel se deduce aice dela verbul בבל a amestecă, a incurcă; atunci ar fi בבל o prescurtare a formei Pilpel בבלב. Babilonienii și Assirienii deduc numele Babel dela cuvântul bâb-ilu, poarta lui Dumnezeu. Din cetatea aceasta există încă astăzi ruine însemnate între cari se află rămășițele unui turn imens din vechime adâncă, numit Birs Nimrud, care de cătră Arabi se privește de turnul babilonic nimicit prin foc căzut din cer. — קרא cu subiect nedeterminat cf. Ges. 144, 3.

Ce se atinge de timpul evenimentului acestuia, apoi din 10, 25 rezultă cumcă împărțirea omenimei se întâmplă în zilele lui Peleg, care se născu 100 de ani după diluviu,

Genealogia lui Şem ni s'a păstrat în trei recensiumi, cea samaritană (= Sam), cea massoretică (= M) și cea alexandrină (= LXX). Numele consună în toate trei, numai LXX conține un nume mai mult decât celelalte; cu privire la numere există mai multe diferențe. În tabula următoare să se observe: Numerele, care nu se citesc în M. LXX, ci se află din adăuțiunea sau subtracțiunea altor numere, le punem în paranteză. În columnele A și B la M. LXX mai multe numere sunt discompuse în părțile sale. Marginele cuprind anii dela diluviu, așa încât anul 100 al lui Şem, care e și anul diluviului (cf. 5, 31; 7, 6) să fie zero (0).

	Sam.		M.		LXX.	
	A A născut în anul	B După ce a născut a vieții ani	C A murit în anul	A A născut în anul	B După ce a născut, a vieții ani	C A murit în anul
	dilu- viului	vieții	dilu- viului	dilu- viului	vieții	dilu- viului
Şem	0	100	500	0	100	500
Arpaşad	135	308	438	35	135-100	(600) 500
Cainan	—	—	—	—	—	(438) 438
Şelah	265	303	568	65	130-100	—
Eber	399	270	669	99	134-100	265 130
Peleg	529	109	638	129	130-100	330 (7) + 100 (535) 535
Reu	661	107	768	161	132-100	330 330
Serug	791	100	891	191	130-100	330 330
Nahor	870	69	939	220	79-50	270 270
Terah	940	75	1015	290	70	109 + 100 (339) 868
						132 107 + 100 (339) 998
						100 + 100 (330) 1121
						69 + 60 (308) 1229
						205 425 1170 70 (75 + 60) 205 1305

Ce se atinge de Şem apoi consună toate trei recensii. Cu privire la Terah consună M cu LXX, fixând ambele etatea lui cu 205 de ani; prin urmare acesta a vieţuit încă $205 - 70 = 135$ de ani după naşterea lui Abraam (11, 31 cf. 12, 4); după Sam., Terah a vieţuit numai 145 de ani; astfel vieţui el după naşterea lui Abraam încă $145 - 70 = 75$ de ani. Astfel după Sam., Abraam ieşi din Haran în anul morţii părintelui său, ceea ce se şi potriveşte mai bine cu contextul. Deoarece adecă 11, 31 se istoriseşte că Terah a ieşit din Caldea, cu scopul de a călători la Canaan, iară 12, 4 se rapoartă că Abraam în vârstă de 75 de ani a intrat în Canaan fără de părintele său, trebuie de a face concluziunea că Terah a repăusat în Haran.

Afară de anii decurşi înainte şi după naşterea fiului, Sam. inducă încă suma anilor vieţii fiecăruia, precum se vede din columna C; anii aceştia s'au suplinit în paranteză şi la M. LXX. Aşijderea numai LXX Sam. conform genealogiei din cap. 5 adaug şi a murit. Dacă compăram Sam. cu M., apoi se vede că anii vieţii când a fost născut primul fiu, la M. sunt cu 100 mai puţini decât la Sam., precum se vede aceasta din columna A. Numai la Nahor, numărul anilor e numai cu 50 mai mare decât la M. Numerele la Sam. sunt cele originale, adecă la M. s'au subtras tot câte 100 dela numărul ce-l are Sam.; la Nahor s'au subtras numai 50; dară aceea sumă subtrasă la M. la fiecare nume din columna A s'a adaus în columna B a lui M., aşă că suma totală e tot aceeaşi (afară de anii lui Eber).

Argumentele pentru teza aceasta sunt următoarele: a) Calculul anilor lui Nahor. Dacă numerele mai mici din M. ar fi cele originale, aşă că Sam. ar fi adaus tot câte 100, atunci nu se'nţelege, de ce Sam. n'a fixat anul când Nahor a născut pre fiul său cu numărul 129, adecă 29 socotiţi la $M + 100$. Dacă însă se presupune că Sam. are numerele corecte, iară M. a tot subtras câte 100 la fiecare nume, atunce e evident, de ce M. are 29 acolo, unde Sam. pune 79. Căci o subtracţiune a numărului 100 dela 79 eră imposibilă, de aceea M. subtrase jumătate din $100 = 50$ dela 79 şi astfel obţinū numărul 29. Apoi M. adause la anii vieţii lui Nahor după naşterea lui Terah încă 50 de ani (aşadară 119 ani), ca astfel şi M. să inducă suma anilor vieţii lui Nahor cu 148 ca şi Sam.

b) Anii vieţii lui Eber după Sam. sunt 404, după M. $464 = 404 + 60$. Se vede că Iudeii au voit să mărească anii vieţii

protopărintelui lor, așa că acesta după etatea sa în genealogia aceasta obțină locul al doilea după Șem.

e) După Sam., Ierah a viețuit numai 145 de ani. Acest număr ludeilor li se pareă a fi prea mic pentru Terah, tatăl lui Abraam, și deaceea s'au adaus la numărul acesta încă 60 așa că M. fixează anii vieții lui Terah cu 205 ani.

d) Evidentă e cauza, de ce M. a suplinat în columna B numărul subtras în columna A. Sam. adecă induce apriat și suma totală; deci și M. dă adițiunea amintită spre a nu contrazice cu Sam. În fine e de observat că datele LXX nu s'au considerat din acea cauză că numai în parte se pot stabili în mod critic. Cainan în LXX cf. 10, 22, 24 e o eroare veche, care s'a aflat mai întâiu în genealogia lui Luc. 3, 36 și apoi s'a primit și în LXX.

EXPLICARE.

10. Aceste sunt generațiunile lui Șem: Șem eră de 100 de ani, când născu pre Arpacșad, 2 ani după diluviu.
11. Și Șem, după ce născu pre Arpacșad, trăi 500 de ani; și născu fii și fete.
12. Și Arpacșad eră de 35 de ani, când născu pre Șelah.
13. Și Arpacșad, după ce născu pre Șelah, trăi 403 ani; și născu fii și fete.
14. Și Șelah eră de 30 de ani, când născu pre Eber.
15. Și Șelah, după ce născu pre Eber, trăi 403 ani; și născu fii și fete.
16. Și Eber eră de 34 de ani, când născu pre Peleg.
17. Și Eber, după ce născu pre Peleg, trăi 430 de ani; și născu fii și fete.
18. Și Peleg eră de 30 de ani, când născu pre Reu.
19. Și Peleg, după ce născu pre Reu, trăi 209 ani; și născu fii și fete.
20. Și Reu eră de 32 de ani, când născu pre Serug.
21. Și Reu, după ce născu pre Serug, trăi 207 ani; și născu fii și fete.

10. »Doi ani după diluviu«, adecă după ivirea diluviului. Fiindcă Șem s'a născut când Noe împlinise 500 de ani, eră el la începutul diluviului, care se întâmplă în luna a 2 a anului 600 de viață a lui Noe, deabiă între 98 și 99 de ani; el împlinise deci doi ani după evenimentul acesta abiă 100 de ani de viață.

11—16. Despre Arpacșad, Șelah, Eber, Peleg cf. 10, 22—25.

22. Și Serug erà de 30 de ani, când născu pre Nahor.
23. Și Serug după ce născu pre Nahor, trăi 200 de ani; și născu fii și fete.
24. Și Nahor erà de 29 de ani, când născu pre Terah.
25. Și Nahor, după ce născu pre Terah, trăi 119 ani; și născu fii și fete.
26. Și Terah erà de 70 de ani, când născu pre Abram, pre Nahor și pre Haran.

CARTEA A ȘASEA.

Istoria lui Terah precum și a fiului său Abraam.

Cap. XI, 27—XXV, 11.

După o scurtă genealogie a familiei lui Terah (XI, 27—32), cartea a șasea se ocupă mai ales cu istoria lui Abraam și ne expune chemarea lui Abraam spre a-l face protopărintele unui popor prin care aveà să se mântuiască lumea. Pe lângă Abraam, cartea aceasta amintește și alte persoane și istorisește mai multe evenimente, la care n'a participat Abraam; însă toate aceste stau în legătura cea mai strânsă cu Abraam și cu opera mântuirii, așa că Abraam e centrul tuturor ce se comunică în cartea aceasta. Ce se atinge de cronologia patriarhilor, respective de anul nașterii lui Abraam, aceasta e greu de stabilit, deoarece precum am văzut la explicarea genealogiilor din cap. 5 și 11 nu există o consunare deplină între textul ebraic și versiunile cele mai vechi ale Bibliei, adecă versiunea grecească și cea samaritană.

După textul ebraic sau cel massoretic adecă, dela crearea lumii până la diluviu au trecut 1656 de ani, iară dela diluviu până la timpul, când Terah născu pre Abraam, 290 de ani; deci anul nașterii după textul massoretic e anul 1946 dela crearea lumii. După textul samaritan însă, dela crearea lumii până la diluviu au trecut 1307 ani, iară dela diluviu, până ce Terah născu pre Abraam 940 de ani, deci

22. Afară de Arpaçad, Serug e unicul nume care se poate fixa geografic; Serug e numele unei țeri și al unei cetăți ce se află cam într-o depărtare de cale de o zi spre nord de Harran, Βάρνα: în Ὀσσορηγή.

nașterea lui Abraam după textul Samaritan ar fi anul 2247 dela crearea lumii. LXX însă numărând dela crearea lumii până la diluviu 2256, și calculând anul când ce născu Abraam cu 1170 dela diluviu, apoi anul nașterii lui Abraam după LXX ar fi 3426 dela crearea lumii.

Ființa istoriei patriarhilor. Împrăștierea urmașilor lui Noe asupra pământului produse pe de o parte o mulțime de popoare ce se diferiau întreolaltă prin limbă, moravuri și datine, pe de altă parte favoriză desvoltarea idolatriei și a politeismului, schimbând oamenii mărirea nesticăciosului Dumnezeu în închipuirea omului stricăcios, și a paserilor, și a patrupezelor, și a târătoarelor (Rom. 1, 23). Eră deci pericol ca să se piardă cu totul cunoștința adevăratului Dumnezeu și conștiința despre necesitatea unui Mântuitor și să se zădărnicească mântuirea omenirii promisă dejă protopărinților Gen. 3, 15. Deaceea Dumnezeu hotărî a-și alege un popor prin care aveă să efectuească mântuirea genului omenesc. În scopul acesta, Dumnezeu chieamă pre Abraam și-i porunci ca să iasă din țara părinților săi și să plece la Canaan, ca aice să se facă protopărintele poporului prin care aveă să se mântuiască lumea. Cu chieamarea lui Abraam, revelațiunea dumnezească primește un caracter particular, fiindcă Dumnezeu direct se manifestă numai lui Abraam și urmașilor lui ca întemeietorul mântuirii și conducătorul spre vieța adevărată, pecând celelalte popoare lipsite fiind de o conducere directă din partea lui Dumnezeu, numai prin desvoltarea darurilor lor naturale aveau să vină la conștiința despre neputința de a află prin puterile proprie adevărata mântuire, și deci și la conștiința despre necesitatea unui ajutor dumnezeesc. Acest particularism însă dintru'nceput cuprinde în sine și germenul universalismului. Abraam e chieamat ca printr'însul și urmașii lui să se binecuvinteze toate neamurile pământului (12, 1—3).

Chieamarea lui Abraam întemeiază începutul unui period nou. Dintru'nceput istoria patriarhilor s'a format ca istoria unei familii care s'a făcut părtașă de grația dumnezească. Căci din familie aveă să se desvoalte poporul ales și în vieța patriarhilor aveă să se impregneze caracterul lui și să se prefigureze desvoltarea lui. Aceasta istorie percurge trei stadii care sunt determinate prin cei trei patriarhi, pânăce în fiii lui Iacob unitatea neamului ales se desvoaltă în cei doisprezece șefi de seminții. În cei trei patriarhi aveau să se expună tipic pe de o parte formarea

caracterului și conducerea vieții poporului Israel, pe de altă parte alegerea dumnezească a poporului. Aceste ambe momente sunt punctele în jurul cărora se mișcă toate revelațiunile lui Dumnezeu și toată conducerea vieții, de care au avut parte patriarhii. Revelațiunile dumnezeiești constau exclusiv din juruințe și întrucât aceste juruințe li-s'au împlinit deja patriarhilor, împlinirile înseși sunt profeții reale și garanție pentru împlinirea deplină care avea să se întâmple în viitor. Iară conducerea vieții scoposește a produce o credință firmă și vieață virtuoasă. Aceasta credință și virtute Abraam a manifestat prin renunțare, răbdare statornică și ascultare plină de abnegațiune, încât prin aceste el s'a făcut părintele tuturor celor credincioși (πατήρ πάντων τῶν πιστευόντων Rom. 4, 11). Isaac e puternic în răbdare și speranță, Iacob se luptă în credință, pânăce dobândește binecuvântarea juruinței.

Alegerea dumnezească nu se mărginește la alegerea lui Abraam ca protopărintele poporului ales, ca purtătorul mântuirii; ea se arată în separarea lui Ismael, și nașterea lui Isaac din Sara cea stearpă, apoi și mai clar la nașterea fiilor gemeni, care i-a născut Rebecca lui Isaac, prin lepădarea lui Esau, cel întâiu născut și alegerea lui Iacob. Toate acestea s'au întâmplat spre a prefigura viitorul, și cu scopul ca Israel să cunoască cumcă nu descedența corporală dela Abraam întemeiază filiațiunea lui Dumnezeu, ci fiii lui Dumnezeu sunt numai aceia carii în credință primesc juruința dumnezească și pășesc pe calea credinței protopărinților lor (cf. Rom. 9, 6 – 12).

Începutul unui period nou se arată și în modul revelațiunilor, deoarece cu chemarea lui Abraam încep și teofaniile. Ce e drept Dumnezeu s'a manifestat oamenilor din început. Dela diluviu însă, dupăce Dumnezeu a încheiat cu Noe un legământ, încetară teofaniile imediate. Îndatăce însă Abraam, urmând chemării dumnezeiești intrase în Canaan, i-se arată Iahve (12, 7). Aceste teofanii, care de acuma se repețesc regulat, vin din cer; noi cetim că Iahve, după ce a vorbit cu Abraam și cu ceialalți patriarhi, merge (יֵלֵךְ 18, 33), se depărtează, sau se înalță (17, 22, 35, 13 יַעֲלֶה); aceste teofanii patriarhii le primesc parte fiind deștepți așadară într'un mod perceptibil sensurilor, parte în viziuni și extază, parte în formă de visuri (28, 12). Afară de aceasta cetim mai adese despre arătările lui מלאך יהוה ingerul Domnului, care e identic cu Dumnezeu precum se vede din Gen. 48. 15: „Dumnezeu, înaintea căruia au

umblat părinții mei Abraam și Isaac; Dumnezeu cel ce mă păscu pre mine dela nașterea mea până în ziua de astăzi; îngerul care mă rescumpără pre mine de tot răul, să binecuvinteze pre acești copii“.

EXPLICARE.

27. Și aceasta este istoria lui Terah; Terah născu pre Abram, pre Nahor și pre Haran; și Haran născu pre Lot.
28. Și Haran muri în prezența părintelui său Terah în pământul nașterii sale, în Ur în Caldea.
29. Și Abram și Nahor își luară femei; numele femeii lui Abram eră Sarai, și numele femeii lui Nahor eră Milca, fata lui Haran, carele fū părintele Milchei și părintele Ischei.
30. Și Sarai eră stearpă și n'avea copii.
31. Și Terah luă pre Abram, fiiul său, și pre Lot fiiul lui Haran, pre fiiul fiiului său, și pre Sarai noră-sa, femeia fiiului său Abram; și ieșiră dimpreună din Ur în Caldea, ca să meargă în pământul Canaan; și venind până la Haran se așezară acolo.
32. Și zilele lui Terah erau 205 ani; și Terah muri în Haran.

28. Ur, numele unei cetăți vechi pe malul vestic al lui Euftrat de jos, astăzi El-Mugheir (cetate de asfalt) un loc principal de cult al zeului lunei Sin. Ur-Casdim=Ur al Caldeilor, căci teritoriul cel de tot îngust între Euftrat și pustiul arabic, cam dela Borsippa din nord până la goltul persan spre sud, precum și teritoriul de lângă gurile lui Euftrat și Tigru, în partea cea mai sudică a Babiloniei se chiamă la Babilonieni țara Caldu. Numele Caldu se chiamă la început Cashdu, apoi (deja pela mijlocul miei a 2. n. Hr.) Cardu, care cuvânt regii din dinastia Caasiților îl prefăcură în Carduniaș și în fine (sigur încă înainte de sec. 9) în Caldu (de aice grec. *Χαλδαίοι*).

31. Haran, un oraș în nordvestul Mesopotamiei lângă un afluent al lui Euftrat de sus cale de o zi sudostic dela Edessa grec. *Κάρραι*. Aice muri Terah, 205 ani de bătrân, 60 de ani după plecarea lui Abraam la Canaan. În Mesopotamia, Terah trebuie să fi auzit despre fertilitatea Canaanului și aceasta împrejurare l'a îndemnat pe el de a plecă spre țara aceasta. Ajungând el însă în Haran, teritoriul acesta îi plăcu așa de bine, încât se decise a rămâne cu ai săi aice. În deciziunea lui Terah de a ieși din țara sa, trebuie să recunoaștem și dispozițiunea lui Dumnezeu care hotări a-și crește pre poporul ales în țara Canaanului. Tot așa eră dispozițiunea lui Dumnezeu, că Terah n'a plecat până la Canaan ci numai Abraam, căci numai succesorii lui Abraam nu însă toți succesorii lui Terah aveau să fie stăpânitorii Canaanului. Precum am văzut mai sus, e de preferat recensiunea samaritană care raportează că Terah a viețuit numai 145 de ani.

Cap. XII.

**Chiemarea și emigrarea lui Abraam în Canaan.
Plecarea la Egipt.**

În urma unei somațiuni dumnezeiești, Abraam pleacă la Haran, de aici emigrează la Canaan. Ivindu-se însă aici după oarecare timp o foamete grea, Abraam pleacă împreună cu familia sa la Egipt, de unde apoi se reîntoarce.

Dativul etic 12, 1 I ca și 21, 16 E. Afirmarea lui Dillmann că cuvintele ארץ כנען provin mai ales la P. b. o. 12, 5; 13, 12; 16, 3; 17, 8; 23, 2.19; 31, 18; 33, 18; 35, 6 e exagerată, căci ele se află și 42, 5.7; 44, 8; 47, 1.4.13.14.15; 50, 5=1; 42, 13.29, 32; 45, 17.25 E; 46, 12; 48, 7 R; מקום loc 12, 6; 18, 24 I; 20, 11 E. גור 12, 10; 26, 3; 32, 4; 47, 4 I; 20, 1 E; 35, 27 P; substantivul גר 15, 13 R; 23, 4 P; fiindcă aceste două cuvinte aparțin diferiților autori preținși, cuvântul derivat dela aceste מגורים 17, 8; 28, 4; 36, 7; 37, 1; 37, 9 nu se poate privi ca particularite a unui autor. יטב 12, 13 I; 40, 14 E. 12, 13 „soara mea ești tu“ premerge predicatul într'o propoziție nominală I = 20, 2, 12 E.

EXPLICARE.

1. Și Iahve zise lui Abram: Ieși din pământul tău și din locul nașterii tale și din casa părintelui tău în pământul care eu ți-l voi arăta ție.

1. Cuvântul lui Dumnezeu, prin care Abram fu chemat, cuprinde următoarele momente: a) Abram trebuie să părăsească patria sa; b) trebuie să plece în acea țară, care îi va arăta Dumnezeu; c) urmașii lui Abram vor fi numărați; d) binecuvântarea cea specială ce o primește Abram se va revărsa peste toate popoarele. Aici se zice cumcă Abram primi porunca de a pleca mai departe, când el locuia în Haran; în Faptele apostolilor 7, 2 cetim însă cumcă Dumnezeu se arată lui Abram, când petrecea acesta în Mesopotamia. O contradicție însă nu e nici decum între locurile aceste, căci din Gen. 15, 7 (cf. Ios. 24, 3 Nehem. 9, 7) rezultă cumcă Abram încă înainte de ce locuia în Haran primise deja în Ur ordinul dumnezeesc de a ieși din țara aceasta. Așadară Abram fu chemat de două ori, odată în Ur, altădată în Haran, de aceea și contimporeni arhidiaconului Stefan, Philo (De Abrah. II 11, 16) și Iosef Flaviu (Ant. I, 7, 1) vorbesc atât despre prima cât și a doua chiamare. Prima chiamare se induce aici cu aceleși cuvinte ca și întâia (Gen. 12, 1). Haran se putea numi locul nașterii lui Abram, pentrucă țara aceasta i-a fost a doua patrie. הָלָה dat com. — ארץ ארץ impf. hif. cu nun energ. Ges. 58, 4.

2. Și te voi face națiune mare, și te voi binecuvânta și voi face numele tău mare și vei fi binecuvântare.
3. Și voi binecuvânta pre cei ce te binecuvântă, și pre cel ce te blăstămă, îl voi blăstămă, și se vor binecuvânta întru tine toate neamurile pământului.
4. Și Abram se duse duple cum lahve 'i zise și merse cu dânsul Lot, și eră Abram de 75 de ani, când ieși din Haran.
5. Și Abram luă pre Sarai, femeia sa, și pre Lot, fiul fratelui său, și cu toate averile lor, pe cari le agonisiră și sufletele ce le câștigă ei în Haran și ieșiră să meargă în pământul Canaan; și ajunseră în pământul Canaan.
6. Și Abram străbătū pământul acela până la locul Șechem, până la stejarul More; și Canaaneeii locuiau atunci pământul.

2. Pentru acest sacrificiu de abnegațiune, Dumnezeu îi împărtășește lui Abram juruința cea mai mare, cuprinsă în versul acesta și cel următor. Cele patru părți ale acestei juruinți formează o gradațiune, exprimând patru momente din mântuirea promisă lui Abram, dintre care cel ultim se desvoltă mai pe larg în versul al treilea. Aceste momente sunt: 1. înmulțirea într'un popor număros; 2. binecuvântarea, adecă prosperarea materială și spirituală; 3. glorificarea numelui lui, adecă înălțarea lui Abram întru onoare și glorie; 4. nominarea ca purtător și dătător al binecuvântării. Abram nu numai va primi binecuvântare, ci el însuși va fi binecuvântare, nu numai va fi binecuvântat de Dumnezeu, ci el va fi o binecuvântare și un mijlocitor de binecuvântare pentru alții. — Verbele, a face, a schimba întru ceva, se construiesc cu ל.

3. Binecuvântarea aceasta va fi așa zicând concrecută cu dânsul, încât a) binecuvântarea și blăstămul oamenilor va depinde dela raportul lor față de dânsul și b) în trânsul se vor binecuvânta toate neamurile pământului. Întrucât Abram e autorul acestei binecuvântări, aceasta ne învață Test. cel Nou: Abram e protopărintele lui Hristos (Fapt. ap. 3, 25; Gal. 3, 14, 16); mai apriat se afirmă aceasta în 22, 18: în seminția ta . . . afară deaceea ne învață T. N. cumcă urmașii lui Abram se înțeleg în sens spiritual (Gal. 3, 8 . . .). — אָר 1. p. sg. impf. Kal dela אָר a blăstămă. — Forma nifal נִבְרַכְתָּ are aice însămnare pasivă ca și 18, 18; 28, 14.

4. Ordinului dumnezeesc se supune Abram și iese din țara Haran. Etatea lui se amintește, fiindcă cu ieșirea lui începe un period nou pentru istoria omeimei; acesta an eră totodată și anul morții părintelui său Terah.

5. נִפְשׁ în sens colectiv: sufletele אֵשׁ a face, a câștigă.

6. מְקוֹם שְׁכֵם locul, unde eră mai târziu orașul Șechem; Romanii numiau orașul acesta Flavia Neapolis, astăzi se numește Nablus, și e situat într'o vale ce se întinde între munții Garizim și Ebal. — El on More, un loc în apropierea Șechemului; אֵלֹן se află numai în nume de locuri; LXX privește cuvântul

7. Și Iahve se arată lui Abram și-i zise: Pământul acesta 'l voiu da seminției tale. Și Abram zidi acolo altar lui Iahve, care se arătase lui.
8. Și de acolo trecu el la muntele cel despre răsărit de Betel și-și întinse cortul său, având Betelul spre apus, și Ai spre răsărit; și zidi acolo altar lui Iahve și invocă numele lui Iahve.
9. Și Abram plecă, mergând și înaintând spre sud.
10. Și se făcu foamete în țară, și Abram se pogorî în Egipt, ca să petreacă acolo, că foametea eră grea în țară.

acesta ca apelativ și-l traduce prin $\delta\rho\sigma$; stejar; orișicum אלון e înrudit cu אלון stejar, pom; alții traduc אלון prin terebint; iară מורה precum și numele Mamre amintit 13, 8 se pare că a fost numele propriu al stăpânitorului din ținutul acesta. — Adnotațiunea autorului: atunci locuiau Canaaneii în țară nu arată nicidecum cumcă pe timpul lui Canaaneii dejă erau extirpați în Canaan — ceea ce ar dovedi cumcă autorul n'ar fi putut să fie Moisi, ci un autor dintr'un timp cu mult mai târziu — pentrucă adnotațiunea aceasta nu vra să zică că Canaaneii erau pe atunci încă în țară, ci ea stă aice numai cu privire la juruînța ce urmează că Dumnezeu voiește să deie țara aceasta seminției lui Abram (v. 7), și ea mărturisește numai cumcă țara, în care intră Abram, nu eră nelocuită și fără stăpân, prin urmare Abram numai prin credință putea să privească aceasta țară ca proprietatea sa.

7. Deși pământul eră ocupat de Canaaneii, totuși Dumnezeu ii promise solemn lui Abram și urmașilor lui proprietatea țerii acesteia. Aceasta promisiune o primi Abram cu credință firmă ce o manifestă el prin zidirea unui altar.

8. Dela Șechem, Abram plecă spre sud în ținutul Betelului, care atunci se chiamă Luz; el se îndreptă spre regiunea aceasta muntoasă de bună samă din acea cauză spre a afla pășune pentru turmele sale număroase. Orașul Betel, astăzi satul Betin, se află cam într'o depărtare de 16 km spre nord delu Ierusalim. Locul Ai se află în apropierea de Betel și anume în direcțiunea sud-ostică. — אלה = אל și în vocă numele lui Iahve, adecă Abram mărturisi în public credința sa în Iahve, unicul adevăratul Dumnezeu. — וי impf. cu vav consec. delu נטה a întinde (cf. Ges. 76. 2 b).

9. Dela Betel, Abram plecă spre sudul Canaanului. — נגב sudul (în genere), apoi teritorul sudic al Palestinei care se hotăria în nord de șesul filisteic, de coastele sudice ale munților Iuda și de pustiul Iuda, iară spre sud se trăgea delu sudul Mării Moarte peste Cadeș-Barnea și până la râul Egiptului (Vadi el-Ariș).

10. Palestina, fiind o țară cu foarte puține ploi, eră adese băntuită de secetă mare, căreia ii urmă scumpete, adese chiar și foamete. Intr'un caz ca acesta, locuitorii din Palestina căutau ajutor în Egipt, care acuma în vechime eră una din cele mai roditoare țeri ale pământului. În care timp și sub care rege a ajuns Abram în Egipt, aceasta e greu de hotărit.

11. Și apropiindu-se el să între în Egipt, zise cătră Sarai, femeia sa: Iacă eu cunosc că tu ești femeie frumoasă la față.
12. Și se poate întâmplă, că Egiptenii, văzându-te pre tine, să zică: Femeia lui este aceasta și pre mine să mă omoare, și pre tine să te lase vie.
13. Zi, te rog, că ești sora mea, ca pentru tine să-mi fie bine; și din cauza ta să trăiască sufletul meu.
14. Și venind Abram în Egipt, văzură Egiptenii femeia că eră frumoasă foarte.
15. Și văzând-o pre ea mai mării lui Faraon, o laudară cătră Faraon și femeia fû dusă în casa lui Faraon.
16. Acesta pentru dânsa făcû bine lui Abram, și el dobândi oi și boi și asini, servi și serve, și asine și camile.

11. Sarai eră cu 10 ani mai tânără decât Abram (17, 17), aveă deci atunci 65 de ani. Ea muri în etate de 127 de ani (23, 1), ajunsese deci la intrarea sa în Egipt abiă jumătate din vârsta vieții sale, puteă deci să fie destul de frumoasă. Afară de aceasta, ea nu eră slăbită prin suferințele nașterii de copii, nici obosită prin îngrijirea copiilor.

12. Deși Egiptenii erau înăințați în cultură, totuși ei erau dedați sensua-lității celei mai mari. Cunoscând aceasta foarte bine, Abram aveă frică ca nu cumva vre-un magnat, văzând frumuseața soției sale, să-l omoare pre dânsul și să-i răpească apoi atât averea cât și pre soția sa.

13. În loc însă de a se increde în Dumnezeu, el se convorbî cu soția sa ca ea în tot locul să deie de sora lui. Aceasta convorbire manifestă mare lipsă de încredere în Dumnezeu.

14—15. Sosind Abram în Egipt, funcționarii atraseră atențiunea lui Faraon asupra surorii celei frumoase a lui Abram, și Sara fû imediat dusă în palatul regal, unde în scurt timp aveă să se serbeze cununia lui Faraon cu Sara. — פֶּרְעָה e forma ebraică a cuvântului egipt. *perao* = casa mare. Egiptenii numiau cu predilecțiune casa guvernului în loc de cea a guvernătorului și mai ales casa mare e circumsciere pentru »domnitor«; aceasta numire eră așa de îndătinată, încât »perao« se priviă de Assirieni și Ebrei ca nume propriu. — בֵּית acc. loci.

16. Abram primi daruri însămnate. Din împrejurarea că cămilele nu es amintesc nici într'o inscripțiune înainte de timpul grecesc, unii voiesc să conchidă că între darurile aceste nu puteau să fie și camile. In contra acestei obiecțiuni scrie însă Wiedemann, *Geschichte von Alt-Ägypten*, pag. 77—78: Das Vorkommen des Tieres im Niltale und in den angrenzenden Teilen Arabiens wird durch die Klassiker bezeugt. Seine Nichtnennung kann daher nicht darauf beruhen, daß man es im Lande nicht kannte, sondern muß, sofern sie nicht einfach Zufall ist, auf andere, vielleicht religiöse Gründe zurückgehen. Man vermied seine Darstellung möglicherweise ebenso wie die des nur selten vorkommenden Schweines, weil es als typhonisch galt, und in der Tat scheint der Kopf des als Verkörperung des Gottes Set geltenden Fabelwesens dem Kamelskopfe nachgebildet zu sein.

17. Și Iahve lovì pre Faraon și casa lui cu mari plăgi pentru Sarai, femeia lui Abram.
18. Și Faraon chieamă pre Abram și-i zise: Pentruce mi-ai făcut mie aceasta? Pentruce nu mi-ai spus, că ea este femeia ta?
19. Pentruce ai zis: Sora mea este ea? Și eu eram să o iau mie de femeie. Și acum iacă-ți este femeia ta! Ia-o și te du!
20. Și Faraon dete ordin oamenilor lui pentru dânsul; și ei îl conduseră pre el și pre femeia lui și toate câte aveà el.

Cap. XIII.

Despărțirea lui Abram de Lot.

Întorcându-se din Egipt, Abram se așeză iarăși în ținutul Beti-lului. Nu mult timp după aceasta se iviră între servitorii lui Abram și cei ai lui Lot adese certe și neplăceri. Prin desinteresarea lui Abram se aplanară aceste certe; ca răsplată pentru aceasta primește Abram promisiuni și juruinți nouă.

הארץ לפניך . . . pământul este înaintea ta (deschis) 13, 9 I; 20, 15 E; 47, 6 P. את עיניו וירא . . . וישא 13, 10 I; 22, 4. 13 E; cf. 18, 2; 24, 63; 43, 29 I. 13, 14 se înșiră cele patru regiuni ale universului astfel: nordul, sudul, ostul, vestul; 28, 14 se află însă înșirarea: vestul, ostul, nordul, sudul. Din aceasta diferență, „critica modernă“ conchide cumcă locurile aceste sunt compuse decătră autori diferiți, ceea ce evident nu poate să fie cauza justă pentru o astfel de ipoteză. אתנה 13, 15. 17; 28, 13 I; 35, 12 P.

1. Și Abram și femeia lui și cu toate ce aveà și Lot împreună cu dânsul se sui din Egipt spre Negheb.
2. Și Abram erà foarte avut în vite, în argint și în aur.

17--20. ויננע ננעים גדלים figura etimologică sau obiectul intern (Ges. 117, 2). Dumnezeu nu putea să admită cumcă maica predestinată a poporului ales să cadă în fărădelege. Deaceea Dumnezeu lovì casa lui Faraon cu mari plăgi prin cari se împiedică încheierea căsătoriei. Astfel scăpă Sarai cu cinste din mâna lui Faraon. Pentrucă însă Abram în afacerea aceasta a arătat puțină încredere în Dumnezeu, păși el rușinea că regele Faraon, așadară un păgân, îi făcù lui, bărbatului ales, reproșul meritat despre purtarea sa incorectă. Aceea, ce se istorisește aici despre Abram, nu-i servește lui spre onoare, dară aceasta se istorisește mai mult ca argument pentru grația atotputernică a lui Dumnezeu, care a păstrat curăția conjugală a patriarhului. Așiderea e aceasta și un argument foarte însămnat pentru nepărținirea autorului, carele nu retace faptele reproșabile chiar și ale bărbaților celor mai însămnăți.

XIII, 1. Abram se întoarce iarăși la locul unde petrecea înainte (12, 8).

2. במקנה etc. Ebreul pune articolul la însămnarea de materii îndecomun uzitate, de elemente și alte concepute apelative (Ges. 126. 3 a).

3. Și el merse conform stațiunilor sale dela miazăzi până la Betel, până la acel loc, unde mai înainte fusese cortul său între Betel și Ai.
4. La locul altarului, carele îl făcuse el acolo mai înainte, și Abram invocă acolo numele lui Dumnezeu.
5. Dară și Lot, care mergea cu Abram, avea oi și boi și corturi.
6. Și pământul acela nu-i încapere pe dânșii ca să poată locui împreună, că averile lor erau mari și de aceea ei nu puteau locui împreună.
7. Și se născu ceartă între păstorii vitelor lui Abram, și între păstorii vitelor lui Lot. Și Canaaneei și Ferizeii locuiau atunci în țară.
8. Și Abram zise către Lot: Rogu-te să nu fie cearta între mine și între tine, sau între păstorii mei și între păstorii tăi; că noi suntem frați.
9. Au nu este tot pământul înaintea ta? Rogu-te despărțește-te de mine; dacă vei merge tu spre stânga, eu voi merge la dreapta și de vei merge tu la dreapta, eu voi merge spre stânga.
10. Și rădicându-și ochii săi, Lot se uită preste toată câmpia Iordanului, că era adăpată preste tot, și mai înainte de a strică Iahve Sodoma și Gomora era ca grădina lui Iahve, ca pământul Egiptului până spre Soar.

3. **למסעיו** literal: conform stațiunilor sale, adică pe 'n cet din cauza animalelor sugătoare ce avea între turmele sale.

4. Cu verbul **ויקרא** nu se continuă propozițiunea relativă, ci iarăși propornează propozițiunea principală, așa că **ויקרא** corespunde lui **וילך** (el merse . . . și invocă); aceasta se cunoaște evident din repetițiunea subiectului **אברם**.

5. Lot așisdere era foarte avut în vite; ambii erau nomazi.

6. **נשא** e genul masculin, fiindcă stă în fruntea propoziției înaintea subiectului (Ges. 145, 7 a); țara nu-i purta, nu-i încapere, adică țara nu oferă destul loc de pășune pentru turmele numeroase ale amândurora.

7. Strintoriți erau ei și prin aceea că nu numai ei locuiau în țară, ci și Canaaneeii și Ferizeii. Ferizeii cari pe lângă Canaaneei se amintesc aici precum și 34, 30; Jud. 1, 4 au fost împreună cu Rafeii locuitorii primordiali din Canaan, cari decătră Canaaneei mai târziu fură izgoniți din orașe la țară, unde se contopiră cu aceștia. Mulți comentatori privesc numele acesta nu ca un nomen propriu, ci ca un apelativ și traduc prin: locuitorii dela țară = **פריזי**.

8. **אנשים אהים** bărbați, cari sunt frați, adică rude; **אח** se numește 14. 6 Lot în relațiunea sa cu Abram, Betuel 24, 28 în relațiunea sa cu Abram; 29, 12 Iacob în relațiunea sa cu Laban.

9. Spre a evita orișice ceartă, Abram, bărbat mărinimos și desinteresat, deși mai bătrân face lui Lot propunerea, ca acesta însuși să-și aleagă domiciliul său viitor. — **הימין** și **השמאל** sunt acc. loci după verbele mișcării.

10. Lot își alese partea cea mai bună, adică câmpia Iordanului, căci teritorul acesta înainte de pierderea Sodomei și Gomorei era adăpat de apă, ca

11. Și Lot își alese toată câmpia Iordanului, și Lot apucă spre resărit; așa se despărțiră unul de altul.
12. Abram locui în pământul Canaan, și Lot locui în cetățile câmpiei și-și întinse corturile sale până la Sodoma.
13. Și oamenii din Sodoma erau răi și păcătoși foarte înaintea lui Iahve.
14. Și Iahve zise lui Abram, după ce Lot se despărți de dânsul : înalță-ți ochii tăi și uită-te din locul, unde te afli, spre nord și spre sud și spre est și spre vest.
15. Că tot pământul, care-l vezi, 'l voiu da ție și seminției tale în etern.
16. Și voiu face ca seminția ta să fie ca pulberea pământului; încât dacă cineva poate număra pulberea pământului, atunci și seminția ta se va pute număra.
17. Scoală-te, primblă-te în acest pământ în lungul și în latul lui, că-l voiu da ție.

»grădina lui Iahve« adică grădina paradisului plântată de Iahve, ca »Egiptul«, țara cea atât de mănoasă prin inundările Nilului. — באכה צער »în direcțiunea spre Soar« se raportează la propoziția întreagă și nu la cuvintele »ca pământul Egiptului«.

11. מן înșămnează direcțiunea spre est.

12. Abram având încredere în promisiunile lui Dumnezeu se mulțami cu pășunile mai slabe din teritoriul Betelului.

13. Cu privire la istorisirea din cap. 19 se indică deja aice cumcă locuitorii din Sodoma au fost oameni răi.

14. Pentru abnegațiunea și desinteresarea sa față de Lot precum și pentru aceea că se supuse porunței lui Dumnezeu și se despărți de neamurile sale, Dumnezeu îi răsplătește lui Abram cu o promisiune nouă.

15. Dumnezeu îi promite din nou lui și seminției sale întreaga țară a Canaanului ca moștenire eternă. Tot pământul, care-l vezi, nu e o determinare geografică (țara, care o poți vedea din locul tău și care e mărginită prin orizont), ci toată țara împrejurul tău, care după v. 12 poate să fie numai Canaanul. ארננה 1. pers. sg. impf. cu suf. 3 pers. sg. fem. care are și nun energ. — עולם posesiunea țării se juruiește seminției lui Abram pentru eternitate, Juruința dumnezească e neschimbabilă. Precum seminția lui Abram înaintea lui Dumnezeu are să dureze în etern, așa și Canaanul va fi proprietatea eternă a acestei semințe; e deci evident cumcă aici e vorba de urmașii spirituali ai lui Abram, precum și prin Canaan trebuie de înțeles Canaanul spiritual; aceasta juruință se împlini în Is. Hr. și în toți aceia cari au primit și primesc legea lui Hristos.

16. ויעך subiectul stă emfatic într'o propoziție verbală înaintea verbului.

17. Spre a simboliza posesiunea țării, Dumnezeu îi dădu porunca de a cutrieră toată țara în lungul și în latul ei.

18. Și rădicându-și corturile, Abram veni și locui aproape de stejarul lui Mamre care este lângă Ebron; și acolo zidi el altar lui Iahve.

Cap. XIV.

Învingerea lui Abram și Melchisedek.

Despărțindu-se de unchiul său, Lot se așeză în partea cea mai joasă a văii Iordanului, în care atunci se aflau cinci orașe foarte avute, și anume Sodoma, Gomora, Seboim, Adma și Bela (Soar). Aceste orașe se aflau deja 12 ani sub stăpânirea regelui din Elam. Însă în anul al 13 al atârării lor, regii orașelor acestora refuzară a solvi mai departe tributul. Auzind despre aceasta Kedor-laomer, regele din Elam, plecă el împreună cu ai săi trei aliați spre a pedepsi pre regii revoltați. Lupta se dădu, și regii din valea Siddim fură bătuti cu desăvârșire. După ce regele din Elam îi învinse pre regii din Pentapolis, răpi el toate averile lor, făcu mulți prinsonieri și plecă cu aliații săi iarăși spre nord. Între prinsonierii aceștia se află și Lot, carele în timpul acesta viețuia în Sodoma. Auzind despre aceasta, Abram imediat înarmă servii săi și, pornindu-se în urma regilor din Orient, îi ajunse lângă orașul Laiș, îi bătù și eliberă pre nepotul său Lot.

Din cauza biruinței acesteia crescù în mod extraordinar gloria și influența patriarhului, și poporul căută a-și arată mulțămira sa. Mai întâiu îl întimpină și-l felicitază regele din Sodoma. Apoi îi veni întru întimpinare Melchisedek, regele Salemului, care aduse un sacrificiu de mulțămire și-l binecuvântă pre Abram; acesta se

18. Conform ordinului dumnezeesc, Abram păscu turmele sale în locuri diferite și apoi plecă spre sudul țării și se așeză în apropierea Ebronului lângă terebintul lui Mamre. Acesta eră un Amoreu carele împreună cu frații săi (Eșcol și Aner) trăia în prietenie cu Abram (14, 13.24). Iară locul ce se chiamă după Amoreul acesta Elone Mamre adecă stejarul sau terebintul lui Mamre, se numi mai târziu numai Mamre. După tradiția Iudeilor, locul stejarului acestuia se află într'o depărtare de 3 km spre nord de orașul Ebron și se numește astăzi Ramet-el-Halil (adecă Rama amicului scil. lui Dumnezeu). Pe locul acesta se află încă în secolul al 4 stejarul lui Abram; arborele acesta însă fù tăiat la porunca împăratului Constantin. — Orașul Ebron, care pentru prima oară se amintește aici, după Num. 13, 23 fù întemeiat 7 ani înainte de orașul egiptic Tanis (Soan); eră deci un oraș foarte vechiu; în Ebron petreceau adese patriarhii Isaac (35, 27) și Iacob (37, 14; 49, 29). În timpul petrecerii lui Iacob în Egipt, Hetiții fură respinși decătră Enakiții; aceștia ocupară Ebronul și-l numiră după numele protopărintelui lor קְרִית אַרְבֵּעַ „orașul lui Arba“ (Epistolele

supune din bună voie lui Melchisedek și-i dă zecimea din toate. Umilința și desinteresarea lui Abram vin tot mai mult la iveală decât întru cele precedente; deaceea capitolul acesta ca o expunere istorică despre caracterul lui Abram însămnează o gradațiune și arată că protopărintele Ebreilor tot mai mult se înalță spre a se face demn pentru misiunea sa înaltă. Conexul cap. 14 cu cele precedente și cu cele următoare e foarte strict și un argument pentru dispozițiunea pragmatică a istoriei lui Abram.¹⁾ Obiecțiunile aduse în contra autenției și vredniciei de crezământ a capitolului acestuia sunt cu totul neîntemeiate. Capitolul acesta corăspunde cu totul caracterului lui Abram; așșdere trebuie de amintit cumcă cap. acesta nu conține nici o contradicere internă. Adevărul istoric îl demonștră foarte exact Hommel,¹⁾ încheiând argumentarea sa cu următoarele cuvinte: Wenn angesichts solcher Tatsachen die moderne Pentateuchkritik auch ferner noch, wie das z. B. Wellhausen noch im Jahre 1889 getan (Die Komposition des Hexateuchs, 2. Druck [mit Nachträgen] S. 310 bis 312: Gen. 14), fortfährt zu sagen: Nöldekes Kritik (von Gen. 14) ist unerschüttert und unumstößlich . . . und als Endresultat in immer neuen Variationen den Satz predigt, daß „die literarische Kritik das späteste Alter von Gen. 14 beweist“ (Wellh. a. a. O. S. 312), so geht daraus eben nur aufs neue wieder hervor, daß die literarische Kritik abgewirtschaftet hat.²⁾

Articolul în הפליט 14, 13 are aceeaș însămneare ca 8, 7 I: הכינה הערב; cf. 15, 11 העש I. רכוש avere, posesiune 14, 11. 12. 16. 21—12, 5; 13, 6 P; 15, 14 R. בעל 14, 13 întrebuintat tot așș ca 37, 19 E și 49, 23 I. ילד בית sclav, 14, 14—17, 12. 23. 27 P.

1. Și s'a întâmplat în zilele lui Amrafel, regele Șinarului, a lui din Amarna: Rubuti). Reîntorcându-se mai târziu Israiltenii iarăși în țară, ei îi dădură din nou numele de mai nainte Ebron de unde se explică numirea duplă: orașul lui Arba, adecă Ebron (23, 2; Ios. 14, 15; 15, 13. 54; 20, 7; 21 11; Jud. 1, 16). — După socotința altora, numele primordial eră Kiriath Arba, iară mai târziu Ebron. Numele din urmă se deduce dela Chabiri, un popor din sudul Palestinei, care se amintește foarte mult în epistolele din Tel-el-Amarna, așș că Ebron ar însămne: orașul Chabirilor. Dacă aceasta e adevărat, atunci numele Ebron, amintit înainte de timpul lui Iosua, e o prolepsis, adecă el e interpolat în text în timpul postmosaic.

¹⁾ cf. Hoberg l. c. p. 136.

²⁾ Hommel, Die altisraelitische Überlieferung in inschriftlicher Beleuchtung, München 1897 p. 199 f)

1. Amrafel nu poate să fie altul, decât Hamurabi un rege puternic din Babilonia, care țară se numia în vechime Șinar; al doilea aliat Arioc din Elasar

- Arioc, regele Elasarului, a lui Kedorlaomer, regele Elamului și al lui Tidal, regele din Goim.
2. Că aceștia făcură războiu cu Bera, regele Sodomei, cu Birșa, regele Gomorei, cu Șinab, regele Admei, și cu Șemeber, regele Seboimului și cu regele Belei, adecă a Soarului.
 3. Toți aceștia se întruniră în valea Siddim, adecă Marea Sărată.

e după Schrader și Friedrich Delitzsch identic cu Rim-Siu sau Riv-Acu sau Eri-Acu (servul zinei), un fiu al lui Cudur-Mabug, rege în țara elamitică Iamut-bal. Cudur-Mabug așeză pre fiul său Rim-Siu ca rege în orașul Larsam sau Elassar care oraș se află pe malul ostic al Eufratului, sudostic dela Erech sau Varca, astăzi cunoscut sub numele Senchere; Arioc stăpâniă deci sudul Babiloniei. Stăpânirea acestuia o surpă Hamurabi (ca. 2287—2232), regele din Babilonia carele împreună întreaga Babilonia într'un regat cu capitala Babilon. Numele lui Kedorlaomer încă nu s'a aflat în inscripțiuni, este însă un cuvânt curat elamitic; partea a doua a cuvântului seamănă foarte bine cu cuvântul Lagamar, care eră numele unei zine elamitice și se onoră mai ales de cătră regii elamitici, iară partea primă a cuvântului Kedor-Cudur, care se află și în numele elamitic al lui Cudur-mabuc și Cudur-nanchundi, înseamnă atâta cât servitor, deci întregul cuvânt Kedorlaomer = servitorul zinei Lagamar, după alții însă cuvântul acesta ar însămnă coroana zinei Lagamar. Al patrulea dintre regii aliați se chiauă Tidal, regele din Goim. Prin numele din urmă se pare că se înseamnă acea populațiune, care se amintește foarte adese în inscripțiunile cuneiforme sub numele de Guti; aceștia locuiau în nord-ostul Babiloniei. După raportul biblic, Kedorlaomer eră regele cel mai puternic al orientului. Cu toate aceste nu e aici o contradicere. Căci despre o devastare a Babiloniei nordice prin Kedorlaomer, carele invinsese pre Hamurabi, istorisesc și inscripțiunile cuneiforme; tot așa ni comunică aceste cumcă Arioc eră vazalul lui Kedorlaomer. Se vede deci cumcă expedițiunea istorisită în capitolul acesta s'a întâmplat într'un timp, în care Kedorlaomer încă nu eră supus lui Hamurabi. Superioritatea cea mai târzie a celui din urmă poate e indicată prin aceea, că numele lui în v. 1 se amintește ca cel dintăiu.

2. Întreaga propoziție din vers 1 trebuie de considerat cu subiect al verbului עשו. Din cele 5 orașe ale văii Siddim se poate determină numai situația orașelor Sodoma și Soar. Căci calea dela Sodoma până la Soar o făcū Lot între zorile zilei (19, 15) și între răsăritul soarelui (19, 23), deci nu putea să fie mai lungă decât o depărtare de o oară. Situația Sodomei e determinată prin Gebel Usdum, adecă muntele de sare, care se află în partea sudvestică a Mării Moarte. Soar se află într'o depărtare cam de o oară dela marginea sudostică a Mării Moarte și anume în ruinele dela Gor-es-Safia (Riehm, Handwörterbuch des bibl. Altertums, ed. 2 p. 1874). În aceste 5 orașe (Pentapolis) din valea Siddim domniau tot atâția regi; aceasta corăspunde cu totul împrejurărilor cananeice, unde și mai târziu, fiecare oraș își aveă pre regele său.

3. Valea Siddim se numiă mai târziu Marea Sărată, iară aceasta e identică cu Marea Moartă.

4. De doisprezece ani erau ei supuși lui Kedorlaomer, și în al treisprezecelea se răsculară.
5. Și într'al patrusprezecelea an veni Kedorlaomer și regii ce erau cu dânsul și bătură pre Refaim în Așterot-Carnaim; Și pre Susei în Ham, și pre Emei în Șave-Kiriataim;
6. Și pre Horei la muntele lor Seir, până la El-Paran, care este lângă pustiu.
7. Și întorcându-se, veniră la En-Mișpat, care este Cadeș și bătură toată câmpia Amalekiților, și pre Amorei cari locuiau în Hasason-Tamar.

4. Patrusprezece ani înainte de timpul acesta, Kedorlaomer făcî o invaziune în valea Iordanului; el subjugă popoarele Pentapolei și li impuse un tribut anual. Scopul său eră fără îndoială ca să aibă o cale sigură la Egipt. În al 13 an al dependenței lor, regii din Pentapolis refuzară a solvi mai departe tributul impus.

5. Auzind despre aceasta Kedorlaomer, porni el cu ai săi trei aliați spre a pedepsi pe regii revoltați. În scopul acesta plecă el fără îndoială pe calea îndătinată spre Siria, trecî prin Damasc și sosi în teritoriul Basanului, unde locuiau Rafeii pe care îi bătî. Aceștia au fost un popor de putere uriașă; în timpul lui Abram se lățiră ei preste toată Perea, ocupând afară de Basanul încă și teritoriul Moabului; din teritoriul acesta fură ei alungați și exterminați parte prin urmașii lui Lot parte prin Amorei, așa încât regele Og din Basan (Deut. 2, 30; 3. 11.13; Ios. 12, 4; 13, 12) se poate privi ca rămășița Rafeilor. Așterot-Carnaim, mai adese numit simplu Așterot eră capitala Basanului, și se află pe locul ruinelor de pe dealul numit astăzi Tell Aștera, 20 kilometri spre ost de lacul Tiberias, cam tot atât de departe de Nava (spre nord) și Edrei (acuma Derat, spre sud). — Suseii locuiau între Arnon și Iaboc se pare că au fost identici cu Samsuneii; în cazul acesta Ham ar fi identic cu capitala Amonitenilor, Raba, ce se numiă mai târziu Filadelfia, iară acuma Amman, spre nordost dela Marea Moartă. — Emeii (cei grozavi) au fost locuitorii cei dintâi din Moab, cari împreună cu Enakeii se țineau de populațiunea Rafeilor. — שרש; șes; șesul dela Kiriataim e platoul întins între Sereș și Arnon. Încă astăzi se află aici un deal cu ruine numit Careiat, ceva spre sudost dela Macaur (Machaerus).

6. Plecând din orient spre sud dela râul Arnon, regii năvăliră asupra Horeilor, cari locuiau în speluncele muntelui Seir între Marea Moartă și sinul elamitic și-i bătură pre dânsii în munții lor până la El-Paran. El-Paran (dumbrava de terebinți) samănă să fie numele mai vechiu al orașului Elat sau Aelana, renumit prin portul său, în unghiul nordvest al sinului elamitic.

7. Până acuma plecară regii din orient în partea ostică a Iordanului, resp. a văii Araba. Deci se întoarseră ei și plecară spre nordvest la Cadeș. Cadeș sau Cadeș-Barnea (Num. 34, 3 etc) se numește aici și En-Mișpat, adică isvorul deciziunii, se vede că eră privit ca un loc sânt, ceea ce indică și

8. Și ieșiră regele Sodomei, și regele Gomorei și regele Admei și regele Seboimului și regele Belei, care este Soar, și se ordinară de bătaie asupra acelora în valea Siddim :
9. Asupra lui Kedorlaomer, regele Elamului și asupra lui Tidal regele de Goim, și asupra lui Amrafel, regele Șinarului și asupra lui Arioc, regele Elasarului: patru regi în contra a cinci.
10. Și valea Siddimului eră plină de puțuri de bitum: și regele Sodomei și cel al Gomorei fugiră și ei căzură acolo; și cei ce scăpară fugiră la munte.
11. Și acei regi luară toate avuțiile din Sodoma și Gomora, și toate bucatele lor și se duseră.
12. Și luară și pre Lot, fiul fratelui lui Abram, care locuia în Sodoma, și toată averea lui și se duseră.

numele său Cadeș (קדש) a fi sântit); se află lângă isvorul Ain-Cadiș, ce isvorește în partea vestică a platoului Azazime sau Machra. Ei trecură apoi prin teritoriul, care fii locuit mai târziu de Amalekiți. Aceștia după Gen. 36, 12 sunt descendenți ai unui fiu al lui Esau; e evident deci că amintirea lor în locul acesta e proleptică. Apoi bătură ei și pre Amoreii, cari locuiau în Hasason-Tamar, adică En-Ghedi, ce se află pe țărmul vestic al Mării Moarte cf. II Chron. 20, 2. Cuvântul המר ce însemnă palm, arată cumcă în teritoriul acesta se aflau palmi, ceea ce și Pliniu mărturisește în istoria sa naturală v. 17.

8 ויצא stă în sing., pentrucă regele din Sodoma e persoana principală. Acesta, auzind că regii din Orient se apropie de hotarele țerii, se unii în grabă cu ceilalți regi ai Pentapolis și cu toții ieșiră intru întimpinarea dușmanilor în valea Siddim.

9. După număr, cei 5 regi ai Pentapolis erau mai tari decât cei patru din orient.

10. בארת בארת repetiția pluralului exprimă mulțimea cea mare de puțuri de asfalt; deaceea și Marea Moartă se numește la Iosif Flaviu marea de asfalt. — Fiind deci terenul de tot nefavorabil, cei mai mulți fură omoriți. Ei căzură, adică oamenii regilor numiți; căci cel puțin regele din Sodoma scăpă prin fugă. — הרה la munte, fiindcă dușmanii năvăliră din partea sudvestică, cei rămași se refugiară în munții din țara Moabului.

11. Învingând pre cei din Pentapolis, regii din orient li răpiră toate avuțiile lor, făcură mulți prinsonieri și plecară iarăși spre nord și anume pe partea vestică a Iordanului, căci pe partea ostică nu se află nici un drum.

12. Între prinsonierii aceștia se află și Lot, care viețuia în timpul acesta în Sodoma. El și-a fost ales orașul acesta ca loc de petrecere pentru sine, și acuma trebuia să sufere și urmările acestei alegeri. Întreaga narațiune a versurilor 1—11 scoposește a introduce istoria despre starea mizeră, în care căzu Lot.

13. Atunci veni unul ce scăpase și dete de știre lui Abram Ebreul, care locuia la stejarul lui Mamre Amoreul, fratele lui Eșcol, și fratele lui Aner, care erau confederații lui Abram.
14. Și Abram auzind că s'a luat captiv fratele său, puse în mișcare pre cei înarmați, cei născuți în casa sa, 318 la număr și-i urmări până la Dan.
15. Și el se împărți noapte în contra lor, el și servii săi îi bătă, și-i urmări până la Hoba ce este spre nord de Damasc.
16. Și aduse înapoi toate avuțiile și pre Lot fratele său; și toată averea lui o aduse înapoi și pre femei și pre popor.
17. Și regele Sodomei ieși lui Abram spre întimpinare, după ce se întoarse dela învingerea lui Kedorlaomer și a celorlalți regi cari erau cu dânsul în valea Șave, care este valea regelui.

13. **הפליט** Articolul stă adese în limba ebraică, dacă e vorba de ceva determinat, dară încă necunoscut. Auzind despre nenorocirea lui Lot, Abram se decise a sări în ajutor nepotului său. Deși era el un Ebreu, adecă un emigrant de dincolo de Eufreat și prin urmare un străin în țara Canaanului, totuși îi succese de a-și câștiga și în aceasta țară amici, adecă pre Amoreii Mamre, Eșcol și Aner. După v. 7, Amoreii erau învinși la Hasason-Tamar, cei ce locuiau însă lângă Ebron nu erau încăierăți în luptă. Conștiința inrudirii îi indeamnă de a se răsbună.

14. **אח** frate, consângean. — Cei născuți în casa sa, adecă selavii născuți în casa sa, cari se vede că au fost mai probați decât cei cumpărați cu argint. — **יריק** literal: el deșărtă. — 318 la număr au fost numai oamenii lui Abram; câți înarmați aveau aliații lui, despre aceasta nu amintește raportul; orișicum și numărul acestora trebuie să fie destul de considerabil. — Orașul **D an** se amintește aici în sens proleptic în loc de **Laiș** sau **Leșem**, cum se numia el în timpul lui Abram; acest oraș se află lângă colina numită astăzi **Tell el Cadi**, în apropierea râului **Leddān**, și era orașul cel mai nordic al regatului Israel.

15. **Și el se împărți** adecă el împărți oastea sa în mai multe cete și năvăli din mai multe părți asupra lor, și-i bătă cu desăvârșire, apoi îi fugări până la **Hoba**, un oraș ce se află între **Damasc** și **Palmira** într'o depărtare de 20 de oare spre nord dela **Damasc**. — **משמאל** de-a stânga, adecă spre nord precum **קדם** înainte, spre ost, **ימין** de-a dreapta, spre sud.

16. Deabiă în decursul urmăririi îi succese lui Abram de-a eliberă pre nepotul său **Lot**.

17. Întorcându-se după învingerea aceasta strălucită, Abram fii întimpinat cu bucurie mai întâiu decătră regele Sodomei. Locul întâlnirii se chiamă valea **Șave**, care se pare că a fost partea nordică a văii **Kidron**, unde se află astăzi „mormintele regești“, în care loc **Absalom**, neavând fii, își așeză un monument, ca să se păstreze în amintire numele său **II. Sam. 18, 8**. Numele »valea regelui« i-se dădă de bună samă cu privire la evenimentul istorisit aici.

18. Și Melchisedek, regele Salemului îi aduse pâne și vin; și el erà preot Dumnezeului celui prea-înalt.
- 19, Și el îl binecuvântă și zise: Binecuvântat fie Abram de Dumnezeul cel prea înalt, stăpânul ceriului și al pământului.
20. Și binecuvântat să fie Dumnezeul cel prea înalt, care a dat pre neamicii tăi în mânele tale. Și Abram îi dete zecimea din toate.
21. Și regele Sodomei zise lui Abram: Dă-mi mie oamenii, și avuțiile iă-ți-le ție.
22. Și Abram response regelui Sodomei: Înalt mâna mea cătră

18. Melchisedek după etimologie însămnează: regele dreptății (Ebr. 7, 2); în T. V. se află numele încă Ps. 109, 4; în T. N. Ebr. 5, 6.10; 6.20; 7, 1.10.11.15.17. — Salem însămnează fără îndoială Ierusalimul, ceea ce rezultă și din Ps. 110, 4, care ia privire la locul acesta. Până nu de mult s'a obiectat din partea mai multor comentatori cumcă Salem nu poate fi orașul Ierusalim, deoarece acest oraș înainte de timpul lui David se numia Iebus. Aceasta obiecțiune este însă astăzi neintemeiată, fiindcă numele Ierusalim e amintit dejă în tăblițele de lut, aflate nu de mult în Tell el-Amarna. Din aceste tăblițe rezultă cumcă numele orașului Ierusalim erà cunoscut încă înainte de ieșirea Israiltenilor din Egipt (cf. Zimmern, Zeitschrift für Assyriologie 1891. p. 253.255). În לאל prep. ל circumscris genit. — אל עליון însămnă: Dumnezeul cel prea înalt. Cumcă prin epitetul acesta se însămnă unul adevăratul Dumnezeu, creatorul universului, aceasta rezultă de acolo, fiindcă și Abram însuși întrebuițează expresiunea aceasta (Gen. 14, 22). Deci nu e motivată afirmațiunea unor teologi protestanți cumcă prin epitetul acesta s'ar indică o deosebire între Dumnezeul acesta și alți zei mai inferiori. Melchisedek aduse pâne și vin, și anume ca sacrificiu iară nu spre întărirea ostașilor, căci aceștia au fost dejă întăriți cu prada câștigată.

19—20. Prepoz. ל exprimă aice cauza. — Ca preutul Dumnezeului celui prea înalt, Melchisedek îl binecuvintează pre Abram, care binecuvântare ca expresiunea sentimentului emoționat are forma poetică a paralelismului membrilor; așîdere conține ea expresiunile rare צריך și מנן cari sunt proprii limbei poetice. — Darea zecimei erà o recunoaștere faptică a preoției dumnezeiești a lui Melchisedek; căci zecimea după o datină comună tuturor popoarelor se aducea preoției ce reprezântă dumnezeirea.

21. Așîderea și regele Sodomei, plin de mulțămire pentru fapta vitejească a lui Abram, voiește să se arete recunoscător și-i declară că nu voiește să aibă parte din prada câștigată.

22—23. Aice Abram arată desinteresarea sa; el renunță la orișice parte din prada câștigată. El nu erà un ostaș mercenar, care ar fi avut trebuință de oareșicare răsplată pentru faptele sale vitejești. Afară de aceea de bună samă că nu i-a convenit lui Abram, bărbatului ales al lui Dumnezeu, de a intra în

Iahve, Dumnezeuul cel prea înalt, stăpânul ceriului și al pământului.

23. Nimic nu voi lua din toate ale tale, dela fir de ață până la cureaua de încălțăminte, ca să nu zici: Eu am înavuțit pre Abram;
24. Nimic pentru mine, afară numai, ceea ce feciorii au mâncat și partea bărbaților Aner, Eșcol și Mamre, cari au mers cu mine; aceia să-și iae partea lor.

Cap. XV.

Legământul lui Dumnezeu cu Abram.

Raportul între Abram și Iahve se expune în capitolul acesta ca un legământ, adică ca un contract care presupune și pretinde prestațiuni reciproce și care se încheie în mod solemn (v. 9--11). Prestațiunea lui Abram se cuprinde în credință firmă și vie pentru

conexiuni cu Sodomitenii, și de a primi o remunerațiune din mânele lor pătate prin fărâdelegile cele mai uricioase. Prin cuvintele »înalt mâna mea . . .«, Abram depune un jurământ solemn că nu voiește să primească ceva. Acesta e primul jurământ, despre care amintește Biblia. Decând cu păcatul prim se ivi și minciuna în lume, deveni și jurământul o necesitate. — **אם** e particula negativă de jurământ; prin **ולא** se introduce propozițiunea finală negativă.

24. **בלערי** (din **בל**, **ערי** și suf. pers. 1 »nimic până la mine«) nimic pentru mine. Unica pretensiune ce o face Abram eră, că atât sclavii precum și aliații săi să-și capete partea lor cuvenită.

Scopul mistic, carele revelațiunea supranaturală îl aveà în vedere prin comunicarea convorbirei între Abram și Melchisedek, îl cunoaștem de abia din decursul ei ulterior. După ps. 110, 4, Melchisedek ca preot este un prototip al lui Mesia. S. ap. Paul îl desvoaltă în mod clasic acest caracter al lui Melchisedek (Ebr. 7, 2, — 17): Melchisedek e mai superior decât Abram și decât Leviții descendenți dela aceasta; căci el binecuvântă pre Abram și în persoana acestuia a binecuvântat pre toți fiii lui Levi; apoi el primi dela Abram zecimea. Aceasta prioritate s. Paul o află indicată: a) în însămnarea apelativă a numelui Melchisedek = regele dreptății; b) în însămnarea apelativă a titlului lui Melchisedek ca »regele Salemului« = regele păcii; c) în tăcerea T. V. despre originea și moartea lui Melchisedek. Căci el se înfățișează în T. V. ca preot oarecum fără de început și fără de finit prin aceea, că nu se face nici o amintire despre originea și finitul vieții, despre neamul, despre părinții și succesorii lui, făcându-se asemenea fiului lui Dumnezeu. Căci și fiul lui Dumnezeu e ca om fără părinte, ca Dumnezeu fără mamă, fără genealogie. Interpretațiunea, care s. ap. Paul o face la locul acesta, se bazează pe explicarea și însămnarea tipică a T. V.

care Dumnezeu îi dăruiește îndreptarea. Aceasta din urmă nu eră numai un dar personal pentru Abram, ci eră menită și pentru urmașii lui. Deaceea Dumnezeu îi promite:

a) o posteritate număroasă; (v. 2—5);

b) țara Canaanului ca proprietate (v. 18—21). Înainte de ce urmașii lui vor luă în stăpânire țara promisă, ei sunt supuși unei cercări într'o țară străină.

Cunoștința despre intențiunile lui Dumnezeu, Abraam o câștigă prin comunicare imediată într'o viziune în care mod i-s'a comunicat și omului prim creațiunea universului.

Capitolul acesta cuprinde multe cuvinte puțin uzitate, care sunt un argument pentru antichitatea lui. ערירי v. 2; Lev. 20, 20. 21; Ier. 22, 30 שלש Part. Pu de trei ani; נוול v. 9; Deut. 32, 11. — כתר Kal Pi. v. 10 v. כתר v. 10; Ier. 34, 18. 19; Cânt. 2, 17. עיט v. 11. Ier. 12, 9; Iob. 28, 7; Ies. 18, 6; 46, 11; Ez. 39, 4. נשב Kal numai Ies. 40, 7; hif. v. 11. ps. 146, 8. עלטה v. 17; Ez. 12, 6. 7. 12. גזר v. 17; ps. 135, 13.

רשפלא 15, 1 I E; 30, 18. 28. 32 I; 31, 8 E. ענה Pi. 15, 13 R; 16, 6; 31, 50 I. שיבה טובה 15, 15 R; 25, 8 P. הנה încoace 15, 16 R; 45, 5. 15 I. 45, 8 E.

1. După aceste evenimente fost-a cuvântul lui Dumnezeu către Abram în viziune, zicând: Nu te teme Abrame! Eu sunt scutul tău; răsplata ta este foarte mare.

2. Și Abram răspunse: Doamne lahve ce-mi vei dà mie? Eu mă trec fără copii din vieață, și moștenitorul casei mele e Damascenul Eliezer.

1. Revelațiunea următoare i-s'a comunicat lui Abram prin viziune. Aceasta se cuprindeă într'aceea, că Dumnezeu îi comunică lui Abram, fiind acesta în somn sau în extasă, știri despre viitor și despre realizarea mântuirii mesianice. Astfel de comunicațiune supranaturală se întâmplă adese între Dumnezeu și profeți, deaceea cu tot dreptul se numără și Abram între profeți. În viziunea aceasta, Dumnezeu îl mângăie mai întâiu pre Abram, ca să nu se teamă. Se vede că Abram se află în mare nedumerire; el eră deja foarte înăintat în vârstă, viețuia în mijlocul unei populațiuni dedate fărădelegilor, mai ales trebuie el să fie întristat, că dorința sa ferbinte, de a aveà un fiu încă nu se împlinește. הרבה altmintrelea adverb, aice e întrebuințat ca adiectiv și e totodată și predicat.

2. Mângăindu-l Dumnezeu, cumcă răsplata lui va fi foarte mare, atunci Abram în întristarea sa exclamă: Doamne ce-mi folosește mie toată avuția și mărirea, dacă eu n'am nici un copil, și moștenitorul meu e un străin. אדני se deduce dela אדון care e un nomen apel. = domn (despre oameni) d. e. 45, 8;

3. Și Abram zise: Iacă nu mi-ai dat seminție, și iacă fiul casei mele este moștenitorul meu.
4. Și iacă cuvântul lui Iahve a fost cătră dânsul, zicând: Nu acesta te va moșteni, ci cel ce va ieși din coapsele tale, acela te va moșteni.
5. Și-l duse pre dânsul afară și-i zise: Privește acum ceriul și numără stelele, dacă le poți număra! Așa, îi zise lui, va fi seminția ta.
6. Și Abram crezù lui Iahve, și Iahve îi socotește aceasta spre dreptate.

apoi domn = Dumnezeu d. e. Mich. 4, 13; plur. אֲדֹנָיִם domni (despre oameni) d. e. Ies. 26, 13; Adonim are și însămnarea unui sing. d. e. 39, 2 אֲדֹנָיִי domnul lui (Iosef), adecă Putifar; precum sing. adon se întrebuințează despre Dumnezeu, așa și forma pluralului Adonim (în însămnarea sing.) d. e. ps. 135, 3. De aici s'a dedus forma Adonai, prelungindu-se patach al sufixului în Kames, literal: domnul meu = Dumnezeu. Forma adonai pentru numirea lui Dumnezeu, ca stăpânitorul transcendent și guvernatorul universal, se întrebuințează în T. V. foarte adese. Așa se citea și tetragrammaton יְהוָה sub care se află și vocalele luate dela Adonai; dacă însă lui Adonai urmă tetragrammaton, atunci acesta primește vocalele dela cuvântul אֱלֹהִים precum cetim în versul acesta. אֲדֹנָיִי poate însă să fie și o formă arhaică a statului absolut plural cu a prelungit. — בֶּן־מִשְׁכָּן fiul moștenirii = moștenitor; דַּמְשֶׁק אֱלִיאֵזֶר literal Damascul, adecă Eliezer; אֱלִיאֵזֶר e deci apozitiune explicativă la דַּמְשֶׁק în sensul de: Damasceanul Eliezer.

3. Spre a exprima întristarea sa și mai clar, repeteste el încă odată cu durere că n'are seminție.

4. Acuma se îndură Dumnezeu de el și-i dădù promisiunea cumcă nu un străin, ci fiul său propriu va moșteni averea sa. — כִּי־אֵם după o negațiune însămnează: ci.

5. Dumnezeu supuse credința patriarhului unei cercări nouă; Dumnezeu îi promise solemn cumcă urmașii lui vor fi așa de mulți ca stelele ceriului. A crede în aceasta promisiune care eră încontra probabilității, ba chiar încontra posibilității omenești poate numai acela, care cu tot devotamentul său se încrede voiei lui Dumnezeu.

6. Abram crezù lui Iahve, adecă el cu tot devotamentul se încrezù lui Dumnezeu și acest devotament absolut, precum și aceasta încredere necondiționată în promisiunile lui Dumnezeu constituie dreptatea lui Abram. Pentru credința cea firmă și vie a lui Abram, Dumnezeu din grația sa îi dăruiește lui îndreptarea. Căci credința lui Abram se rapoartă la posteritatea număroasă; prin urmare și la urmașul καταξογήν, adecă la Mesia, astfel că cauza reală pentru îndreptarea lui eră anticiparea meritelor de răscumpărare ale lui Isus Hristos (Rom. 4, 3. — Ebr. 11, 17; Ioan 8, 56). וַיֵּאֱמֵן vav. copul. cu perf. în loc de vav. consec. cu impf., întrebuințat la istorisiri, pentru că autorul voiește să exprime încrederea durabilă a lui Abram; verbul acesta se construiește cu כּ spre a

7. Și el zise : Eu sunt Iahve, care te-am scos pre tine din Ur al Caldeilor, ca să-ți dau pământul acesta spre a-l stăpâni.
8. Și el răspunse : Doamne Iahve, de pe ce voiu cunoaște că-l voiu stăpâni.
9. Și El răspunse : Adă-mi o juncă de trei ani, și o capră de trei ani, și un berbec de trei ani, și o turtureă, și un porumb.
10. Și el aduse toate aceste, și le despică prin mijloc și puse fiecare jumătate față cu cealaltă ; și păsările nu le despică.

exprimă o inerență în sens spiritual ; sufixul pers. 3 fem. în ייחשבה se rapoartă la întreaga propozițiune : el crezû Versul acesta arată cumcă toate. câte se istorisesc în viziunea aceasta, sunt reale.

7. Arătând Abram o credință atât de neclătită, Dumnezeu îi re'noiește. promisiunea cumcă îi va dă pământul Canaanului spre moștenire, căci spre acest scop l'a scos din Ur al Caldeei. Chiemarea lui Abram s'a întâmplat în Haran (12, 1), însă și ieșirea lui Terah cu Abram și Lot din Ur al Caldeei a fost orânduire dumnezească. In לתה tonul a trecut pe penultima, fiindcă înaintea tonului cuvântului următor stă un Șva.

8. Deși Abram nu se îndoi despre realizarea promisiunii acesteia, totuși aceasta eră pentru dânsul greu de înțeles. deoarece pe timpul său, Canaanul întreg eră locuit de popoare număroase. El întrebă de pe ce va cunoaște el cumcă toate aceste, ce le văzuse și le auzise, sunt reale și nu numai niște închipuiri. Întrebarea lui Abram nu e o întrebare de îndoială, purcesă din credință slabă ; el nu se roagă pentru un sămn ca promisiunea despre urmași să se implinească, ci pentru un sămn, de pe care va cunoaște posesiunea viitoare a terii. Așa și Ghedeon ceru un sămn ca dovadă cumcă însuși Dumnezeu a vorbit cu dânsul (Jud. 6, 17. 36). Tot așa i-se dădû și regelui Hiskia sămnel cerut ca să se întoarcă umbra 10 trepte înapoi spre a se convinge că va fi vindecat de boala sa. (II Reg. 20, 8)

9. Iahve se îndură și-i dădû sămnel dorit, provocându-l de a prepara toate cele necesare pentru încheierea legământului, adecă să prepareze un sacrificiu ; căci sacrificii se aduceau spre întărirea legăturilor. Acest scop îl are și sacrificiul de față. Dumnezeu zice : eu încheiu cu tine un legământ solemn, care imi impune obligațiunii față de tine. Sămnel vizibil, de pe care Abram va cunoaște cumcă într'adevăr va moșteni pământul e sacrificiul, resp. legământul care Dumnezeu îl încheiă cu Abram. Ca material de sacrificii Abram luă câte un exemplar din fiecare specie de animale admisibile pentru sacrificii.

10. Aducând cele trei animale, Abram le junghiă ca sacrificii, iară carnea lor o despică în două părți și o puse în două rânduri alătura ; așisderea luă o turtureă și un porumb și fără a despică le puse una în fața alteia.

11. Și se coborîră păsări răpitoare preste stârvuri, și Abram le alungă.
12. Și pe la apusul soarelui, un somn adânc căzù asupra lui Abram și iacă frică și întunec mare căzură asupra lui.
13. Și El zise lui Abram: Cu adevărat să știi că seminția ta va petrece într'un pământ ce nu-i al ei, și că ei vor servi lor, și aceștia îi vor asupri patru sute de ani.
14. Dar eu și pre națiunea aceea, la care ei vor fi servi, o voiu judecă; și dup'aceea ieși-vor cu mari averi.
15. Tu însă vei veni la părinții tăi în pace, și vei fi înmormântat în bătrânețe fericite.
16. Și ei la patra generațiune se vor reîntoarce aici; că fărădelegea Amoreilor încă nu s'a împlinit până acuma.

11. Paserile răpitoare sunt icoana dușmanilor cari voiesc să-i nimicească pre urmașii lui Abram. Iară prin aceea că Abram le alungă, se indică cumcă credința lui Abram îi mântuiește pre urmașii lui de peire. **נשב** impf. hif. dela **נשב** a suflă, hif. a alungă.

12. Spiritul lui Abram se înspăimântă de prezența lui Dumnezeu, și se întunecă, presimțind ce soarte dureroasă vor avè urmașii săi.

13. Cuvintele aceste ținesc la petrecerea filor lui Israel în pământul Egiptului, unde au fost ei prin 430 de ani; numărul acesta nu stă în contradicere cu anii induși în profeția prezentă, căci aceasta ca o cuvântare profetică numără în genere numai secolii. — **ירע תדע** conceputul verbal se întărește prin inf. absol. al aceluiaș verb. — **בארץ לא ליהם** într'un pământ care (**אשר** lipsește, fiindcă **ארץ** e nedeterminat) nu e al lor, resp. al ei (seminției).

14. Conform conexului, part. **ן** are aici însămnarea viitorului: voiu judecă, atâta cât: voiu pedepsi. Pedepșa aceasta va constă în plăgile despre cari se istorisește în Ex. 7. »Ei vor ieși cu averi« vezi Ex. 12, 31.—36.

15. Dumnezeu îi promite lui Abram cumcă el va fi scutit de suferințe și va muri în bătrânețe fericite. Abram n'a fost înmormântat în locul acela, unde s'au înmormântat antecesorii săi; de aceea cuvintele „a veni la părinții săi“, ca și frazele „a zăcă la părinți săi“ Deut. 31, 16, „a fi adaus la părinții săi“ Gen. 25, 8 n'au în privire mormântul pământesc, ci se raportează la revederea cu părinții după moarte. Cu tot dreptul se numără locul acesta între acele locuri ale T. V., cari învață nemurirea sufletului.

16. Generațiunea în locul acesta cuprinde 100 de ani; nu prea mult pentru acele timpuri, când etatea oamenilor dură cam la 150 de ani. — Amoreii, cea mai însămnată și mai puternică dintre semințiile canaanitice se amintesc aice în locul populațiunei întregi din Canaan. Cauza deci, de ce Abram și urmașii săi nu puteau să iee în stăpânire țara Canaanului, a fost că fărăde-

17. Și după ce apusesse soarele și se făcuse întunec, iacă un cuptor fumegând și flacăra de foc, care străbatea prin acele bucăți despicate.
18. În ziua aceasta făcu Iahve legământ cu Abram zicând: Eu pământul acesta îl dau seminției tale, dela fluviul Egiptului, până la fluviul cel mare, fluviul Eufrat:
19. Pre Kenei și pre Kenizei și pre Cadmonei;
20. Pre Hetei, pre Ferizei și pre Rafei.

legea Canaaneilor încă nu s'a îndeplinit. Ei erau deprăvați, însă Dumnezeu în îndelunga sa îndurare așteptă că poate după atâtea cercări și amenințări ei se vor căi și se vor întrepă.

17. **היה** predicatul verbal are neregulat gen. masc. și nu fem. ca subiectul său **עלטה** — **תנור** e o oală cilindrică care orientalii o întrebuințează spre a face foc. Conform unui obicei vechiu aceia ce încheiau legătură trebuiau să treacă prin mijlocul animalelor ce se aduceau ca sacrificiu pentru întărirea legăturii. Aceasta trecere eră o provocare către Dumnezeu, ca să-i facă acelaia, care ar călca legătura, aceeaș soarte ca animalelor junghiate, adică să se pedepsească sperjuriul cu moarte (Onciul, Manual de Archeol. bibl. p. 440). La sacrificiul acesta însă numai Dumnezeu sub chip de fum și flacăra trecu prin mijlocul animalelor junghiate, pentru că numai el singur dădu promisiunea, întărindu-o cu jurământ.

18. În limba ebr. se întrebuințează perf. spre a exprima siguranța împlinirii unei promisiuni, mai ales dacă e vorba de promisiuni din partea lui Dumnezeu. În urmă Dumnezeu îi hotărăște cât de mare va fi posesiunea viitoare, însămnând frontiera vestică și estică a teritoriului care va fi locuit de către urmașii lui Abram. Pe timpul lui David și Solomon, când statul israelitean își ajunsese culmea înfloririi sale, se întindea țara așa departe precum arată hotarele înduse aici. Fluviul Egiptului este Nilul, nu râul Egiptului (Num. 34, 5), numit astăzi Vadi el-Ariș. Conform caracterului oratoric al promisiunii se numesc cele două fluvii mari Nilul și Eufratul ca marginile țerii.

19. Spre a preciza întinderea țerii și mai exact se amintesc încă 10 populațiuni cari locuiau atunci în țara aceasta. Originea Keneilor nu e cunoscută; pe timpul lui Moisi locuiau ei în peninsula sinaitică (Ex. 2, 16; Jud. 1, 16); în timpul regilor se aflau ei și în Palestina; iară în timpul lui Abram se vede că ei locuiau în propriul Canaan. Despre Kenizei nu se poate spune nimic cu siguranță; în nici într'un caz, originea lor nu se poate deduce dela Kenaz, nepotul lui Esau (36, 11. 15. 42). Așisderea și despre Cadmonei nu se poate ști nimic pozitiv; se pare că au fost un trib arabic care locuia în apropierea Palestinei, și anume în partea estică (cf. **בני קדם** Jud. 6, 3).

20. Despre Heteii vezi 10, 15; despre Ferizeii vezi 13, 7; Rafeii cari după 13, 5 locuiau în Basan, după locul acesta se vede că locuiau și în partea vestică a Iordanului.

21. Și pre Amorei, și pre Cananei, și pre Gherghesei și pre Iebusei.

Cap. XVI.

Nașterea lui Ismael.

Lui Abram i-se naște un fiu, dară nu dela soția sa legitimă Sara, ci dela sclava sa Agara. Conform ordinului dumnezeesc, fiul acesta primi numele Ismael. Promisiunea dată lui Abram în 12, 2; 13, 16; 15, 2 despre o posteritate număroasă se împlinește prin nașterea lui Ismael abia într'un mod neperfect.

שפחה 16, 1. 2. 5. 6 I; 16, 3 P; 16, 8 R. עצר 16, 2 I; 20, 18 R. בוא אל 16, 2. 4 I; 30, 3 E. גבורה 16, 4 I; 16, 8. 9. R. שפט בין 16, 5 I; 31, 53 E. ענה Pi. 16, 6 I, cf. Hitpa. 16, 9 R. ברה מפני 16, 6 I; 35, 7 E. עני 16, 11 I; 31, 42; 41, 52 E.

1. Și Sarai femeia lui Abram nu-i născuse lui (copii); ea avea o sclavă egipteană și numele ei era Agara.
2. Și zise Sarai către Abram: Iacă Iahve m'a închis ca să nu nasc; rogu-te întră la serva mea, poate voiu căpăta copii printr'însa; și Abram ascultă de voacea Sarei.

21. Despre Amorei vezi 10, 16; Caanaanii v. 13, 7; Gherghesei și Iebusei v. 10, 16.

XVI, 1. Subiectul propozițiunii verbale e pus înainte, pentru că nu se comunică un fact nou, ci se indică o stare, a căreia amintire e necesară pentru înțelegerea istorisirii următoare; Agara era o sclavă a Sarei; ea e egipteană, pentru că Abram o aduse cu sine din Egipt în care țară petrecuse el oareși-care timp (cf. 12, 2. . .).

2. Cuvintele Sarei corăspund datinei poligamiei. Desprețul sterilității era așa de mare, încât astfel de măsuri, precum le făcu Sara, spre a încunjură aceasta nenorocire, se considerau ca ceva natural și conces. Cu propunerea Sarei era conțeles Abram, deoarece amândoi doriau ferbinte, ca promisiunea dumnezească relativ la dobândirea de succesori să se realizeze cât mai curând; spre aceasta procedură credeau ei că sunt cu atât mai mult îndreptățiți, deoarece Dumnezeu în promisiunile sale n'a relevat apriat, cumcă numai Sara trebuie să fie maica fiului promis. — מלדת (prep. מן și inf. constr. dela ילד ca să nu nasc, căci prep. מן după noțiunile: a reține, a închide, a refuză însămnează o separare, și trebuie de tradus în limba română prin propozițiuni finale sau consecutive. — אבנה e nifal, nu dela verbul בנה, ci dela un verb denominativ dela subst. בן a căpăta copii.

3. Și Sarai, femeia lui Abram luă pre Agara egipteană, serva sa, dupăce Abram petrecuse zece ani în pământul Canaan, și o dete pre ea de femeie bărbatului său Abram.
4. Și el întră la Agara, care concepu; și văzând ea că a conceput, desprețui pre doamna sa.
5. Și Sara îi zise cătră Abram: Înjură, ce mi-se face, cade asupra ta. Eu am dat pre serva mea în sânul tău, și ea dupăce văzû că a conceput, mă desprețuiește în ochii ei; judece Iahve între mine și între tine.
6. Și Abram zise cătră Sarai: Iacă serva ta e în mâna ta, fă cu dânsa, cum îți place. Și Sarai o maltrătă; și ea fugi dinaintea ei.
7. Și îngerul lui Iahve află pre ea lângă un isvor de apă în pustiu, lângă isvorul din calea cătră Șur.

3. לְשָׂרָי și nu לְשָׂרָה, pentrucă infinitivul (ca un nomen regens) e strâns împreunat cu un alt cuvânt, în special cu subiectul său și, fiind deci un tel de stat. constr., își pierde tonul său principal (cf. Gesen. 102. 2. c.).

4. Manifestând ei prin fapta lor însă mare nerăbdare și neîncredere în Dumnezeu, amândoi trebuie să sufere și urmările rele ale nerăbdării lor. Mai întâiu le simți aceste Sara care iscodise planul. Căci simțindu-se Agara că a conceput, se privia acuma ca maica urmașului promis de Dumnezeu și se uită cu despreț asupra stăpânii sale.

5. הַמְטִי gen. obiectivus: Înjură contra mea e asupra ta, adecă: tu ești cauza înjurăcii mele. — וּבִינֶךָ are asupra al 2 jod un punct străordinar care însămnează cumcă acest jod trebuie de eliminat; și ar trebui să steie: וּבִינֶךָ. Sara i-se deplânge deci lui Abram despre purtarea servei sale, făcându-i reproșuri că el admite ca soția sa legitimă să fie batjocurită de o servitoare și că el nu se opune insolenței ei; în urmă invocă ea pre Iahve ca să judece între dânsa și între bărbatul ei și astfel să-i facă ei dreptate.

6. Abram nu se poate opune plângerilor insistente ale soției sale și-i dădu soției sale voie de a alungă din casă pre sclava sa. Astfel planul lor li aduse în loc de împlinirea dorinței lor ferbinte numai supărare, neplăcere și pierderea servitoarei lor.

7. מַלְאֲךְ יְהוָה cu vocala a înainte de suffix în impf. (Ges. 60 adn. 2). — מַלְאֲךְ יְהוָה îngerul lui Iahve, deși vorbește și lucrează în numele lui Dumnezeu, nu este un înger creat. ci manifestarea imediată alui Dumnezeu însuși, este Iahve însuși în chip de înger (cf. Gen. 21, 17—19; 22, 11; 31, 11. 13; 48, 15). — שׁוּר astăzi Gifâr, partea nordvestică a pustului arabic, care se întindea dela marginea nordică a râului Vadi el-Ariș și până la canalul de Suez; pustiu acesta se numește și pustiu Etan. Părerea lui Keil, că Șur în locul acesta trebuie să fie numele unui oraș sau unui sat, nu e motivată (cf. Riehm op. cit.

8. Și-i zise: Agara, serva Sarei, de unde ai venit? Și unde mergi? Și ea-i răspunse: Fug de fața Sarei, doamnei mele.
9. Și-i zise îngerul lui Iahve: Întoarce-te la doamna ta, și te supune sub mâinile ei.
10. Și îngerul lui Iahve mai zise: Voiu înmulți foarte seminția ta, încât nu se va putea număra pentru mulțimea ei.
11. Și îngerul lui Iahve mai zise: Iacă, tu ai conceput și vei naște fiu, și vei chiemă numele lui Ismael; că Iahve a auzit întristarea ta.
12. Și acesta va fi un asin sălbatec între oameni; mâna lui va fi în contra tuturor, și mâna tuturor în contra lui și în fața fraților săi va locui.

p. 1610). Agara se îndreaptă spre pustiul din sud fără îndoială cu scopul de a pleca iarăși în patria sa; de bună samă ea apucă drumul ce ducea dela Ebron preste Beerseba spre Egipt.

8. **אִי־מִזֶּה בָּאת** de unde ai venit? Factul indeplinit se exprimă prin perf. (Ges. 107. 2. c).

9—10. **הֲרִיבָה** inf. abs. Hifil în loc forma regulată **הֲרִיבָה** care se întrebuințează ca adverb. — **וְלֹא יִסְפָּר** încât nu se va putea număra; înșirarea propozițiilor consecutive numai prin vav. copul. după Iussiv se află mai ales după propozițiuni negative. Trei momente cuprinde revelațiunea îngerului: Întoarce-te înapoi; succesiunea va fi număroasă, aceasta se va deduce dela fiul pre carele îl vei naște în curând. Fiecare din aceste momente se introduce prin cuvintele: Și îngerul lui Iahve îi zise așa v. 9. 10. 11. Ea trebuie să se întoarcă, pentru că fructul pântecelui ei e sămânța lui Abram, și în casa lui îl va naște ea pre fiul, carele, deși nu e urmașul cel promis, totuși pentru meritele lui Abram va fi binecuvântat ca părintele unui popor număros.

11. **הָרָרָה** e adiect. fem. verbal dela un masc neuzit **הָרָרָה** tu ai conceput. — **יִלְדָתָּ** stă în loc de **יִלְדָתְךָ** și e part. f. sg. forma Kal st. constr.; acesta la substantivele fem. terminate în **תָּ** e în regulă egal cu st. abs.; o excepțiune face participiul acesta.

12. **פֶּרָא אַדָּם** aice nomen rectum cuprinde o determinare mai deaproape a lui nomen regens cu privire la gen, ca și în exemplul **כְּכִיל אֲדָם** un nebun de oameni (între oameni). Prin numirea de asin sălbatec se caracterizează foarte bine iubirea de libertate a Beduinilor, urmașii Ismailtenilor, cari călare pe camile și cu lancea în mână cutrieră toate părțile pustiului Arabiei, neavând un domiciliu stătornic și urînd vieața liniștită; prin cuvintele **מַנְאָה לְכָל** va fi în contra tuturor, se descrie dușmănia neconținută în care Ismailtenii vor trăi atât între sine cât și cu vecinii lor; iară prin cuvintele: **בְּפָנֵי אֶחָיו** în fața fraților săi va locui se înșamnă că Ismailtenii vor locui spre ost de cătră Israiltenii, totodată se indică prin cuvintele aceste cumcă ei vor fi independenți, vor locui în »fața Israiltenilor« adecă »fără frică și în ciuda lor«.

13. Și ea chieamă numele lui Iahve care vorbi ei: Tu ești El-Roi (Dumnezeu vederii); că zise ea: Au n'am văzut dinapoi pre acela, care m'a văzut pre mine.
14. Și fântâna aceea se numi fântâna Lachai-Roi (adecă fântâna celui viu, carele mă vede); iacă fântâna ce este între Cadeș și Bered.
15. Și Agara născu lui Abram fiu; și Abram chieamă numele fiului său, pre carele îl născu Agara, Ismael;
16. Și Abram eră de optzeci și șase de ani, când Agara născu lui pre Ismael.

Cap. XVII.

Întărirea legământului prin numiri nouă și circumciziune.

Deja de mult eră încheiat legământul între Dumnezeu și Abram, și Abram așteptă în credință realizarea lui. Fiind acuma de 99 de ani, i-se arată lui Abram iarăși Dumnezeu și dădu instrucțiuni nouă care aveau de scop de a îndrumă realizarea legământului încheiat. Aceste instrucțiuni se cuprind în *a*) el să schimbe numele său Abram în Abraam; însămnarea simbolică a numelui nou se explică mai de

13. Plină de uimire prin prezicerea aceasta, Agara se convinse, cumcă Dumnezeu însuși e acela carele vorbi cu dânsa și plină de mulțămire numește pre Acela, ce i-s'a manifestat, El-Roi. — ראי nu-i forma în pauza dela ראי care ar trebui să sune ראי ci e partic. cu suffix = ראיני cel ce mă vede pre mine; ראה אחריו a vedè partea dinapoi (în opunere cu פנים a vedè fața), a vedè adecă strălucirea posterioară a maiestății lui Dumnezeu în mod antropomorfic, cuvintele aceste sunt transpuse dela oameni la Dumnezeu, pentrucă limba omenească nu poate să-și inchipuie ființa spiritului absolut. Precum ființa internă a omului se manifestă în fața lui, iară privirea dinapoia lui dă numai o icoană neperfectă a lui, așa și Agara a văzut partea dinapoi și nu fața lui Dumnezeu (cf. Ex 36, 23). Mai puțin exactă e traducerea: Au n'am văzut pre Dumnezeu și am rămas în viață, dupăce l-am văzut.

14. קרא se numi; subiectul personal nedeterminat se exprimă și prin pers. 3. Sing. masc. (cf. Gesen. 144, 3. a); in להי prepoz. ל circumscris genit. Despre Cadeș vezi 14, 7. Bered nu se poate determină astăzi cu siguranță. Arabii identifică fântâna Agarei cu isvorul Muweilich, care se află într'o depărtare de $2\frac{3}{4}$ de mile sudostic dela Eboda, lângă drumul de caravane ce duce dela Beerșeba spre Egipt.

15. Agara nu-și continuă mai departe călătoria sa, ci se întoarce îndărăpt în casa lui Abram. Aice Agara îi născu lui Abram, când eră el de 86 de ani, un fiu pre care ea îl numi Ismael, precum îi anunțase îngerul Domnului.

aproape prin repețirea promisiunilor de mai nainte (v. 1—8); *b*) circumciziunea se impune ca obligământ religios (9—14); *c*) numele muierei Sarai se schimbă în Sara și se prezice, cumcă ea va fi maica eredelui promisiunilor dumnezeiești (15—22). Abraam în fine împlinește legea circumciziunei. הלך לפני Hitpa. 17, 1 P; 28, 3; 35, 11; 48, 15 E. אל שרײ 17, 1; 28, 3; 35, 11; 48, 3 P; 43, 14 R; 49, 25 I. Pronumele separat se întrebuițează spre relevarea sufixului: 17, 4 P; 27, 34 E; 49, 8 I. היה cu ל înaintea predicatului în în-sămnaarea: a se face ceva 17, 4 P; 32, 11 I. נכר străinătatea, 17, 12. 27 P; 35, 2. 4 E. אבל 17, 19 P; 42, 21 E. מיעד timpul hotărît 17, 21 P; 18, 14 I.

1. Și când eră Abram de 99 de ani, i-se arată Iahve și-i zise: Eu sunt Dumnezeu cel atotputernic, umblă înaintea mea și vei fi integru.
2. Și voiu stabili legământul meu între mine și între tine și te voiu înmulți foarte, foarte.
3. Și Abram căzû pe fața sa, și Dumnezeu îi vorbi zicând:

1. După nașterea lui Ismael trecură 13 ani din care nu avem nici o știre despre viața patriarhului. Iară în anul 99 al vieții lui Abram, Dumnezeu i-se arată din nou spre a întări legătura încheiată. Dumnezeu se numește aici אל שרײ (35, 11; Ex. 6, 3); acelaș nume îl întrebuițează și alții despre Dumnezeu (28, 3; 43, 14, 48, 3; 49, 25) și e în ființă sinonim cu Elohîm, resp. Iahve; שרײ (V. omnipotens) e un nume pentru Dumnezeu, a căruia derivare dublă (dela שרײ a fi puternic; compositum din ש și רי) o indică și versiunile; căci LXX traduc prin παντοκράτωρ, iară Aq., Symm. Theod. prin ἰσχυρός (ר+ש אὐτοκράτης suficient, adecă neavând lipsă de nemică); unii Assiriologi deduc cuvântul dela assir. šadû, a fi înalt. În orice caz, numele El-Șadûi constituie un moment în manifestarea lui Iahve și-l desemnă pre Iahve, Dumnezeu legământului ca pre acela, carele poșede puterea de a realiză promisiunea, de l ordinea naturală după puterile sale nu e suficientă spre aceasta. Aceasta numire din însași gura lui Dumnezeu aveă să fie lui Abram garanță, cumcă Dumnezeu îi va realiză lui Abram promisiunea relativ la dobândirea de succesori, deși atât acesta cât și muierea lui erau foarte înaintați în vârstă. Inșă Dumnezeu cere dela Abram ca să viețuiască conform voiei lui Dumnezeu, și să se ferească de neascultare și de orice păcat. Ambele propozițiuni imperativice stau întrelaltă în raport de condițiun și efect (Ges. 110, 2, a): Dacă vei trăi conform preceptelor mele, atunci ești integru, perfect.

2. נתן ברית nu înșămnează a încheiă legământul (ברית ב) ci a stabili legământu', adecă a realiză.

3. Abram primi aceasta asigurare cu umilintă, căzând cu fața sa la pământ, iară Dumnezeu continuă vorbirea sa explicând ființa legământului ce aveă să se realizeze.

4. Încât pentru mine, legătura mea cu tine constă, că tu vei fi părinte al unei mulțimi de națiuni.
5. Și numele tău nu se va mai chema Abram, ci numele tău va fi Abraam, că te-am făcut părinte al unei mulțime de oameni.
6. Și te voiu înmulți foarte, foarte, și te voiu face să devii națiuni și regi vor ieși din tine.
7. Și eu împlinesc legătura mea între mine și între tine și între seminția după tine în generațiunile lor, ca legământ etern; ca să fiu Dumnezeu ție și seminției tale după tine.
8. Și voiu da ție și seminției tale după tine pământul, unde petreci: tot pământul Canaan, în stăpânire eternă; și voiu fi lor Dumnezeu.

4. **אני** stă absolut: ce se atinge de mine: antiteza începe cu cuvântul **ואתה** în v. 9. — Prin prepozițiunea **את** se exprimă direcțiunea către acela, în folosul căruia Dumnezeu ia asupra sa îndatorirea și realizarea ei. (cf. Köhler Lehrb. d. Bibl. Geschichte des A. T. I. III). — **אב** stat. constr. în loc de **אבי** cu privire la numele **אברהם** — Abram va fi părintele unei mulțime de națiuni, căci nu numai prin Ismael (25, 12), prin Esau (36) și Iacob, dară și prin Ketură, multe popoare își trag originea dela Abram.

5. **את שמך**. Dacă în limba ebr. o propozițiune activă se preface într'una pasivă, apoi obiectul propozițiunii active se preface în subiect, sau rămâne și în propoz. pasivă ca obiect, iară verbul se construiește impersonal, — **יהיה** aice 1 are însămnare adversativă: **כי**; **נתן** se construiește cu două accuzative (Ges. 117. 5. c). Ca sămna al acestei promisiuni de tot însămnate, numele patriarhului, carele până acum se numia Abram, adică »părintele înalt«, fu schimbat în **אברהם** (**אב** părinte **רהם** arab. ruham = **הרמן** mulțime; »părintele unei mulțimi«. Prin numirea aceasta, Dumnezeu îi dădu patriarhului într'atâta o garanță reală pentru realizarea legăturai, fiindcă numele împărtașit de Dumnezeu nu poate să fie numai un sunet fără cuprins, ci ca expresiunea ființei trebuie să dobândească realitate.

6. Versul acesta conține o explicare mai lămurită a propozițiunei ultime a versului precedent.

7. Dumnezeu încheiă cu Abram și cu urmașii lui o legătură eternă, în urma căreia El va fi Dumnezeul, ocrotitorul și binefăcătorul lor.

8. În urmă Dumnezeu re'noiește promisiunea, cumcă îi va da lui și urmașilor lui în posesiune eternă pământul Canaanului. -- Ființa legământului acestuia cuprinde deci trei momente: *a)* Dumnezeu îl face pre Abraam părinte al unei mulțimi de națiuni; *b)* Dumnezeu va stă în legătură eternă cu Abraam cât și cu urmașii lui, și *c)* Dumnezeu îi dă lui Abraam pământul Canaanului ca posesiune eternă

9. Și Dumnezeu zise lui Abraam: Dară tu să păzești legământul meu, tu și seminția ta după tine în generațiunile lor.
10. Și acesta este legământul meu, care voi aveți să-l păziți între mine și între tine și între seminția ta după tine; că toată partea bărbătească dintre voi să se circumcidă.
11. Voi să fiți circumciși în privința cărnii prepușului vostru, și acesta va fi sămnul legământului meu între mine și între voi.
12. Tot pruncul, partea bărbătească de opt zile dintre voi și în toate generațiunile voastre, se va circumcide: atât cel născut în casă, cât și acel cumpărat cu argint dela orice străin, care nu este din seminția ta.
13. Se va circumcide dar tot cel născut în casă, cât și cel cumpărat cu argintul tău; și așa legământul meu va fi în corpul vostru ca legământ etern.
14. Și bărbatul necircumcis, care în privința cărnii prepușului nu se va circumcide, stârpi-se-va sufletul acela din mijlocul poporului său; a stricat legământul meu.

9. Cu cuvântul ואתה începe antiteza. Din partea lui Abraam însă pretinde Dumnezeu ca el împreună cu urmașii săi să observe strict legătura aceasta.

10. Iară ca semn al acestei legături, Dumnezeu îi impune atât lui Abraam cât și urmașilor lui de partea bărbătească circumciziunea. -- המול inf. abs. nifal dela verbul מול. Aice infinit. abs. stă în locul imperat. resp. a iussivului și e cu mult mai puternic decât ambele aceste moduri.

11. ונמלתם în loc de ונמלתם (unemalotem) e forma nifal dela verbul מול = מולל în loc de ונמלתם (unemalotem) e forma nifal dela verbul מול = מולל și aceasta (circumciziunea) va fi sămnul legământului. a 3 pers. masc. a verb. היה se raportează faptul ce s'a amintit imediat înainte.

12. Acestei operațiuni trebuiau să se supună nu numai el, fiii și urmașii săi, dară și sclavii cari se țineau de casa lor, atât cei născuți în casă, cât și cei cumpărați; pruncii trebuiau să se circumcidă în viitor a opta zi după naștere — מקנת בכסף cumpărătura pentru argint, adică sclavii cumpărați pentru argint. -- אשר לא מזרעך הוא i-se adauge pronumele הוא mai ales în propozițiuni negative; בן נכר fiul străinătății = cel străin.

14. ו în נכרתה e vav al apodozei, pentrucă וערל însămnează atâta cât: și dacă cineva e necircumcis. — Formula נכרתה הנפש ההוא cu care se înăspresc multe legi cf. Ex. 12, 15, 19 Lev. 7, 20, 21, 25, nu însămnează isgonirea din mijlocul poporului sau exilarea, ci ucidera, atât stârpirea prin judecata imediată a lui Dumnezeu, sau moartea prematură prin mâna lui Dumnezeu, cât și pedeapsa morții executată din partea diregătoriei. — הפר hifil, 3. p. m. sg. (pauza)

15. Și Dumnezeu zise lui Abraam: Încât pentru Sarai femeia ta, nu vei mai chemă numele ei Sarai, ci Sara va fi numele ei.
16. Căci o voiu binecuvântă pre dânsa; și încă din ea îți voiu dà fiu: eu pre dânsa o voiu binecuvântă și va fi mama națiunilor și regi ai popoarelor vor ieși din ea.
17. Și Abraam căzù preste fața sa și râse, zicând în inima sa: Au doară omului celui de o sută de ani se va putea mai naște fiu? Sau și Sara fiind de nouăzeci de ani va mai naște?
18. Și Abraam zise lui Dumnezeu: Fie ca Ismael să trăiască înaintea ta.

în loc de **דָּבָר** dela **פָּרַר** a strică, a nimicî. — Circumciziunea aveà un scop îndoit: *a)* ea este sămnuul legăturai încheiate între Dumnezeu și între Abraam și urmașii lui; *b)* ea este și simbolul curăției inimei. Circumciziunea adecă se băzează pe idea religioasă că aplecarea spre cele necurate, ca urmare a păcatului strămoșesc e concentrată mai ales în stimulul sexual, pentrucă necurăția morală se manifestează mai ales în vieța sexuală. Din astă cauză prin circumciziune se simboliză mărginirea și înfrânarea sensualității și prin urmare sântirea omului în toate membrele. — Dat na circumciziunei e mai veche decât timpul mosaic; ea se află la Egipteni precum și la alte populațiuni încă din timpuri e cele mai vechi. Dară la aceste popoare datina aceasta n'are acea însămnătate ce o are la Ebrei. La acele popoare este ea sau un act simplu de curățire sau unul din acele obiceiuri b. o. tetovarea, seoterea dinților incizivi etc., prin cari popoarele scoposesc a se deosebi de altele.

15—16. După instituirea sămnuului legăturai între Dumnezeu și Abraam și urmașii lui i-se comunică lui Abraam descoperirea relativ la urmașul promis cumcă acesta se va naște din Sara. Și spre întărirea acestei hotăriri mărețe numele ei nu va fi mai mult Sarai (**שָׂרַי**) după explicarea lui Delitzsch un adiectiv dela **שָׂרָר** cu terminațiunea aj: cea nobilă; alții iarăși explică prin: ceea ce se luptă, se ceartă), ci Sara dela **שָׂרָה** princesă. — **בְּרַכְתִּי** perf. ca și 15, 18 la asigurări din partea lui Dumnezeu.

17. Promisiunea eră așa de însămnată, încât Abraam plin de bucurie și speranță cade la pământ spre a se închină. Speranța ca așteptarea unui bun viitor deșteaptă în Abraam sentimente plăcute de aceea râde el. — **בְּיַהֲלֵבֶן** cu Segol stă nu numai înaintea lui makef, ci și la alte accente conjunctive (aice Mehuppac); cf. Gesen. 96.

18. Aceasta bucurie însă involvează și îngrijirea, că prin promisiunea aceasta fiul său Ismael nu va avè parte de binecuvântările legăturii. De aceea se roagă el pentru Ismael ca să viețuiască »înaintea ta«, adecă fața lui Dumnezeu să fie cu grație îndreptată spre fiul său.

19. Și Dumnezeu zise: Cu adevărat Sara femeia ta îți va naște fiu și tu vei chema numele lui Isaac. Și eu voiu întări legământul meu cu dânsul, ca să fie legământ perpetuu pentru seminția lui după dânsul.
20. Încă și în privința lui Ismael te-am ascultat. Iacă eu binecuvintez pre dânsul și-l vom face productiv, și-l voiu înmulți foarte, foarte; doisprezece principii va naște și-l voiu face să devie o națiune mare.
21. Însă legământul meu îl voiu întări cu Isaac, pre care ți-l va naște Sara în anul următor tot pe timpul acesta.
22. Și Dumnezeu termină vorbirea cu dânsul și se înalță de asupra lui Abraam.
23. Și Abraam luă pre fiul său Ismael și pre toți cei născuți în

19. ילדה participiul mai ales la promisiuni exprimă futurul. Înainte de ce Dumnezeu răspunde la ruga lui Abraam în privința lui Ismael, repetă El promisiunea relativ la nașterea unui fiu din Sara.

20. Dumnezeu împlinește apoi ruga lui Abraam relativ la Ismael, promițându-i acestuia urmași foarte mulți. Numele celor 12 seminții ismaelitice vezi 25, 13—16.

21. Dacă prin cuvintele aceste Ismael se exclude dela legătura cu Dumnezeu și dacă cu toate aceste Abraam avea să se facă părinte al multor națiuni, cari se vor binecuvânta printr'insul, apoi sub aceste națiuni nu se pot cuprinde nici Ismaeliții, nici populațiunile cari își trag originea dela fiii Keturiei, ci aceste națiuni sunt numai acei urmași ai lui Abraam, cari își trag originea dela aceasta prin Isaac și prin fiul acestuia mai tânăr Iacob, nu însă și prin fratele acestuia Esau. Toți fiii lui Iacob însă întemeiază numai un unic popor, adică poporul Israel, așa că Abraam se făcū prin Israeliteni numai părintele trupesc al unui popor. E deci evident cumcă mulțimea popoarelor, care are să se nască din seminția lui Abraam, nu se poate identifica numai cu unicul popor Israeltean, urmașii trupești ai lui Abraam, ci sub mulțimea popoarelor ca descendenți dela Abraam trebuie să înțelegem și pre urmașii spirituali, adică pre toți aceia, cari *ἐκ πίστεως* s'au făcut moștenitorii lui (Rom. 4, 11. 16). — Dacă deci acestei mulțimi de națiuni ca sămânța lui Abraam i-se promite pământul Canaanului ca posesiune externă, apoi e evident cumcă cuprinsul acestei posesiuni nu se poate mărgini numai la hotarele naturale ale acestei țeri, ci precum sub urmașii lui Abraam trebuie de înțeles urmașii cei spirituali, așa și sub pământul Canaanului înțelegem Canaanul spiritual, ale căruia frontiere se extind așa departe cât se extinde mulțimea popoarelor, urmașii cei spirituali ai lui Abraam, așa că cu tot dreptul Abraam a primit promisiunea: de a fi clironomul universului Rom. 4, 13 *κληρονόμον αὐτὸν εἶναι κόσμου*.

22. Precum 11, 5 începerea acțiunii dumnezeiești apare ca o pogorire a lui Dumnezeu, așa și încetarea revelațiunii se însamnă în mod antropomorfic ca »o înălțare, suire« a lui Dumnezeu.

23. Cu supunere împlinește Abraam ceea ce Dumnezeu i-a ordinar în privința circumceziunii. — *במל* impf. Kal dela *מל*.

- casa sa, și pre toți cei cumpărați cu argintul său și pre toți de partea bărbătească din oamenii casei sale, și în ziua aceea li circumcise carnea prepușului lor cum îi zisese Dumnezeu.
24. Și Abraam eră de 99 de ani, când își circumcise carnea prepușului său.
25. Și Ismael fiul său eră de 13 ani, când se circumcise carnea prepușului lui.
26. Și tot în aceeași zi fură circumciși Abraam și Ismael fiul lui;
27. Și toți oamenii casei sale născuți în casa sa, sau cumpărați cu argint dela străin fură circumciși cu dânsul împreună.

Cap. XVIII.

Anunțarea pierderii Sodomei și Gomorei.

După încheierea legământului, expusă în cap. precedent, Abraam fū învrednicit de a-l primi în cortul său pre Dumnezeu carele îl vizită împreună cu doi îngeri, și-i comunică o revelațiune nouă: Aceasta are scopul duplu: *a)* pe de o parte de a întări credința Sarei în promisiunea cumcă ea la bătrânețele sale va aveà un fiu, *b)* pe de altă parte de a-i anunța lui Abraam pierderea orașelor Sodoma și Gomora. Iară scopul anunțării acesteia eră de bună samă de a-l îndemna pre Abraam ca să se ferească de orișice păcat, să se întărească în virtute și să cunoască că Dumnezeu îl pedepsește și pre Lot, carele din egoism și-a fost ales ca partea sa văile cele mănoase din valea Siddim, deși știà foarte bine cumcă locuitorii ținuturilor acestora erau cu totul dedați corupțiunei. Revelațiunea aceasta constituie un remediu pedagogic prin care Dumnezeu întărește credința cea supranaturală și-l convinge pre om că acesta trebuie să se încreadă în conducerea supranaturală a lui Dumnezeu.

Dispozițiunea capitolului acestuia e făcută după un plan unitar. Introducerea (v. 1) ni expune, că în cap. acesta e vorba de o arătare a lui Dumnezeu. În v. 2 se amintește — ce e drept — că

24. **בהמלו** inf. c. Nifal în însămnare reflexivă; în celelalte versuri însă forma verbului acestuia are însămnare pasivă.

25. Pentru că Ismael eră de de 13 ani, când fū circumcis, de aceea și Arabii încă și astăzi circumcid băieții lor cam târziu, de obicei între anul al 5 și 13, adese de abià în anul 13 al vieții.

26. **נמול** 3. pers. m. Nif. în loc de namôl (Ges. 72 Adnot. 9). Verbul e pus în sing., pentrucă el ca predicat premerge mai multor subiecte. (Ges. 146;2).

27. **מאת** atâră dela **מקנת־כסף**

trei oaspeți au venit la Abraam, însă unul din aceștia e mai în-sămnat; deaceea Abraam îl avorbește numai pre acesta (v. 3) și-l roagă să ospăteze în cortul său (v. 4—5). Străinii participă la ospățul pregătit (v. 6—9), și cel mai însămnat dintre dâșii, care (v. 13) se numește apriat „Dumnezeu“, anunță Sarei, că ea peste un an va naște un fiu (v. 10—15). Sculându-se bărbații dela masă, Abraam îi petrece (v. 16). Mergând pe cale, Dumnezeu anunță pedeapsa orașelor Sodoma și Gomora (v. 17—20). Înainte de executarea pedepsei va premerge o cercetare amăruntă spre a constată mărimea păcatului (v. 21). Abraam se întrepune cu rugămintea ca Dumnezeu să nu piardă pre dreptul împreună cu păcătosul. Aceasta mijlocire se primește condiționat (v. 23—32). În fine se despărțește Iahve, iară Abraam se întoarce la locul său (v. 33).

Pe lângă unitatea dispozițiunei se arată și o armonie așa de mare în expresiunile întrebuintate, încât apare cu totul superfluu de a lua în considerare motivele care se înduc încontra unității originale a capitoului.

1. Și Iahve se arată lui Abraam la terebinții lui Mamre, când ședeă el la ușa cortului său pe la înferbintarea zilei.
2. Și el își rădică ochii și se uită, și iacă trei bărbați stă înaintea lui, și el văzându-i alergă dela ușa cortului înaintea lor și se proșternu până la pământ.
3. Și zise: Doamne de am aflat har în ochii tăi rogu-te, nu trece de cortul servului tău.

1. Cuvintele **והוא יושב פתח האהל** formează o propozițiune nominală ce însamnă o stare, o nemișcare (Ges. 141). — **פתח** accus. loci (Ges. 118. 2). — **הם** inf. dela **חמם**. Arătarea aceasta se întâmplă nu mult timp după cele istorisite în cap. precedent.

2. **עליו** literal: de asupra lui, pentrucă Abraam ședeă A stă în oareșicare depărtare ar corăspunde obiceiului nostru de a bate la ușă. — **וירץ** 3. m. sg. impf. Kal și **ו** consec. dela **רץ** a alergă — **וישתחו** Hitp. 3. m. sg. impf. și **ו** consec. în loc de wajjischtachw dela **שחה** a se prosterne. Abraam primește pre străinii cu profundă venerațiune.

3. Cunoscând cumcă unul din aceștia trei bărbați e cu mult mai însămnat decât ceialalți doi, Abraam îl avorbește numai pre acesta, fără ca să cunoască caracterul cel supranatural al persoanelor acestora; aceasta o observă el de abiă în decursul vorbirei (v. 10). — **אדני** prin nota marginală **קדש** se însamnă ca nume al lui Dumnezeu. Din 18, 13 vedem noi că cel avorbit dintre cei 3 străini e însuși Iahve, din 19, 1 că ceialalți sunt îngeri. Vocalizarea **אדני** cu Kames e deci corectă, fiindcă cel avorbit e într'adevăr Adonai. Cu toate aceste trebuie să

4. Să se aducă puțină apă ca să vă spălați picioarele, și apoi odihniți sub acest arbore.
5. Și eu voi aduce o bucată de pâine, ca să vă întăriți inima voastră apoi veți merge mai departe; că de aceea v'ați abătut pe la servul vostru. Și ei au zis: fă așa cum ai zis.
6. Și Abraam se grăbi în cort la Sara și zise: adă curând trei măsuri de floarea făinei și o frământă și fă turte.
7. Și Abraam alergă la cireadă și luă un vițel tânăr și bun și-l dete unui băiet, ca iute să-l pregătească.
8. Și aduse unt și lapte și vițelul pre care-l pregătise și le puse înaintea lor; și el stă lângă dânșii sub arbore; și ei mâncău.

cetim אָרְדִּי, căci dacă Abraam ar fi cunoscut că străinul acesta e Iahve, atunci despre o cercetare n'ar putea să fie vorba, tot așa și imbierea cu mâncare și băutură n'ar avea nici un sens. Așa și în cap. 19 îngerii se dau de cunoscut după ce au finit cercetarea. — עבֹדֵד în convorbire cel mai de jos vorbește despre sine în persoana treia; acest mod de vorbire îl aflăm deja în epistolele din Tell el-Amarna.

4. Cuprinsul versului acestuia corăspunde datinei orientale. Spălarea picioarelor se privia cu tot dreptul de o binefacere foarte plăcută. Purtându-se adecă în vechime numai sandale fără călțuni, piciorul nu era ferit de pulbere, de aceea prima datorință a ospitalității era de a purta grijă pentru spălarea picioarelor celor străini. Pentru întrelăsarea acestei datorinți, Isus îl mustră aspru pre fari-seul Simon, Luc. 7, 44. — יקה 3. m. sg. impf. Hofal dela לָקַח; după Ges. 52 e. și 53 u, forma aceasta ar fi o formă pasivă a formei prime Kal. השענו literal: sprijiniți-vă.

5. וְאִקְחָה 1. sg. impf. Kal cu ה voluntativ; suprimarea lui Dagheš forte se întâmplă adese la unele consonante cu Șva mobile, fiindcă lipsind o vocală firmă, și duplicarea e mai puțin pronunțată — פַּת o bucată, puțin, expresiunea modestă pentru prânzul cel opulent, ce voiește el să-l deie. — סֵעֵד לֶב a întări inima, adecă a se întări cu mâncare și băutură. — כִּי עַל כֵּן că de aceea, adecă: v'ați abătut spre a-mi da ocaziune de a vă primi cu ospitalitate.

6. זָרַח a grăbi; a accelera, a aduce de grabă; קִבְּחָה făină; aceasta poate să fie de orice calitate, dară se determinează mai de aproape prin un alt substantiv ca apozitiune: סֵלֶת făina cea mai fină. — סֵאָה = $\frac{1}{3}$ Efa, așadară 3 Sea = Efa cam 20, 1 liter. עֲגוּת turte care se coceau pe năsip sau cenușă în-ferbântată sau între două lespezi ferbinți.

7. בִּקְרָה obiectul propozițiunei verbale stă în frunte; בִּקְרָה vițel.

8. Mâncarea bucatelor din partea ființelor cerești nu era numai o mâncare aparentă, ci o mâncare reală, fiindcă ființele aceste apărură în corpuri omenești, așa precum și Isus după învierea sa a mâncat (Luc. 24, 41...). În timpul mesei, Abraam stă lângă masă, servind în persoană pre oaspeții săi.

9. Și ei ziseră cătră dânsul: Unde este Sara femeia ta? Și el răspunse: Iacă-o în cort.
10. Și el zise: Eu preste un an iarăși mă voi întoarce la tine tot pe acest timp, și iacă, Sara femeia ta va avea un fiu. Și Sara auziă aceasta din ușa cortului, care eră în dosul lui.
11. Și Abraam și Sara erau bătrâni și înăntați în zile; ba Sarei și încetase de a se mai face cele femeiești.
12. Și Sara răsé în sine și zise: Dupăce dejă am îmbătrânit, se poate ca eu să mai am voluptate, când și domnul meu este bătrân?
13. Și Iahve zise lui Abraam: Pentru ce râde Sara, zicând: Oare cu adevărat să mai nasc, fiind eu bătrână?
14. Au este la Iahve ceva prea greu? Eu la anul tot pe timpul acesta iarăși mă voi întoarce la tine; și Sara va avea un fiu.

9. Sara se află în cort și putea să audă toate ce se vorbiă afară între Abraam și oaspeții săi. — Punctele străordinaire asupra lit rilor din cuvântul אָלוּ samănă să exprime cumcă literele respective trebuie de eliminat și că cuvântul acesta ar trebui să sune: לוּ.

10. Inf. abs. שׁוּב înaintea verbului finit servește spre întărirea concepțului verbal. — כִּי particula temporală; כַּעַת הָיָה pe timpul, când el iarăși va reinviă, adecă preste un an (Ges. 118, 6 b. — וְהָיָה și ușa eră în dosul lui, adecă al aceluia ce vorbiă, așa că acesta nu putea să vadă pre Sara.

11. אַרְךָ כְּנִשִּׁים = דְּרַךְ נָשִׁים menstruațiunea încetase și cu aceasta și facultatea de a naște copii.

12. Cu אַחֲרַי începe o propozițiune interogativă, fără ca să fie introdusă cu o particulă interogativă, ceea ce se află adese în limba ebraică (Ges. 150, 1). נֶאֱדַנִּי propozițiunile nominale împreunate prin וְ cu o propozițiune verbală anterioară exprimă o stare simultană cu acțiunea principală (Ges. 141, 2. Adn. 2). — Perf. הִיָּתָה stă în propozițiuni deliberative. Părând-i-se Sarei cu privire la bătrânețele proprii cât și ale lui Abraam realizarea promisiunei acesteia imposibilă, începî ea a râde, crezând că nu o observă nimene.

13. לְמַה זֶה de ce a decă, căci atât זֶה cât și הָיָה stau adese în mod enclitic spre întărirea particulelor interogative. Oaspele avorbit de Abraam în v. 3 se numește acuma Iahve pentru că prin cunoștința gândurilor Sarei, El se manifestă ca Dumnezeu.

14. מִיָּהוָה. După adjective sau verbe intransitive ce însămnează o calitate, particula מֵן exprimă cumcă calitatea respectivă e prea puțină sau prea multă pentru ajungerea unui scop determinat. — Spre a incredință pre Sara cumcă cel ce a făcut promisiunea e însuși Dumnezeu cel atotștiutor și atotputernic, el o înfruntă pre dânsa pentru râsul ei. Ce e drept și Abraam răsé, când Dumnezeu îi promise un fiu (Gen. 17, 17), fără ca să fi fost muștrat din partea lui Dumnezeu. Însă râsul lui Abraam a fost mai mult expresiunea bucuriei și uimirii, pe când

15. Atunci Sara tăgădui, zicând: N'am răs, că se temeă. Și El zise: Nu, tu în adevăr ai răs.
16. Și sculându-se de acolo, acei bărbați se uitară spre șesul Sodomei și Abraam mergea cu ei să-i petreacă.
17. Și Iahve zise: Au ascunde-voiu eu de Abraam ceea ce am să fac?
18. Fiind că Abraam are să fie de sigur popor mare și tare și într'însul se vor binecuvântă toate națiunile pământului.
19. Că eu l'am cunoscut pre el, că el să ordoneze fiilor săi și casei sale după dânsul ca să păzească calea lui Iahve, făcând dreptate și judecată; pentru că Iahve să dea lui Abraam ceea ce i-a promis.
20. Și zise: strigătul asupra Sodomei și a Gomorei este în adevăr mare și păcatul lor e în adevăr foarte greu.

râsul Sarei e mai mult izbucnirea îndoielei și a necredinței. Apoi cu emfază adauge Dumnezeu cumcă Sara la anul viitor va naște un fiu.

15. **כי** înainte de **צחקת** e adversativ: într'adevăr. — Cuvintele lui Iahve din v 14 fac impresie asupra Sarei, ea se teme și tăgăduiește că ar fi răs mai nainte; pentru denegarea aceasta Dumnezeu o muștră din nou.

16. **על-פני** scriere defectivă. — **על-פני** ca și 19, 28 suprafața, șesul **שלח** a trimite, în Piel: a petrece. După tradițiune, Abraam petreacă pre oaspeții săi până la locul numit mai târziu Cafar barucha, din care loc prin o văgăună se poate vedea Marea Moartă (cf. v. Raumer, Palästina p. 183).

17. **המנסה** Participiul exprimă în regulă timpul viitor. Particula interogativă înainte a unui consonant cu Șva are aice patach cu dagheș următor; în regulă însă are patach fără dagheș următor (Ges. 100. 4. Adn.) — Pentru credința sa Abraam se recompensează prin aceea, că Dumnezeu îi comunică planul său în privința soartei orașelor căzute în păcat

18. Dară și din cauza viitorului strălucit, Abraam merită să fie înștiințat despre planurile dumnezeiești.

19. Așisderea scopul acestei prevestiri a fost, că Abraam ca părintele poporului ales de Dumnezeu să învețe pre urmașii săi a purta o vieță plăcută lui Dumnezeu, ferindu-se de toată fărădelegea. Niniuirea Sodomei și a orașelor învecinate aveă să fie un monument permanent al dreptății dumnezeiești, care aveă să li aduncă aminte Israelitenilor precum și tuturor oamenilor pierderea celor fărădelege. — **ושמרו** Perf. cu vav consec. după un impf. are sens final. — **הביא** inf. c. Hif. dela **בוא**.

20. **זעקת סדם** nomen rectum stă în genit obiectiv: strigătul asupra Sodomei, adecă strigătul după răsbunare și pedeapsă, ce se înalță la cer. **כי** particula de asigurare: în adevăr.

21. Eu mă voiu pogori, și voiu vedè, dacă ei au făcut toate pe deplin după strigarea ce a venit la mine, sau dacă nu, eu voiu să știu.
22. Și acei bărbați se întoarseră de acolo, și merseră spre Sodoma; și Abraam mai stete încă înaintea lui Iahve.
23. Și Abraam se apropie și zise: Oare vei pierde tu pre cel drept împreună cu cel rău?
24. Poate să fie în cetate cincizeci de drepti, au și pre aceștia vei pierde? Au nu vei iertă locul pentru cei cincizeci de drepti ce se află într'însa?
25. Departe să fie de tine, să faci tu una ca aceasta, de a ucide pre cel drept împreună cu cel rău, încât cel drept să fie ca cel rău; da, departe să fie una ca aceasta de tine! Au judecătorul a tot pământul nu va face dreptate?
26. Atunci zise Iahve: De voiu află în cetatea Sodoma cincizeci de drepti, voi iertă tot locul pentru aceștia.

21. **יָרַד** expresiunea antropomorfică ca și 11, 5. 7 cu acca deosebire că aici nu e vorba despre o coborîre din cer, ci de pe colina, de pe care ființele cerești împreună cu Abraam priviau asupra Pentapolei celei păcătoase. — **אָרְאָה** la verbele **לָה** stă indic. impf. in loc de voluntativul. — În loc de **כִּלְכַּל** ce în-sămnează: nimicire și care cuvânt nu se potrivește aice, Olshausen emendează **בָּלַם**. — Voind să pedepsească pre cei culpabili, Dumnezeu nu o face aceasta fără cercetare; de aceea merge să vadă dacă în adevăr locuitorii aceștia sunt așa de corupți, cum e strigătul de răsbunare asupra lor.

22. **אֲנָשִׁים** bărbații după context au fost cei doi ingeri ce venise cu Iahve; Abraam însă stete înaintea lui Iahve, adică îl rețină spre a se rugă pentru locuitorii din Sodoma; se vede că Iahve a realizat intențiunea sa exprimată în v. 17. — **עָרְדָּנוּ** compus din adv. **עַד** și suf. pers. 3. m. sg.

23. La întrebarea aceasta Abraam așteaptă un răspuns negativ. La întrebări disiunctive **הֲאֵיךְ** accentuează de obicei membrul prim al propozițiunei. — La aceasta rugămintea de mijlocire nu-l îndeamnă pre Abraam numai interesul special pentru nepotul său Lot, ci apelând la dreptatea lui Dumnezeu, el se roagă ca judecătorul universului întreg să nu piardă pre dreptul împreună cu cei păcătoși.

24. Prin **אָוִי** se introduce o rugămintea. — La **נִשָּׂא** a luà, trebuie de adaos **עוֹן** sau **פֶּשַׁע** sau **חַטָּאת**, așadară: a luà păcatul, a iertă.

25. **חִלְלָהּ** ad profanum, absit expresiunea aversiunei; **וְהִיא** perfect. cu vav consec. spre în-sămnearea consecvenței. — **כִּי . . . כִּי** precum . . . așa.

26. **וּנְשֹׂאֵי** acest vav consecutiv servește spre introducerea apodozei (Ges. 112. 5. a. α.).

27. Și Abram răspunzând, zise: Iacă eu cutezai acum a vorbi Domnului, deși sunt pulbere și cenușă.
28. Poate cei cincizeci de drepti au lipsă de cinci: au pentru cei cinci vei strică toată cetatea? Și Domnul zise: Nu o voi strică, de voi afla într'însa patruzeci și cinci.
29. Și Abraam adaoase a vorbi, zicând: Poate nu se vor afla într'însa decât patruzeci! Și el zise: Nu o voi strică pentru acei patruzeci.
30. Și Abraam zise: Rogu-te, Doamne să nu te mânii, de voi mai vorbi: Poate să se afle acolo treizeci! Și Domnul răspunse: Eu nu o voi strică, de voi afla într'însa treizeci.
31. Și Abraam zise: Iacă acum eu am cutezat să vorbesc Domnului: Poate se vor afla acolo numai douăzeci. Și Domnul zise: pentru cei douăzeci nu o voi strică.
32. Și Abraam șise: Rogu-te, Doamne! nu te mâniă, dacă voi mai vorbi încă numai astădată. Poate să se afle acolo zece? Și Domnul zise: Nu o voi strică pentru cei zece.
33. Și Iahve se duse, dupăce termină a vorbi cu Abraam. Și Abraam se întoarse la locul său.

Cap. XIX.

Fărădelegea Sodomei și peirea ei. Mântuirea lui Lot, precum și comunicările ultime despre viața lui.

Pierderea cetăților din valea Siddim, care Dumnezeu o anunțase deja în cap. 18, 16—33, se execută (v. 1—29). Apoi se comunică unele evenimente din viața lui Lot, care sunt de mare importanță pentru istoria Iudeilor (v. 30—38).

27. הוֹאֲלָתִי impf. Hif. dela יָאֵל a începe, întreprinde, a cuteză; וְאֲנִכִּי pro-
pozițiune circumstanțială: deși sunt. . .

28. וְיִחְסְרוּן 3 p. m. impf. Kal cu ך arhaic (Ges. 47. 3. Adn. 4) dela
verb. חָסַר a avea lipsă, se construiește cu accuzativul הַמֶּשֶׁה. În כְּחִמְשָׁה pre-
pozițiunea בּ stă în loc de כְּעֶבֶר din v. 29 (cf. Ges. 119. 3. b. Adn. 6).

29. לֹא אַעֲשֶׂה nu vom face, adecă מִשְׁפַּט judecată.

30. יַחַר 3. m. sg. iuss. Kal dela הָרָה (Ges. 75 Adn. I 3. d) a se înfer-
bântă, a fi supărat, întristat, se construiește cu הָ. — Cohortativul וְאֲדַבְּרָה ur-
mează unui iussiv, spre a exprimă intențiunea (Ges. 108. 2 a).

32. הַפַּעַם e articulat, având putere demonstrativă: numai astă dată.

33. וַיֵּלֶךְ atâta cât וַיַּעַל. — כַּאֲשֶׁר postquam; כֹּלָה לְדַבֵּר inf. cu הָ servește
spre a introduce obiectul unui verb regens.

מִשְׁתָּה Hitpa. în legătură cu אֲפִים אֶרְצָה 19, 1 I; 42, 6 E; מִשְׁתָּה ospăţ, 19, 3; 26, 30 I; 21, 8 E. עָשָׂה מִשְׁתָּה לֵּ 19, 3; 26, 30 I; 40, 20 E; cf. 21, 8; 29, 22 E. הַלֵּילָה, noaptea aceasta, 19, 5 I; 19, 34 R; cf. 14, 15. אֵל în loc de אֱלֹהִים b. o. 19, 8, se află numai în Pentateuhul iudaic, nu însă şi în cel samaritan; din asta cauză, aceasta formă rară nu se poate privi ca un argument pentru modul de vorbire a lui I. שָׁלַח יָד 19, 10 I; 22, 10 E. פָּה, aice, 19, 12; 40, 45 I; 22, 5 E. Futurul se exprimă prin particip 19, 13 I; 20, 3 E. מִחוּץ, afară, 19, 16 I; cf. 6, 14 P; Expresiunea בִּבְקָר וַיִּשְׁכַּב... obvine 19, 27; 20, 8; 21, 14; 22, 3; 28, 18; 32, 1 aşadară în cartea VI şi VIII şi după Dillmann (Genesis, 334; cf. 284) ar fi caracteristică pentru modul de scriere a lui E. În cazul acesta ar trebui să se explice de ce 19, 27 e totuşi compus de I. Terminaţiunea ; în pers. 3. plur. fem. 19, 33. 35 R; 37, 7 E.

1. Şi cei doi îngeri veniră la Sodoma spre sară, pecând Lot şedeă la poarta Sodomei. Şi văzându-i Lot, se sculă spre întimpinarea lor, şi se prosternu cu faţa la pământ.
2. Şi zise: Domnii mei! rogu-vă, intraţi în casa servului vostru; rămâneţi preste noapte şi vă spălaţi picioarele voastre, şi sculându-vă dimineaţa, vă veţi duce în calea voastră. Şi ei ziseră: Nu; ci în uliţă vom mânè.
3. El însă stăruî mult, ca să între la dânsul. Şi dupăce intrară ei în casa lui, el li făcù cină; şi cocându-li azimă, ei mâncară.

1. Cei doi îngeri, adecă aceia, cari împreună cu Iahve au cercetat pe Abraam; cu יְלוּט începe o propoziţiune nominală ce exprimă o stare, cf. 18, 1. Poarta, în regulă o intrare boltită cu bănci pe ambele părţi, eră în oraşele orientului locul de adunare, unde locuitorii oraşului conveniau spre a privi parte la cei ce intrau şi ieşiau, parte la negoţul şi judecăţile ce se făceau la locul acela; cf. 34, 30. Deut. 21, 19. 22, 15. Lot îi sălută pre străinii în acelaş mod cum o făcù aceasta şi Abraam 18, 2.

2. סוּר אֵל- a se abate (din drum) spre casă; לֵא cu dagheş ortofonic. Cei doi călători — căci ca pre atari îi sălută Lot şi de abia mai târziu îi recunoaşte ca îngeri, dupăce aceştia îi loviră pre Sodomiteni cu orbire — dintru'nceput nu voră să primească invitarea lui Lot de a mânè în casa lui, ci scoposiră de a mânè în uliţă, lângă piaţa cea mare în apropierea porţii, căci de aice puteau ei mai lesne să cunoască starea oraşului.

3. Stăruind Lot cu insistenţă ca să mâie străinii la dânsul, ei împliniră dorinţa lui, căci ei aveau ordinul de a cercă şi starea sufletească a lui Lot. El

4. Dar mai nainte de a se culcă ei, bărbații cetății, oamenii din Sodoma, încunjurară casa, dela tânăr până la bătrân: tot poporul din capătul cel mai din afară.
5. Și chiemând ei pre Lot, îi ziseră: Unde sunt acei bărbați, cari au venit astă noapte la tine? Scoate-i la noi afară, ca să-i cunoaștem pre dânșii.
6. Și Lot ieși afară la ei dinaintea uși; ușa însă o încuiase după dânsul.
7. Și zise: rogu-vă fraților, să nu faceți rău acestora.
8. Iacă eu am două fete, cari n'au cunoscut încă bărbat, pre acelea vă voi scoate afară, și cu dânsele faceți cum vă place; numai acestor bărbați să nu faceți nimic: că de aceea au intrat ei sub umbra acoperemântului meu.
9. Și ei ziseră: Fugi d'aici! Și apoi ziseră: Unul singur a venit ca să petreacă între noi, și acum se face judecător! Acum ție mai mult rău vom face, decât acelora. Și se repeziră cu putere asupra bărbatului, asupra lui Lot, și se apropiară să spargă ușa.

ii primește cu azimă, pentru că pânea aceasta se putea prepara foarte iute. Încă în ziua de astăzi în orient se preparează foarte adese pâne nedospită.

4. Imperf. cu **טָרַם** are însemnare de plusquampt.; **מִקְצָה** chiar din capătul cetății, așadară și cei din apropiere, tot poporul fără excepțiune.

5. Ospătând Lot pre străinii, iacă locuitorii din orașul acesta încunjurară casa lui, și vătămând datina sântă a ospitalității, cu obraznicie nerașinată cerură predarea străinilor ca să-și poată împlini patima urâtă a pederastiei, un vițiu foarte lățit între popoarele Canaanului (Lev. 18, 22; 20, 23) și după cuvintele s. Ap. Paul un blăstăm al păgânismului.

6. **אֱלֹהִים** defectiv în loc de **אֱלֹהִים**;... **וְהִרְלֵת** propozițiune ce însumă o stare.

7. **תִּרְעֵי** impf. Hifil dela **רָעַע**; Lot îi avorbește cu mare prietinie, doară i-ar împlânzi.

8. **וַעֲשׂוּ לָהֶם כְּטוֹב כְּעֵינֵיכֶם** 1. sg. impf. Hif. eu **ה** volunt.; literal: și faceți lor conform binelui în ochii voștri; **הָאֵל = הָאֱלֹהִים**. — În străntoarea sa, Lot e gata de a sacrifica ficele sale și astfel de a comite un păcat greu, pentru că imbiarea sa e o vătămare gravă a datorinței părintești. — **קִוְרָה** bârnă, acoperemânt: că de aceea au intrat sub umbra acoperemântului meu, adecă spre a fi scutiți de atacuri dușmănoase.

9. **נָשׂוּ** imp. Kal în loc de **נָשׂוּ** dela **נָשָׂה**; aice imperat. are vocala segol, fiindcă stă înainte de machef. **וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט** infinitivul absolut după imperf. consec. însemnează durata acțiunei: el voiește ne'nterupt tot să judece; **נָרַע** impf. Hif.

10. Și bărbații aceia întinzându-și mâinile, traseră pre Lot în casă la dânsii, și încuiară ușa.
11. Și pre bărbații, cari erau la ușa casei, îi loviră cu orbire, dela mic până la mare, de se osteniră mult, căutând să afle ușa.
12. Și acei bărbați ziseră lui Lot: Pre cine mai ai tu aice, ginere, sau fii, sau fete, sau pre alt cineva din ai tăi în cetate? Scoate-i dintr'acest loc;
13. Că noi voim să stricăm locul acesta; că mare este strigarea în contra lor înaintea lui Iahve și el ne-a trimis, ca să o stricăm.
14. Tot atunci ieși și vorbi cu ginerii săi cari erau să ieie pre fetele lui, și li zise: Sculați-vă și ieșiți din locul acesta, că Iahve voiește să strice cetatea. Și ginerilor li-se părû, că el glumește.
15. Și îndată ce se revărsă de ziuă, îngerii siliră pre Lot zicând: Scoală-te, ia-ți femeia ta și cele două fete ale tale, cari se află aici ca să nu peri și tu în pedepsirea cetății.

dela **ררע**; silaba a doua are patach din cauza guturalei. Nici sacrificiul cel de tot mare al lui Lot nu e în stare să domolească poftele urâte ale oamenilor acestor stricați; din contra îmbiarea lui Lot atâță și mai mult brutalitatea mulțimei. Cu strigăte se repezîră bărbații aceștia asupra lui Lot și voiră cu putere să spargă ușa.

10. Bărbații aceia, adecă îngerii ce se aflau în casă.

11. **הכו** Hif. dela **נכה** a lovi; **בסנורים** cu artic. cf. Ges. 126. 3. c. — Bărbații, cei ce se aflau afară, se pedepsesc cu orbire — pedeapsa prealabilă pentru totala orbire a lor morală.

12. **התן** fără artic. în sing., pentrucă se presupune numai ca ceva posibil (cazul) că Lot ar avè și gineri; fii n'au avut Lot, deoarece despre aceștia nu se amintește mai târziu nimică.

13. **כי-משחתים אנחנו** deleturi sumus, participiul exprimă futurul. — Oaspeții lui Lot îi declară acuma cumcă ei sunt îngeri trimiși dela Dumnezeu spre a execută pedeapsa înfricoșată asupra locuitorilor deprăvați din orașul acesta. Suffixul în **לשחתה** se rapoartă la **העיר** din v. 12.

14. **לקחי בנתיו** cari erau să ieie pre fetele lui cf. Ges. 116. 2. a. -- În privința lui dagheș forte în **צאו** cu toate că premerge un ū, vezi Ges. 20. 2. a. 2.

15. **כמו** = **כאשר** îndată ce, pecând cum temp. **ויאצו** impf. Hif. cu vav cons. dela **אוצו** a sili; **הנמצאות**: cari se află, adecă la tine, se vede că ficele lui Lot încă nu erau măritate.

16. Și cum el întârziă, acei bărbați îl apucară de mână, pre el și pre femeia lui și pre cele două fete ale lui; că Iahve voi să-l cruțe, și scoțându-l, îl puseră afară din cetate.
17. Și când i-au scos pre ei afară, zise unul dintre ei: Mântuiește-ți vieța, înapoi să nu te uiți, nici să stai undeva în tot împrejurul acesta; ci la munte să scapi ca să nu peri și tu.
18. Și Lot zise lor: Oh nu! Doamne.
19. Iacă servul tău a aflat har în ochii tăi și ai mărit îndurarea ta, ce ai arătat-o cătră mine, că mi-ai păstrat vieța mea. Dară eu nu pot scăpa la munte, ca nu cumva să mă ajungă răul, și să mor.
20. Ia vezi rogu-te aceasta cetate este aproape, spre a fugi acolo și ea este mică; rogu-te, lasă-mă să scap acolo. Au nu este ea mică? Și sufletul meu va trăi.
21. Și Domnul îi răspunse: Iacă și în privința aceasta te considerez ca să nu stric cetatea, despre care mi-ai vorbit.

16. וַיִּתְמַהֵּמָה impf. Hitp. cu vav cons. dela מַהֵּמָה a trăgână, formă pauzală din cauza lui șalșelet; חַמְלָה inf. c. Kal cu terminațiunea feminină (în virtutea cruțării ce se află asupra lui); וַיִּצְאֵהוּ impf. Hif. cu vav cons. dela יִצֵּא terminațiunea ũ înainte de sufixe se scrie foarte adese cu u defectiv. וַיִּנְהַרְוּ impf. Hif. cu vav cons. dela נִוּחַ a păuză; Hifil are aice formațiune aramaică, deoarece în locul vocalei lungi sub preformative stă una scurtă cu dagheș următor (Ges. 72. IV. 9). — Lot mai trăgână, se vede că inima lui nu se putea despărți de bunurile pământești.

17. Acum Dumnezeu însuși vorbește prin unul din ingeri, precum se vede aceasta din avorbirea lui Lot din v. 18. — כֹּהֲנֵי־אֱלֹהִים inf. cu כ cf. Ges. 111 Adn. 2; אֱלֹהֵי־בֵּית in loc de אֱלֹהֵי־בֵּית cf. Ges. 107. 4 a 2. Adn. 18. 19. — În loc de a se supune cu bucurie ordinului dumnezeesc, Lot cutează a se provoca la grația cea de tot mare a lui Dumnezeu și se roagă de iertare că nu poate să plece spre munte. — יִכַּל impf. Kal dela יָכַל a pute (Ges. 69. Adn. 3). פְּנֵי־תֵדֹב inainte de פְּנֵי trebuie de adaos un verbum timendi (Ges. 152 p. 476); תִּדְבַּקְנִי cu vocala conjunctivă a in loc de e, cf. Ges. 60 Adn. 2. וּמְתִי Vav cons. cu Kames pentru că stă imediat înainte de o silabă accentuată.

20. Cu insistență se roagă Lot ca Domnul să-i conceadă a se retrage în orașelul apropiat Bela; aice ar afla el un asil sigur, căci orașul acesta e de tot mic încât n'ar putea să fie multă răutate într'insul. Acest oraș se numiă mai târziu Soar cu privire la observarea lui Lot că ar fi cu totul neînșămnat (מִצְעָר); LXX il numesc Συγγώρ iar cruciații: Segor. Despre situația orașului acestuia vezi Gen. 14, 2.

21. חֲפֵזִי int. c. Kal cu suf. 1. sg. dela חָפַז a răsturnă, a nimici (cf. Ges. 61. 1).

22. Grăbește-te de scapă acolo, căci eu nu pot face nemică, până ce nu vei ajunge tu acolo. Deaceea s'a chiebat numele acelei cetăți Soar.
23. Soarele răsări de asupra pământului, când Lot intră în Soar.
24. Și Iahve făcu să ploaie asupra Sodomei și a Gomorei pucioasă și foc dela Iahve din cer.

22. עֲדִי-כֹאֵךְ שֹׁמֵרָה până la venirea ta (inf. c. Kal. cu suf. 2. m. sg. dela כּוֹרָא) acolo, adecă până ce vei ajunge tu acolo. קָרָא cf. Ges. 11, 9.

23. Fiindcă Lot părăsi Sodoma, când se revărsă de ziua și ajunse pe la răsăritul soarelui orașul Soar, e posibil a determina situația orașului acestuia. Când se află Lot afară de tot pericolul, atunce de abia urmă și catastrofa.

24. Catastrofa aceasta s'a întâmplat nu numai în Sodoma și Gomora, ci și în orașele apropiate Adma și Seboim, cf. Dt. 29, 22 și Hos. 11. 8. — מֵאֵת " »dela Iahve« probabil e o expresiune sinonimă cu expresiunea »din cer«; ar corespunde deci cuvintelor grecești ἐκ Διός. Unii părinți privesc expresiunea aceasta ca un argument, cumcă deja T. V. ar deosebi mai multe persoane într'un Dumnezeu așa b. o. Iren. (c. haeres. III. 6 M. 7. 860), Cypr. (ad Quirin. III. 33 M. 4. 754). Hilar. (De Trin. IV. 29 M. 10. 118), Hier. (in Os.; M 25. 826 și alții. Tot așa și conciliul din Sirmiu: Pluit enim Filius Dominus a Domino Patre. Sub ploaia aceasta nu se poate înțelege numai o fortună simplă cu tunete și fulgere cari aprinseră pământul cel plin cu naftă și pucioasă, ci cuvintele aceste trebuie a le lua în sens propriu, adecă pucioasă cu foc sau pucioasă arzătoare au căzut din cer. Prin aceasta ploaie de pucioasă arzătoare fură aprinse nu numai orașele împreună cu locuitorii, ci și pământul cel plin de asphalt, și, arzând materialele aceste, valea au trebuit să se cufunde, iară abisul rămas se împlu prin apele Iordanului și ale altor riuri mai mici, și astfel se născu Marea Moartă; sau că lacul dejă existent înainte de catastrofa aceasta se lăți și spre sud, așa că terenul orașelor acestor se acoperi cu apă. Expedițiunile și cercetările cele mai noue făcute pe teritoriul acesta au documentat evident cumcă Marea Moartă nu s'a format abia după catastrofa aceasta, ci lacul dejă existent în urmarea confundării văii s'a lățit și preste orașele amintite. După constatarea căpitanului american Lynch, solul lacului constă din două părți diferite, cari se despărțesc între olaltă prin peninsula ostică Lișan. Partea nordică are o adâncime foarte înșămnată de 300—350 de metri, pecând cea sudică nicăiri nu e mai adâncă decât de 10 metri, și numai partea aceasta conține isvoare de asphalt; numai aice puteă să se afle valea Siddim care e plină de gropi de asphalt. Condițiunile naturale pentru pierderea orașelor sunt date în calitate geologică a văii Siddim; ivirea catastrofei ca a unei manifestări a ordinii universale fizice, care e supusă provedinței dumnezeiești aveă după planul lui Dumnezeu un scop moral de tot înșămnat. Și 'ntr'adevăr! Acest eveniment înfricoșat a fost pentru Israilteni un exemplu de amenințare grozavă. Ba încă și în ziua de astăzi e Marea Moartă, în care nu poate viețui nici un

25. Și el strică cetățile aceste și toate câmpiile de prin prejur și pre toți locuitorii acelor cetăți și vegetațiunea pământului.
26. Și femeia lui Lot se uită îndărăpt, și se prefăcù în stâlp de sare.
27. Și Abraam sculându-se foarte de deminează, (veni) la locul unde stătuse înaintea lui Iahve.
28. Și uitându-se spre Sodoma și Gomora și spre tot pământul câmpiei, văzù, și iacă fum se rădică din acel pământ ca și fumegarea dintr'un cuptor.
29. Așa Domnul stricând cetățile câmpiei își aduse aminte Dumnezeu de Abraam, și scoase pre Lot din mijlocul stricăciunii, când strică cetățile în cari locuia Lot.
30. Și Lot ieși din Soar, și locui pe munte, și cu el cele două fete ale lui că se temeă să locuiască în Soar: și locuia într'o peșteră, el și cu ele cele două fete ale lui.

animal sau o plantă, o mărturie vie a acestei catastrofe, care în T. V. și N. se propune ca o jude ată dumnezească pentru cei fărădelege.

25. Versul acesta raportează în scurt rezultatul catastrofei.

26. **וּתְבַט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו** și femeia lui se uită din urma lui (Lot), căruia urmă, se pare că din dorința, de a vedè încă odată domiciliul părăsit »și se prefăcù în stâlp de sare«. Aceasta eră pe de o parte o pedeapsă pentru înclinarea ei cea prea mare cătră patria ei plină de fărădelege, pe de altă parte consecința naturală a trăgănării celei prea mari în mersul ei, încât o ajunsese focul cel mistuitor și o nimici. Și fiindcă ea fusese mai înainte avizată de a nu trăgăna, deaceea trăgănarea ei e un argument de mare necredință. Moartea ei se pare că s'a întâmplat astfel că ea fù înădușită prin aburii de pucioasă și de sare topită, apoi încrustată cu sare, încât se făcù în stâlp de sare.

27. Abraam care după 18, 17—33 avuse știre despre planul providenței, se încredințează despre realizarea lui.

28. **וַיִּבְכְּ** cu articolul la comparațiuni cf. Ges. 126, 3 d.

29. Încă mai mult decât ambele versuri precedente se rapoartă versul acesta la 18, 17—33; căci salvarea lui Lot așisdere se reduce la mijlocirea lui Abraam. Ce e drept salvarea aceasta se motivează și prin dreptatea lui Lot, dară aceasta singură n'a fost suficientă pentru salvarea lui. Lot eră un om drept în sensul mai larg al cuvântului; ceea ce-i lipsia lui spre o dreptate perfectă, aceasta o îndeplinesc meritele și mijlocirea lui Abraam, deaceea și Ioan Hrisostom zice (Hom. 44 în gen.), că Lot fù mântuit pentru mijlocirea lui Abraam și a meritelor sale.

30. **מְעָרָה** cu articolul generic. Lot nu rămase mult timp în Soar și se re-trase în munții Moabului, fie că de frică ca nu cumva și orașul Soar să fie pedepsit de Dumnezeu, fie că la aceasta el fù constrâns prin locuitorii orașului, carii

31. Și zise cea mai mare cătră cea mai mică : Părintele nostru este bătrân, și nimene nu este în pământul acesta, ca să între la noi după datina de pe tot pământul.
32. Vino! să îmbătăm pre părintele nostru cu vin și să ne culcăm cu dânsul ca din părintele nostru să păstrăm seminție.
33. Și ele în noaptea acea deteră părintelui lor vin să bee; și cea mai mare intră la părintele ei și se culcă cu dânsul; și el nu o simți pre ea nici când se culcă, nici când se sculă.
34. Și a doua zi cea mai mare zise cătră cea mai tânără: Iacă eu în noaptea trecută am dormit cu părintele meu: să-l îmbătăm cu vin și la noaptea aceasta; și să întri tu la dânsul și să te culci și tu cu el, ca din părintele nostru să păstrăm seminție.

nu voiau să aibă nici o legătură cu un om care poate din întâmplare numai a scăpat dela judecata înfricoșată a lui Dumnezeu.

31. Nimene nu este pe pământ... Cuvintele aceste nu insamnă că ficele lui Lot erau de părerea cumcă prin pierderea Sodomei și Gomorei s'ar fi nimicint întreg genul omenesc, ci exprimă numai îngrijirea lor că acuma nu s'ar află nici un bărbat care să se insoare cu niște ființe ce au scăpat dintr'o regiune atinsă de blăstămul lui Dumnezeu.

32. לכה 2 m. sg. imp. Kal dela הלך cu ה cohort.; נשקה 1 pl. impf. Hif. dela (שקה), a dà cuiva ceva de băut; se construiește cu două acc. (cf. Ges. 117. 5. a). — Deși ficele lui Lot nu făcură fapta aceasta infună din voluptate, ci numai din dorința ferbinte de a avè copii, totuși fapta aceasta e un păcat foarte greu și arată pe deplin că petrecerea în mijlocul locuitorilor celor fărădelege din Sodoma a tulburat cu totul simțul lor moral.

33. ותשקין in loc de ותשקינה (Ges. 47. 3. adn. 3). — בלילה הוא in loc de בלילה ההוא adecă în aceea noapte (hotărită) (Ges. 126 5. adn. I b.). — בשכבה inf. c. Kal cu suf. 3 f. sg. (Ges. 61. 1. adn. 1.). — ובקומה cu punctul extraordinar asupra lui vav al doilea, care punct indică cumcă vav acesta ar trebui de eliminat cf. v. 36 ובקומה defectiv. O explicare rabinică foarte veche cetim la Ieronim (Quaest. hebr.): adpungunt desuper quasi incredibile et quod rerum natura non capiat coire quempiam nescientem. — לא ידע arată numai aceea că Lot nu simți că eră fiica sa.

34. נשקנו 1 pl. impf. Hif. cu suf. 3. m. sg și cu ך energ. — Purtarea ficelor lui Lot se explică deajuns din împrejurările și datinele timpului aceluia. În Egipt există un obicei cu totul straniu: căsătoria cu sora proprie, mai ales pe timpul Ptolemeilor și al Romanilor. Cei mai mulți dintre regii dinastiei Ptolemeilor se căsătoriau cu sora lor, iară sub împăratul Comod, două treite din cetățenii orașului Arsinoe trăiau în astfel de împrejurări. (Erman, Aegypten und

35. Așa ele și în noaptea aceasta deteră părintelui lor vin să bea; și cea mai mică se sculă și se culcă cu dânsul; și el nu o simți pre ea nici când se culcă, nici când se sculă.
36. Astfel aceste două fete ale lui Lot concepură dela părințele lor.
37. Cea mai mare născu un fiu și-i chiemă numele lui Moab. Acesta este părintele Moabitenilor până în ziua de astăzi.
38. Și cea mai tânără născu și ea un fiu și chiemă numele lui Ammi (fiul poporului); și acesta este părintele Amonitenilor până în ziua de astăzi.

ägyptisches Leben im Alterthum. 1885 p. 221.). Însă nu numai cu sora proprie, dară se căsătoriau și cu fiica proprie, precum o făcū aceasta de mai multe ori regele Ramses II, iară un rege preoțesc al dinastiei 21 se căsători mai întâiu cu sora sa, apoi născându-i aceasta o fiică se căsători cu aceasta și în urmă și cu fiica acesteia. (Wiedmann, Gesch. von Altägypten 241.). Și fiindcă trebuie să presupunem cumcă corupțiunea morală a Sodomitenilor întrecă pre cea a Egiptenilor, atunce nu e de mirat despre planurile ficelilor lui Lot.

37—38. Ele nici nu priviau fapta lor ca un lucru infam și neiertat și deaceea dădură fiilor, pre cari îi născură, numiri prin care s'a eternizat originea lor. Cea mai mare îi dădū fiului său numele מואב »dela tatăl« precum îl explică și LXX: λέγουσα Ἐκ τοῦ πατρὸς μου; acesta se făcū părintele Moabitenilor. Iară fiica cea mai mică dădū fiului său numele בני-עמי = עמין fiul neamului, poporului meu Ἀμμών, λέγουσα Υἱὸς γένους μου LXX; acesta e părintele Amonitenilor. Ambele popoare locuiau dintru'nceput în teritoriul între Arnon, Iaboc și Iordan, locuința veche a Samsuneilor (Deut. 2, 20; Jud. 11. 13). Prin invaziunea Amoreilor din țara vestică a Iordanului, Moabitenii fură nevoșiți a se retrage preste Arnon spre sud; ei se așezară în teritoriul Emeilor (Num. 21, 13; Deut. 2, 10). Amonitenii se retraseră în ținuturile cursului superior al râului Iaboc, așa că Amoreii locuiau între ambele popoare. Afinitatea popoarelor acestora cu Israiltenii se amintește și mai târziu, când Moisi dădū porunca de a nu ocupă teritoriul lor (Deut. 2, 9. 19). Ambele popoare acuma de cu timpuriu arătară mare dușmănie față de Israiltenii.

După ipotezele critice destructive, istorisirea aceasta n'ar avē bază istorică și s'ar fi iscodit de niște autori mai târzii din ură cătră Moabitenii și Amonitenii, și spre a compromiță popoarele aceste. Însă originea popoarelor acestora dela Lot și înrudirea lor cu poporul israiltean se întărește și prin alte locuri ale S. Scripturii b. o. prin porunca dejă amintită a lui Moisi ca Israiltenii să nu se îndușmănească cu Moabitenii și Amonitenii, fiindcă aceștia sunt fiii lui Lot.

Despre Lot nu se amintește nimică mai mult în S. Scriptură. Fiind el despărțit cu totul de Abraam, istoria lui n'are nici o însămnătate mai mult pentru istoria mântuirii, așa încât nici moartea lui nu se amintește.

Petrecerea lui Abraam în Gherar.

După catastrofa înfricoșată din valea Siddim, Abraam plecă spre sudul țării. Cutrierând dela un loc la altul, în fine se așeză lângă orașul Gherar. Aice i-se întâmplă lui Abraam tot aceea ce o pățise el în Egipt. El adecă și aice se sfătuișe cu soția sa ca aceasta să se dee de sora lui. Auzind deci Abimelech, regele din Gherar cumcă a sosit în țară Abraam, și înțelegând că acesta are o soră, îndată trimise el servii săi cari o răpiră pentru haremul său; scopul regelui este de a se căsători cu dânsa spre a intra în conexiuni familiare cu Abraam. Din pericolul acesta o mântuiește iarăși Dumnezeu. Regele îi predă lui Abraam pre Sara împreună cu daruri bogate.

Aderenții criticei moderne a Pentateuhului sunt de părerea cumcă epizodul acesta, adecă petrecerea lui Abraam în Gherar e numai o reproducere făcută de un autor mai târziu, adecă de Elohistul, a aceluiaș eveniment, care se istorisește în cap. 12 al Genezei, compus de un autor mai vechiu, de Iahvistul. În contra acestei afirmări trebuie de obiectat mai întâiu cumcă circumstanțele mai deaproape în ambele raporturi sunt cu totul diferite. Locul evenimentului în cap. 12 e Egiptul, iar epizodul amintit aice a aflat loc în Gherar. Motivul lui Farao pentru răpirea Sarei a fost frumuseața ei, așadară un motiv sensual. Despre aceasta aice nu poate fi vorba; regele cel neînsămnat din Gherar aveă numai interesul de a intra în conexiuni familiare cu puternicul (14, 14) și avutul (13, 2) principe nomadic. Farao, înțelegând cumcă Dumnezeu din cauza Sarei îl pedepsește cu plăgi, o demite imediat. Abimelech se descrie ca un bărbat cu un caracter mai nobil. Văzând adecă cumcă Abraam e alesul lui Dumnezeu, Abimelech îl roagă pe de o parte pre dânsul ca să mijlocească la Dumnezeu pentru vindecarea sa, și-i face și daruri înșămnate, pe de altă parte însă are curajul moral de a-i face lui Abraam reproșuri pentru purtarea lui incorectă. Așișderea e de obiectat cumcă între epizodul din cap. 12 și cel de față a trecut un timp de 24 de ani, și așa foarte ușor puteă să se întâmple că atât Abraam, cât și Sara nu și-au putut aduce aminte de toate cele întâmplate în Egipt. Un caz analog obvine și în T. N., unde după istorisirea minunei despre săturarea celor 5000 de oameni urmează ceva mai târziu istorisirea minunei despre săturarea celor 4000 de oameni la care ocazie învățăceii lui

Isus n'au fost în stare a-și aduce aminte de toate cele întâmplate la prima minune cf. Marc. 6, 35 cu Marc. 8, sau Mat. 14, 15 cu 15, 32.

Pentru unitatea originală a compozițiunii se pot înduce expresiunile următoare: **תם לבב** v. 5. 6. — **בחלום** v. 3. 6. — **אחתי היא** v. 2. 5. — **הטא ל** v. 6. 9. — **קרא ל** v. 8. 9. — **עשה עמד** v. 9. 13. — **מקום** v. 11, 13. — **אמר ל** v. 13. 16. — **אמה** și **שפחה** (sclavă) sunt în Geneză expresiuni sinonime. Deaceea e arbitrară părerea cumcă **אמה** (20, 17; 21, 10. 12. 13; 30, 3; 31, 33) ar fi o particularitate a lui E, căci în 20, 14 și 30, 18, care părți se ascriu lui E, aflăm termenul **שפחה**. — **באוני פ** în prezența cuiva 20, 8 E; 23, 10. 13. 16 P; în cele două locuri din urmă cu acelaș verb (**רכב**) ca și 20, 8 = 44, 18 și 50, 4 I. **הרג** 20, 11 E; 12, 12 I.

1. Și Abraam plecă de acolo la țara Negheb, și locuia între Cadeș și Șur și petrecea în Gherar.
2. Și Abraam zise despre Sara, femeia sa: Ea este sora mea; și Abimelech, regele Gherarei, trimise și luă pre Sara.

1. **משם** de acolo, adecă dela stejarii lui Mamre lângă Hebron (18, 1); **ארצה** cu **ה** al direcțiunii după st. constr. **נב** țara spre sud. cf. Gen 12. 9. — Cadeș sau Cadeș-Barnea cf. Gen. 14, 7. — Șur, astăzi Gifar cf. 16, 7. **וינר** 3. m. sg. impf. Kal cu vav cons. dela **נר** a petrece. — Gherar, unul dintre cele mai vechi orașe ale Filisteilor cf. 10, 19. — Spre călătoria aceasta către sudul țerii îl îndemnuă pre Abraam de bună samă pe de o parte dorința de a află pentru turmele sale pășune mai bună, pe de altă parte însă și soartea cea grozavă de care a fost bântuită valea Siddim, privirea asupra orașelor celor pierdute și asupra dezastrului ce l-a suferit consăngeanul său Lot — toate aceste îl îndemnă de a păși măcar pe un timp scurt ținutul Hebronului.

2. **אמר אל** dicere de aliquo c. Gen. 96. — Comparând istorisirea aceasta cu cele ce se istorisese Gen. 26, 26—33 precum și cu Ps. 34, I și 1 Sam. 21, 11 se vede că numele Abimelech a fost mai mult un epitet decât un nume propriu al regilor din Filistea, precum numele Farao la Egipteni și Agag la Amalechiți. În Gherar i-se întâmplă lui Abraam totaceea ce o pățise el în Egipt. Abraam și soția sa adecă se stătuse și aice întreolaltă ca aceasta să se deie de sora lui, ca nu cumva Abraam să fie periclitat din cauza soției sale, precum adaug LXX încă cuvintele: *εφοβήθη γὰρ εἰπεῖν, ὅτι γυνή μού ἐστι, μή ποτε ἀποκτείνωσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως δι' αὐτήν*. Auzind deci Abimelech regele orașului acestuia cumcă a sosit în țara sa renumitul principe nomadic Abraam, despre care se lățise dejă știrea că e foarte avut și de tot viteaz și întelegând regele că principele acesta are o soră, trimise imediat servii de a o

3. Și Dumnezeu se arată în vis noaptea lui Abimelech și zise :
Iacă tu ai să mori pentru femeia pre care o ai luat ; că ea
este căsătorită cu un bărbat.
4. Și Abimelech nu se apropiase de dânsa ; deci zise el :
Doamne nu cumva vei ucide tu și națiunea dreaptă ?
5. Au nu el singur mi-a zis : Ea-mi este soră ? Și ea însași
mi-a zis : Fratele meu este ! Eu aceasta o făcui în integri-
tatea inimei mele și cu curățenia mânelor mele.
6. Și Dumnezeu îi zise în vis : Și eu știu că tu în integritatea
inimei tale ai făcut aceasta, și de aceea te-am împiedecat
de-a păcătui în contra mea, și nu ți-am permis a te atinge
de dânsa.
7. Și acuma înapoiază femeia acestui om, că el este profet și
se va rugă pentru tine, și tu vei trăi ; și de nu-i vei îna-

răpi pe aceasta pentru haremul său cu scopul de a se căsători cu dânsa și a
intră în conexiuni familiare cu renumitul principe nomadic. Astfel prin mărturia
neadevărată a bărbatului și a ei proprie Sara se expuse din nou pericolului a-și
pierde castitatea sa.

3. **הִנֵּן מָת** ecce ! moriturus es ; **בעלת** part. f. pass. Kal dela **בעל** a stă-
pâni, așadară literal : ea este stăpânită de un bărbat. — Din pericolul mare se
mântuiește Sara iarăși prin ajutorul lui Dumnezeu, carele noaptea se arată în
vis lui Abimelech, și-l amenință cu moartea pentru femeia care a răpit-o căci
ea este dejă căsătorită. Abimelech primii aceasta instrucțiune »în vis« ; o astfel
de instrucțiune e posibilă și naturală din punctul de vedere psihologic, așisdere
îndreptățită și din punctul de vedere teologic. Astfel au fost instruiți și Abraam
(22, 1), Iacob (28, 12 ; 31, 11 ; 46, 2) Laban (31, 24).

4. Abimelech nu se apropiase, fiindcă Dumnezeu prin o boală îl
împiedecase de a păcătui (v. 6 și 17) ; nu vei ucide națiunea dreaptă, căci
în regele eră lovit și tot poporul ; afară deaceea regele putea să presupună
cumcă și oamenii săi vor fi așisdere periclitați ca și el însuși.

5. Regele se excuză prin aceea că după zisa lui Abraam și a Sarei însași,
el a privit-o pre aceasta de sora și nu de soția lui Abraam ; cu curățenia
mânelor mele adecă cu nevinovăție.

6. **מֵחַטָּא** in loc de **מֵחַטָּא**. — **נָתַן** cu **ל** și Inf. c. și acc. persoanei insanmă :
a permite cuiva ceva. — **נָעַת** pe lângă **נָעַת** (Ges. 66. 1). — Dumnezeu recu-
noaște cumcă regele a făcut aceasta în integritatea inimei sale ; aceasta se
explică din moravurile timpului aceluia în care starea religios-morală eră încă
puțin dezvoltată. Însă și Dumnezeu recunoaște fapta regelui ca împlinită »în in-
tegritatea inimei« ; aceasta demostrează evident cumcă Dumnezeu îl trătează de
accesibil pentru o cunoștință morală mai profundă.

7. **הֲשִׁב** 2. m. sg. imp. Hif. dela **שׁוּב** a se întoarce, în Hif. a înapoi. —
בְּעַד praep. împrejur, la verbele rugării pentru, **ὑπέρ**. — **וַיְהִי** imp. cu **וַ**

- poiă-o, să ști că de bună samă vei muri tu și toți ce sunt ai tăi.
8. Și Abimelech sculându-se deminează, chiemă pre toți servii săi și toate aceste vorbe li spuse în auzul lor; și toți bărbații se spăimântară foarte.
 9. Și Abimelech chiemă pre Abraam și-i zise: Ce ni-ai făcut nouă? Și cu ce am păcătuit în contra ta, de ai adus asupra mea și asupra regatului meu păcat așa de mare? Tu ai făcut cu mine lucru, care nu se cuvine să faci.
 10. Și Abimelech zise lui Abraam: Ce ai scoposit de ai făcut aceasta?
 11. Și Abraam răspunse; Pentrucă cugetai că în locul acesta nu este nici o temere de Dumnezeu și așa pre mine vor ucide din cauza femeii mele.

copul. care numai înainte de pers. 2 sing. m. a imper. are vocala Segol, altmintrelea ca și prefixele ל, ב, כ, מ, ש are vocala ı așa b. o להיות ויהיו (Ges. 63, III 5). Aice imperat. după un impf. cons. însamună o consecuență intenționată, (cf. Ges. 110. 2 b). — מות המות Inf. abs. servește spre întărirea noțiunii verbale (Ges. 113. 3 a). — Dumnezeu îi declară lui Abimelech că Abraam e un profet și că numai prin mijlocirea acestuia poate să trăiască regele. Prin aceasta Dumnezeu îl acuză pre regele că a comis un păcat vrednic de moarte, dară totolată îi arată cumcă ruga dreptului Abraam e în stare să-l mântuiască pre dânsul. Dumnezeu îl numește pre Abraam נביא: cuvântul acesta obvine aice pentru prima oară în S. Scriptură și însămnează mai întâiu vorbitor, vestitorul revelațiunii dumnezeiești (πρόφητης); aice are sensul general: primitor al revelațiunii dumnezeiești și ca atare și mijlocitor înaintea lui Dumnezeu pentru păcătoșii ce se căiesc.

8. Informat fiind despre starea lucrului, Abimelech se simțește neliniștit în interiorul său. Deci adună el pre toți casnicii săi și li comunică întreaga afacere despre care se inspăimântară foarte și casnicii săi.

9. מָה Ges. 37. — הַבָּאָה Hif. dela בוא format după analogia verbelor לָא (Ges. 76 f) obvine însă și forma הַבִּיאָה. — יֵעָשׂוּ impf. Nif. dela עָשָׂה; impf. în propoziții negative exprimă acțiuni ce nu se pot întâmpla sau n'ar trebui să se întâmple. — Abimelech face lui Abraam reproșuri pentru purtarea sa prin care acesta a adus asupra țerii întregi un păcat așa de mare. Regele discutează afacerea aceasta în public înaintea servitorilor săi, parte spre a se rectifică înaintea supușilor săi, parte spre a-l compromiță pre Abraam.

10. רָאָה a vedè, a intenționă, scoposi.

11. כִּי (eu am făcut) căci cugetai... כִּי numai, nu altfel decât, de bună samă; particula aceasta introduce propozițiunile restrictive. — וְהִרְנִי עוּ vav consec. pentrucă conține consecuența părerii dejă amintite.

12. Și cu adevărat ea-mi este mie soră, fiica părintelui meu este ea, deși nu fiica mamei mele, și se făcù mie femeie.
13. Și trimițându-mă Dumnezeu din casa părintelui meu în străinătate, eu am zis cătră dânsa: Asta este bunătatea pre care să mi-o faci: În tot locul unde vom veni, zi de mine: Frate-mi este!
14. Și Abimelech luă oi și boi, servi și serve și le dete lui Abraam și-i înapoiă și pre Sara femeia lui.
15. Și Abimelech zise: Iacă țara mea este înaintea ta, locuiește unde-ți va plăcè.
16. Și cătră Sara zise: Iacă am dat o mie (de sicli) de argint fratelui tău: iacă, aceasta să fie ție acoperemântul ochilor înaintea tuturor, cari sunt pe lângă tine și în totul tu să fii justificată.
17. Și Abraam se rugă lui Dumnezeu, și Dumnezeu vindecă pre Abimelech, pre femeia lui și pre servele lui, ca să nască.

12. **אמנה** e un adiectiv fem. întrebuințat ca adverb.

13: **התעו** 3 pl. Hif. dela **תעה** a rătăci în Hif: a trimite în străinătate; conform Sam. LXX. P. V. Sa. (Saadia, — vers. arab.), forma pl. **התעו** trebuie de emendat în sing. **התעה**, deoarece cuvântul **אלהים**, deși e un pl., se construiește cu singularul verbului predicativ. Asteriscul asupra cuv. **אלהים** atrage atențiunea asupra variantei de sub text, unde cetim cuvântul **קדש**, adecă sub **אלהים** nu se înțeleg zeii păgâni, ci unul adevăratul Dumnezeu.

14. **ישב** impf. cons. Hif. dela **שוב**.

15. **שב** impvtv. dela **ישב**. — Abimelech se mulțamì deci cu scuza lui Abraam, și-i înapoiă lui pre Sara împreună cu daruri bogate și totodată îi dădù voie de a locui în țara sa, unde i-ar plăcè.

16. La **אלף** trebuie de adaus **שקל**. — **ונכחת** part. fem. sg. Nifal dela **כח** a fi tare, puternic, Hif. a justifică (rectifică) pre cineva, Nif. a fi justificat. Deoarece însă lipsește subiectul **את** cred alții (Strack, Gesen.) că ar trebui de cetit **ונכחת** (2 fem. sing. perf.) așadară: tu ești tratată ca una căreia i-s'a făcut nedreptate, adecă ești justificată. — Aceasta mie de sicli, precum se vede din cuvintele »fratelui tău« nu-s un dar special făcut Sarei, ci numai prețul aproximativ în bani pentru darurile amintite mai sus, iară acoperemântul ochilor nu poate să însamne un vâl care Sara aveã să-și cumpere pentru 1000 de sicli, ci cavintele aceste însămnează metaforic un dar de expiațiune înaintea tuturor, așa încât toți cari vor auzi de darurile aceste însămneate vor fi așa de uimiți că nu vor aminti mai mult de răpirea Sarei.

17. Subiect la **וילדו** sunt nu numai femeile, ci și Abimelech căci și acesta eră obiectul vindecării. Astfel prin intervențiunea lui Dumnezeu se împăcară Abraam și Abimelech. Cu toată slăbiciunea și purtarea sa incorectă ce Abraam

18. Că Iahve de tot încuiase ori ce pânțece din casa lui Abimelech, din cauza Sarei, femeii lui Abraam.

Cap. XXI.

Nașterea lui Isaac. Isgonirea Agarei și a lui Ismael. Legământul lui Abraam cu Abimelech.

Ceeace promisese Iahve 17, 16 cf. 18, 14 se împlini acum. Sara născu lui Abraam un fiu cu numle Isaac, carele se făcu eredele promisiunilor date mai înainte (v. 1—7). Urmarea evenimentului acestuia eră isgonirea lui Ismael din casă părintească (v. 8—21).

Prosperând în urma binecuvântării dumnezeiești starea materială a lui Abraam, Abimelech, regele din Gherar, simțește dorința a încheia un legământ cu puternicul principe nomadic. Abraam e gata de a împlini dorința regelui (22—24). Mai întâiu însă cere Abraam ca să se aplaneze cearta iscată din cauza unei fântâni; la aceasta se învoiește Abimelech (v. 25—26). Deci se încheie legământul dorit de Abimelech (v. 27), apoi se aplanează cearta din cauza fântânei (v. 28—30). Din incidentul acesta primi și locul, unde se petrecu încheierea legământului, numele Beer-Șeba (v. 31—32). Aice petrecu Abraam timp îndelungat (v. 33—34).

Capitolul acesta stă deci în legătură strânsă atât cu cele precedente, cât și cu cele următoare (26, 14).

o manifestase în afacerea aceasta, totuși prin grația lui Dumnezeu fî el învrednicit de a fi bărbatul de încredere al lui Dumnezeu, încât și regele păgân, carele în afacerea aceasta s'a arătat cu mai multă dreptate, trebuie să se plece înaintea lui și să-l roage de a mijloci înaintea lui Dumnezeu. Astfel Dumnezeu arată pe de o parte regelui, cumcă El îl cruță pre profetul său, iară pe de altă parte îi demustră lui Abraam cumcă El e în stare a manținè legătura sa cu dânsul și a susținè realizarea promisiunei sale în contra fiecărui atac.

18. עָצַר are însămnarea plusquamperfectului (Ges. 106. 1. c.); inf. abs. עָצַר servește spre întărirea noțiunei verbale (Ges. 113. 3. a) Amintirea numelui יהוה în versul acesta în comparare cu אלהים și האלהים din v. 17 este de mare însămnătate. Vindecarea lui Abimelech și a muierilor lui e afacerea lui אלהים. Abraam însă ca mijlocitor pentru Abimelech se roagă nu la un Dumnezeu necunoscut, ci la האלהים, căci Dumnezeul, al căruia profet este el, e Dumnezeul cel personal și adevărat. Acesta a și trimis asupra lui Abimelech și casa acestuia boală, dară nu ca אלהים sau ca האלהים, ci ca יהוה Dumnezeul mântuirii, fiindcă El prin aceasta a voit să împiedece conturbarea sau nimicirea planului său de mântuire, nașterea fiului promis.

פקח עינים a deschide ochii, 3, 7 I; 21, 19 E. גרש Pi. a isgoni, a alungă 3, 24; 4, 14 I; 21, 10 E. ותרר ותלד ל 21, 2 I; 30, 5 E. אשר ילדה לו 21, 3 P; 24, 27 I; 41, 50; 46, 20 R; cf. 21, 9 E; 24, 24 I; 34 1 P. Accusativul la passiv 21, 5 P; 21, 8 E. על אודת din cauza, pentru 21, 11. 25 E; 26, 32 I. בלהי 21, 26 E; 43, 3. 5 I.

1. Și Iahve cercetă pre Sara, cum zisese, și Iahve făcu ei așa, cum vorbise.
2. Și Sara concepû și născu lui Abraam fiu la bătrânețele sale, la timpul hotărît, pre când i-a fost zis Dumnezeu.
3. Și Abraam chieamă numele fiului său ce i-se născuse lui, pre carele îl născuse Sara, Isaac.
4. Și Abraam circumcise pre fiul său Isaac a opta zi, cum îi ordinase Dumnezeu.
5. Și Abraam eră de o sută de ani, când i-se născu lui fiul său Isaac.
6. Și zise Sara: Răsu 'mi făcu mie Dumnezeu, că oricine va auzi va râde mie.

1. פקח visere, a cercetă; דבר are aice Sere la a 2 silabă, deoarece stă în pauză, altmintrelea are totdeauna Segol (Ges. 52. 2. Adn. 1.). Aceia, ce Dumnezeu promisese lui Abraam și Sarei (17, 15—22; 18, 9—15), se împlinește acuma.

2. ותרר 3. f. sg. impf. Kal și vav consec. dela תרה. — La timpul hotărît vezi 17, 21 și 18, 14.

3. הנילד artic. înainte de verbul finit (perf. Nifal dela ילד), cf. Ges. 138. 3 b. Numele יצחק (dela צחק a râde) l-a fost destinat Dumnezeu cu privire la răsul lui Abraam (Gen. 17, 17) pentru fiul promis, spre a însămnă prin aceasta ființa nașterii și a existenței lui. Căci precum răsul acesta a fost purces din contrastul ideii și al realității, așa și la nașterea lui Isaac prin o minune s'a realizat acest contrast pe deoparte cel al promisiunii dumnezeiești cu garanția împlinirii și pe de altă parte cel al sterilității lui Abraam și a Sarei cu privire la nașterea de prunci.

4. וימל 3 m. sg. impf. Kal și vav cons. dela מל a circumcide. Conform ordinului dumnezeesc (Gen. 17, 12), Isaac fû circumcis în ziua a opta.

5. ותלד לו cu tonul pe penultimă și Segol în ultimă, căci, dacă impf., inf. și imperativului îi urmează un cuvânt monosilabic sau un cuvânt, a căruia silabă primă e accentuată, atunci accentul de pe ultimă trece la penultimă; iară silaba ultimă pierzând accentul în loc de Sere primește Segol (Ges. 51 Adn. 3). את יצחק accus., căci dacă în limba ebr. o propozițiune activă se preface într'una pasivă, obiectul propozițiunii active se preface sau în subiect, sau rămâne și în propozițiunea pasivă ca obiect, iară verbul se construiește impersonal (Ges. 121. 1. Adn.).

6. Îmi va râde mie, adecă se va bucură cu mine (LXX συγχαρεται μοι) de evenimentul cel fericit. יצחק inf. c. dela צחק; יצחק cu chatef patach indică cumcă silaba primă a cuvântului acestuia conform tradițiunii e deschisă.

7. Și ea zise: Cine ar fi zis lui Abraam: Sara va alăptă copii; căci eu i-am născut lui un fiu la bătrânețele sale.
8. Și pruncul crescû și fû înțercat. Și Abraam făcû ospăț mare în ziua, în care fû înțercat Isaac.
9. Și Sara văzû pre fiul Agarei Egiptene, care-l născuse ea lui Abraam glumind.
10. Și ea zise lui Abraam: Alungă pre serva aceasta și pre fiul ei, că nu va moșteni fiul acestei serve împreună cu fiul meu, cu Isaac.
11. Și foarte rău s'a părut cuvântul acesta lui Abraam pentru fiul său Ismael.
12. Și Dumnezeu zise lui Abraam: Să nu-ți pară rău de copil și de serva ta; întru toate câte 'ți va zice ție Sara, ascultă cuvântul ei, că întru Isaac se va chiemă seminția ta.
13. Dar' eu și pre fiul acestei serve îl voiu face să devină o națiune, fiindcă este seminția ta.

7. Fiind entusiasmată, Sara își exprimă bucuria inimii sale printr'un tristich. מלל este expresiunea poetică în loc de דבר, iară מי înaintea perfect. exprimă o întrebare plină de mirare (Ges 106 4). Plur. בנים exprimă aice genul. דיניקה 3 f. sg. Hif. dela ינק a suge, Hif. a alăptă.

8. ויגמל în locul lui Sere din silaba ultimă a impf. stă în pauza mai adese Patach (Ges. 51. 2. Adn 2). אתר יצחק accus. la pasiv v. 5. — Înțercarea se făcea la Israilteni precum și la Arabii din ziua de astăzi cu mult mai târziu decât la noi cf. II Mac. 7, 27.

9. מצחק Part. Piel dela צחק a râde, în Piel a glumi, a batjocuri, aice însă cu greu în sensul de a batjocuri, căci în cazul acesta ar trebui să se adauge כ cu suffix.

10. Văzând deci că Ismael glumește, adecă se joacă, Sara fû implută de invidie că fiul ei încă nu e așa de mare, ca fiul sclavei. Oare acesta nu va moșteni împreună cu fiul ei? Și fiind el tocmai așa de vioiu, oare nu va căpătă el mai mult decât i-s'ar cuveni ca unui fiu născut dintr'o sclavă?

11. וירע 3 m. sg. impf. Kal cu vav consec. dela רעע a fi rău. Abraam se intristă foarte mult de cererea soției sale, căci el iubiă din toată inima sa pre Ismael (Gen. 17, 18), pe lângă aceasta credeă el cumcă promisiunea cea dată despre o succesiune număroasă se va realiză nu numai prin Isaac, ci și prin Ismael (17, 20).

12. Prin o revelațiune nouă, Dumnezeu îi demândă lui Abraam de a împlini cererea soției sale și totodată îi descopere cumcă numai urmașii fiului său Isaac sunt aceia cari conform promisiunilor de mai înainte vor avea parte de o binecuvântare specială din partea lui Dumnezeu.

13. Spre a-l mângăiă pre Abraam și în privința sorții lui Ismael, Dumnezeu îi repetăse promisiunea dată dejă mai înainte (Gen. 17, 20), cumcă și urmașii acestuia vor fi binecuvântați.

14. Și Abraam sculându-se de demineată, luă pâne și un foiu cu apă, și dându-le Agarei, le-a pus pre umerii ei, și dându-i și pruncul, o demise. Și ea mergând, rătăci în pustiul Beer-Șeba.
15. Și se sfârși apa din foiu, și ea aruncă pre copil sub un ciriteiu.
16. Și ea merse și șezù în fața (copilului) în depărtare de o aruncătură de arc; că zicea ea: Nu pot să mă uit la moartea copilului. Și ea șezând față cu dânsul își înălță voacea și plânse.
17. Și Dumnezeu auzi vocea copilului, și îngerul lui Dumnezeu strigă pre Agara din cer și-i zise: Ce-ți este Agara? Nu te teme: că Dumnezeu a auzit vocea copilului acolo, unde este.

14. **וַאֲתֵּהוּלָד** e al doilea obiect la verbul **יָתַן**; căci Ismael nu eră mai mult un copil mic (cf. 17, 25), ci trebuia să aibă cam la 16 ani, născut fiind cu 14 ani înainte de Isaac (cf. v. 5 cu 16, 16). — **וַתֵּהַע** 3 f. sg. impf. Kal cu vav consec. dela **תַּעַר** a rătăci. Numele Beer-Șeba se întrebuințează aice în sens proleptic; căci teritoriul, despre care e vorba aice, a primit numele Beer-Șeba de abiă dela evenimentul ce se istorisește în v. 31. Beer-Șeba se află cum zice Iosif Flaviu lângă hotarul de sud al seminției Iuda (Ios. Fl. Antiq. VIII, 13, 7) și anume în Vadi es-Șeba, cam într'o depărtare de 12 oare spre sud dela Hebron, lângă drumul ce duce la Egipt și spre Marea Roșă. Pe locul acesta se află astăzi numai niște ruine care se numesc Bir-es Șeba.

15. **הַשְּׁלִיךְ** a aruncă insamnă aice atâta că maica în grabă îi dădù copilului drumul să pice jos, fiindcă el eră foarte ostenit și leșinase de sete, așa precum și la Mat. 15, 30 cuvintele **ἔρριψαν αὐτὸς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ** insămnează: a pune cu grabă jos. În locul nostru, verbul **הַשְּׁלִיךְ** exprimă totodată și resignațiunea fără de speranță.

אָחֵר הַיְשִׁיחִים sub unul dintre tufșuri, adecă din tufșul cel mai de aproape.

16. **לָהּ** e Dat. commodi. **רָחַק** inf. abs. Hif. dela **רָחַק** a fi departe, Hif. a depărtă; aice în însămneare adverbială: într'o depărtare.

כַּמְטוּחִי Part. Pilpel dela **טָהַר** a aruncă, așadară: ca aruncătorii de săgeți, adecă conform unei comparări prescurtate, cum se uzitează în limba ebraică, cât de departe aruncătorii de arcuri își aleg țânta. — **אֵל-אַרְאָה** nu pot (ca maică) să văd moartea copilului; negațiunea **אֵל** e de tot potrivită; ea exprimă sentimentele subiective unei maice ce privește moartea copilului său. — Prepoz. **בְּ** care se întrebuințează mai ales la verbele ce însămnează o alipire, aderență, inherență, exprimă aice privirea continuă a maicii spre copilul murind. Crezând că copilul ei iubit moare, maica nu voi să vadă în apropiere sfârșitul lui, și se puse în oareșicare depărtare în fața lui și plânse cu amar.

17. **אֶת־קוֹל** vocea, adecă plângerea și tânguirea băietului. — **כַּאֲשֶׁר** în loc de **אֲשֶׁר** adecă în locul acesta, unde este copilul și unde se află el în năcazul cel mai mare e și ajutorul lui Dumnezeu de tot aproape. Aici îngerul dumne-

18. Scoală-te, rădică copilul și-l ține bine de mână, că eu îl voi face să devină o națiune mare.
19. Și Dumnezeu îi deschise ochii ei, și ea văzută o fântână cu apă, și merse acolo și-și umplu foitul de apă, și dete și copilului să bea.
20. Și Dumnezeu eră cu copilul, și el crescū mare și locuia în pustiu, și se făcū săgetător.
21. Și locuia în pustiu Paran; și mama sa îi luă femeie din pământul Egiptului.
22. Și în zilele acele, Abimelech și cu Pichol capul armatei sale vorbiau lui Abraam zicând: Dumnezeu este cu tine întru toate câte faci tu.
23. Și acum jură-mi pe Dumnezeu aicea, că nu vei minți mie, nici fiului meu, nici nepoților mei. Ci tot asemenea bunătate, ce eu ți-am făcut, vei face și tu mie și țerei în care petreci tu.

zeesc nu se chiamă ingerul lui Iahve precum mai înainte, ci ingerul lui Elohim. Aceasta schinbare a numirilor lui Dumnezeu se explică din istoria Agarei. Cât timp se ținea ea de casa lui Abraam și ocupă maică locul unei soții se privea și ea ca părtașă a legăturii cu Dumnezeu Iahve, Dumnezeul legăturii; acuma însă după ce fu ea depărtată din familia bărbatului ales al lui Dumnezeu, ea stă sub scutul și priveghierea lui Dumnezeu ca stăpânitorul universului întreg.

18. **וַיִּחַי** 2 f. sg. imp. Hif. dela **חַי** a fi tare; în Hif. a întări, aice: a întări mâna **כ** la cineva adecă a ține bine de mână.

19. Verbul **מלא** a fi plin, se construiește în Piel cu două accusative (Ges 117. 5. a.).

וַיִּשְׁקָה 3 f. sg. impf. Hif. și vav cons. dela **שָׁקַח** a bē; Hif. a adăpa — Dumnezeu îi deschise ochii și ea văzută acuma ceace nu observase mai înainte, adecă o fântână cu apă

20. **וַיִּבֶן** part. Kal dela **בָּנָה** = **בָּנָה** a aruncă, iară **בָּנָה** arcaș e apozitiune. Alții emendează **בָּנָה קָשָׁת**. Ieronim deduce **בָּנָה** dela **בָּנָה** a crește, a se face mare, a fi mare; și fiind mare se făcū arcaș.

21. Pustiul Paran este pustiul cel mare, numit astăzi et-Tih, care se întinde în interiorul peninsulei sinaitice până aproape de hotarul sudic al Canaanului. Spre a rumpe toată legătura cu neamul semitic Agara alese pentru Ismael o soție din patria sa, din Egipt.

22. **וַיִּשְׁתָּר** e pus în sing., deoarece Abimelech e persoana principală, pecând Pichol e numai adiutantul regelui.

23. **וַיִּשְׁבַּע** 2 m. sg. imp. Nif. cu **ה** cohort. dela **שָׁבַע** Nif. a jură; **אִם** după verbele jurării însămnază: cu adevărat nu (Ges 149). — **וַיִּשְׁבַּע** perf. dela **שָׁבַע** cu terminațiunea scrisă plene. Văzând regele Abimelech că starea materială a lui Abraam sporește din ce în ce, are el dorința ferbinte a incheia o legătură cu puternicul și avutul principe nomadic.

24. Și Abraam răspunse: Sunt gata de a jură.
25. Și Abraam îl trase la răspundere pre Abimelech pentru o fântână de apă, care servii lui Abimelech o răpiseră.
26. Și Abimelech zise: Nu știu cine a făcut aceasta, că nici tu nu mi-ai spus, nici eu n'am auzit până astăzi.
27. Atunci Abraam luă oi și boi și le dete lui Abimelech; și făcură amândoi legământ.
28. Și Abraam puse îndeosebi șapte mieoare din turma sa.
29. Și Abimelech zise lui Abraam: Ce sunt aceste șapte mieoare ce tu le-ai pus îndeosebi.
30. Și el zise: Aceste șapte mieoare le vei lua din mâna mea, ca să-mi fie mie mărturie că eu am săpat fântâna aceasta.
31. De aceea i-se dădă numele acestui loc Beer-Șeba (fântâna jurământului), că amândoi jurară acolo.

24. אֲשַׁבַּע în loc de אֶשְׁבַּע. Pronumele separat stă înaintea verbului spre a suplini cugetarea: eu pretind însă că și tu să juri și să ții jurământul.

25. וְהוֹכַח 3 m. sg. p. Hif. dela (וָכַח); Hif. a-l trage pre cineva la răspundere, a interpela într'o afacere, a muștra, a pedepsi.

26. Regele îi răspunde cumcă afacerea aceasta nu eră lui cunoscută, dară e gata — precum se vede din cele următoare — de a înapoia lui Abraam fântâna.

27. După aplanarea certei fu încheiată legătura la care ocaziune eră în vechime obicei ca contrahenții să schimbe întreolaltă daruri ca garanție reală că vor observă strict legătura încheiată; aici se amintește numai de darurile lui Abraam, iară ale lui Abimelech nu se amintesc, fiindcă acesta îi făcuse dejă lui Abraam o mare binefacere prin aceea că-i dădă voie de a paște turmele sale număroase în țara sa (lui Abimelech).

28. לְבָרָהּ în loc לְבָרָהּ.

29. הֵנָּה are aici mai că însămnarea copulei »sunt«. — לְבָרָהּ are suf. nereg. הָ.

30. כִּי = ετι, introduce o orațiune directă (Ges. 157. b.). Nu spre a răscumpără fântâna, ci spre a-și asigura-o ca proprietate in contra unor pretențiuni eventuale ale Filisteilor. Abraam dăruie miei acesteia prin a căroră primire Abimelech recunoscă faptic și in mod solemn dreptul de moștenire a lui Abraam asupra fântânei acesteia.

31. קָרָא cu subiect nedeterminat (Ges. 144. 3). Dela legătura aceasta primă și locul acesta numele său. Încheiându-se adecă fiecare legătură prin jurământ se numi și locul acesta, unde s'a încheiat alianța între Abraam și Abimelech Beer-Șeba, adecă fântâna jurământului. În legătură cu alianța aceasta stă atât în privința locală, timpurală și reală și aplanarea certei din cauza fântânei cu dăruirea celor 7 miei, așa că numele Beer-Șeba ia privire și la în-

32. Și așa ei făcură legământ în Beer-Șeba. Apoi Abimelech cu Pichol capul armatei sale se sculară, și se întoarseră înapoi în pământul Filisteilor.
33. Și Abraam plântă un tamarisc în Beer-Șeba, și chiemă acolo numele lui Iahve, pre Dumnezeuul eternității.
34. Și Abraam petrecu în pământul Filisteilor multe zile.

Cap. XXII.

Sacrificarea lui Isaac.

Misiunea omului în raport cătră Dumnezeu se cuprinde întru aceea ca să se apropie tot mai mult de Dumnezeu spre a-l cunoaște și a-l preamări. În scopul acesta se cere predarea totală a omului față de Dumnezeu. Ca simbol al acestei predări acuma din vechimea cea mai adâncă s'a considerat sacrificiul, și valoarea acestuia atârnă dela calitatea lui. Degenerând în urma corupțiunii universale, cauzată prin păcatul strămoșesc, cunoștința adevărată alui Dumnezeu, se lăți între oameni și rătăcirea, că omul trebuie să aducă lui Dumnezeu ca sacrificiu ceea ce-i este mai scump, adică copiii săi proprii. Revelațiunea supranaturală are scopul de a-l abate pre om dela aceasta cale rătăcită și de a-l învăța cumcă valoarea sacrificiului nu depinde dela calitatea materialului, ci dela intențiunea și inima curată o omului. Instrucțiunea aceasta e totodată și o cercare a credinței lui Abraam. Abraam trebuie să arete cumcă el e în stare de a supune voinței dumnezezești voința sa proprie prin aceea că el eră gata a se lăpădă însuși de fiul său. Deci numai credința cea firmă și ne-

tâmplarea aceasta, deoarece cuvântul שבוע *šabū'c* însemnează atât jurământ, cât și șapte. Astfel explică și fericitul Ieronim numele Beer-Șeba, zicând: Duplex autem causa, cur ita appellatus sit. Sive, quia septem agnas Abimelech de manu Abrahae acceperit: septem enim dicitur sabee sive, quod ita juraverint: quia et juramentum sabee similiter appelletur (Hieronymi Quaestiones Hebraicae in libro Geneseos e recognitione Pauli de Lagarde).

32. Partea primă a versului cuprinde o recapitulare a celor istorisite în vv. 22—30. Numele Beer-Șeba îl purtă cu timpul și întreg teritoriul din apropierea fântânei acesteia

33. Plântarea arborelui acestuia, carele are un lemn vârtos și frunze ce rămân totdeauna verzi, eră un simbol al grației perpetue a Dumnezeului legăturii.

34. Aice în țara Filisteilor, Abraam petrecu timp îndelungat, aice se pare că a fost născut și fiul său Isaac, carele așisderea își petrecu aice anii tinereții sale.

clătită în promisiunile lui Dumnezeu îl îndemnă pre Abraam de a execută fără multă recugetare ordinul lui Dumnezeu (v. 1—19).

La finea capitolului acestuia se află genealogia lui Nahor, fratele lui Abraam (v. 27—32). Secțiunea aceasta stă în legătură strânsă cu 11, 27—32 unde se numără fiii lui Terah: Abraam, Nahor și Haran. Istoria lui Haran, respective a fiului său Lot s'a tratat împreună cu istoria lui Abraam. Iară istoria lui Nahor are numai într'atâta importanță, că nepoata sa Rebecca s'a căsătorit cu Isaac.

Unitatea internă a capitolului acestuia rezultă evident din mai multe expresiuni și fraze care se repetesc b. o. dativul etic în v. 2 și 5.

וַיִּשָׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא v. 3 și 9. — אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים v. 4 și 13. — עָצִי עִלָּה v. 3, cf. v. 6. — עַץ pl. v. 3. 6. 7. 9. — הַשָּׂה לַעֲלָה v. 7. 8. — Avorbirea lui Dumnezeu, a lui Isaac, a îngerului către Abraam și răspunsul acestui din urmă v. 1. 7. 11. Introducerea îngerului v. 11. 15.

וְלֹא הִשְׁכַּח v. 10. 12. — אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִידְךָ v. 2. 12. 16 cu הַשְׁכַּח v. 12. 16. — הָעֵלָה לַעֲלָה v. 2. 13. — וַיִּלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו v. 6. 8; cf. v. 19. — Cuvinte rare sunt: מֵאֲכָלָה v. 6. 10 (Jud. 19, 29; Prov. 30, 14). — סִבְךָ v. 13 (Is. 9, 17; 10, 34). — עֵקֶד v. 9 ἀπαξ λεγ. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה 22, 1; 40, 1 E; 39, 7 I; cf. 22, 20 R; 48, 1 E; 15, 1 I E. רֵאָה a griji pentru ceva, 22, 8 E; cf. 39, 23 I.

1. Și după aceste Dumnezeu cercă pre Abraam, și-i zise lui: Abraame! Și el răspunse: Iacă-mă.
2. Ia pre fiul tău, pre unicul tău, pre care-l iubești, pre Isaac și mergi în pământul Moria, și-l adă acolo în olocaust în unul din munții cari îți voiu zice.

1. După וַיְהִי (καὶ ἐγένετο) urmează ori impf. cons., ori vav cu perfectul (Gen. 111. 2). — רֵאָה însămneară atât: cuvânt cât și faptă πρᾶγμα. Dumnezeu cercă pre Abraam; Dumnezeu știe ce se petrece în interiorul omului; Dumnezeu însă voiește de a-i da omului ocaziune spre cultivarea facultăților sale și apoi ca cel ispitit să dea un model de virtuți alese pentru ceilalți oameni.

2. Pre unicul său adevărat unicul fiu legitim și ca atare moștenitorul binecuvântărilor rostite lui Abraam. Numele Moria compus din partic. Hofal dela רֵאָה și numele lui Dumnezeu יְהוָה care este abreviat din יְהוָה, însămneară așadară mai întâiu ceeace e arătat de Iahve, care însămnare i-s'a dat muntelui pe care s'a întâmplat sacrificarea lui Isaac, fiindcă aice Iahve se arată lui Abraam. După tradițiune, sacrificarea lui Isaac s'a întâmplat pe muntele, unde Solomon zidi templul. וַיְהִי עֲלֵהוּ 2 m. sg. imp. Hifil cu suff. 3 m. sg. dela עֲלָה a se sui Hif. a înălța, a rădica, a sacrifica

3. Și Abraam, sculându-se de dimineață, puse cingătoarea asinului său și luă pre doi din servii săi și pre Isaac fiul său, și desplicând lemne de olocaust, se sculă și merse la locul ce-i spuse Dumnezeu.
4. A treia zi rădicându-și Abraam ochii săi, văzû locul de departe.
5. Și Abraam zise servilor săi: Rămâneți aici cu asinul: că eu căi băiatul ne ducem până acolo ca să ne închinăm, ș'apoi ne vom întoarce la voi.
6. Și Abraam luă lemnele cele pentru olocaust și puse pe Isaac, fiul său; și în mână luă focul și cuțitul; și merseră amândoi împreună.
7. Și Isaac zise lui Abraam, părintele său: Tată! Și el îi răspunse: Iacă-mă fiule! Și a zis: Iacă aici focul și lemnele, dar' oaia de olocaust unde este?
8. Și Abraam zise: Fiul meu! Dumnezeu se va provede de oaia de olocaust; și merseră amândoi împreună.
9. Și dupăce ajunseră la locul, la care îi zisese Dumnezeu, Abraam zidi acolo altar și clădi lemnele; și legând pre Isaac fiul său îl puse pe altar deasupra lemnelor.

3—4. חֶבֶשׂ a legă, a pune cingătoare, iară nu a pune șeaua. Abraam se sculă foarte de dimineață și neamintind nimăruia de intențiunile sale pregăti singur cele necesare pentru călătorie. Nici chiar soției sale nu-i spuse nici un cuvânt, ca nu cumva prin rugile și plângerile ei să fie împiedecat de a împlini ordinul dumnezeesc.

5. שָׁבוּ imp. dela יָשָׁב — כֹּה așa, עַד־כֹּה până așa departe לָכֵם dat. com — נִשְׁתַּחֲוֶה 1 pl. impf. Hitpal. dela (שָׁחָה) a se proșterne προσκυνεῖν. Cuvintele: »ne vom întoarce la voi« nu cuprind un neadevăr, ci sunt purcese din speranța cumcă Dumnezeu, celce i-a impus fapta aceasta de tot grea, va mântui de bună samă pre Isaac. Modul însă cum se va întâmpla aceasta eră lui Abraam cu totul neclar.

6. Calea aceasta din urmă se descrie mai pe larg și foarte minuțios, spre a arăta ce fel de chin mare aveă să sufere inima părintească a patriarhului.

7. Isaac duse lemnele spre locul de sacrificare. Acestei acțiuni acuma din vechime i-s'a atribuit o însămnare tipică, care și apost. Paul o amintește în epistola către Ebrei (11, 19).

8. Răspunsul lui Abraam se poate pr vi ca o încunjurare a întrebării fiului său, căci inima sa părintească nu-i permite să răspundă: tu vei fi olocaustul; acest răspuns însă poate să aibă și un sens mai profund: Abraam sperează cumcă Dumnezeu îl va elibera din aceasta dilemă de tot greu. Cuvântul רָאָה (cu לָ = a grijă, a provede) samănă că e ales cu intențiune din cauza v. 14.

9. עָרַךְ a așeză în ordine, a prepară, clădi, disposuit, composuit.

10. Și întinzând Abraam mâna, luă cuțitul, ca să junghie pre fiul său.
11. Dară îngerul lui Iahve îi strigă din cer, zicând: Abraame! Abraame! Și el răspunse: Iacă-mă.
12. Și el (îngerul) zise: Să nu pui mâna ta pe copil, nici să-i faci lui ceva că acum cunosc că tu te temi de Dumnezeu: fiindcă tu n'ai cruțat nici chiar pre fiul tău, pre cel unic al tău, pentru mine.
13. Și rădicându-și Abraam ochii săi, se uită, și iacă în fund un berbecu cu coarnele încurcate într'un desiș: și Abraam merse și luă berbecu și-l sacrifică olocaust în locul fiului său.
14. Și Abraam chemă numele locului aceluia Iahve-lire (Dumnezeu va provede), așa încât până astăzi se zice: Pe muntele unde Iahve se arată.
15. Și îngerul lui Iahve strigă lui Abraam din cer a doua oară.
16. M'am jurat la mine însu-mi, zice Iahve; pentrucă ai făcut aceasta, și n'ai reținut pre fiul tău, pre cel unic al tău,
17. Te voiu binecuvânta și voiu înmulți seminția ta ca stelele ceriului și ca năsipul de pe țărmurile mării, și că seminția ta va stăpâni porțile neamicilor tăi.

10. **שָׁלַח יָד** a întinde mâna.

11. Îngerul lui Iahve nu este în locul acest un înger creat, ci arătarea imediată a lui Dumnezeu însuși, Iahve însuși în chip de înger-om; cf. 16, 7; în semn de urgență, îngerul repetă numele lui Abraam.

12. **יָרָא-אֱלֹהִים** Ca un fel de nomina și participiile pot să aibă recțiune nominală; stând deci în st. c. primesc obiectul acțiunii în genitiv. — **פָּתַח** patah în semipauza; vav în **וְלֹא** are însămnare cauzală (Ges. 158) Lui Abraam i-se comunică din partea lui Dumnezeu cumcă intențiunea curată a sacrificatorului, iară nu obiectul sacrificiului e măsura pentru valoarea sacrificiului. Ca consecuența directă rezultă de aici cumcă sacrificiile de oameni sunt fără valoare.

13. **אָרַר** este de obicei o prepozițiune (după), însă câte odată și adverb în sens temporal, iară în locul nostru în sens local, V. post tergum. — Sacrificiul ca atare nu este însă fără valoare, ci valorează totdeauna ca un simbol al sentimentului. Deaceia Abraam sacrifică un berbecu ca substrat pentru fiul său însă cu devotare totală către Dumnezeu.

14. **אָמַר** se obișnuiește a se zice; impf. se întrebuințează adecă spre a exprimă și acțiuni cari obișnuiesc a se repeți (Ges. 107. 2. b).

15. După revelațiunea cea dintăiu în locul sacrificiului, urmă și a doua.

16. Întroducerea e de tot solemnă; jurământul însuși se introduce prin particula **כִּי**.

17. **בָּרַךְ** inf. abs. înaintea verbului fuit servește spre întărirea noțiunei verbale; **הִרְבָּה** e inf. abs. Hifil dela **רָבָה** și e pus în loc de forma îndă-

18. Și întru seminția ta se vor binecuvânta toate națiunile pământului, că ai ascultat de vocea mea.
19. Și Abraam se întoarse la servii săi, și sculându-se au mers împreună la Beer-Șeba. Și Abraam locuia la Beer-Șeba.

tinată קְרִיבָה care se întrebuițează numai ca abverb în însămnare: mult (Ges. 75. 15). Dupăce Abraam sacrificase berbecele, îngerul lui Iahve vorbi iarăși către dânsul și înoi cu jurământ promisiunile anterioare ca răsplată pentru probarea credinței și a ascultării lui. Spre a întări neschimbabilitatea promisiunilor Iahve jură la sine însuși (cf. Ebr. 6, 13). Seminția ta va stăpâni porțile neamicilor, adecă va subjugă pre neamici și va ocupă orașele lor.

18. În privința cuprinsului, revelațiunea aceasta e o recapitulare a promisiunilor rostite la alte ocaziuni (12, 2; 13, 15; 15, 5, 18—21; 17, 2—8. 16; 18. 18).

19. Abraam se întoarse înapoi la Beer-Șeba. Fiindcă la finea cap. 21 se zice că el se află în Beer-Șeba se vede că tot din locul acesta s'a pornit el spre locul sacrificării fiului său. Cercarea aceasta a credinței lui Abraam are o însămnare tipică de tot importantă. Ea simbolizează sacrificiul cel mare al Testamentului Nou și descoperire oamenilor cumcă întâmplarea cea înfricoșată a Vinei mare a fost prezisă și prefigurată din vechime. Cupriusul capitolului acestuia nu e o istorie simplă, nu e o poveste mitologică din vechime, care n'ar stă nici într'o legătură cu noi. Aceasta e manifestarea planului dumnezeesc, carele realizându-se succesiv dă evenimentelor o atare formă încât ele prefigurează secretul viitor. Aice dintr'o parte Tatăl nu cruță nici pre propriul său Fiu, ci-l predă să sufere moartea crucii; acolo din altă parte părintele din voie liberă predă morții pre fiul său propriu după porunca lui Dumnezeu. Aice Fiul cel unul născut al Tatălui său din voie liberă se supune ordinului Tatălui său; și acolo din altă parte Isaac în puterea deplină a juneții sale din voie liberă se așază pe altar și intinde grumazul său spre junghiare, unicul fiu al părintelui său, moștenitorul averii patriarhului, prea iubitul fiu, a căruia naștere prezisă de demult se întâmplă cu precizie la timpul hotărît, nevinovat și cu toate aceste osândit la moarte, blând și supus părintelui său, urcând spre deal lemnele pentru sacrificarea sa proprie — acest Isaac a fost prototipul cel minunat al lui Isus Hristos. Însă trebuie de observat că realitatea a întrecut în toate privințele umbra. Isaac deși despărțit de servii săi, n'a fost singur, ci împreună cu tatăl său pe locul sacrificării. Hristos a fost predat morții prin învățacul său propriu, părăsit de toți apostolii săi și în oara agoniei sale lipsit chiar și de mângăierea prezenții dumnezești când exclamă: Dumnezeu meu! Dumnezeule de ce mai lăsat (Mat. 27, 46)? Isaac a fost așezat pe rug cu mâinile iubitoare ale părintelui său; Hristos fû pironit pe cruce prin soldații cei fără inimă. Isaac văzû cum se rădică mâna tatălui său spre junghiarea sa; Hristos simți »că săgețile Atotputernicului sunt într'însul și veninul lor bea spiritul Lui; spaimele lui Dumnezeu înarmează asupra Lui« (Iob 6, 4). Isaac fû mântuit de moarte, când glasul cereșc oprî sacrificarea; Hristos însă până în fine suferi pe cruce. La fapta cea mare a răscumpărării sacrificiul trebuia să se omoare, acolo n'a fost oprită mâna rădicată spre junghiare și în loc de cuvintele ce le-a vorbit Isaac: »Iacă focul

20. Și după aceste se vesti lui Abraam, zicând: Iacă și Milca a născut fiu lui Nahor, fratele tău.
21. Pre Us, întâiu, născutul lui, și pre Buz, fratele acestuia, și pre Kemuel părintele lui Aram;
22. Și pre Chesed, și pre Hazo și pre Pildaș și pre Iidlaf și pre Betuel.
23. Și Betuel născu pre Rebeca. Pre acești opt îi născu Milca lui Nahor, fratele lui Abraam.
24. Și concubina lui, cu numele Reuma, și ea născu pre Tebah și pre Gaham și pre Tahaș și pre Maacha.

Cap. XXIII.

Moartea Sarei și înmormântarea ei.

Murind Sara, Abraam cumpără dela Efron Heteul peștera Mahpela spre a înmormânta aice pre soția sa. În peștera aceasta fură înmormântați mai târziu Abraam, Isaac, Rebecca, Lea și Iacob.

Și istorisirea din capitolul acesta este un argument că Israiltenii au un drept istoric pe posesiunea țerii Canaanului.

În capitolul acesta obvin următoarele expresiuni identice cari arată unitatea capitolului: מַתָּה v. 3. 4. 6. 8. 11. 13. 15. — אַחֲזֵר־קֶבֶר v. 4. 9. 20. — מִלְפָּנַי v. 4. 8. — לִי cu imperativul v. 6. 13. 15. — עִם הָאָרֶץ v. 7. 13. — כְּאֲזֵנֵי פִי v. 10. 13. 16. — יָעִינִי v. 11. 18. — קוּם v. 17. 20.

și lemnele, dar' oaia de olocaust unde este?« a zis Hristos »Iacă eu merg să plinesc voia Ta, Dumnezeu!» (Лопухинъ, Библейская Исторія, С. Петербургъ 1889 p. 331. 332).

v. 20—24. Urmașii lui Nahor. Cu sacrificarea lui Isaac s'a încheiat cercarea credinței lui Abraam, s'a implinit țânta chemării sale așa că de acum. înainte istoria vieții sale se apropie spre finea ei. Cu totul potrivit urmează mai întâiu o informațiune despre familia fratelui său Nahor, deoarece în cele următoare se amintește istoria căsătoriei lui Isaac, care își luă o soție din familia lui Nahor. 20 נִסְדֵּי־אֵלָה cuvintele aceste stau în legătură cu 11, 29. Și Nahor are 12 fii ca și Ismael (25, 13 . .) și Iacob, nepotul lui Abraam. Despre Us nu se știe nimic mai deaproape. Buz se pare că a fost protopărintele unui trib arabic de acelaș nume (amintit și la Ierem 25, 23); Kemuel אֲבִי אֲרָם nu e protopărintele Arameilor, ci al neamului Ram de care se ținea și Buzitul Elihu (Iob, 32). Așîderea și Chesed nu e protopărintele Casdilor (Caldeilor), căci aceștia sunt mai vechi decât Chesed.

גר străin, oaspe 23, 4 P; 15, 13 R. רבֿר אהֿ a vorbi cătră cineva 23, 8 P; 42, 30 E. לאֿ-אדני ca răspuns negativ, 23, 11 P; 42, 10 E. לעיני פֿ înaintea ochilor, în prezența cuiva, 23, 11. 18 P; 42, 24 E. כסף bani, 23, 13 P; 42, 27; 44, 1. 2. I; plur. 42, 25 E. סחר a percurge țara, a negoță, 23, 16; 34, 10. 21. P; 37, 28; 42, 34 E; afară de Geneza terminul acesta nu se află. ענה a răspunde construit cu accuzativul persoanei 23, 14 P; 41, 16; 42, 22 E.

1. Și viața Sarei fū o sută douăzeci și șapte de ani — anii vieții Sarei.
2. Și Sara muri în Kiriāt-Arba, care este Ebronul, în pământul Canaan; și Abraam veni acolo ca să bocească pre Sara, și să o plângă.
3. Și Abraam se sculă de lângă mortul său și vorbi fiilor lui Het, zicând:
4. Oaspe sunt eu și nemernic între voi, dați-mi o moșie de îngropăciune, ca să înmormântez mortul meu de dinaintea mea.
5. Și fiii lui Het răspunseră lui Abraam zicând:

1. După nașterea lui Isaac, Sara a trăit deci încă 37 de ani cf. 17, 17.

2. Orașul Ebron după Num. 12 23 fū întemeiat cu șapte ani înainte de orașul egiptean Soan; eră deci un oraș foarte vechiu. Pe timpul petrecerii lui Iacob în Egipt, Heteii fură respinși de cătră Enachiți, care ocupară Ebronul și-l numiră după numele protopărintelui lor Kiriāt-Arba. Reîntorcându-se mai târziu iarăși în țară, Israilitenii îi dădură din nou numele de mai nainte Ebron; astfel se explică numirea dublă: orașul lui Arba, adecă Ebron (cf. 13, 18). Iară adausul »în pământul Canaan« se explică numai sub presupunerea, dacă autorul n'a fost indigen. — A b r a a m v e n i, adecă intră în cortul Sarei. Bocirea și jălirea începeă imediat după moartea cuiva și dură în regulă șapte zile.

3. בני־חת se întrebuițează și pentru însemnarea cadavrului feminin. cf. 10, 15.

4. אהֿ-ת־קבר posesiune de mormăut LXX κτῆσιν τάφου: cuvintele aceste Ieronim le explică foarte potrivit prin expresiunea jus sepulcri, adecă proprietatea legal dobândită a unui loc de înmormântare. — מלפני de dinaintea mea, adecă: să scot mortul din casă și să l înmormântez. Negoțiarea aceasta se făcū în public înaintea adunării poporului, adecă a indigenilor, lângă poarta orașului.

5. Deoarece după לאמר cel avorbit niciodată nu se determinează în ăst mod prin לו, deaceea e mai consult în loc de לו a cetă לו particula dorinței o si! utinam, și conform v. 13 a o împreună cu imperativul următor.

6. Domnul meu, ascultă-ne! Tu între noi ești principe al lui Dumnezeu, înmormântează-ți mortul tău în cel mai ales dintre mormintele noastre! Nimene dintre noi nu-ți va refuza mormântul său, ca să nu-ți înmormântezi tu mortul tău.
7. Atunci Abraam se rădică și se proșternă înaintea poporului țerii, înaintea fiilor lui Het.
8. Și vorbi către dânșii astfel: Dacă este cu intențiunea voastră ca eu să înmormântez mortul meu de dinaintea mea, ascultați-mă și vă rugați pentru mine la Efron, fiul lui Soar.
9. Ca el să-mi deie peștera din Machpela, care este a lui în marginea țarinei sale; pentru bani deplinți să mi-o dea în mijlocul vostru, ca posesiune de înmormântare.

6. **דַּבְּרָה** domnul meu, fiindcă numai unul vorbește. — **נְשִׂיאָ אֵל** nomina cari în st. c. stau înaintea cuvântului **אֱלֹהִים**, nu arareori sunt nedeterminate ca un principe al lui Dumnezeu, adică cel înălțat de către Dumnezeu la rang de principe, protegiatul lui Dumnezeu. — **מִבְּחֵר קְבָרֵינוּ** alegerea mormintelor noastre, adică mormintele noastre cele mai bune (cf. Ges. 128. 2. i Adu. 1). — **כִּלְאָ = כִּלְאָ** a refuza, deci **יִכְלֶה** stă în loc de **יִכְלֶה** — **מִן** în **מִקְבָּר** înșămnează ca să nu, (fiindcă urmează după verbele ce înșămnează o refuzare o reținere, (cf. Ges. 119. 3 d 1.). Heteii îl privesc deci pre Abraam de un principe puternic care odinioară le-a făcut servicii foarte înșămuate, apărând țara de dușmani, și cari poșede o caravană mare și e foarte avut, deci erau foarte bucuroși de a intra în conexiuni mai deaproape cu dânsul, oferindu-i cu bunăvoință mormântul cel mai ales.

7. Conform datinei țerii, Abraam prin o închinăciune adâncă exprimă mulțăminta sa pentru bunăvoința lor, **עַם-הָאָרֶץ** poporul țerii, adică locuitorii ei; în timpul mai târziu, expresiunea aceasta se întrebuintează spre a înșămna locuitorii păgâni ai Palestinei.

8. **אִם-יֵשׁ אֶת-נַפְשְׁכֶם** dacă este cu sufletul vostru, adică dacă este cu voia sau intențiunea voastră; **שָׁמְעוּנִי** imper. 2. p. pl. cu suf. pers. 1.; verbele adică cari formează imper. cu a (mai ales verb. mediae și tertiae gott.) păstrează acest a dacă se compun cu suf. (Ges. 60. 1). Abraam dorește să aibă o criptă familiară proprie care să nu atârne dela niște străini, ci să fie asigurată în contra invaziunilor străine.

9. **וְ** în **וַיֵּתֵן** are sens final. Machpela conform v. 17 nu se chiamă grota, ce Abraam o doriă să o cumpere. Versiunile vechi LXX. O. P. V. Sam. n'au privit cuvântul acesta ca nomen propriu, ci ca un adiectiv derivat dela verbul **כָּפַל** a îndoi, deci îndoit, așadară **מְעֵרַת הַמְּכַפְלָה** peștera (grota) îndoită, adică o peșteră care constă din două dispărțituri — **בְּכֶסֶף מָלֵא** cu bani (de argint) plini, adică cu bani în preț deplin. **יִתְּנָהּ** impf. Kal dela **נָתַן** cu suf. pers. 3 sg. fem. și cu nu) energie.

10. Și Efron ședeă între fiii lui Het; și Efron Heteul răspunse lui Abraam în auzul fiilor lui Het, a tuturor acelor care intrau pe poarta cetății sale, zicând:
11. Nu, domnul meu! Ascultă-mă! Eu îți dau țarina, și-ți dau și grotă care este într'însa, aceasta ți-o dau înaintea ochilor fiilor poporului meu: îngroapă-ți mortul tău.
12. Și Abraam se proșternă înaintea poporului țerii.
13. Și vorbi lui Efron în auzul poporului țerii zicând: Dacă tu însă —, rogu-te, ascultă-mă: eu argintul țarinei ți-l dau, primește-l dela mine, și voiu îngropă mortul meu.
14. Și Efron răspunse lui Abraam, și-i zise: Ascultă-mă domnul meu:
15. O bucată de pământ ce face 400 de sicli de argint, ce este aceasta între mine și între tine? Îngroapă-ți mortul tău.
16. Și Abraam ascultă pre Efron și cumpeni Abraam lui Efron argintul despre care vorbise în auzul fiilor lui Het: patru sute de sicli de argint mergători la orice neguțător.

10. Efron eră prezent în timpul negocierilor; în auzul tuturor cari intrau pe poarta cetății sale, adecă a concetățenilor săi; precum **בוא** ingredi se construiește cu accusativul obiectului așa participiul cu genit. obiectului.

11. **נתי** perfectul se întrebuințează spre a exprima o asigurare solemnă (Ges. 106. 3 a). Auzind despre dorința lui Abraam, Efron îi oteră gratuit grotă Machpela.

12—13. **אך אם-אתה** e o propozițiune condițională abruptă, pentru că **אם** altmintrelea se construiește cu impf. iară aice înaintea verbului, particula aceasta se înlocuiește că particula **ל**: Dacă tu însă — ascultă-mă rogu-te. Alții din contră urmând LXX (*ἐπειδὴ, πρὸς ἐμὸν εἰ*) emendează **ל** în loc de **ל**: Dacă tu însă voiești cu mine astfel. Abraam nu voiește să primească în dar peștera. Întreg pământul Canaanului i-a fost lui promis Dumnezeu, și din astă cauză nu voi să primească nici o palmă de loc dela un străin; nimene să nu zică că patriarhul s'a înavușit prin daruri primite dela păgâni.

15. Ce este aceasta între mine și între tine, adecă relațiunea noastră este așa de intimă, încât eu ți-aș lăsa țarina și fără de plată; lucrul principal rămâne, ca dorința ta să se îplinească.

16. Pe timpul acesta încă nu erau monete bătute, deci se întrebuințau la negoț numai bucăți de argint al căror preț se îndreptă după greutatea lor; ca unitate pentru determinarea greutății serviă sicliul care cumpeniă cam 16·37 de grame. Monete bătute s'au introdus cu mult mai târziu. — **עבר לסחר** mergător la neguțător, adecă sicliul cu prețul deplin.

17. Și așa țarina lui Efron dela Machpela, cea din ostul Mamrei, atât țarina cât și peștera dintr'însa, și toți arborii de pe țarină și cei de pe tot cuprinsul acela jur împrejur
18. Se întări lui Abraam ca stăpânire a sa înaintea ochilor fiilor lui Het, a tuturor acelora cari intrau pe poarta cetății sale.
19. Și după aceasta Abraam înmormântă pre Sara, femeia sa în peștera din țarina Machpela, cea spre ostul Mamrei, care este Ebronul în pământul Canaan.
20. Și se întări lui Abraam de cătră fiii lui Het țarina și peștera dintr'însa de moșie de îngropăciune.

Cap. XXIV.

Căsătoria lui Isaac cu Rebeca.

După moartea soției sale Abraam se îngriji de a căsători pe fiul său Isaac. În scopul acesta patriarhul trimise pre servul său superior Eliezer la rudele sale din Mesopotamia spre a lua femeie lui Isaac. Eliezer împlini aceasta poruncă și adusă din Mesopotamia pre Rebeca, nepoata lui Abraam. Cu aceasta se căsătorește Isaac.

שבע Hif. a jură pre cineva 24, 3 I; 50, 25 E. אולי poate, ca expresiunea îndoielii se construiește cu impf., 24, 5. 39 I; 27, 12 E. טוב 24, 10 I; cf. 45, 18. 23 E. 45, 20 R. עשה חסד 24, 12. 14. 49 I; 40, 14 E. והנה עמד 24, 30 I; 41, 1 E. ברך Pi. cf. cap. 47. הלזה 24, 65; 37, 19 E. ספר Pi. a istorisi, cu ל al persoanei, 24, 66 I. 40, 9 E.

1. Abraam însă eră bătrân, și înăintat în zile, și lahve binecuvântase pre Abraam întru toate.

17—18. În termeni juridici se constatăză dreptul de proprietate alui Abraam asupra peșterii și țarinei dela Machpela. — על-פני = לפני spre ost de Mamre cf. 13, 18.

18. Prepoz. ב se întrebuițează adese spre explicarea unui conceput colectiv. În peștera aceasta fură înmormântați mai târziu Abraam (25, 9), Isaac (35, 27), Rebeca, Lea și Iacob (49, 29—31; 50, 12). Locul acesta eră onorat atât de Iudei cât și mai târziu de cătră creștini și Mohamedani.

20. Observarea repetită cumcă țarina împreună cu peștera trecu în proprietatea lui Abraam, arată importanța cea mare care a avut-o locul acesta pentru patriarhul. Cumcă Abraam a căutat a-și câștiga un loc de înmormântare ca proprietatea sa e un argument al credinței sale firme în făgăduința dumnezească și în împlinirea ei.

XXIV, 1. Deoarece Isaac se căsători, fiind de 40 de ani (25, 20), deaceea Abraam eră la căsătoria fiului de 140 de ani. — וקן adj. בא partic. προβεβηκώς.

2. Și zise Abraam servului său, celui mai vechiu din casa sa, care erà mai mare preste toate ale sale: Pune-ți, rogu-te, mâna ta sub coapsa mea.
3. Ca să te jur pe Iahve, Dumnezeul ceriului și Dumnezeul pământului, că tu fiului meu nu vei luà femeie dintre fetele Cananeilor, între cari locuiesc eu;
4. Ci că vei merge în pământul meu și în cel al înrudirii mele; și vei luà femeie fiului meu Isaac.
5. Și servul răspunde: Poate că nu va vrè fecioara să vină după mine în pământul acesta; atunce înturna-voiu pre fiul tău în pământul acela, din care ai ieșit?

2. יְקִי nu-i numai decât cel mai bătrân, ci cel onorat. Provocându-l pre Elizer să-î jure, Abraam îi poruncește să pună mâna sub coapsa sa. Datina aceasta stă fără îndoială în legătură cu însămnarea ce o are coapsa ca putere vitală și productivă. Atingerea coapsei însămnă deci că urmașii se provoacă ca păzitori ai jurământului depus, însă totodată și ca răsbunători ai celui frânt. Abraam voiește a-l căsători pre fiul său cu o rudă. La toate popoarele antichității erà datina de-a evita căsătoriile cu străinii; abia creștinismul în privința aceasta a întrodus alte obiceiuri. Antipatia patriarhului în contra idolatriei Cananeilor nu puteà să fie unicul motiv ce l-a îndemnat pe Abraam a se feri de conexiuni familiare cu Cananei, deoarece și rudele sale din Mesopotamia erau dedate politeismului; însă acesta nu se află pe acea treaptă a decadenței ca la Cananei, și aceasta împrejurare de bună-seamă l-a îndemnat pre patriarhul a se feri de Cananei. Procedura lui Abraam erà totodată un exemplu pentru timpul mai târziu, în care Iudeilor li-s'a fost oprit căsătoria cu muierile Cananeilor.

3. י final. Eliezer trebuie să jure nu pe Elohîm ci pe Iahve, căci aici nu este vorba de încheierea unei căsătorii simple, ci despre o afacere a mântuirii care este de mare importanță pentru imperiul lui Dumnezeu. D u m n e z e u l ceriului și D u m n e z e u l p ă m ă n t u l u i adecă creatorul cerului și al pământului.

4. כִּי după o prepoz. negativă însămnă: ci. Familia lui Nahor din care se trăgeà Rebeca, locuî în Haran (27, 43); iară țara aceasta Abraam de aceea puteà să o numească p ă m ă n t u l m e u pentru că petrecuse aici un timp mai îndelungat (11, 31). מִלְדָּת naștere înrudire, afinitate, V. cognatio = συγγένεια LXX; pământul înrudirii mele, adecă pământul, unde locuiesc rudele mele.

5. הַאִשָּׁה 3 p. f. sg. imp. Kal dela אִשָּׁה a vol. הַאִשָּׁה femeia, adecă care are să fie mireasa lui Isaac; לִּי în לָלֶכֶת are Kames, deoarece stă inaintea unei silabe accentuate. — הַשֵּׁב inf. abs. Hif. dela שָׁב; infinitivul întărește noțiunea verbală; הֲ e particula interogativă, care înainte de guturale cu Kames neaccentuat are Segol.

6. Și Abraam îi zise: Ferește-te ca nu cumva să reîntorci pre fiul meu acolo.
7. Iahve, Dumnezeuul ceriului, care m'a luat pre mine din casa părintelui meu și din pământul nașterii mele; și care mi-a vorbit, și mi-a jurat, zicând: Seminției tale voi da pământul acesta: el va trimite pre îngerul său înaintea ta, și tu vei lua de acolo femeie fiului meu.
8. Și dacă fecioara nu va voi să vină cu tine, scăpat vei fi de acest jurământ al meu, numai să nu reîntorci pre fiul meu acolo.
9. Și servul puse mâna sa sub coapsa lui Abraam, stăpânului său, și se jură lui pentru lucrul acesta.
10. Și servul luă zece cămile din cămilele stăpânului său, și merse, având din mâna sa din toate bunătățile stăpânului său; și sculându-se, se duse în Mesopotamia, la cetatea lui Nahor.

6. **וְשָׁמַר** 2 m. sg. imp. Nifal dela **שָׁמַר** a se feri, cu Segol la silaba ultimă și accentul pe penultima, căci dacă unui impf., inf., sau imp. Nifal îi urmează un cuvânt monosilabic, sau care începe cu o silabă accentuată, atunci accentul de pe ultima trece pe penultima iară silaba ultimă rămasă acuma neaccentuată primește Segol în loc de Sere (**לֵד**: se privește ca o unică silabă). Sub nici o condiție, Abraam nu voiește ca fiul său să se întoarcă vre-odată la Mesopotamia.

7. Iahve l-a scos din patrie și i-a promis țara Canaanului; Abraam are credință firmă cumcă și urmașii săi vor posedă țara Canaanului, și deaceea se încrede el în ajutorul lui Dumnezeu carele va trimite pre îngerul său ca să conducă pre Eliezer.

8. **וְנָקִית** 2 m. sg. p. Nif. dela **נָקָה** a fi curat Nif. a fi nevinovat, liber. Vav consec. introduce apodoza **לֹא תִשָּׁב** (nu **אֵל תִּ**): în regulă stă înaintea iussivului **אֵל**, aice însă stă **לֹא** spre a indică cumcă porunca strictă intenționată la început (**לֹא** cu indic. Ipt.) se moderează prin Iussiv (Voluntativ Ges. 109. 1. b Adn 1)

9. Servul depune jurământul în modul cerut de stăpânul său. — **אֲרָנִי** pluralul demnității (excellētia).

10. **אֲרָם נְהָרַיִם** Aram al celor două râuri **LXX Μεσοποταμία**, adică complexul de țeri între Eufrat și Tigru, ce se numește astăzi el-Gesire (adică insulă). Aceasta traducere a **LXX** e corectă, căci **אֲרָם** e un nume general de țară și al unui popor. Dacă are să se însemne numai o parte din Aram atunci numelui general i-se adaugă numirea ce cuprinde specificarea așa: a) **אֲרָם דְּמֶשֶׁק** II. Reg. 8, 5 **LXX Συρία Δαμασκόσ**; b) **אֲרָם צֹבָא**, V. Zoba, un imperiu ce se află spre vest de cătră Eufrat; situația orașului Zoba e nesigură; c) **אֲרָם מַעֲכָה**, I. Par. 19, 6, V. Syria Maacha; d) **אֲרָם בֵּית־רֶחֱבִיב** II. Reg. 10, 6, V. Syrum Rochob,

11. Și el lăsă să îngenunchie cămilele afară de cetate, lângă o fântână de apă, spre sară, cam pe timpul, când cele ce scoateau apă ieșiau.
12. Și zise: Iahve, Dumnezeul stăpânului meu Abraam, rogu-te, fă ca să întâlnesc astăzi (scil. pre cea dorită) și arată milă stăpânului meu Abraam.
13. Iacă eu stau lângă aceasta fântână de apă, și fetele locuitorilor din cetate ies, ca să scoată apă:
14. Fie dară, ca fecioara, cătră care voiu zice eu: Rogu-te pleacă-ți vasul tău și-mi dă să beau; și ea va răspunde: Bea și încă și cămilele tale le voiu adăpă; pre aceasta ai hotărît-o pentru servul tău Isaac; și printr'aceasta voiu cunoaște că tu ai arătat milă stăpânului tău.
15. Și se întâmplă că el încă nu încetase de a vorbi, iacă Rebeca care fu născută lui Betuel, fiul Milchei, femeia lui Nahor, fratele lui Abraam ieși afară, având vadra sa pe umărul ei.

așisdere spre vest de Eufrat; e) deaceea și נהרים e un adaus specificator. Numele acesta e un dual însămnând cele două fluvii Eufrat și Tigru, așa că Aram Naharaim e identic cu Mesopotamia autorilor clasici. Alții iarăși înțeleg prin ארם־נהרים țara între Eufrat și Chabora care țara în inscripțiunile egiptene se numește Naharena (deci Naharena nu e un dual, ci un locativ). Iară numele Padan Aram în loc de Mesopotamia nu se amintește în Biblie înainte de timpul lui Isaac și Iacob, precum și izvoarele babilonice de abia pe la anul 1650 întrebuințează numele Padan. — Cetatea lui Nahor e Charan.

11. יצא int. dela צאת. Călătoria nu se descrie mai deaproape, ci istoria ne spune imediat rezultatul călătoriei acesteia.

12. ויאמר cu Șalșelet, deaceea formă pauzală: și zise adecă se rugă în tăcere; הקרה Hif.: fă mie întâlnire, fă ca să întâlnesc, adecă pre cea dorită. Eliezer având mare încredere în Dumnezeu se rugă ca pronia dumnezeiască să-l conducă astfel ca să fie în stare de a alege persoana cea mai potrivită ca soție pentru Isaac.

14. והיה atârând dela imperativul v. 12, are sens optativic יער e un Kere perpetuum, stând adese în Pentateuh în loc de הטי יערה 2. f. sg. imp. Hif. dela נטה a plecă הכחת 2 m. sg. p. Hif. dela (יכה) a destina, a hotări; בה suf. f. are aice sens neutru. Ca sămnen extern al virtuții fecioarei să-i servească lui Eliezer purtarea ei prevenitoare față de străini.

15. טרם se construiește în regulă cu impf., mai rar cu perf. — Dorința lui Eliezer fu implinită. Cu exactitate se induce genealogia, spre a demonstra cumcă Rebeca și după maică-sa e din familia lui Abraam și nu e nepoată a Reumei

16. Și fata eră la față frumoasă foarte, fecioară eră, și bărbat n' o cunoscuse pre ea. Și ea pogorându-se la fântână, și umplându-și vadra, se sui iarăși în sus.
17. Și servul îi alergă înainte și-i zise: Lasă-mă, rogu-te să beu puțină apă din vadra ta.
18. Și ea-i răspunse: Bea, domnul meu! Și ea îndată slobozi pe mâna sa vadra și-i dete să bea.
19. Și după ce-i dădă destul să bea îi zise: Și pentru cămilele tale voi scote, pânăce vor încetă de băut.
20. Și curând deșertându-și vadra sa în adăpătoare, alergă iarăși la fântână, ca să scoată alta, și scoase pentru toate cămilele lui.
21. Și acest om mirându-se de dânsa tăceă, voind să cunoască dacă lahve a făcut să prospere calea lui au nu.
22. Și dupăce cămilele încetară de băut, luă omul acela o verigă de nas de aur, grea de jumătate de siclu, și două brațare pentru mâinile ei, grele de zece sicli de aur.

(22, 24), concubina lui Nahor. Conform 11, 27 și 22, 20 se prezintă genealogia în următorul mod:

Terah				
Abraam (Sara)	Nahor (Milca)		Haran	
Isaac	Betuel		Milca	Lot
	Laban	Rebeca		

Betuel se numește apriat »fiul Milchei«, căci caracterizarea lui ca »fiul lui Nahor« ar fi insuficientă; căci Nahor încheiase o căsătorie și cu Reuma. Fiind Laban fratele Rebeciei, apoi în contra exactității textului versului acestuia nu se poate induce locul 29, 5; לבן בן נחור, deoarece בן înseamnă atât nepot cât și fiu.

16. נערה e o noțiune mai generală decât בתולה, iară cuvântul acest din urmă se explică mai de aproape prin... ואיש.

17. (נמא) Pi. a sorbi, Hif. a sorbi, a lăsa de băut.

18. ותרה ותרה și ea grăbi și dădă în jos; adecă dădă în grabă jos (Ges. 120. 2. a) ותרה 3 f. sg. impf. hif. dela ירה a se pogori, Hif. a da în jos.

19. Și dupăce finise de a-i da de băut, — adecă după ce-i dădă destul de băut. עד אם până dacă, pânăce aice cu perf., altmintrelea cu impf.

20. ותער 3. f. sg. impf. Pi. el cu vav cons. apoc. în loc de ותערה dela (ערה) a deșertă.

21. משתאה part. sg. st. constr. Hitp. dela שאה = שעה a privi cu uimire. — Propozițiunea al căreia predicat e un particip este o propozițiune nominală ce exprimă o stare și anume aice o coincidență (simultaneitate)

22. La cuvântul בקע trebuie de adaus שקל — נזם se explică conform v. 47 ca verigă de nas, care se poartă și în ziua de astăzi de către muierile ara-

23. Și-i zise: A cui fiică ești tu? Spune-mi, rogu-te! Oare nu este în casa părintelui tău loc, ca noi să mânem.
24. Și ea-i răspunse: Eu sunt fiica lui Betuel, fiul Milchei, pe care l-a născut ea lui Nahor.
25. Și ea-i mai zise: Paie și nutreț sunt multe la noi, cum și loc de mas.
26. Și omul acesta se închină și se proșternă înaintea lui Iahve.
27. Și zise: Binecuvântat să fie Iahve, Dumnezeul stăpânului meu Abraam, care n'a depărtat mila sa și credințioșia (fidelitatea) sa dela stăpânul meu; pe cale dreaptă m'a condus pre mine la casa fraților stăpânului meu.
28. Și fecioara alergă și spuse acasă mumei sale conform acestor întâmplări.
29. Și Rebeca aveă un frate cu numele Laban, și Laban alergă la acel om afară la fântână.
30. Dupăce văzū el adecă veriga de nas și brățarele la mâinile surorii sale, și dupăce auzi cuvintele Rebeccei, sora-sa, care zicea: Omul acela așa mi-a vorbit; el veni la om, și iacă acesta stă lângă cămilele sale la fântână.

bice. Eliezer îi dădū copilei odoarele aceste nu ca daruri de nuntă, ci în sămna de mulțămire pentru serviciile ei.

23. **בְּתוּמֵי אִתָּךְ** a cui fiică ești tu; **מֵי** stă aice în genitivul logic (Ges. 137); **בֵּית אָבִיךָ** în casa (accus.) părintelui tău, căci în limba ebr. se pune accusativul nu numai la întrebarea încotro? după verbele mișcării, ci și la întrebarea unde? la verbele ce însemnă a petrece, a fi, a pauză.

24. Aceeași genealogie ca și în v. 15.

26. **וַיִּקַּד** 3. m. sg. ipf. Kal dela **קָדַד** a se închină (formă aramaizandă la care nu radicala a doua, ci cea primă se reduplică prin dagheș).

27. Pronumele separat **אֲנִי** eu, a pus înainte cu emfază în contrast cu **אֲדֹנָי** domnul meu. **בְּדֶרֶךְ** pe calea, pe care am mers, adecă pe cale dreaptă; **בֵּית** e accus. ca și 12, 15; **אָח** frate, rudă.

28. **לְבֵית אִמָּהּ** casei mumei sale, căci fiecare muiere aveă locuința sa separată; Rebeca alergă deci la muma sa proprie precum și la cei ce se țineau de casa mumei, așa la frații dintre care în versul următor se amintește Laban. Ceice se trag dela o mamă formează în orient o legătură mai intimă, decât descendenții dela un tată; de aice se explică și rolul cel însemnat al lui Laban mai ales în v. 50.

29. **חַוְּיָהּ** strada cu **הָאָרֶץ** local. Cuvintele din urmă ale versului acestuia indică numai pe scurt ceea ce se istorisește mai pe larg în versul 30.

30. **עַל הַגְּמָלִים** pentru că cămilele erau culcate. — **וַיִּדְרִי** se întrebuițează adese spre a introduce o istorisire nouă.

31. Și Laban îi zise: Vino în lăuntru, binecuvântate al lui Iahve, pentruce stai afară? Eu am pregătit casa, și loc este pentru cămile.
32. Și omul intră în casă, și (Laban) luă frâul cămilelor și le dete paie și nutreț cămilelor și apă de spălat pentru picioarele lui și pentru picioarele oamenilor, cari erau cu dânsul.
33. Și fû pusă înaintea lui mâncarea. Și el zise: Eu nu voiu mânca, pânce nu voiu vorbi cele-ce am de vorbit. Și Laban zise: Vorbește!
34. Și el zise: Eu sunt servul lui Abraam.
35. Și Iahve a binecuvântat pre stăpânul meu foarte, și el s'a mărit; că i-a dat oi și boi, și aur și argint, și servi și serve, cămile și asini.
36. Și Sara femeia stăpânului meu născu stăpânului meu fiu la bătrânețele ei, și el dete acestuia toate câte are el.
37. Și stăpânul m'a jurat, zicând: Tu să nu iei fiului meu femeie din fetele Cananeilor, într'al cărora pământ locuiesc eu.
38. Ci mai vârtos să mergi la casa părintelui meu, și la neamul meu, și să iei femeia fiului meu.
39. Și eu zisei stăpânului meu: Dară poate fecioara nu va voi să vină cu mine.

31. Binecuvântate al lui Iahve, căci de bună seamă Laban a auzit dela Rebeca, pre care zeu îl onorează străinul; יהוה e genit. auctoris, căci și partic. passiv poate să se construiască sau ca st. abs. cu o determinare mai deaproape în accus., sau ca stat. constr. cu un genetiv după sine.

32. Subiectul la ויפתח e Laban; verbul פתח însănează: a deschide, a deslegă, a luă frâul. Apă de spălat picioarele cf. 18, 4.

33. Ketibul וישם (fără varianta marginală) ar putea să fie Ipf. Kal dela un verb ישם = שים analog tormei ויצר dela יצר în 2, 7; e însă de preferat forma din Kere: וישם impf. Hofal în însănnare: a fi pus.

34—35. El istorisește pe larg scopul călătoriei sale și nu omite a relevă pe larg avuția stăpânului său, care trecuse dejă la fiul acestuia. — ויגדל a fi mare în putere și avere.

36. וזקנה e un inf. c. cu terminațiunea feminină (Ges. 45. 1 b) a fi bătrân, bătrânețe; el dete toate fiului său, deoarece prin isgonirea Agarei Isaac se făcu unicul moștenitor al lui Abraam.

38. אם־לא dacă nu; apoi, dacă apodoza nu se amintește: cu adevărat, aice însă fiindcă urmează după o negațiune: ci.

40. Și el mi-a zis: Iahve, pe a căruia cărare umblu eu, va trimete îngerul său cu tine, și-ți va da norocire în calea ta, ca tu să iei femeie fiului meu din neamul meu și din casa părintelui meu.
41. Atunci tu vei fi scăpat de jurământul meu, dacă te vei duce la neamul meu, și ei nu-ți vor da ție (femeie); atunci scăpat vei fi de jurământul meu.
42. Și venind astăzi la aceasta fântână, am zis: Iahve Dumnezeul stăpânului meu Abraam! dacă voiești, ca eu să am noroc în calea pe care umblu.
43. Iacă eu stau lângă aceasta fântână de apă, și va fi ca fecioara care va ieși ca să scoată apă, și eu îi voi zice: Dă-mi rogu-te, să beu puțină apă din vadra ta.
44. Și ia-mi va răspunde: Bea tu, și după aceea și pentru cămilele tale voi scoate; aceea să fie femeia pre care Iahve a hotărît-o pentru fiul stăpânului meu.
45. Mai înainte de a sfârși eu cuvântul acesta întru inima mea, iacă Rebeca ieși, având vadra pe umărul său, și pogorându-se la fântână a scos apă; și eu i-am zis: Lasă-mă rogu-te, să beu ;
46. Și ea curând și-a dat vadra jos de pe umerii ei, și zise: Bea tu, și voi adăpa și cămilele tale. Și eu am băut și ea mi-a adăpat și cămilele.
47. Și eu o întrebai pre ea, zicând: A cui fiică ești tu? Și ea răspunse: Eu sunt fiica lui Betuel, fiul lui Nahor, pre care l-a născut Milca. Atunci eu îi pusei veriga aceasta la nasul ei, și brățarele la mâinile ei.

④ **אלה** literal: dorința de nenorocire blăstăm, formulă de blăstăm (prin care cel avorbit se necesitează a vorbi adevărul).

42. **ואבא** milra, deoarece la vav consec. în pers. primă a sing. nu e uzitată schimbarea accentului și nici prescurtarea vocalei lungi (Ges. 49. 2); particula dorinței **א** e aici intercalată în o propozițiune condițională, ceace se întâmplă adese cf. 18, 3; litera Nun e reduplicată, fiindcă silaba precedentă e accentuată.

43. **והיה** are sens optalivic; **ואמרתי** vav cons. după un partic. exprimă o acțiune viitoare (Ges. 112. 3. c. e).

44. **היא** continuare la **העלמה** din. v. 43.

45. **אני** stă în frunte spre relevarea expresivă a subiectului.

46. **ואשה** Ges. 75. Adnot. 3. c.

48. Și eu mă închinai și mă proșternui înaintea lui Iahve și binecuvântai pre Iahve Dumnezeuul lui Abraam, a stăpânului meu, carele m'a condus pe cale dreaptă ca eu să iau pentru fiul stăpânului meu pre fata fratelui lui.
49. Și acum dacă vreți să arătați îndurare și credință cătră stăpânul meu, spuneți-mi; și dacă nu, spuneți-mi, ca să mă întorc spre dreapta sau spre stânga.
50. Și Laban și Betuel răspunseră, zicând: Acest lucru a ieșit dela Iahve, noi nu-ți putem spune nici rău nici bine.
51. Iacă Rebeca înaintea ta, ia-o și te du (cu dânsa), și să fie femeia fiului tău, dupre cum a vorbit Iahve.
52. Și auzind servul lui Abraam cuvintele lor, se proșternu până la pământ înaintea lui Iahve.
53. Și servul scoase obiecte de argint și de aur și vestminte și le dete Rebecai, și lucruri prețioase dete el fratelui ei și mamei ei.

48. וַאֲשַׁתְּחֻוּהָ — 1 consec. cu Ipf. neabreviat ceea ce obvine mai ales la persoana primă; הִנְתַּנִּי 3 m. sg. p. Hif. dela נָחָה cu suf. pers. 1.

49. אִם־יִשְׁכַּם עֲשִׂים חֶסֶד si facturi estis, cu אם în propozițiuni nominale După finirea istorisirii Eliezer pune întrebarea precisă ori de voiesc să dea pre Rebeca de soție lui Isaac sau nu. — וְאִמַּתְּ חֶסֶד se întrebuințează foarte adese despre Dumnezeu, însă și despre oameni: bunăvoință (dragoste) și credincioșie, adică dragoste fidelă a oamenilor între olaltă. — Dacă însă dorința lui nu se poate împlini, apoi el e gata a pleca mai departe spre a căuta la alte familii o soție pentru Isaac, căci el știe că Nahor avea mulți urmași.

50. Pred. וַיֵּעַן e pus în sing., deoarece premerge subiectelor (Ges. 146. 2. b); prep. מִן înaintea de יְהוָה e tratată ca și când ar stă înainte de אֲרִנִּי a căruia primă literă e o guturală; נֹכַל 1. pl. impf. nu Hof., ci Kal formându-se din jawkal — jokal — jukal; noi nu putem spune nici rău nici bine, adică noi nu putem adauge nemică, nu putem schimba nemică, deoarece aceasta este o orânduire dumnezească. Cumcă pe lângă Betuel dă consimțământul și fratele ei Laban, aceasta eră întemeiat prin o datină veche, după care la încheierea unei căsătorii pe lângă învoirea părinților se cerea și consimțământul fratele celui mai mare al miresei.

51. אֲרִנִּי plur. demnității.

52. Primind consimțământul pentru încheierea căsătoriei, Eliezer în sămăn de mulțămire adâncă față de Iahve se proșterne până la pământ.

53. În orient există de demult obiceiul că, logodindu-se cineva trebuia să facă daruri nu numai miresei, ci și rudelor celor mai de aproape ale acesteia; כְּלִים în însămnare generală: obiecte.

54. Și mâncară și băură, el și oamenii, cari erau cu dânsul și merseră (acolo). Și sculându-se de dimineață, zise (servul): Lăsați-mă să plec la stăpânuul meu.
55. Și fratele (Rebeci) și mama ei ziseră: Să mai rămână cu noi copila încă câteva zile sau mai bine zece, apoi să meargă.
56. Și el zise: Nu mă opriți, deoarece Iahve a norocit calea mea; lăsați-mă să merg la stăpânul meu.
57. Și ei ziseră: Vom chiemă fata și să o întrebăm pre ea însași.
58. Și chieamară pre Rebeca, și-i ziseră: Vrei tu să mergi cu omul acesta? Și ea răspunse: Merg!
59. Astfel lăsară ei pre Rebeca, sora lor, și pre doica ei, și pre servul lui Abraam și pre oamenii lui.
60. Și ei binecuvântară pre Rebeca, și-i ziseră: Tu sora noastră, tu, să te faci întru mii de miriade, și seminția ta să stăpânească porțile neamicilor tăi.
61. Și sculându-se Rebeca și servele ei, se suiră pe cămile, și se duseră după omul acela. Și servul luând pre Rebeca, plecară.
62. Isaac însă veni dela venirea la fântâna Lahai Roi; că el locuia în pământul Negheb.
63. Căci Isaac ieșise la câmp cătră sară ca să mediteze; și rădicându-și ochii, se uită, și iacă cămilele veniau.

54. שלחני cu scriere defectivă.

55. ימים או עשור câteva zile sau mai bine zece, V. saltem, cel puțin.

56. ך copulativ arată aice motivarea (Ges. 158).

57. ונשאלה את-פיה și noi să întrebăm gura ei proprie, adecă pre ea însași.

59. Sora lor, adecă ruda lor מינקת (Part. f. sg. Hifil dela verb ינק) doica, al căreia nume după 35, 8 eră Debora.

60. הִי imp. Kal. dela היה vocalizat cu -י, pecând pers. a 2 sună: הִיָּה— Să te faci întru mii de miriade, expresiune iperbolică spre a exprimă o succesiune număroasă: seminția ta să stăpânească porțile neamicilor, adecă va subjuga pre neamicii tăi și va ocupă orașele lor cf. 22, 17.

61. Versul acesta conține o descriere prea detaliată, proprie limbajului ebraic. Rebeca se aminteste de două ori, fiind ea persoana principală. — לקח e pus pleonastic, ca și in multe alte locuri. — וילך formă pauzală (Ges. 69 Adn. 8 și 3.)

62. Expresiunea neobicinuită בא מבוא באר seamănă să exprime numai direcțiunea, de unde venise Isaac, nu însă că el a fost într'adevăr la fântâna aceasta. — Lochai Roi cf. 16, 14.

63. שוח a medită, a cugetă. Isaac ieșise ca să mediteze, adecă să se roage in apropierea fântânei, lângă care Dumnezeu s'a fost arătat selavei Agarei. Alții (Strack, Ewald, Knobel, Dillmann) trăduc שוח cu privire la v. 67: a

64. Rebeca înălțându-și ochii săi, văzù pre Isaac și sări jos de pe cămilă.
65. Că ea zisese cătră serv: Cine este bărbatul acela, carele vine pe câmp înaintea noastră? Și servul 'i zisese: Acesta este stăpânul meu; atunci ea 'și luă vâlul și se acoperi.
66. Și servul spuse lui Isaac toate lucrurile câte a făcut.
67. Și Isaac o duse (pre Rebeca) în cortul Sarei mumei sale, și el luă pre Rebeca de femeie, și o iubi. Și Isaac se mângăia de moartea mumei sale.

Cap. XXV, 1—11.

Fiii lui Abraam din Ketura. Moartea și înmormântarea lui.

Capitolul acesta cuprinde mai întâiu finea istoriei lui Abraam. Se istorisește deci aice moartea și înmormântarea patriarhului, iară ca un apendice al istoriei lui Abraam se adaugă istoria căsătoriei lui cu Ketura din care i-se nascură 6 fii. Aceștia deveniră proto-părinții multor ginte arabice. Despre cei mai mulți dintre aceștia n'avem știri pozitive. Numele descendenților acestora sunt mai întâiu nume de persoane, care mai târziu se întrebuițară pentru numirea poporului și a țerii. E nesigur cum au să se explice numele în plural ale lui Așurim, Latușim și Leumim.

După afirmațiunea „criticilor“ moderni verbul נוע a repăusă, a muri, s'ar află în Pentateuh numai la un unic autor, adecă la P. Dară dacă la acest verb s'ar aplică deosebiri fine, care „critica“ le face în regulă spre a arătă diversitatea autorilor din întrebuițarea cuvintelor, atunce s'a putè ușor demonstră cumcă întrebuițarea cuvântului acestuia ar indică o pluralitate de autori. Căci נוע se 'ntrebuițează despre toți oamenii 6, 17; despre oameni și animale 7, 21; despre un om singurit, și anume în îmbinare cu verbul מות 25, 8. 17; 35, 29, iară fără acest sinonimon 49, 32.

plânge; לפנות ערב literal: la întoarcerea serii, adecă când începù a se face sara, spre sară.

64. Rebeca sări jos de pe cămilă spre a-l intimpină după datina orientală cu reverință pre acela, despre care de bună samă presupuse că este soțul ei viitor.

65. Rebeca își luă vâlul și se acoperi cum se cuvenia miresei față de mirele ei, cf. nubere viro.

67. והארלה cu ה loc. în st. constr. și pe lângă aceea încă și cu articolul. -- אררי în sens temporal după maică sa, adecă după moartea maicei sale.

1. Ear' Abraam își luă alta femeie, și numele ei eră Ketura.
2. Și aceasta născu pre Zimran, și pre Iocșan și pre Medan și pre Madian și pre Ișbac și pre Șua.
3. Și Iocșan născu pre Șeba și pre Dedan. Și fiii lui Dedan au fost Așurim, Letușim și Leumim.

XXV, 1. Afară de Agara, Abraam aveà și altă soție nelegitimă, pre Ketura, care în alt loc se numește concubină (Gen. 29, 24). Îndecomun se presupune, cumcă căsătoria lui Abraam cu Ketura s'a încheiat după moartea Sarei. Obiecțiunea principală în contra părerii acesteia se deduce din acea împrejurare, că Abraam eră de 137 de ani, când repaosă Sara. Deci afirmă unii comentari că nu se poate crede cumcă Abraam să fi avut încă după ~~după~~ întâmplarea aceasta șese copii dela Ketura. Însă obiecțiunea aceasta se restrânge prin aceea, că precum atotputernicul Dumnezeu i-a dat lui Abraam putere productivă să aibă un fiu în anul 100 al vieții sale, așa foarte lesne se poate presupune cumcă puterea aceasta s'a conservat la Abraam până în anii cei ultimi ai vieții sale.

2. Ketura îi născu șese fii, cari se făcură întemeietori ai diferitelor populațiuni arabice. Despre cei mai mulți însă n'avem știri pozitive. **Zimran** (LXX Zombran, Zembran) se pare că a fost întemeietorul orașului Zabran, capitala Chinedocolpiților care eră situat spre ost dela orașul Mecca, lângă Marea Roșă; alții iarăși afirmă cumcă Zimran a fost întemeietorul Zamarenilor, o populațiune în mijlocul Arabiei. **Iocșan** se pare că a fost întemeietorul Casaniților, carii după Ptolemeu locuiau lângă Marea Roșă sau al seminției himiaritice, numită Iachiș în sudul Arabiei. **Medaniții** și **Madianiții** (urmașii fiului al 3 și a 4) au fost cei mai renumiți dintre urmașii Keturii; locuința lor proprie a fost partea nord-vestică a Arabiei. De aice se lățiră ei ca nomazi și comercianți atât până în peninsula sinaitică, cât și până în regiunile din partea ostică a Iordanului, de unde întreprindeau dese invazii în țara de dincoace de Iordan. Din neamul lor, **Moisi** își luă soția sa, când după fuga sa din Egipt își căută adăpost pe peninsula sinaitică. Urmele posesiunii lui **Ișbac** seamănă că s'au păstrat în orașul edomitic Șobec, carele se află într'o depărtare cam de 15 km spre nord dela orașul Petra. Numele lui **Șua** s'a aflat în țara cunoscută în inscripțiunile cuneiforme sub numele **Șuchu**, care eră situată pe malul drept al râului Euftrat între gurile râurilor Belich și Chabor.

3. **Șeba** a fost întemeietorul seminției Sabeilor cari în timpul antic au fost populațiunea cea mai însemnată din Arabia; ei locuiau în sud-vestul Arabiei, unde se află și capitala lor Marabia (astăzi Marib), ale căreia ruine s'au păstrat până în ziua de astăzi. Urmașii lui **Dedan** locuiau în apropierea Edomului și se ocupau mai ales cu comerțul. **Așurim** nu's nicidecum identici cu Assirienii, ci după **Knobel** tribul rășboinic Asir din Hedșah. Despre **Letușim** și **Leumim** n'avem nici o știre

4. Și fiii lui Madian: Efa și Efer, și Hanoc, și Abidah și Eldaa. Toți aceștia au fost fiii din Ketura.
5. Și Abraam dete toată averea sa lui Isaac.
6. Și fiilor concubinelor cari Abraam le avea, Abraam li dădu daruri și încă trăind el, 'i despărți de fiul său Isaac, trimițându-i spre răsărit în pământul răsăritului.
7. Și aceste sunt zilele anilor vieții lui Abraam, câți a trăit: o sută șaptezeci și cinci de ani.
8. Și Abraam repăusă și muri întru bătrânețele fericite, bătrân și sătul de viață și fii adaos la poporul său.
9. Și Isaac și Ișmael fiii lui îl înmormântară, în peștera dela Machpela, în țarina lui Efron, fiul lui Sohar Heteul, cea față în față cu Mamre.

4. Efa și M a d i a n se amintesc Isaia 60, 6 prin urmare un popor și o țară în apropierea Madianiților; iară după Friedr. Delitzsch și Schrader ar fi Haiapa în Arabia nordică. Efer după Wetzstein ar fi Ufr între munții Tihama și Aban. H a n o c, se pare că a fost orașul Hanachia cale de 3 zile departe spre nord de Medina. A b i d a și E l d a a, localități în apropierea de Asir.

5. Isaac unicul fiu din căsătoria legitimă primește averea întregă și rămâne în Canaan. Observarea aceasta e la locul său, căci prin ea se accentuează prioritatea lui Isaac înaintea fraților săi.

6. C o n c u b i n e l o r, adică Agara și Ketura. Deși Abraam după moartea Sarei se căsătorii cu Ketura, totuși aceasta nu se privește egală cu Sara, maica credului. — קְטוּרָה spre răsărit (7 loc), adică la Arabia și pustiul sirian ce se mărginește cu Arabia. Abraam după puțină poartă grijă, ca familia lui Isaac, căruia în special erau menite promisiunile lui Dumnezeu, să fie scutită de ori și ce amestec dăunător. După moartea Sarei se vede că și Ismael se întoarse acuma la casa părintelui său, fiind el fiul cel întâiu născut și iubit al lui Abraam și părtaș al unei binecuvântări speciale (16_{11,12}.17₂₀.21_{13,18}), fii el preferat înaintea fiilor Keturii. De aceea se explică și v. 9, unde cetim că Ismael eră de față la înmormântarea părintelui său.

7. Moartea lui Abraam deși a urmat abia la 15 ani după nașterea lui Esau și Iacob, se amintește proleptic dejă aice, deoarece e finită istoria lui Abraam.

8. Muri în bătrânețe fericite conform promisiunii 15₁₅; însămnarea cuvântului מָוֶה e aice: rudă. Expresiunea »a se adauge la popoarele sale«, precum și expresiunile sinonime »a veni la părinții săi«, »a zăce sau a dormi lângă părinții sau străbunii săi«, însămnează împreunarea mortului cu consângenii săi trecuți din viață, și presupun deci o continuare personală a omului după moarte.

9. Machpela cf. 23, 20. La înmormântarea lui Abraam eră de față și fiul său Ismael.

10. Țarina care Abraam o cumpărase dela fiii lui Het. Acolo dară fû înmormântat Abraam și Sara femeia sa.
11. Și după ce muri Abraam, binecuvântă Dumnezeu pre Isaac, fiul său; și Isaac locuia lângă Lochai Roi.

CARTEA A ȘAPTEA.

Istoria lui Ismael (Cap. XXV, 12—18).

Conform importanței, care se ascrie și lui Ismael (cap 16; 17, 18.20.26; 21; 8—21; 25, 9) e cu totul potrivit ca într'o secțiune separată să se deie un raport scurt despre urmașii săi, despre anii vieții sale, precum și despre țara petrecerii sale. Ismael a avut 12 fii, după cari s'au numit 12 seminții. Despre cele mai multe din semințiile aceste avem prea puține știri; căci de cu timpuriu semințiile aceste se amestecară cu urmașii Keturiei, precum și cu alți locuitori semitici din Arabia.

שפחה înșămnarea Agarei 25, 12 P; 16, 1 I. 25, 18 I. cf. 36, 8.43 P. בכר întâiu născut 15, 13 P; 22, 21 I. ואלה שמות 25, 13 P; 86, 10; 46, 8 R.

12. Și aceasta este istoria familiei lui Ismael, fiul lui Abraam, pre care l'a născut lui Abraam Agara Egipteanca, servă Sarei.
13. Și aceste sunt numele fiilor lui Ismael dupre numele lor, dupre generațiunile lor: întâiu-născutul din Ismael-Nebaiot, și Kedar și Adbeel și Mibșam;

11. În istoria lui Abraam s'a amintit adese cumcă Isaac aveă să fie eredele binecuvântării acesteia asupra lui Isaac. Precum Abraam aveă diferite locuinți, așa și Isaac; mai ales petreceă el în regiunile unde petrecuse și tatăl său.

13. Dupre numele lor etc. adecă numele protopărinților e tot odată și al semințiilor sau: aceste sunt numele fiilor lui Ismael intru cât se rapoartă ele tot odată și la seminții, care se trag dela protopărinții aceștia, adecă Ismael mai aveă și alți fii, însă numai 12 principii de seminții. Nebaiot sunt Nabateii în Arabia pietroasă. Dela secolul al 2 n. de Hr. incoace se lășiră ei și în țara transiordană până în sus spre Damasc. Pe lângă Nabateii se amintesc în inscripțiunile cuneiforme și Kedar, renumiți ca arcași ce locuiau între Arabia și Babilonia. Adbeel samănă că au fost tribul nordarabic numit și Idibil, Idibail amintit în inscripțiunile lui Tiglet Pileser II. Duma e identic cu Dumat

14. Mişma şi Duma şi Massa ;
15. Şi Hadad şi Tema, Ietur, Nafiş şi Kedma.
16. Aceştia au fost fiii lui Ismael şi aceste sunt numele lor ce li s'au dat duple satele lor şi duple întăriturile lor: douăsprezece căpetenii ale popoarelor lor.
17. Şi aceştia sunt anii vieţii lui Ismael: o sută treizeci şi şapte de ani; şi el dându-şi sufletul, muri, şi fu adaos la rudele sale.
18. Şi ei locuiră dela Havila până la Şur cel faţă în faţă cu Egiptul în direcţiunea cătră Assiria. Şi el se aşeză acolo înaintea tuturor fraţilor săi.

CARTEA A OPTA.

Istoria lui Isaac. (Cap. XXV, 19—XXXV).

Întroducere.

În cartea aceasta se demonstrează cumcă Isaac este eredele promisiunilor de mântuire. Istoria lui Isaac începe cu naşterea fiilor săi. Mai întâiu însă se repeţeşte pe scurt naşterea şi căsătoria lui Isaac cu Rebeca.

al Giandal în districtul el-Giauf, depărtat o cale de şapte zile spre sudost de Damasc, 4 spre nord de Teima. Massa se pare că au fost poporul *Mazzavot* amintit de Ptolemeu, ce locuiau spre nord-ost de Duma. Hadad cale de patru zile depărtat spre sud de Duma. La Ies. 21₁₄ se amintesc ca un popor ce se ocupă cu comerciul. Tema la hotarul vestic al lui Negid, spre sudost dela marginea nordică a sinului elanitic. Ietur a fost protopărintele Itureilor în contra cărora se luptară Ruben, Gad şi jumătatea Manasse (I. Par. 5, 18 . . .) şi dela care se trăgeau locuitorii ţerii amintite la Luca 3, 1 sub numele de Iturea, spre nordost de Palestina. În locul citat I Par. ei se amintesc ca duşmani ai Israiltenilor pe lângă Itureii încă şi Nafis.

16. הַאֲנִי Pronumele personal separat nu arareori mijloceşte legătura între subiect şi predicat (Ges. 141. 3. a).

17. cf. 17, 20. Ismael trăi 137 de ani; el se născu, când Abraam eră de 86 de ani (16, 16) şi muri deci 48 de ani după moartea tatălui său.

18. Havila ţara locuitorilor numiţi *Xαλοταίοι*: carii după Strabo locuiau între Nabateii şi Hagriţii la marginea Arabiei petroase spre Iemen, cf. 10, 29. Şur pustiul care se întinde spre sud de lacul sirbonic şi spre ost până la râul Vadi el-Ariş, astăzi pustiul Gifâr cf. 16, 7. — באכה *ba'ka* însămnează direcţiunea, iară nu punctul final. Aflându-se imperiul assirian în direcţiunea nordostică ar trebui să steie הַמְּשֹׁרֵר *ha-mšorēr* de aceea e probabil că cuvintele באכה *ba'ka* *אשורה* sunt o

Istoria lui Isaac percurge două stadii: 1. Timpul vieții sale active dela căsătoria sa și nașterea fiilor săi până la trimiterea lui Iacob la Mesopotamia 25, 20—28, 9; și 2. timpul resignării și răbdării sale, în care timp deja vin mai mult la iveală faptele fiului său Iacob 28, 10—35, 29. Pecând Abraam și Iacob erau niște bărbați cari excelau prin energia faptelor sale, Isaac din contra se caracterizează prin o viață de resignare și răbdare.

Betuel și Laban sunt „Aramei“ 25, 20; 28, 5 P; 31, 20. 24 E, și așa pretutindene în cartea a opta, פֶּדַן אֲרָם e așșdere o particularitate a cărții acesteia 25, 20; 28, 2.5.6.7; 31, 18; 35, 9.26. לֵאמֹר 25, 23 I; 27, 29 E.

Nașterea lui Esau și Iacob.

XXV, 19—34.

19. Și aceasta este istoria lui Isaac, fiul lui Abraam. Abraam născu pre Isaac.
20. Și Isaac eră de patruzeci de ani când luă de femeie pre Rebeca, fiica lui Betuel Arameul din Padan Aram, sora lui Laban Arameul.
21. Și Isaac se rugă lui Iahve în privința femeii sale că eră stearpă, și Iahve ascultă rugăciunea lui, și Rebeca femeia lui concepû.
22. Și copiii se loviau între sine în ea. Atunci zise ea: Dacă așa, la ce sunt eu? Și ea merse să întrebe pre Iahve.

glosă a unui copiator mai târziu; alții iarăși cred, că între râul Egiptului și Beersaba se află o țară Şur. — נפל a se aruncă a se așeză, are deci și sensul secundar a obține pozițiunea cu putere.

20. P a d a n - A r a m e sinonim cu אֲרָם נְהָרִים v. 24. 10 = Mesopotamia; cuvântul פֶּדַן însămnează probabil câmp, țarină, șes cf. Hos. 12, 13.

21. נכה literal: (vis-a-vis) față în față. Când se rugă, Isaac aveă pre Rebeca în față. — ל la pass. în limba ebr. corăspunde lui σπó.

22. רִצְצוּ Hithpolel dela רָצַע. Înainte de timpul, când aveă să nască, Rebeca simți, că copiii se loviau între sine în ea. Aceasta privi ea ca un sămn rău, și temându-se ca nu cumva rodul pântecelui să-i aducă vr'o nenorocire, ea exclamă în desperare: Dacă așa, la ce sunt eu, adecă la ce să mai trăiesc. În ce mod conzultă ea pre Iahve, despre aceasta S. Scriptură nu amintește nemică. Se pare că ea merse la un loc consânțit lui Iahve, unde se rugă ferbinte și aduse un sacrificiu.

23. Și Iahve răspunse ei:
 Două națiuni sunt în pântecetele tău,
 Și două popoare se vor despărți din sinul tău;
 Și un popor va fi mai tare decât celalalt,
 Și cel mai mare va servi celui mai mic.
24. Și când se îndeplinesc zilele ca să nască, iacă doi gemeni
 (erau) în pântecetele ei.
25. Și cel întâiu ieși roș, preste tot ca o mantie păroasă și
 chieamară numele lui Esau (păros).
26. Și după dânsul ieși frate-său carele cu mâna sa ținea de călcâiul
 lui Esau, de aceea chieamară numele lui — Iacob
 (ținător de călcâiu). Și Isaac eră de șasezeci de ani, când
 Rebeca'i născu lui pre aceștia.
27. Și copiii crescură mari, și Esau se făcu bărbat ghibace la
 vânat și bărbat al câmpului, Iacob însă un bărbat simplu,
 locuind în corturi.

23. Cuvântul dumnezeiesc are forma poetică a oraculelor profetice. Profetia aceasta spune apriat cumcă în contra regulei îndătinată cel întâiu născut nu va avè dreptul primogenitureri, cu care erau îmbinate toate promisiunile cele importante date de Dumnezeu urmașilor lui Abraam. Fiii ei vor fi întemeietorii ai duor popoare dintre care urmașii fiului celui mai mic vor avè întâietate înaintea urmașilor fiului mai mare, căci precum se vede din istoria ulterioară a fiilor Rebeci sub servirea celui mai mare trebuie de înțeleasă poziția inferioară a lui Esau față de Iacob și cumcă prioritatea unui popor înaintea celuiilalt constă întru importanța urmașilor Iacob relativ la mântuirea genului omenesc (Rom. 9, 10—13). — **ממעוך ירדו** construcțiune pregnantă: ieșind din pântecetele tău, se vor despărți (Ges. 119. 4. Adn.). — În cuvântul **מלאם** nu s'a pus în litera **ל** dagheș forte, deoarece unele litere la care se numără și **ל**, dacă's vocalizate numai cu Șva, nu primesc dagheș forte.

24. **תומם** sincopat din **תאמים** transp. din **תאומים** pl. dela un sing. neuzitat **תואם** gemeni, cf. Toma = *Δίδυμος*.

25. **אדמוני** roș, adecă de culoarea roșă a pielii, și pe lângă aceasta încă păros pe trup, precum obvine aceasta adese la cei noi născuți (hypertrichosis), săm al puterii sensuale și al sălbătăcimei sale. **עשו** adecă cel păros.

26. Numele Iacob se deduce dela verbul **עקב** (verb. denom. dela **עקב** călcâiu) a ține călcâiul. Numele acesta are totodată o însămnare metaforică, căci »a ține cuiva călcâiul«
 însămnează atâta cât »a învinge pre cineva cu viclenie, a înșelă«.

27. În conformitate cu împrejurările nașterii se desvoltau și caracterele fiilor. Expresiunile cari descriu caracterul lui Esau și Iacob stau întreolaltă în raport de cauză și efect, așadară: Esau eră iubitor de vânat și prin urmare petrecea maică tot timpul prin câmpii. Iacob din contra eră simplu **תם** *τελειος* perfect, pacinic, simplu) cu privire la traiul său, deaceea preferă el viața casnică.

28. Și Isaac iubiă pre Esau, căci vânatul eră conform cu mâncarea lui, iară Rebeca iubiă pre Iacob.
29. Și fierbând Iacob odinioară o fiertură, Esau veni la câmp, fiind foarte ostenit.
30. Și Esau zise lui Iacob: Dă-mi, rogu-te, să mânânc din cea (mâncare) roșă, din aceasta roșă că sunt ostenit. Deaceea fû chemat numele lui — Edom (roș).
31. Și Iacob zise: vinde-mi astăzi primogenitura ta.
32. Iacă, eu tot merg spre moarte, ce-mi mai folosește primogenitura.
33. Și Iacob zise; jură-mi mai întâiu, și el jură; și Esau 'și vândû primogenitura sa lui Iacob.

28. Din cauza calităților caracteristice ale filor, Esau eră protegiatul părintelui său, iară Iacob al maicei

29. **וַיִּזֵּי** Hif. cu Vav cons. dela **זָרַע** (**זָרַע**) a fierbe. Diversitatea caracterelor ambilor frați se ivi de curând într'un caz special, care determină soarta lor viitoare.

30. Verbul **לָעַט** e un *ἄπαξ λεγόμενον*; înșămnea lui e cunoscută din versiunile vechi LXX. O. P. V. și Sa., adecă: a mânca, fiind flămând și ostenit, el nici nu apucă de a privi ce fel de mâncare e aceasta, ci o numește după colorarea ei »cea roșă«, sau mai bine zicând: cea roșetică, adecă fiertură de linte care în Egipt și Siria încă și în ziua de astăzi e o mâncare foarte gustoasă.

31. **מַכְרָהּ** imp. Kal. cu **ה** cohortativ dela **מָכַר** a vinde; deși ipf. e format în o, imper. are i în loc de o. Drepturile primogenitureri erau în genere: a) două părți din ereditatea părintească, b) o autoritate aproape ca cea părintească între între frații și c) înainte de legislațiunea lui Moisi, preuția în familie; iară în timpul patriarhilor se numără mai ales dreptul la binecuvântările promise cari se raportau la posesiunea viitoare a Canaanului și la comunitatea legăturii cu Iahve. Înșămneața primogenitureri trebuia să fie lui Iacob cunoscută din istoria strămoșilor săi Sem, Abraam și mai ales din istoria părintelui său Isaac. **כִּיֹּם** astăzi, acum, apoi dacă e vorba despre o acțiune iminentă: mai întâiu. **בְּכֹרָהּ** dreptul primogenitureri. Totașa el trebuia să aibă știre și despre înțaietatea sa exprimată în profeția ce Rebeca o primi dela Dumnezeu înainte de nașterea filor săi; el căută deci a-și asigura dreptul acesta și pe cale formală.

32. Toate aceste însă trebuiau să fie cunoscute și lui Esau și cu toate aceste el le desconsideră cu totul. Prin răspunsul acesta Esau arată de tot clar, cumcă el n'are nici un sens pentru bunurile supranaturale viitoare; el prețuiește mai mult plăcerile sensuale ce i-le oferă momentul.

33. **הַשְּׂבָעָה** imp. Nifal cu **ה** cohort.

34. Și Iacob dete lui Esau pâne și fiertură de linte, și el mîncă și bău și sculându-se, se duse. Așa Esau nesocoti primogenitura sa.

Cap. XXVI.

Petrecerea lui Isaac în țara Filisteilor.

Isaac petrecu mult timp în apropierea fântanei Lahai-Roi. Îscându-se însă în Canaan o foamete mare, Isaac fû necesitat de a părăsi țara aceasta și porni spre Egipt. Pe drum i-se arată Iahve și-i porunci a nu plecâ spre Egipt, ci a rămânè în țară, unde se află, adevă în Gherar. Aici petrecu el mult timp. Precum Abraam atât în Egipt cât și în Gherar se convorbise cu soția sa ca ea să se deie de sora lui, așa făcù și Isaac cu soția sa aice în Gherar. În genere trebuie de observat cumcă evenimentele istorisite în capitoul acesta despre Isaac au mare asemănare cu faptele lui Abraam și arată cumcă și patriarhul Isaac a fost condus de Dumnezeu ca și părintele său Abraam.

אִשְׁרֵי הַמְּקוֹם 26, 7 I; 29, 22 E; אִשְׁרֵי אֶמְרֵי אֱלֹהִים 26, 2 R; 22, 2 E. cf. 34, 20 P. הַבְּיָא cu על al persoanei 26, 10 I; 20, 9; 27, 12 E.

34. El mîncă și bău. — Prin cuvintele aceste S. Scriptură de judecă și condeamnă purtarea lui Esau și-l caracterizează ca pre un om profan. Precum Ismael fu exclus dela promisiunile binecuvîntării, fiindcă era născut *κατὰ σάρκα*, așa și Esau pierde dreptul acesta, pentrucă toată cugetarea lui eră *κατὰ σάρκα*. Ușurătatea cu care el pentru o fiertură îl face de tot neapt de a fi eredele binecuvîntărilor promise. Dară nici purtarea lui Iacob n'a fost corectă. S. Scriptură lasă de judecarea lui Iacob în sama cetitorului, precum a omis ea de a judecă purtarea incorectă a lui Abraam, ce o arată el în Egipt și în Gherar.

În toate cazurile aceste însă ni arată consecunța cumcă fiecare abatere dela adevăr și în genere de la tot ce e drept e nu numai o nedreptate, ci și o imprudență. Din cauza purtării sale Iacob trebuie să sufere greu și prin un timp îndelungat. Precum el prin violenție și-a câștigat dreptul primogenitureri și mai târziu binecuvîntarea părintească, așa îl înșelă pre dânsul mai târziu Laban, că-i opri sâmbria promisă. În favorul lui Iacob însă se pot induce următoarele împrejurări: el, protegiatul fiu al Rebeccei trebuia să știe despre cuvîntul profetic ce l'a primit Rebecca înainte de nașterea gemenilor; prin intervenirea sa, Iacob crede de a realiză mai ușor cuvîntul dumnezeesc; la aceasta faptă nu l'a îndemnat câștigul material, ci numai dorința de a fi eredele binecuvîntărilor promise. Aceasta rezultă atât din răspunsul lui Esau, cât și din aceea, că mai târziu nu se amintește nicăiri că Iacob să fi primit avere mai mare decât Esau.

1. Și se făcù foamete în țară, afară de foametea cea dintâi, care a fost în zilele lui Abraam; și Isaac se duse la Abimelech, regele Filisteilor în Gherar.
2. Și i-se arată Iahve, și-i zise: Să nu te pogori în Egipt, ci locuește în pământul, care ți-l voiu spune.
3. Rămâi în pământul acesta și eu voiu fi cu tine, și te voiu binecuvânta, căci ție și seminției tale voiu da toate țerile aceste și voiu împlini jurământul, care l-am făcut lui Abraam, părintelui tău.
4. Și voiu înmulți seminția ta ca stelele ceriului și voiu da seminției tale toate țerile aceste și în seminția ta se vor binecuvânta toate popoarele pământului,
5. Pentrucă Abraam a ascultat de cuvântul meu și a păzit cecece i-am dat de păzit, preceptele mele, statutele mele și legile mele.
6. Și Isaac locuî în Gherar.
7. Și când bărbații locului 'l întrebară despre femeia sa, el răspunse: Soră-mi este; că el se temù a zice, femeie-mi este; ca nu cumvâ bărbații locului acelaia să mă ucidă pentru Rebeca, că eră frumoasă la privire.

XXVI, 1. Despre foametea în zilele lui Abraam cf. 12, 10; Gherar se află spre sud de Gaza, cf. 10, 19; și 20, 1. Nu se amintește din care loc a plecat Isaac. Atât e sigur cumcă la izbucnirea foametei Isaac se află în Canaan, pentru că aceasta se deosebește apriat de aceea din timpul lui Abraam. Precum rezultă din v. 18 s'a întâmplat călătoria aceasta după moartea lui Abraam. De oarece Abraam petrecuse aice, înainte de ce se născù Isaac, se vede că regele Abimelech amintit aice este altul decât cela din cap. 20; numele Abimelech a fost deci mai mult un epitet decât un nume propriu al regilor din Filistea precum numele Faraon la Egipteni.

2. Se vede că și Isaac aveâ scopul de a plecă la Egipt, care țară în timp de foamete eră pentru locuitorii din Canaan locul de scăpare. Fiindcă Isaac e sâmânța, căreia s'a promis țara Canaanului, Dumnezeu îi poruncește de a nu plecă la Egipt, ci să remână în țară, adecă în sudul Palestinei, unde a petrecut și tatăl lui.

3. Dumnezeu îi asigură lui Isaac și urmașilor lui toate promisiunile juruite lui Abraam cf. 12, 7; 13, 15; 22, 16.

4. ארצית אדעă țerile și ținuturile diferitelor seminții canaaneice.

5. משמרת ordinațiune, literal: observanda. Toate juruințele aceste Dumnezeu le înoiește lui Isaac pentru credința și ascultarea lui Abraam.

6. Precum se vede din v. 8, Isaac petrecù mult timp în Gherar.

7. Precum Abraam atât în Egipt cât și în Gherar se convorbise cu soția sa, ca ea să se deie de sora lui, așa făcù și Isaac cu soția sa în Gherar.

8. Și petrecând acolo multe zile, Abimelech, regele Filisteilor se uită pe fereastă și văzû și iacă, Isaac glumi cu femeia sa Rebeca.
9. Și Abimelech chiemă pre Isaac și-i zise: Totuși această femeie 'ți este și cum de ai zis: Soră-mi este? Și Isaac 'i zise: Pentrucă eu cugetai: nu cumvâ să fiu ucis pentru ea.
10. Și Abimelech zise: Pentru-ce ai făcut tu nouă aceasta? Că puțin a lipsit, ca unul din popor să se culce cu femeia ta, și tu să aduci vină asupra-ne.
11. Și Abimelech ordină la tot poporul său, zicând: Cine se va atinge de omul acesta sau de femeia lui, să se omoare.
12. Și Isaac sămănă în pământul acela. și culese în acel an însutit; că Iahve 'l binecuvântă pre dânsul.
13. Și acest om se mări, și el din ce în ce mergea, se măria, până ce fû mare foarte.
14. Și el avea turmă de oi și cireadă de boi, și mare număr de servi; și Filisteii îl pismuiau.
15. Așa că toate fântânele ce le săpaseră servii părintelui său încă în zilele părintelui său Abraam, Filistenii le astupară, umplându-le cu pământ.

8. Prin fereastra palatului său Abimelech se uită in casa, grădina sau curtea unde locuia Isaac.

9. אָךְ numai, însă totuși, cu toate aceste, verum tamen; מוֹת a fi ucis cf. ἀποθνήσκειν; כִּי numit recitativum = הִנֵּה introducând o orățiune directă; dară poate să aibă și sens cauzal: pentrucă.

10. בְּמֵטַע că puțin, paene; se construiește cu perf. spre a exprima o acțiune a căreia împlinire în perfect se cugetă nu ca realizată, ci numai ca posibilă הַבְּאֵת in loc de הַבְּיָאֵת pf. Hifil dela בוא cu Vav consec., de aceea mi l ra (Ges. 76. 2 f.) אֵינִי אֵינִי = חֲטָאָה.

11. מוֹת inf. abs. Kal înaintea verbului finit chiar și al conjugățiunilor derivate întărește noțiunea verbală (Ges. 113, 3 Adn. 4). Abimelech asigură lui Isaac deplină libertate și imunitate.

12. שַׁעַר preț, măsură, ׀ în ויברכהו arată tot odată și cauza.

13. וַיֵּלֶךְ הַלֹּךְ וְגַדַּל literal: și el merse o mergere, făcându-se mare, adică el se făcea din ce în ce mai mare; verbul וַיֵּלֶךְ cu al său inf. abs. însămnează o acțiune durabilă.

14. În ויקניאו litera נ n'are dagheš ca și ל in וימלאום în v. 15, cf. Ges. 20, 3 b.

15. Deși sufixele în formele סתמום și וימלאום se rapoartă la subst. fem. בארות, totuși au terminațiunea masc. pentru suf. p. 3. f. pl. spre a evita o con-

16. Ba și Abimelech zise lui Isaac: Du-te dela noi, că tu te-ai făcut cu mult mai tare decât noi.
17. Și Isaac plecă de acolo și tăbări în valea Gherar și locui acolo.
18. Și Isaac iarăși destupă fântânele de apă, cari le săpaseră în zilele lui Abraam, părintelui său și pre cari Filisteii le astupaseră după moartea lui Abraam; și el li dete tot aceleași nume, cu cari le-a numit părintele său.
19. Și servii lui Isaac săpară în acea vale și aflară acolo fântâna de apă vie.
20. Și păstorii din Gherar se certară cu păstorii lui Isaac și ziseră: Apa este a noastră: Și chiemă numele fântânei aceleia Esec (ceartă); căci ei se certară cu dânsul.
21. Și ei săpară altă fântână și se gâlceviră și pentru aceasta și Isaac o numi Sitna (gâlceavă).
22. Și mutându-se el de acolo, săpă o altă fântână, pentru care nu se sfădiră; și el acesteia 'i dete numele Rehobot (lărgime) și zise: Acum ni-a dat nouă Iahve loc larg și noi vom crește în acest pământ.

fuziune cu terminațiunea personală arcaică וַי (Ges. 60 adn. 6., cf. Ges. 135. 5). מלא se construiește cu accus. duplu.

17. Verbul הִקְנָה formează impf. apoc. fără privire la prima guturală: וַיִּקְנֶה. Din cauza invidiei Filistenilor Isaac trebui să părăsească locul acesta și plecă spre ost, și se așeză în valea Gherar.

18. וישב ויחפר și el repeți și săpă, adecă iarăși destupă, pentrucă verbul acesta înaintea altui verb însamnă repetirea acțiunei, deci se poate trăduce prin iarăși (Ges. 120. 2 a).

19. Afară de aceste fântâni servii lui Isaac săpară încă alte fântâni nouă, în cari se află apă din izvoare, căci מים חיים e apă din izvoare, apă curgătoare.

22. רבו e accentuat pe ultima, fiindcă cuvântul următor începe cu guturala ע. — כי afirmativ. — ופרינו e Vav consec. — Lărgime, adecă noroc. Se pare că fântâna asta din urmă nu se află mai mult pe teritoriul din Gherar, — căci S. Scriptura amintește apriat că Isaac »se mută de acolo«, — ci în valea numită astăzi »Vadi Ruhaibeh« (care nume seamănă cu expresiunea veche Rehobot) și anume în acel loc, unde se despart drumurile cele două, dintre cari unul duce la Ebron, altul la Gaza, într'o depărtare de 3 oare spre sud de Elusa și 8 $\frac{1}{2}$ oare spre sud de Beer-Șeba; aice pe o colină încă acuma se află ruinele unui oraș tot cu același nume.

23. Și el se sui de acolo la Beer-Șeba.
24. Și Iahve i se arată lui în noaptea aceea și-i zise: Eu sunt Dumnezeuul părintelui tău Abraam, nu te teme! Că eu cu tine sunt, că eu te voiu binecuvânta și voiu înmulți seminția ta pentru Abraam servul meu.
25. Și el zidi acolo altar și chieamă numele lui Iahve; și întinzându-și acolo cortul, servii lui Isaac săpară o fântână.
26. Și Abimelech veni din Gherar la dânsul cu Ahusat amicul său și Pichol capul armatei sale.

23. Beer-Șeba se află precum zice Iosif Flaviu lângă hotarul sudic al seminției Iuda și anume în valea care se numește astăzi Vadi es-Seba, cam într'o depărtare de 12 oare spre sud dela Ebron lângă drumul ce duce la Egipt și spre Marea Roșă. Pe locul acesta se aflau niște ruine numite Bir-es-Seba.

24. În Beer-Șeba, în care loc petrecuse foarte mult părintele său, Isaac fu învrednicit de a vedea se pare că într'o viziune de noapte pre Dumnezeu carele îi re'noi promisiunile date mai nainte.

25. ויבט impf. cons. Kal dela בטן . — În sămn de mulțămire pentru arătarea dumnezească Isaac zidi aice un altar, și aduse lui Dumnezeu sacrificii.

26. Văzând Filisteii cumcă toate întreprinderile lui Isaac sunt binecuvântate de Dumnezeu și că acesta se făcea din ce în ce mai puternic, ei se temură ca nu cumva Isaac să se răsbune din cauza nedreptății ce i-o făcură, când îl isgoniră din țara lor. De aceea ei voriră să încheie cu dânsul o legătură amicală. Încheierea legăturii acesteia e faptic numai o repețire sau o învoire a legăturii, care Abraam o încheiase cu regele din Gherar care așisderea se chieamă Abimelech. Precum numele Abimelech, așa și numele Pichol se pare că aveă în-sămnare apelativă și eră epitetul comandantului armatei. Căci e greu a presupune cumcă regele Abimelech și comandantul Pichol, care se amintesc aice, să fie identici cu persoanele de aceleși nume amintite în istoria lui Abraam (Gen. 20; 21, 22...). Contra identității vorbește mai ales etatea care ar fi trebuit să aibă atât Abimelech cât și Pichol în timpul lui Isaac. Pentru prima oară Abimelech se amintește în anul 99 al vieții lui Abraam (Gen. 20, 2); Isaac veni în atingere cu Abimelech de abiă după moartea lui Abraam (cf. Gen. 25, 11 cu Gen. 26, 1), așadară ar fi trecut cam la 80 de ani dela întâlnirea lui Abimelech cu Abraam și până la întâlnirea cu Isaac. — Reînvoirea legăturii e destul de bine întemeiată prin împrejurările reale, încât nu este nici o cauză a contestă fapta, și totașă nu-i nici decum motivată ipoteza cumcă povestirea aceasta n'ar fi istorică, ci numai o legendă mai târzie despre încheierea legăturii prime. În contra acestei ipoteze trebuie însă de observat cumcă deși chestia principală e egală în ambele cazuri, totuși circumstanțele secundare sunt cu totul diferite și deplin corespunzătoare evenimentelor precedente. Abimelech veni din Gherar nu numai cu Pichol șeful armatei sale, ci și cu Ahusat amicul său adecă consilierul său intim.

27. Și Isaac li zise lor: Pentru ce ați venit la mine? Căci voi pre mine m'ați urît și m'ați alungat dela voi.
28. Și ei ziseră: Noi vedem bine că Iahve este cu tine, de aceea am zis: să fie jurământ între noi și între tine, și să facem legământ cu tine.
29. Că tu nouă nu ni vei face nici un rău, precum nici noi nu ne-am atins de tine și precum ți-am făcut numai bine și te-am lăsat să ieși în pace; tu ești acum binecuvântat de Iahve.
30. Și Isaac făcû lor ospăț, și ei mâncară și băură.
31. Și sculându-se de dimineață, ei jurară unul altuia; și Isaac 'i demise, și ei se duseră dela dânsul în pace.
32. Și se întâmplă că în ziua aceea servii lui Isaac veniră și-i spuseră despre fântâna care au săpat și-i ziseră: Am aflat apă.
33. Și el chiamă numele ei Șeba (jurământ); de aceea numele cetății aceleia este Beer-Șeba până în ziua de astăzi.

27. אלהם e defectiv scris în loc de אליהם. — Văzând că se apropie Filisteii de dânsul, Isaac se miră cu tot dreptul și-i muștră zicând cumcă apropierea această stă în contradicere cu ostilitatea lor de mai nainte.

28. ראו ראוי cu adevărat ne-am încredințat; אלה jurământ, aice: legătură întărită cu jurământ. La prepozițiunea בין între, sufixele ce înșămnează un număr singular se împreună cu sing. בין, așadară ביןך, iară cele ce înșămnează un număr plural cu plural ביני sau בינות.

29. אם la un jurământ: că nu; în loc de תעשה stă תעשה probabil spre a moderă hiatul care s'a produs prin următorul ע. — ננענוך cu Șva compos. pentrucă la verbele tertiae gutt. la finea unei silabe Șva comp. se află numai la 1. pers. pl. perf. cu sufixe, deoarece în atari forme accentul trece cu o silabă mai departe spre finea cuvântului (Ges. 65. 2. Adn.). Răspunsul lui Abimelech nu este tocmai conform adevărului.

30. Conform caracterului său nobil Isaac îi iartă nedreptatea de mai nainte și primește legătură.

33. Fântâna aceasta Isaac o numi intru amintirea legăturai încheiată în aceeași zi cu Filistei: Șeba adecă jurământ. Numirea aceasta eră totodată și o reînnoire a numelui vechiu dat locului acestuia încă de Abraam. Căci precum legătura încheiată cu jurământ între Abimelech și Isaac era numai înnoirea legăturai încheiate mai dinainte cu Abraam, așa și prin numele Șeba se reînnoi numele cel vechiu Beer-Șeba. Pe locul vechiului oraș Beerșeba se află astăzi numai niște ruine cari Arabii le numesc Bir-es-Seba; acest nume însă Arabii nu-l explică în sensul S. Scripturi prin »fântâna jurământului«, ci prin »fântâna leilor«. În apropierea acestor riune se află încă astăzi două fântâni cu apă foarte bună, și se pare că aceste fântâni sunt săpate încă de patriarhii Abraam și Isaac.

34. Și când fû Esau de patruzeci de ani, el luă de femeie pre Iudita fiica lui Beerî Heteul și pre Basemat, fiica lui Elon Heteul.
35. Și aceste erau amărăciunea sufletului lui Isaac și al Rebecei.

Cap. XXVII.

Binecuvântarea lui Isaac.

Fiind Isaac înăintat în vârstă, porunci el fiului său Esau să meargă la vânat și să-i gătească bucate gustoase, căci apoi îi va da binecuvântarea sa părintească (v. 1—4). Rebeca îl sfătuește pre Iacob prin viclenie de a înșală pre părintele său și astfel a dobândi binecuvântarea menită lui Esau. Planul acesta viclean reușește (v. 5—29) și Esau primește o binecuvântare neînsămnată (v. 30—40). El se aprinde de mânie în contra fratelui său și decide a-l omori după moartea părintelui său. Rebeca dă sfatul lui Iacob de a plecă imediat la Mesopotamia (v. 41—46).

Capitolul acesta stă în conex strâns cu cele precedente. Supărarea, care Esau o făcû parinților săi prin căsătoria sa cu două muieri Hetiene, o îndemnă pre Rebeca de a lucră într'acolo ca fiul ei mai tânăr să primească binecuvântarea primogeniturii ca astfel să se împlinească prezicerea dumnezească că „cel mai bătrân va servi celui mai tânăr“ (25, 23).

Ca argument pentru unitatea limbei capitolului acestuia se pot induce expresiunile următoare:

מטעמים v. 4. 7. 9. 14. 17. 31. — כאשר אהבתי, resp. אהב v. 4. 9. 14. — משמני הארץ v. 28. 39. — גביר v. 29. 37. — שמע בקלי v. 8. 43 I; 13 E; vv. 8 și 43 au acelaș început. — בעבור תברכך v. 4. E; cf. 19 E; 25. 31 I. — אפוא v. 33 E; 37 I. —

34. Iudita se chieamă după 36, 2 și Oolibama, iară Basemat se chieamă și Ada. Diversitatea aceasta se explică din datina orientului vechiu, după care bărbații din incidentul unui eveniment însămnat primiau adese un alt conume, precum b. o. Esau a primit conumele Edom, iară muierile își schimbau numele, când se căsătoriau.

35. וַתְּהִינָה defectiv scris în loc de וַתְּהִינָה — מַרְתָּ רִוְחָא amărăirea spiritului ad. durerea inimei, care o făcură lui Isaac nurorile prin purtarea lor păgânească. Și prin alegerea soțiilor sale Esau dovedi din nou cumcă el nu este apt de a se face eredele promisiunilor dumnezești.

בטרם cu impf. v. 4 33 E cf. expresiunile din 7. 10 I. — האתה זה בני עשו v. 21 E; 24 I.

După părerea „criticilor“ moderni capitolul acesta e o compozițiune din E și J. Însă ei înșiși conced că fundamentul pe care se bazează părerea lor, e cu totul nesigur. Așa zice Wellhausen (Composition XXI, 422); „... es finden sich in der Tat Spuren eines doppelten Fadens in Kap. 27, die sich nur deshalb schwer erkennen lassen, weil der Gottesname sehr selten vorkommt und so das Hauptkriterium mangelt“. Iară Kautzsch-Socin (die Genesis 2. Aufl.) Eine durchgängige Scheidung des in Kap. 27 I od E Angehörigen ist unmöglich“.

Așișderea trebuie de combătut și afirmarea următoare: După P (26, 34; 28, 1—9) Isaac încă nu e așa de bătrân ca după E și I (27, 1. 4. 10. 41), căci după isvorul prim el încă nu trecuse preste jumătatea vieții sale, după cel din urmă însă el se află la finea vieții sale. Această afirmare nu e corectă. Căci Esau se căsătorii în anul al 40 al vieții sale (26, 34) = al 100 al vieții lui Isaac (25, 26). Isaac repăusă după întoarcerea lui Iacob în vârstă de 180 de ani (35, 28). Scurt timp înainte de întoarcerea lui Iacob se născu Iosef (30, 25); după aceste date se poate lesne calculă cronologia din cap. 27. Căci Iosef eră de 30 de ani, când ajunsese la mărire în Egipt (41, 46); apoi urmează 7 ani roditori (41, 47) și neroditori (45, 6), așa că Iosef eră de 39 de ani, când se dădu de cunoscut fraților săi. Scurt timp după aceasta Iacob sosi la Egipt când eră de 130 de ani (47, 9); Iosef deci eră născut în anul 92 al lui Iacob (130—38). Nașterea lui Iosef s'a întâmplat cătră finea anului al 14 de serviciu al lui Iacob (30, 25; 31, 41), deci fuga lui Iacob s'a întâmplat, când eră el de 78 de ani (92—14), adecă în anul al 138 de viață al lui Isaac (25, 26). Deci rezultă că între 26, 34 și 27, 1 a trecut un răstimp de 38 de ani. În vârstă de 138 de ani, Isaac putea să se pregătească de moarte.

אולי cu impf., cf. cap. 24. נגש a se apropiă de cineva 27, 21. 22 E; 27, 26. 27; 33, 3 I. שכל 27, 45 I.; 43, 14 E. Kal se află în Geneza numai în aceste două locuri.

1. Și după ce îmbătrâni Isaac și se tulburară ochii lui de nu mai putea vedè, chieamă el pre Esau, fiul său cel mai mare, și-i zise: Fiul meu! Și acesta 'i zise: Iacă-mă!

XXVII, 1. In מראות e מן negativ: așa, încât nu. -- Slăbirea ochilor se relevează apriat pentru că pe aceasta se razimă înceluirea lui Iacob. Imbătrânind Isaac, credeă

2. Și Isaac 'i zise: Iacă eu am îmbătrânit și nu știu ziua morții mele!
3. Acum dar' ia-ți, rogu-te, uneltele de vânat, tolba ta și arcul tău și ieși la câmp, și-mi prinde ceva vânat.
4. Și-mi gătește bucate gustoase, după cum iubesc eu, și mi-le adă ca să mănânc ca sufletul meu să te binecuvinteze înainte de a muri.
5. Iar' Rebeca auzi, când vorbi Isaac cătră fiul său Esau. Și Esau se duse la câmp ca să gătească și să aducă vânat (părintelui său).
6. Și Rebeca zise lui Iacob, fiul său: Iacă eu auzii pre părintele tău, zicând:
7. Adă-mi mie vânat, și gătește-mi bucate gustoase, ca să mănânc și să te binecuvintez înaintea lui Iahve, mai înainte de a muri.
8. Și acum fiul meu! Ascultă cuvântul meu cu privire la aceea ce'ți zic.

el că i-se apropie moartea și de aceea se grăbi de a-l binecuvânta pre Esau, fiul cel întâiu născut. Isaac eră atunci de 137 sau 138 de ani și deși moartea lui urmă abiă după 43 de ani, totuși se manifestă la dânsul slăbiciunea bătrânețelor într'un grad așa de mare, încât el se pregăti de moarte.

3. **שא** imptv. dela **נשא תלי** — se află numai aice, e derivat dela **תלה** a aninã. — **צא השדה** ieși la câmp (accus. direcțiunei) cf. Ges. 118. 2 **צורה** imp. cu **ה** cohortativ dela **צור**. Ketib **צורה** se explică aice ca nomen unitatis al colectivului **צור**.

4. **ואכלה** voluntativ: ut edam; in **תברכך** s'a omis reduplicarea prin dagheș a lui **כ**, deoare ce primul **כ** are Șva.

Desconsiderând atât profeția dumnezească, care încă înainte de nașterea pruncilor vestise prioritatea lui Iacob, cât și vânzarea primogeniturii, care Esau o făcuse cu atâta ușurătate, Isaac cu toate aceste protegiã mai departe pre acest fiu și se pregăti înaintea morții sale a-i împărtăși binecuvântarea sa. Înainte de a face aceasta patriarhul voi să-și întărească puterile sale prin o mâncare preparată după gustul său. Însă nu numai părtinirea sa cea preste măsura a fiului său Esau, ci și fără îndoială și dreptul natural al primogeniturii îl determinară pre bătrânul Isaac a-i împărtăși lui Esau binecuvântarea.

5. **שמעת** part. fem. Kal.

6. Fiul său, adecã cel protegiat.

7. In **ואברככה** suf. **כה** e scris plene. — **לפני יהוה** în prezența lui Iahve și cu aprobarea lui.

8. Rebeca căută de a zădărnici propusul lui Isaac, când acesta voi să binecuvinteze pre Esau.

9. Du-te la turma de oi, și adă de acolo doi iezi buni, ca să pregătesc din ei bucate gustoase pentru părintele tău, precum iubește el.
10. Și tu le vei duce la părintele tău, ca el să mânânce și să te binecuvinteze mai nainte de a muri.
11. Și Iacob zise cătră Rebeca, muma sa: Iacă, Esau fratele meu e păros, iar' eu sunt neted.
12. Poate că părintele meu să mă pipăie, și eu să fiu înaintea lui ca înșelător, și voiu atrage asupra-mi blăstăm, și nu binecuvântare.
13. Și maica sa zise cătră dânsul: Fiul meu, acel blăstăm al tău fie asupra mea; tu ascultă numai de cuvântul meu: du-te și-mi adă.
14. El se duse, și aduse mumii sale; și muma sa găti bucate gustoase, cum iubiă părintele său.
15. Și Rebeca luă vestmintele cele mai prețioase ale lui Esau, feciorul cel mai mare, cari ea le aveă în casă la sine; și îmbracă cu dânsle pre Iacob, fiul ei cel mai mic.
16. Și cu pieile iezilor îi înfășură mânilor și gâtul, pe unde eră neted.
17. Și bucatele cele gustoase și pânea care o făcuse, le dete în mâna lui Iacob, fiului său.

9. גדיי e stat. constr. pl. neregulat dela גדי.

10. והבאת Hifil nereg. (Ges. 76).

12. Impf. Kal. dela משש cu suf. p. l. — והייתי e Milel, deoarece nu totdeauna la Vav consec. al Perf. accentul trece pe ultima (Ges. 49, 3 Adn.) — מותעתע Part. Pilpel dela תעע a batjocuri. — Iacob se opune la propunerea maicii sale, deoarece presimțește că tatăl său cu toată slăbiciunea ochilor va cunoaște înșelătura.

13. Suffixul în קללתך înșamnă obiectul. — Rebeca îl mângăie pe Isaac asigurându-l că acel blăstăm ea îl ia asupra sa. Fără îndoială ea se bazează pe profeția de mai nainte și crezută cumcă trebuie să intervină spre a zădărnici intențiunea greșită a lui Isaac și eră de părerea cumcă în scopul acesta se poate folosi de ori ce mijloc, fie chiar de vicleșug și de înșelătură. Cuvintele aceste exprimă tot odată cumcă ea era așa de convinsă de reușirea planului ei încât i-se părură de tot imposibil că din afacerea aceasta să-și atragă vre-un blăstăm.

15. חמדות e part. fem. pass. Kal: lucrări prețioase, precum se vede din context: vestminte frumoase.

16. חלקת צואריו literal netezimea grumazului său, adecă: grumazul său neacoperit; pluralul צואריו înșamnă partea dinainte și dinapoi a grumazului.

18. Și el întrând la părintele său, 'i zise: Părintele meu! Și el răspunse: Aici sunt! Cine ești tu fiul meu?
19. Și Iacob zise către părintele său: Eu sunt Esau întâiu născutul tău; făcui cum mi-ai zis: scoală-te dară, rogu-te, șezi și mănâncă din vânatul meu, ca să mă binecuvinteze sufletul tău.
20. Și Isaac zise către fiul său: Cum ai putut găsi așa de curând, fiul meu? Și el zise: Iahve Dumnezeuul tău mi-l aduse înainte.
21. Și Isaac zise către Iacob: Apropie-te, ca să te pipăi, fiul meu, dacă tu aice ești fiul meu Esau, au nu.
22. Și Iacob se apropia de Isaac părintele său și el îl pipăi, și zise: Vocea, vocea lui Iacob, iară mânilor sunt mânilor lui Esau.
23. Și el nu-l cunoscă pre dânsul, căci mânilor lui erau păroase, ca mânilor fratelui său Esau, și-l binecuvântă pre el.
24. Și el zise: Tu aice, ești fiul meu Esau? Iar' el îi zise: Eu sunt.
25. Și-i zise: Adă-mi să mănânc din vânatul tău, fiul meu, ca să te binecuvinteze sufletul meu. Și el îi aduse, și părintele lui mănă; și-i mai dete, și vin, și bău.
26. Și Isaac părintele lui, zise către dânsul: Apropie-te, rogu-te, și mă sărută, fiul meu.

19. *יָשַׁב* imptv. dela *יָשַׁב* — *תִּבְרַכְנִי* cu Nun energeticum.

20. Isaac se miră cum de fiul său a putut găsi așa de iute sălbătăciunea.

21. Auzind Isaac cuvintele aceste, i-se pără vocea suspectă și el porunci fiului său a se apropia de dânsul. *וַיִּשָׁרְץ* impf. Kal dela *מִשַׁשׁ* fără dagheș în *שׁ*. — *וְהָ* local.

22. Cuvintele lui Isaac exprimă mare uimire.

23. Autorul interpolatează reflexiunea: Pipăirea mânilor păroase l-a sedus pre Isaac de a crede cumcă Esau stă înaintea lui din care cauză îi împărtăși (mai târziu) binecuvântarea.

24. Aice e o întrebare, deși lipsește particula interogativă, ceea ce se întâmplă adese (Ges. 135, 1). Fiind încă și acuma nedumerit din cauza vocii, Isaac îl întreabă încă odată, ori de el este Esau. Alții din contra (Hoberg) privesc cuvintele aceste ca o concluziune: Tu aice ești așadară fiul meu Esau.

25. *וַיִּנְשָׁלוּ* din cauza lui Makef stă Segol în loc de Sere.

26. *שָׁקָה* imper. Kal cu *ה* paragogic, iară sub *שׁ* stă chatef, fiindcă sub o sibilantă la începutul unui cuvânt după *ו* copulativ stă Șva compus (cf. Ges. 10. 2 A.

27. Și el se apropie și-l sărută. Și mirosind Isaac mirosul vestmintelor sale, îl binecuvântă și zise:
Iacă mirosul fiului meu este ca și mirosul unei câmpii,
Pre care Iahve a binecuvântat-o.
28. Dumnezeu să-ți deie ție din roua ceriului,
Și din grăsimea pământului,
Și îndestulare de grâu și de must.
29. Popoarele să-ți servească ție,
Și națiunile să se proștearnă înaintea ta!
Să fii stăpân fraților tăi,
Și fiii mumei tale să se proștearnă înaintea ta!
Blastămat să fie cel ce te va blastămă,
Și binecuvântat să fie cel ce te va binecuvântă.

27. יָרַח impf. Hifil dela (רָחַח) a mirosi. — Isaac sărută în sămân de iubire părintească pre fiul său și mirosi mirosul vestmintelor lui, adică vestmintele, cari erau pline de prisosul plăcut al plantelor de pe câmp, unde Esau ca vânător își petrecea timpul. Binecuvântarea ca expresiunea sentimentului emoționat are forma poetică a paralelismului membrilor. Mirosul vestmintelor deșteaptă în sufletul patriarhului icoana despre soarta fericită a fiului său; în spiritul său îl privește pre fiul său ca proprietar al țerii promise și binecuvântate cu toate bunurile cele mai alese.

28. מִשְׁמַנִּי compus din prep. מִן și pl. tantum שְׁמָנִים precum se vede aceasta din cuvântul paralel מִטָּל. — Roua ceriului și grăsimea pământului înșamnă o țară binecuvântată cu roua ceriului și cu pământ roditor. Roua în părțile orientului e condițiunea cea mai neapărată pentru rodirea fructelor și se amintește adese ca izvor de binecuvântare (Deut. 33, 13. 28).

29. וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ din Ketib trebuie de emendat după Kere în וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ. — Subiectele הָרֵי וְהַגְּבֻרִים sunt puse în pl., pe când predicatul אָרַר și בָּרַךְ se află în sing., căci pluralul persoanelor (mai ales la participii) se construiește adese cu singularul predicatului (așa numitul singularul distributiv), dacă într'o propozițiune e mai mult vorba de fiecare individ singurit decât totalitatea indivizilor (Ges. 145. 5.) — Partea din urmă a binecuvântării se rapoartă la puterea viitoare a fiului. Acesta are să fie domn nu numai preste frații săi, ci și preste popoare și națiuni străine. Prin aceasta, binecuvântarea se înalță la idea stăpânirii universale, care se realizează astfel, că cei ce vor blastămă pre dânsul, vor fi blastămați, iară cei ce-l vor binecuvântă, vor fi binecuvântați. Dacă comparăm binecuvântarea aceasta cu promisiunile ce le-a primit Abraam, apoi e de amintit cumcă în binecuvântarea lui Isaac se accentuează mai ales două momente din promisiunile făcute lui Abraam, adică posesiunea țerii Canaan, și succesiune număroasă. Al treilea moment însă, binecuvântarea popoarelor prin

30. Și după ce Isaac sfârșise a binecuvânta pre Iacob, și Iacob numai ieșise dinaintea părintelui său Isaac, iacă Esau, frațele lui se întorcea dela vânătoarea sa.
31. Că găbind și el bucate gustoase, le aduse părintelui său și-i zise: Părintele meu, să se scoale și se mânânce din vânatul fiului său, ca să mă binecuvinteze sufletul tău.
32. Atunci îi zise Isaac, părintele său: Cine ești tu? Iară el răspunse: Eu sunt Esau, întâiu născutul tău fiu.
33. Atunci spăimântându-se Isaac tremură foarte și zise: Cine este deci cel ce prinse vânatul și-mi aduse, și eu mâncai din toate, mai nainte de a veni tu, și eu îl binecuvântai și binecuvântat să fie.
34. Și auzind Esau cuvintele părintelui său, strigă cu voce tare și amărită foarte și zise părintelui său: Binecuvintează-mă și pre mine părintele meu!

sămânța lui Abraam e în binecuvântarea lui Isaac de tot puțin indicată, așa că cel binecuvântat nu se poate privi ca purtătorul mântuirii pentru toate popoarele lumii. Isaac adevărat, fiind de părerea că binecuvintează pre Esau, se vede, că nu l-a aflat de tot demn pentru moștenirea binecuvântării celei perfecte și prin urmare atât Iacob cât și Rebeca nu ajunseră pe deplin aceea la ce ei năzuiră cu atât zel. De abia experiența dureroasă că binecuvântând în contra voinței sale a trebuit el să servească pentru realizarea planului dumnezeiesc, deșteptă într'insul conștiința chemării sale patriarhale și-i dădu puterea spirituală, de a împărtăși mai târziu și »binecuvântarea lui Abraam« fiului său preferat, însă ales de Dumnezeu, adevărat lui Iacob înainte de ce acesta plecă la Haran, 28, 3. 4.

30. Ambele perfecte din partea primă a propozițiunei exprimă succesiunea de tot repede a duor acțiuni din trecut. — יקם Iussif în loc de יקם cu Cholem.

33. ייחרד חרדה גדלה așa numitul accusativ etimologic, sau cel intern. Partic. הוצר se continuă prin un verb finit (Ges. 116. 5. c. Adn. 7). — במרם הכוּה impf. exprimă aice o acțiune trecută (Ges. 107, 1 Adn. 1). — Aflând Isaac că n'a binecuvântat pre Esau, ci pre Iacob, se spăimântă, căci trebuie să recunoască cumcă și el însuși a păcătuit și că e culpabil, pentru că prin protejarea cea preste măsură a fiului său Esau a dat ocazie la înșelătura aceasta. Afară de aceasta, binecuvântarea nu este pentru dânsul o afacere a voinței sale subiective omenești, ci un drept al grației dumnezeiești prin care celui ce avea să fie binecuvântat i-se împărtășesc bunuri și puteri spirituale, cari nu le poate retrage arbitrar voința omenească. Pătruns de însămnătatea aceasta a binecuvântării, Isaac trebuie să recunoască întru cele întâmplate voința expresă a lui Dumnezeu, care binecuvântarea cea menită lui Esau a împărtășit-o lui Iacob. De aceea zice Isaac: Eu l-am binecuvântat și binecuvântat să fie.

34. ברכני accentuează cu emfază sufixul pers. 1. din ברכני.

35. Iară el îi zise: A venit fratele tău cu înșelăciune, și a luat binecuvântarea ta.
36. Atunci zise (Esau): Au nu este așa, că se numește el Iacob, căci acum a doua oară m'a înșălat: el mi-a luat primogenitura și acum mi-a luat și binecuvântarea. Mai zise el: N'ai rezervat și pentru mine vre-o binecuvântare?
37. Și Isaac răspunse lui Esau, și-i zise: Iacă, Domn l-am pus pre el preste tine și pre toți frații săi i-am dat lui de servi, și cu grâu și must l-am dăruit pre el; acum ce mai pot face pentru tine, fiul meu?
38. Și Esau zise părintelui său: Numai aceasta singură binecuvântare ai tu, părintele meu? Binecuvintează-mă și pre mine, părintele meu. Și înălțându-și vocea sa, plânse.
39. Atunci Isaac părintele său îi răspunse, și zise:
Iacă departe de pământ gras,
Și de roua ceriului de sus, va fi locuința ta.
40. Și din sabia ta vei trăi;
Și fratelui tău vei servi;
Dară va veni timpul când vei scutura și vei lepădă jugul de pe grumazul tău.

35. Cererea lui Esau o refuză Isaac în mod indirect: fratele tău a luat binecuvântarea menită pentru tine.

36. **וְהָיָה** au nu este așa, că explicarea cuvântului Iacob nu e diferită de cea dată 25, 25, căci verbul **עָקַב** insamnă atât: a ține călcâiul cât și a înșelă, **אֶצֶל** a pune la o parte, a rezervă.

37. **סָמַךְ** se construiește cu două accus. (Ges. 117, 5 b β).

38. **וְהָיָה** stă în loc de copula, cf. Ges. 141, 2 a. — Esau, se roagă pentru o binecuvântare, fie și mai neînsămnată.

39. **וְעַתָּה** trebuie de luat aice în sens privativ, ceeace rezultă dejă din v. 37. — Profeția relativă la Esau exprimă cumcă locuința lui Esau nu va fi o țară binecuvântată, cum e pământul Canaanului, ci o țară neroditoare. Această profetie s'a implinit, căci pământul Edom, locuința urmașilor lui Esau în partea cea mai mare, mai ales spre apus e o țară de tot neroditoare.

40. Din (literal: pe) sabia ta vei trăi, pe sabia ta vei întemeia traiul tău adecă din rășboai și prădăciuni — **וְעַתָּה** a cutrieră încolo și încoaice Hif.: a scutura, V. excutere. — Ochiul spiritual al patriarhului privește toată generațiunea viitoare a fiului său Esau în pozițiunea ei față de urmașii lui Iacob și prezice că Esau se va luptă neconținut pentru libertate. Așa și istoria ni expunc relațiunea între Edom și Israel ca o luptă continuă.

41. Și Esau urî pre Iacob pentru binecuvântarea, cu care părintele său îl binecuvântase; și Esau zise în inima sa: Zilele de bocet pentru părintele meu se apropie, și atunci voi ucide pre Iacob fratele meu.
42. Și cuvintele lui Esau, fiul său cel mai mare, fură spuse Rebeci și ea trimise să chieime pre Iacob, fiul cel mai mic, și-i zise: Iacă Esau fratele tău vrea să-și răsbune asupra ta, și să teucidă.
43. Acum dară, fiul meu, ascultă vocea mea; scoală-te și fugi la Laban, fratele meu, în Haran.
44. Și rămâi la dânsul câteva zile până ce va trece furia fratelui tău;

41. În אהרנה în loc de Segol preformativă are Patach, fiindcă trecând accentul cu o silabă mai departe spre fine, Segol se preface în Patach (Ges. 63 2. Adn.). — Binecuvântarea aceasta s'a realizat la ambii fi. Căci binecuvântarea a fost o prezicere nu numai cea preste Esau, dară și cea preste Iacob, deși Isaac la binecuvântarea lui Iacob a fost înșelat în privința persoanei. De aceea rămase Iacob binecuvântat, pentru că după cuvântul lui Dumnezeu cel mai mare aveă să servească celui mai mic; viclenia însă prin care Iacob la îndemnul maicii și-a câștigat binecuvântarea, nu se aproabă nicidecum. Din contra păcătuirii îi urmează imediat și pedeapsa. Pentru iscodirea înșelătorei Rebeca mai întâiu se pedepsește foarte greu: ea trebuie imediat să se despartă de fiul său iubit, carele temându-se de răzbunarea fratelui său trebuie să plece într'o țară depărtată; maica sa nici nu l-a mai văzut. Pentru păcătuirea în contra părintelui și fratelui său, Iacob trebuie să petreacă foarte mult timp în țară străină și să sufere feliorite neajunsuri și nevoi și e adeseori înșălat de unchiul său Laban. Pentru părtinirea cea preste măsură, ce o arată în contra voinței lui Dumnezeu pentru fiul său cel mai mare, Isaac se pedepsește prin aceea că e înșălat de fiul său propriu; iară Esau pentru desprețuirea dreptului primogeniturii se pedepsește cu pierderea binecuvântării care era împreună cu primogenitura. Astfel faptele oamenilor păcătoși le direse o mână mai înaltă care făcă că planul și voința lui Dumnezeu să invingă și în contra voinței omenești.

42. Tânguirea și plângerea lui Esau pentru dreptul pierdut al întâiei nașteri se preface în ură înverșunată în contra fratelui. Spre a nu întristă pre părintele său, el amână uciderea fratelui său până după moartea părintelui său.

43. Hof. dela הנר; precum se vede, Esau și-a exprimat și prin cuvinte intențiunea de a omori pre fratele său. הנה עשו מתנחם en fratrem tuum tibi iraturum; (נחם) Hitp. a-și face durere, prin răzbunare a-și află mulțămire, a se răsbună.

44. ימים אחרים accus. temp. câteva zile. — Cu scop zice Rebeca numai câteva zile spre a-l înduplecă mai ușor pre Iacob de a plecă de acasă.

45. Până ce se va întoarce mânia fratelui tău dela tine, și el va fi uitat cele ce tu i-ai făcut lui; atunci eu voiu trimite și te voiu aduce de acolo. Pentru ce să mă lipsesc de voi amândoi tot într'o zi?
46. Și Rebeca zise cătră Isaac: Mi s'a urît viața de aceste fete Hetiene! Dacă Iacob își va lua de femeie pre vre una dintre fetele Heteilor, după cum sunt fetele dintr'această țară, atunci ce-mi mai folosește viața?

Cap. XXVIII.

Fuga lui Iacob la Haran și visul lui în Betel.

Isaac îl trimite pre Iacob la Haran ca din țara aceasta să-și ieie soție (v. 1—2). În scopul acesta patriarhul îi împărtășește „binecuvântarea lui Abraam“ (v. 3—4). Iacob pleacă la Haran (v. 5). Auzind despre binecuvântarea și trimiterea lui Iacob, Esau plecă la Ismael și se căsătorii cu fiica acestuia (v. 6—9).

În calea sa cătră Haran Iacob ajunsese în apropierea orașului Luz (v. 10). Adormind aice i-se arată într'o viziune Iahve carele îl asigură cumcă el va fi eredele promisiunelor date lui Abraam și Isaac (v. 11—15). A doua zi așază el pe locul acesta un stâlp comemorativ, numindu-l Betel (v. 16—19). Totodată face aice o juruință (v. 20—22).

Această revelațiune constituie un moment foarte important din viața lui Iacob. De aceea se ia aluziune la aceasta în cap. 31, 13; 35, 1—7 se rapoartă împlinirea juruinței făcute 28, 20—22; 35, 9—15 se istorisește a doua arătare a lui Dumnezeu în locul acesta.

נָצַב 28, 13 I.; 37, 7 E. cf. 21, 29 E. כִּי אָם (nimica alta), decât, 28, 17 E.; 39, 6. 9 I. מַצְבָּה 28, 18. 22; 31, 13. 45 E.; 31, 51. 52; 35, 14 R.; 35, 20 I E. וְאֵלֶם insă 28, 19 R.; 48, 19 I.

45. Inf. constr. se continuă mai departe prin perf. cons. וּשְׂכַח — שָׁכַח (verbum inopiae) cu accus. — יָיָם אָחֵר accus. temp. într'o zi, adecă în una și aceeași zi. — Rebeca se teme să nu piardă pre amândoi fii adecă pre Iacob, dacă va fi ucis de Esau și pre Esau, carele ca ucigaș trebuia să fie omorit prin răsbunătorul sângelui.

46. Spre a dobândi pentru planul său și consensul lui Isaac, fără a-l supăra prin împărtășirea setei de sânge a lui Esau, Rebeca se deplânge înaintea bărbatului său asupra muierilor celor străine ale lui Esau. Voind a motiva deci trimiterea lui Iacob din casă îi servi ca pretext intențiunea de a-l căsătorii pre fiul său cu o muier din rudele sale din Mesopotamia ca nu cumva și Iacob să-și ieie o soție dintre Hetieni.

1. Deci Isaac chiemând pre Iacob îl binecuvântă și-i zise: Să nu-ți iai femeie din fetele lui Canaan.
2. Ci scoală-te, și te du în Padan-Aram, la casa lui Betuel, părintele mumei tale; și de acolo îți ia femeie din fetele lui Laban, fratele maicii tale.
3. Și Dumnezeu cel atotputernic să te binecuvinte, să te facă productiv și să te înmulțească, ca să ajungi o adunare de popoare.
4. Și să-ți deie ție binecuvântarea lui Abraam, ție și seminției tale cu tine, ca tu să stăpânești pământul în care petreci acuma ca străin pre care Dumnezeu l'a dat lui Abraam.
5. Și Isaac lăsă pre Iacob, și el plecă la Padan-Aram la Laban, fiul lui Betuel Arameul, fratele Rebeccei, muma lui Iacob și Esau.
6. Și Esau văzând că Isaac binecuvântă pre Iacob și-l trimise la Padan-Aram, ca să-și ia femeie de acolo; și că-l binecuvântă și-i ordina lui zicând: Să nu-ți iai femeie din fetele lui Canaan;
7. Și că Iacob ascultă pre părintele său și pre muma sa și merse la Padan-Aram;

XXVIII, 1. Deplângerea Rebeccei asupra nurilor sale îl îndemnă pre patriarhul Isaac de a îngriji pentru căsătoria fiului său Iacob conform planului dumnezeiesc. Isaac îl chiamă deci la sine pre Iacob și-l provoacă de a călători la Padan-Aram la rudele maicii lui spre a-și lua de acolo și nu dintre ficele Canaanului muiere. În scopul acesta patriarhul îi împărtăși lui Iacob »binecuvântarea lui Abraam«, adică binecuvântarea promisiunilor relativ la mântuirea tuturor oamenilor, care binecuvântare i-s'a fost împărtășit lui Abraam mai ales 17, 2 . . . și 22, 16—18. Astfel Isaac se vindecă de orbirea sa spirituală și împărtăși binecuvântarea sa fiului său celui mai demn. — פְּרָדָן cu Meteg (Gaia) eufonic în silaba ultină spre a evita hiatul (cf. Ges. 16. 2. Adn. 3). — ה al direcțiunei poate să steie și înaintea statului construct. — P a d a n - A r a m sinonim cu Aram Naharaim 24, 10 e Mesopotamia autorilor clasici. — B e t u e l, tatăl Rebeccei (22, 22), L a b a n fratele acesteia v. 24, 29.

3. El Șadai vezi 17, 1.

6. Observând că căsătoria sa cu muierele Hetiene nu eră plăcută în ochii părinților săi, Esau se căsătorește din nou cu o Ismaelită. El văzu că Isaac a binecuvântat pre Iacob; aceasta este binecuvântarea primogeniturii 27, 28; în versul acesta însă este vorbă și despre altă binecuvântare (בְּבְרִיתָא); aceasta din urmă binecuvântare este aceea, care Isaac o dădù lui Iacob înăinte de călătoria acestuia v. 1. — וַיְצִי Impf. Piel (Ges. 75 Adn. 11) e o continuare a inf. בְּבְרִיתָא.

7. וַיִּרָא și וַיִּשְׁמַע atârnă dela וַיִּרָא.

8. Și văzând Esau că fetele lui Canaan sunt rele în ochii lui Isaac, părintele său,
9. Esau se duse la Ismael, și pe lângă femeile sale luă de femeie pe Machalat, fiica lui Ismael, fiul lui Abraam, pre sora lui Nebaiot.
10. Și Iacob plecă din Beer-Șeba și merse la Haran.
11. Și ajungând la un loc rămase acolo preste noapte că soarele apusese. Și luând din pietrele acelu loc, și le puse sub capul său, și se culcă într'acel loc.
12. Și el visă; și iacă o scară așezată pe pământ, al căreia cap ajungea la cer, și iacă îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogoriau pe dânsa.

8. Acest vers induce a doua cauză care l-a îndemnat pre Esau a face ceeace se istorisește în v. 9.

9. Esau merse la Ismaei, adecă la familia acestuia. Căci pe timpul acela Ismael eră dejă mort; el ajunsese o etate de 137 de ani (25, 17); fratele său Isaac eră cu 14 ani mai tânăr (16, 16; 21, 5), eră deci la moartea fratelui său Ismael 123 de ani; întâmplându-se călătoria lui Iacob la Mesopotamia în anul 138 al vieții lui Isaac, se vede deci că Ismael murise dejă de mult.

10. Beer-Șeba se află cum zice Iosif Flaviu lângă hotarul sudic al seminției Iuda și anume în Vadi-es-Seba cam într'o depărtare de 12 oare în sud dela Ebron lângă drumul ce duce la Egipt și Marea Roșie. Astăzi se află aicea numai niște ruine numite Bir-es-Seba. Orașul Haran se află spre răsărit dela râul Eufrat într'o depărtare cam de o zi sud-ostic dela Edessa.

11. פְּנֵי (πρὸς) a dat de un loc exprimă alegerea în aparentă accidentală, însă totuși destinată de Dumnezeu, a locului acestuia ca loc de repaus; במקום cu articolul, deoarece în limba ebraică articolul se pune foarte adese, dacă e vorba de ceva hotărit, deși încă nu cunoscut mai de aproape. לַיְלָה Impf. dela לַיְלָה. — Numele locului unde, rămase Iacob preste noapte, nu se însămnă mai de aproape; din cele următoare însă se vede că eră în apropierea orașului Luz.

12. Iacob primî în vis dela Dumnezeu revelațiunea cumcă el va fi eredele promisiunilor făcute lui Abraam și Isaac. Și alte locuri ale S. Scripturi (Num. 22, 6; Ioel 2, 28; Dan. 7, 1) mărturisesc cumcă Dumnezeu manifestează voința sa și prin arătare în vis. Scara cerească închipuiește comuniunea reală a lui Dumnezeu din cer cu aleșii săi de pe pământ. Îngerii, suindu-se pe scară, aduc lui Dumnezeu cererile oamenilor, iară coborîndu-se ni mijlocesc nouă ajutorul și scutul lui Dumnezeu.

13. Și iacă Iahve stă deasupra lui și zise : Eu sunt Iahve Dumnezeul lui Abraam, părintele tău și Dumnezeul lui Isaac. Pământul, pe care tu dormi, ți-l voi da ție și seminției tale.
14. Și seminția ta va fi ca pulberea pământului și tu te vei întinde spre apus și spre răsărit și spre mează-noapte și spre mează-zi ; și toate neamurile pământului se vor binecuvânta întru tine și întru seminția ta,
15. Și iacă, eu cu tine sunt ; și te voi păzi ori încotro vei merge ; și te voi întoarce la pământul acesta, căci nu te voi părăsi, până ce nu voi face ceea ce ți-am promis.
16. Și Iacob se deșteptă din somn, și zise : Cu adevărat Iahve este în locul acesta ; și eu n'am știut.
17. Și el, temându-se, zise : Cât de înfricoșat e locul acesta ! Aceasta nu este alta, decât casa lui Dumnezeu, da aceasta e poarta ceriului !
18. Și sculându-se de dimineață Iacob, luă piatra care a fost pusă sub capul său și o așeză stâlp și turnă oleiu preste vârful ei.

13. על de asupra lui, adică înaintea lui ; LXX Vulg. împreună sufixul cu cuvântul scara : De asupra ei. — Iacob este eredele legal al tuturor promisiunilor făcute lui Abraam și Isaac. Această revelațiune cuprinde toate ce s'au promis acestora.

14. În partea a doua a versului acestui stă אדמה fiindcă, în partea primă a fost deja ארץ.

15. Dumnezeu nu numai că-i întărește lui Iacob toate promisiunile părinților, ci îi promite încă și scutul și apărarea sa în timpul călătoriei lui precum și întoarcere fericită în patrie. — Perf. עשיתי exprimă aici o acțiune ce trebuie să se privească ca îndeplinită în viitor, așadară futurul exact (Ges. 106, 3 c.)

16. ויקן cu ultima accentuată, deoarece la verbele פי a în impf. totdeauna este accentuat, chiar și după Vav consec. (cf. Ges. 70. 1). — Nu atotprezența lui Dumnezeu îi cră lui Iacob până acuma necunoscută, ci aceea că Iahve în grația sa și în locul acesta depărtat de casa părintească l-a luat sub scutul său.

17. נורא part. Nif. dela ירא a se teme. — Dacă în momentul prim după deșteptarea sa din somn îl cuprinsese pre Iacob cel părăsit bucuria pentru prezența lui Dumnezeu, acest sentiment se prefăcù mai apoi în cutremur și frică, căci apropierea lui Dumnezeu cel atotsfânt face asupra omului păcătos o impresiune zdrobitoare ; Iacob ca ființă păcătoasă se simțește nedemn de a vedè pre Dumnezeu. Cu toate aceste locul acesta este »casa lui Dumnezeu și poarta ceriului«, adică locul unde petrece Dumnezeu și unde intrarea la Dumnezeu e deschisă fiecăruia.

18. Piatra așezată eră deci un stâlp comemorativ, căci eră așezată întru amintirea evenimentului acesta miraculos, când Iacob în necazul său fu întărit

19. Și el cheamă numele locului aceluia Betel, iară numele cetății era mai nainte Luz.
20. Și Iacob făcù vot: De va fi Dumnezeu cu mine și mă va păzi în calea aceasta pe care eu umblu; de-mi va da pâne să mănânc și vestminte să mă îmbrac;
21. Și de mă voiu întoarce în pace la casa părintelui meu, atunci Iahve va fi Dumnezeul meu.
22. Și piatra aceasta, care o am pus stâlp, va fi casa lui Dumnezeu și din toate, câte-mi vei da mie, voiu dà de bună samă zeciuială.

Cap. XXIX.

Petrecerea lui Iacob în Haran. Muierile și copiii săi cei dintâi.

Iacob ajunge în apropierea orașului Haran, unde se întâlnește cu Rahela fiica unchiului său Laban carele îl primește apoi cu mare bunăvoință (v. 1—15). Iacob intră în serviciu ca păstor de oi și se căsătorește cu fiicele lui Laban (v. 16—30). Nașterea celor patru fii dintâi (v. 31—35).

prin grația lui Dumnezeu. Astfel de pietre comemorative se amintesc adese în S. Scriptură; așa fù așezată o piatră comemorativă pe o movilă, când se despărțiră Laban și Iacob (31, 45. 51. 52); o piatră comemorativă puse Iacob Rahelei în Betlehem. Pietrele comemorative se deosebesc apriat de altarele, pe cari se aduceau sacrificii (așa altarul lui Isaac la Beer-Șeba 26, 25; altarul lui Iacob la Salem 33, 20). Turnarea oleiului asupra pietrelor comemorative nu e un act sacrificial, ci un rit de binecuvântare. Așezarea de pietre comemorative se făcea și mai târziu b. o Ex. 24, 4; Ios. 4, 5. Diferite de aceste sunt m a s e b o t cari serviau scopurilor idololatrice și a căror construcțiune eră interzisă prin lege (Lev. 26, 1).

19. De aicea rezultă cumcă l o c u l המקום numit de Iacob Betel se află numai în apropierea orașului Luz și nu eră identic cu orașul acesta (העיר); de abia mai târziu orașul Luz primì și numele Betel.

20—22. Cuprinsul juruinței acesteia și în special împrejurarea de a recunoaște pre Iahve ca Dumnezeul său numai sub unele condițiuni arată, cât de defectuoasă eră cunoștința de Dumnezeu și credința lui Iacob. De aicea se explică și erorile etice, cari s'au arătat în decursul vieții sale și totodată aceasta e și cauza de ce viața patriarhului Iacob a fost împreunată cu mai multe suferințe și neazuri, decât cea a patriarhului Abraam și Isaac. — עשר אעשרנו voiu zeciui de bună samă, adică cu credincioșie (inf. abs. înaintea verbului finit de aceeași rădăcină întărește noțiunea verbală cf. Ges. 113. 3 a).

Această juruință Iacob o realizează prin aceea că rădică mai târziu aice în locul arătării lui Dumnezeu un altar (Gen. 35, 7); e probabil că cu această ocazie din urmă a dat el și zecimea juruită, care după analogia din Deut. 14, 28 se cuprinde parte din olocauste și sacrificii de mulțămire, parte și din ospețe sacrificiale.

הדברים האלה 29, 13 I. cf. 22, 1—19. מראה privire, arătare 29, 17 E.; 2. 9 I.

1. Și sculându-se Iacob merse în pământul fiilor răsăritului.
2. Și el uitându-se, iacă acolo o fântână în câmpie, și iacă trei turme de oi așezate lângă dânsa; că din fântâna aceea adăpau ei turmele; și piatra de pe gura fântânei era mare.
3. Și se adunau acolo toate turmele, apoi prăvăliau piatra de pe gura fântânei și adăpau oile; și iarăși puneau piatra pe gura fântânei, la locul ei.
4. Și Iacob zise cătră dâșii: frații mei, de unde sunteți voi? iară ei răspunseră: Din Haran suntem.
5. Și li zise lor: Cunoașteți pre Laban, fiul lui Nahor? Și ei ziseră: Cunoaștem.
6. Și li zise: Sănătos este el? Iară ei răspunseră: Sănătos. Și Iacă Rahela, fiica lui, vine cu oile.
7. Și el zise: Iacă încă e ziua mare; nu e timpul ca să se adune turmele; adăpați oile și mergeți de le pașteți.
8. Și ei ziseră: Nu putem, până ce nu se vor adună toate turmele și se va răsturnă piatra de pe gura fântânei; și noi vom adăpa oile.

XXIX, 1. Încurajat și întărit prin arătarea lui Dumnezeu, Iacob plecă mai departe și veni în pământul fiilor răsăritului. Sub această regiune se înțelege nu numai Arabia pustie ce se întinde până spre râul Eufrat, ci și țara Mesopotamiei, care se află dincolo de râul acesta.

2. Impf. ישקו exprimă o acțiune care se repețește în trecut, fie că repetiția aceasta se face în răstimpuri anumite sau numai ocazional (cf. Ges. 107, 1 b). — Fântâna la care ajunsese Iacob se pare că eră o cisternă acoperită cu o piatră foarte mare spre a împiedică ca nu cumva străinii sau dușmanii să se folosească de dânsa sau să o strice.

3. Perf. cons. ונאספו precum și cele următoare sunt o proumare a impf. ישקו și exprimă acțiuni îndeplinite adese în trecut. — Fiind piatra de asupra cisternei mare, de aceea păstorii se înțeleseră a adăpa toate turmele deodată.

5. Fiul, adică nepotul lui Nahor, deoarece moșul eră mai renumit sau cel puțin mai cunoscut decât tatăl.

6. באה Milra part., v. 9 Milel perf.

7. Încă e ziua mare, adică e mult până'n sară. — Iacob încă nu știe cumcă păstorii adunați de aceea nu adapă turmele lor, fiindcă ei fără de ajutorul camerazilor, pre cari îi așteaptă, nu-s în stare să prăvălească piatra; el crede deci cumcă ei nu voiesc mai departe să pască turmele.

8. Impf. după ער אשר exprimă fut. exact; ונללו perf. cu Vav cons. are sensul futurului din cauza cuvintelor ער אשר ce premerg.

9. Și vorbind el cu ei, Rahela veni cu oile părintelui ei; că ea le pășteă.
10. Și văzând Iacob pre Rahela, fiica lui Laban, fratele mumei sale, se apropiă Iacob și răsturnă piatra de pe gura fântanei și adăpă oile lui Laban, fratele mumei sale.
11. Și Iacob sărută pre Rahela și rădicându-și vocea lui, plânse.
12. Și Iacob spuse Rahelei, că el este fratele părintelui ei, și că el este fiul Rebeccei; și ea alergă și spuse părintelui ei.
13. Și Laban îndată ce auzi știrea despre Iacob, fiul surorii sale, îi alergă întru întimpinare, și-l îmbrățișă și-l sărută și-l duse în casa sa. Atunci el spuse lui Laban toate cele întâmplate.
14. Și Laban îi zise: Cu adevărat osul meu și carnea mea ești tu. Și el rămase la dânsul o lună de zile.
15. Și Laban zise lui Iacob: Au nu cumva, pentrucă ești fratele meu, îmi vei servi în dar? Spune-mi ce să-ți fie sâmbria ta?
16. Și Laban aveă două fete; numele celei mai mare eră Lea și numele celei mai mici Rahela.
17. Și ochii Leei erau slabi; iară Rahela era frumoasă la chip și frumoasă la față.

9. Cu **עודנו מדבר** începe o propozițiune nominală ce relevază continuarea unei acțiuni prime, pe când a doua începe (această din urmă începe cu **ו**); **רעה** part. fem.

10. **יגל** e mai consult a explică ca impf. Kal. format cu vocala *i*, deoarece nu se află nici forma Hif., nici Hofal. — Bucuria de a vedè pre vara sa, poate și oarecare presimțire de iubire îl face pre Iacob așa de puternic, încât singur răstoarnă piatra de pe fântână.

12. **אחי אביה** fratele, adecă consângean, resp. nepot.

14. **ימים** e apoziție la **חדש** o lună de zile, adecă un timp de o lună (Ges. 131. 2 c.).

15. **ועברתני** perf. cu Vav cons. stă aice spre a introduce o interogațiune ce urmează altei propozițiuni interogative (Ges. 112. 4. c.). — După cuvintele lui Laban s'ar părè că acesta arată față de nepotul său dreptate și echitate; în realitate însă vorba lui Laban exprimă numai egoismul lui. Ca nu cumva nepotul său mai târziu să-i facă pentru serviciile prestate niște pretensiuni prea mari, Laban voiește să-l acordeze ca pre un servitor cu plată fixă.

17. **יבנות** Subiectele în Dual ce construiesc cu pluralul predicatului. — Lea aveă ochi slabi, eră deci mai puțin frumoasă. La orientali, mai ales la Arabi, ochii cei negri, vioi, plini de foc, clari și expresivi (ochi de gazelă) se privesc ca condițiune principală a frumuseții femeiești.

18. Și Iacob iubiă pre Rahela, și-i zise lui: Voiu servi ție șapte ani pentru Rahela, fiica ta cea mai mică.
19. Și Laban îi răspunse: Mai bine este să ți-o dau ție, decât altui bărbat: rămâi cu mine.
20. Și Iacob servi pentru Rachela șapte ani și aceștia părură în ochii lui ca prea puține zile, căci o iubiă.
21. Și Iacob zise lui Laban: Dă-mi femeia mea, ca să întru la dânsa; că zilele mele s'au împlinit.
22. Și Laban adună pre toți bărbații locului aceuia și făcù ospăț.
23. Și sara el luà pre fiica sa Lea și o duse pre dânsa la Iacob și acesta întră la dânsa,
24. Și Laban dede pre serva sa Zilpa de serva Leei, fiicei sale.

18. כָּרְחַל cu כ pretii, cugetându-se prețul ca mijlocul câștigului, așadară un caz special al lui כ instrumental. — Iacob se oferă pentru Rahela, fiica cea mai tânără a lui Laban, de a-i servi șapte ani, — adecă atâția ani, câte zile are săptămâna — voind a se obligă la un număr îndestulător de ani de serviț. Îmbierea lui Iacob se explică prin aceea că în situația sa de atunci îi era lui parte imposibil de a solvi prețul miresei și a face rudelor ei darurile îndătinate, parte însă și din cauza raportului cătră fratele său el eră necesitat de a petrece un timp mai îndelungat la Laban.

19. טוב מן După adjective sau verbe ce exprimă noțiuni de calitate prepoz. מן exprimă comparativul. — רתתי inf. dela נתתי cu suf. pers. 1. (Ges. 66. 2. Adn. 3); שבה imp. dela ישב. — Laban se declară înțeles; el voiește mai de grabă lui Iacob să o deie pre fiica sa de soție decât unui străin. La Arabi și în ziua de astăzi dintre mai mulți pețitori se preferă acela care e un consângean.

20. והיו masc., deși subiectul שנים are genul femin., se explică însă prin aceea că pers. 3 plur. fem. a impf. (Ges. 145, 7 a. Adn. 1) e foarte rar întrebuințată. אהבה forma feminină a inf. Kal. și se construște cu Accus. (Ges. 115. 1 Adn. 3).

21. הבה imp. Kal. dela יהב a da cu ה parag.; aicea e accentual pe ultima, fiindcă urmează o guturală și astfel se evită hiatul; aimintrelea e accentual pe penultima; Vav. copul. în יעשהאבואה introduce o propozițiune finală (Ges. 165. 1).

23. Conform datinei vechi Laban duse pre flica sa Lea învălată la Iacob și acesta o primì la sine, fără de a observă în întunerecul nopții înșelătura ce i-o făcuse Laban. Iacob, carele îl înșelase pre Esau pentru binecuvântarea primogenitureri, se înșală acuma de cătră unchiul său Laban pentru simbria promisă și așa păcatul se pedepsește prin păcat.

24. Zilpa eră servitoarea Leei precum Bilha era a Rabelei; Sara aveà pre Agara și Reveca căpătà o servitoare, când se căsători. Amintirea expresă a servitoarelor muierilor lui Iacob își are temeul în importanța cea mare ce se cuvine sclavelor acestora în istoria lui Iacob.

25. Și făcându-se dimineață, iacă, aceasta eră Lea. Și el zise lui Laban: Ce-mi făcuși? au n'am servit eu la tine pentru Rahela? pentru ce dară m'ai înșelat?
26. Și Laban îi răspunse: Nu se face așa în locul nostru, ca pre cea mai mică să o dee înaintea celei mai mari.
27. Împlinește-ți cu aceasta săptămână, și-ți vom da și pre cealaltă pentru serviciul ce-mi vei face încă alți șapte ani.
28. Și Iacob făcù așa, și-și împlini săptămâna cu aceasta, și Laban îi dete lui și pre Rahela, fiica sa, de soție.
29. Și Laban dete pre serva sa Bilha de servă Rahelei, fiicei sale.
30. Și Iacob intră și la Rahela și iubiă pre Rahela mai mult decât pre Lea. Și el servi la dânsul încă alți șapte ani.
31. Și văzând Iahve că Lea este nesocolită, deschise matricea ei, dară Rahela eră ștearpă.
32. Și Lea concepù și născù fiu și-i chiemă numele lui Ruben (vedeți fiu); căci ea zise: Iahve văzù întristarea mea și de acum mă va iubi bărbatul meu.

26. Impf. יעשה înșămnează o acțiune ce se repețește în orice timp, aici în special în prezent (Ges. 107. 2 b). Motivarea lui Laban e de tot insuficientă. Dacă într'adevăr a existat în Haran obiceiul de a nu mărită pre fiica cea mai tânără înaintea celei mai mari, atunci Laban mai nainte trebuia să-l fi înștiințat pre Iacob; el însă îi promisese pre fiica cea mai tânără fără oareșicare rezervă. Cauza adevărată a cuvintelor lui Laban e însă de a-l necesită pre Iacob ca să-i servească încă vre-o câțiva ani mai mult.

27. Spre a-l împacă pre Iacob, Laban îi promite că după finirea sărbării nupțiale, ce dură în regulă 7 zile, îi va da de soție și pre fiica sa a doua pre Rahela, dacă se va obliga de a-i servi încă alți șapte ani.

28. Iacob primì condițiunea aceasta, și după finea săptămânci primì el și pre Rahela — în opt zile două muieri. Iosif Flaviu e în eroare, dacă afirmă cumcă căsătoria cu Rahela s'a întâmplat abia după alți șapte ani. (Ios. Fl. Antiq. I, 19, 7). Bigamia lui Iacob nu eră după voia lui Dumnezeu, și de aceea Iacob trebuia să sufere multe necazuri și supărări atât din partea muierilor sale, cât și din partea copiilor săi.

30. Răsbunându-se pentru înșelătura involuntară a Leei, Iacob o trătă cu indiferentism și chiar cu dispreț; iară pre Rahela o preferă în tot modul.

31. Dumnezeu însă, văzând nevinovăția și umilința Leei, o binecuvântă cu naștere de prunci, pecând Rahela cea mândră rămase mult timp fără copii.

32. De obicei maica aveà dreptul de a da copiilor numele; explicările numelor următoare nu trebuie pivate ca strict etimologice. Lea numì pre cel

33. Și ea iarăși concepù, și născù fiu; și zise: fiindcă Iahve a auzit că sunt nesocotită, de aceea mi-a dat și pre acesta. Și chiemă numele lui Simeon (ascultare).
34. Și ea iarăși concepù, și născù fiu, și zise: Pentru astă-dată bărbatul meu se va alipi de mine, fiindcă i-am născut trei fii. De aceea chiemă numele acestuia Levi (alipire).
35. Și ea iarăși concepù, și născù fiu, și zise: Astă dată voiui lăudă pre Iahve. De aceea chiemă numele lui Iuda (lăudat fie Domnul). Și ea încetă de a mai naște.

Cap. XXX.

Nașterea celorlalți copii. Sporirea averii lui Iacob.

Se istorisește nașterea celorlalți fii și a fiicei lui Iacob (v. 1—24). — Numele fiilor se reduc la un cuvânt al maicei sau al stăpânei sclavei ce a născut și se explică din aceasta. Aceste explicații nu-s derivațiuni pur etimologice, ci numai niște paronomazii care se bazează pe asemănarea sunetului, au deci mai mult caracter mnemoneutic.

Apoi se istorisește, că Iacob dorește a se întoarce în patria sa (v. 25—30). Rugându-l însă Laban ca să rămână mai departe, Iacob se învoiește la aceasta sub următoare condițiune: De acuma înainte primește Iacob dela Laban ca simbrie: tot ce e pătat, peștiț sau negru dintre oi, și tot ce e pătat și peștiț dintre capre. Prin un vicleșug întrebuițat Iacob sporește nașterea oilor celor negre și a caprelor peștițe, încât averea lui se înmulțește foarte repede (v. 31—43).

ב 30, 2 E; aceeași construcțiune 44, 18 I; fără ב 39, 19 I. יכל în sens absolut a învinge 30, 8 E; 32, 29 I. שכר 30, 18. 28; 31, 8 E; 30, 32. 33. I. לרב 30, 30 I; 48, 16 E. תיש 30, 35 R; 32, 14 E. יום Inf. Pi., 30, 4 I; 31, 10 E.

dintâi fiu Reuben, adecă: ve deți, fiu, pentru că în nașterea fiului ei ea a văzut o garanție că Iahve a privit cu îndurare la necazul ei. יאהבני excepțional cu vocala conjunctivă *a* în loc de *e* (Ges. 60 Adn. 2).

33. כשיון בתרון שמעון ascultare, subst. format în ון ca și בתרון.

34. לוי alipire, derivat. dela לאה a se alipi. În הפעם articolul are puterea demonstrativă. — Conform v. 32. 33. 35 precum și conform Sam. LXX trebuie de emendat קרא în קראה.

35. יודה יודה derivat dela impf. Hofal יודה însămnează laudă, mărire.

1. Și Rahela văzând că nu face copii lui Iacob, Rahela pismui pre sora-sa și zise lui Iacob: Dă-mi copii! iar' de nu, eu mor.
2. Și Iacob se aprinse de mânie asupra Rahelei, și zise: Nu cumva sunt eu în locul lui Dumnezeu care ți-a oprit rodul pântecelui tău?
3. Și ea zise: Iacă serva mea Bilha! întră la dânsa ca să nască pe genunchii mei, și ca să am copii prin'trânsa.
4. Și ea dete lui pre Bilha serva sa de femeie și întră la dânsa Iacob.
5. Și Bilha concepû și născû lui Iacob fiu.
6. Și Rahela zise: Dumnezeu mi-a făcut dreptate, și a ascultat vocea mea, și mi-a dat fiu; pentru aceea chiemă numele lui — Dan (judecător).
7. Și Bilha, serva Rahelei, concepû iarăși, și născû lui Iacob al doilea fiu.
8. Și zise Rahela: Luptă pentru Dumnezeu mă luptai în contra surorii mele și o învinsei, și ea chiemă numele lui — Neftali.
9. Atunci Lea văzând, că a încetat de a mai naște, luă pre Zilpa, serva sa, și o dete lui Iacob de femeie.
10. Și Zilpa, serva Leei născû lui Iacob fiu.
11. Și Lea zise: Cu noroc; și ea chiemă numele lui Gad (norocire).

1. מתה אנכי moritura sum. În loc de a se îndreptă cu rugăciune ferbinte la Dumnezeu spre a cere fii, ea e supărată pe bărbatul său.

2. Forma ויחר are vocala i fără privire la prima radicală gutturală (Ges. 75. 3 d). Sunt în locul lui Dumnezeu, adecă sunt eu, un om slab, în stare de ați împlini aceea ce ți-a oprit Dumnezeu?

3. Pe genunchii mei, adecă ca eu să iau copiii ei în brațele mele, recunoscându-i astfel de ai mei proprii. אבנה cf. 16, 2 e Nifal nu dela verbul בנה a zidi, ci dela un verb denominativ al subst. בן, a căpăta fii.

4. Ca și soția sa Rahela așa și Iacob arată mare lipsă de încredere în promisiunile lui Dumnezeu prin aceea că acceptă planul ei de a dobândi fii dela serva ei Bilha.

6. רני cu Daghes eufonicum.

8. נפתולי אלדים lupte pentru Dumnezeu, adecă pentru grația lui Dumnezeu.

11. K'tib בְּגַד în pauza בְּגַד LXX èν τούτῳ »cu noroc«; Masoreții însă urmând Targumului cetesc precum se vede din K're בָּא נָד norocul vine

12. După aceea Zilpa, serva Leei, mai născu lui Iacob pe al doilea fiu.
13. Și Lea zise: Spre fericirea mea! căci pre mine mă vor ferici femeile; și chiemă numele lui — Așer (fericit).
14. Și Ruben, mergând la câmp în timpul secerișului de grâu, află acolo mandragore, și le aduse Leei, mumei sale. Și Rahela zise cătră Lea: Dă-mi, rogu-te, și mie din mandragorele fiului tău.
15. Iar' ea-i răspunse: Puțin este, că mi-ai luat pre bărbatul meu, și vrei să iei și mandragorele fiului meu? Atunce-i zise Rahela: Bine dară, culce-se el cu tine și în noaptea aceasta pentru mandragoarele fiului tău.
16. Iar' sara, când Iacob veni dela câmp, Lea îi eși înainte și-i zise: Întră la mine, căci te-am cumpărat cu mandragorele fiului meu. Și el se culcă cu dânsa și în noaptea aceea.
17. Și Dumnezeu ascultă pre Lea, și ea concepū și născu lui Iacob pre al cincilea fiu.

care corectură însă e de prisos, căci בָּנָה »cu noroc«, adecă spre norocul meu sc. s'a născut un fiu, se potrivește destul de bine în context.

13. באשר: aceasta corespunde fericirii mele; perf. אשרוני exprimă o acțiune viitoare ce are să se întâmple fără îndoială, și care se poate privi deci ca o acțiune împlinită (perf. confidentiae, (Ges. 106, 3 b); pre mine mă vor ferici ficele, adecă ca pre o maică cu mulți copii.

14. דוראים merișoarele de mandragoră (Mandragora vernalis); fructele plantei acesteia, care se coc în Palestina pe timpul secerișului grâului, adecă în luna lui Mai, sunt galbene, au un miros foarte plăcut și sunt așa de mari ca nucile tămăioase; fructelor acestora li-se ascrie în Orient încă și în ziua de astăzi puterea de a mări productivitatea.

15. ולקחת spre a luă (scoposești tu) și nu e necesar de a emenda în ולקחת perf. cu Vav cons.

16. כלילה הוא în loc de כלילה הוא, căci dacă un substantiv e determinat prin articolul sau prin un suffix sau prin un genitiv ce urmează, apoi și atributul substantivului acestuia primește articolul; în cazul de față s'a omis însă articolul înainte de atribut spre a evita o cacofonie (Ges. 126. 5. Adn. 1. 6.).

17. Cu dreptul observează autorul, că Dumnezeu ascultă pre Lea spre a mdică cumcă nu mijlocul natural al mandragorelor. ci Dumnezeu, creatorul vieții, a binecuvântat-o cu copii, pecând Rahela, deși a primit mandragorele, totuși rămase și acuma fără copil.

18. Și Lea zise: Dumnezeu mi-a dat respălătirea mea, pentru-că eu dedei pre serva mea bărbatului meu. Și ea chieamă numele lui Isachar (respălătire).
19. Și Lea concepü iarăși, și născü lui Iacob pre al șaselea fiu;
20. Și Lea zise: Cu dar frumos mă dăruî Dumnezeu; acum bărbatul meu va locui cu mine, căci i-am născut lui șase fii! Și ea chieamă numele acestuia — Zebulon (locuință).
21. Și după accasta născü ea fiică, și chieamă numele ei Dina (judecată).
22. Și Dumnezeu își aduse aminte și de Rahela, și o ascultă pre ea și deschise matricea ei.
23. Și ea concepü, și născü fiu, și zise: Dumnezeu ridică de deasupra mea ocară mea.
24. Și numele lui îl chieamă Iosef (el rădică), zicând: Iahve să-mi adaogă și alt fiu!
25. Și după ce Rahela născuse pre Iosef, Iacob zise cătră Laban: Lasă-mă ca să mă duc înapoi la locul meu și la pământul meu.
26. Dă-mi femeile mele, pentru cari ți-am servit, și copii mei ca să merg; că tu știi serviciul meu, care ți l-am făcut.

(18) **אשר** în loc de **יען אשר** pentru-că. **יששכר** K're perpetuum: **יששכר** numele acesta se poate explica sau **יש שכר** e răsplătire cf. v. 16 sau și **ישא שכר** el poartă răsplătire.

(20) Verbul **וּבַד** și subst. **בָּדָר** sunt *ἀπαξ λεγόμενα*, LXX *διωρεῖσθαι*, *διωρον* tot așa O. P. **וּבַד** se construiește cu două acc. (Gen. 117. 5. b. 9); *va locui cu mine*, adecă *mă va stima* (LXX *αἰρετεῖ με ὁ ἀνὴρ μου*). În asemenea mod se face alusiune la însămnarea cuvântului și în 49, 13: Zebulon locuiește lângă țărnul mării; de aceea Zebulon = locuință. Priu aceea că cuvântul acesta se pune în legătură cu **וּבַד** se vede clar că nu e scoposită o etimologie conform regulilor gramaticale.

(21) Dina se amintește aici, pentru-că soartea (c. 34) ei a avut o influență fatală asupra fraților ei Simeon și Levi. După 37, 35 și 46 7 Iacob avea mai multe fiice, fără ca să se amintească în special.

(22) În fine se umili și Rahela, îndreptându-se cu rugăciunea la Dumnezeu, și Dumnezeu ascultă pre ea.

(23) Dumnezeu rădică rușinea mea adecă ocară, rușinea din cauza lipsei de copii. Iosef se explică mai întâi ca impf. Kal dela **אסף** adecă **יוסף** = **אסף** el rădică; al doilea **יסף** din v. 24 se explică ca iussiv Hif. dela **יסף** a adauge.

27. Și Laban îi răspunse: O rogu-te, dacă am aflat har înaintea ta; prin semne am cunoscut, că Iahve m'a binecuvântat pentru tine.
28. Și zise: Hotărește-mi tu simbria și eu ți-o voi da.
29. Și el îi răspunse: Tu știi ce servicii ți-am făcut și ce au devenit vitele tale cu mine.
30. Căci eră puțin ce aveai mai înainte de a veni eu la tine și acum s'a înmulțit foarte, și Iahve te-a binecuvântat la tot pasul meu. Și acum când să fac și eu ceva pentru casa mea?
31. Și Laban zise: Ce să-ți dau ție? Și Iacob răspunse: Nimică să nu-mi dai: dară dacă-mi vei face mie aceasta, eu iarăși voi paște oile tale, și ți-le voi păzi.
32. Eu astăzi voi trece prin toată turma ta, despărțind de acolo toată oaia pestriță și pătată, și tot mielul sein dintre miei și tot aceea ce este pătat, pestriț între capre: aceasta să fie simbria mea.

(27) Cuvintele: O dacă am aflat har înaintea ta cuprind o aposiopesă, trebuie de adaos: apoi rămâi la noi; נחשתי un termen de origine păgână precum augurando cognovi. În decursul timpului celui îndelungat, cât servise Iacob, Laban a cunoscut folosul iscusinței și al zelului lui Iacob; prin intențiunea acestuia a se depărta dela dânsul, Laban e foarte consternat și caută deci cu cuvinte de prietinie a-l reține la sine.

28. Iară ce se atinge de simbrie, apoi aceasta să o hotărească Iacob însuși, căci prin aceasta Laban spercăză că Iacob nu va pretinde mult.

29. Cu mine, adică sub paza mea.

(30) לפני înaintea mea, temporal. פריך intr. a se lăți. — לרגלי după peciorul meu, la tot pasul meu, în cotro mergeam eu, în cotro mă îndreptam eu (cu piciorul).

31. מאומה e după origine o formă locativă (probabil din מאום מום punct, ceva), de aceea e accentuat pe penultima (Gen. 90, 2 Adn. a); אשוכה ארעה în limba ebr. verbele relative (adecă acela ce cer o întregire) primesc întregirea necesară în forma unei noțiuni verbale și anume în regulă în inf. constr., mai rar în inf. abs. sau și în impf. împreunat asindetice (Ges. 120.).

32. הטר inf. abs. Hif. dela סיר. Inf. abs. după un verb finit se întrebuintează adese ca casus adverbialis spre a descrie mai de aproape modul sau circumstanțele (mai ales cele timpurale și locale) sub cari se întâmplă o acțiune. Purcezând dela faptul constatat cumcă în Orient caprele în regulă sunt negre sau întunecate și numai arareori albe sau pătate, iară oile din contră sunt în regulă albe și numai arareori negre sau pestrițe, Iacob cere ca simbrie tot ce e pestriț, pătat sau negru dintre oi, și tot ce e pătat și pestriț dintre capre, pecând oile și caprele cu colorile normale aveau să rămână lui Laban.

33. Și în viitor dreptatea mea va mărturisi pentru mine: când tu vei veni pentru simbria mea care este înaintea ta: tot, ce nu va fi peștiș și pătat între capre și sein între miei, se va socoti ca furat, de se va află la mine.
34. Și Laban zise: Ei bine, fie după cuvântul tău!
35. Și el în ziua aceea despărți țapii cei bălțați și pătați, și toate caprele cele peștiș și pătate, toate cari aveau ceva alb, și pre tot ce eră sein între miei; și le dete în mâinile fiilor săi.
36. Și Laban puse cale de trei zile între sine și între Iacob. Și Iacob păștea oile cele rămase ale lui Laban.
37. Și Iacob luă nuiele verzi de plop, de migdal și de paltin și făcū întrânsele dungi albe, despoind cel alb de pe nuiele.
38. Și nuielele, cari le curățise de scoarță, le puse înaintea turmelor, în rupturile de apă și în adăpătoarele, unde veniau oile să bea și aceste se înferbântau, când veniau să bea.
39. Și concepeau oile, uitându-se la nuiele și fătau balțate, peștiș și pătate.

33. Atnach trebuie să steie după primul וטיוא. — ויהי Vav cons Când tu vei veni pentru simbria mea, adecă când tu vei veni să cercetezi simbria mea, ceea ce-ți va fi foarte lesne, căci simbria constă din turma de oi și capre, atunci te vei încredința despre dreptatea mea. Se vede că ei la aceasta ocaziune puseră la cale a repeti alegerea la terminuri hotărâte spre a separa cele pătate și peștiș ca simbria lui Iacob.

34. הן ca particula afirmativă stă în Biblie numai în locul acesta, pecând în Mișna foarte adese. לו literal: dacă, aice însă concesiv.

35. ייסר impf. cons. Hif. dela סור. Laban, primind propunerea lui Iacob, însuși făcū într'aceeași zi alegerea ca nu cumva spre dauna sa între animalele cu colori normale să se amestece una peștiș sau pătată. Oile și caprele cu coloare abnormă, adecă simbria lui Iacob, Laban o predă fiilor săi spre păzire, fiindcă Iacob se obligase de a păște turma lui Laban, adecă oile albe și caprele negre.

36. Laban puse cale de trei zile între sine și între Iacob spre a împedecă împreunarea oilor și caprelor de coloare normală.

37. Subst. מחשה (despoire) e pus aice în însămnare verbală.

38. יצג Hif. dela יצג (9. 71). שקתות cu Chatef spre a releva cetirea lui Šva; תכאן = תכאן impf. frecuentativ cf. ישקו 29, 2. לנכה în față, așa că oile bând apă aveau aceste nuiele în față; ויהמנה formă arcaică în loc de ותהמנה impf. Kal dela יהם. Ca păstor expert știa Iacob cuncă toate cele, la ce se uită oile în timpul conceperii lor au mare influență asupra formațiunei exterioare a embrionului.

39. ויהמו in loc de ויהמו impf. Kal dela יהם; genul e masc, deoarece se înțeleg și animalele de genul masculin.

40. Și Iacob despărția miei acestia, și înturnă fețele oilor din turma lui Laban către cele negre și bălțate; și turmele lui le puneă la o parte și nu le amestecă cu turmele lui Laban.
41. Și a fost că de câte ori oile cele mai tari aveau să conceapă, Iacob puneă nuiielele în rupturi înaintea ochilor oilor, pentrucă ele să conceapă, uitându-se la nuiiele.
42. Și de erau oile mai slabe, el nu puneă nuiielele; și așa cele slabe deveniau ale lui Laban, iar' cele tari ale lui Iacob.
43. Astfel omul acela crescū foarte, și avū multe turme și servi și serve și camile și asini.

Cap. XXXI.

Fuga lui Iacob și despărțirea lui de Laban.

Petrecând la unchiul său Laban timp îndelungat, Iacob își adunase o avere foarte mare. Prin aceasta însă el își atrase asupra sa invidia lui Laban și a fiilor acestuia. Primind apoi și ordinul dumnezeiesc de a se întoarce în patrie, Iacob fuge cu familia și cu toată averea sa (v. 1—18). Auzind despre aceasta fugă, Laban îl urmărește și-l ajunge la muntele Ghilead; între ambii se iscă o ceartă vehementă, care se finește cu împăcare (v. 19—44). Ca semn de împăcare se construiește din pietre un tumul comemorativ cu numele Galed, care mai târziu se numi și Mispa (v. 45—55).

40. Și Iacob despărția miei acestia, adecă cei pătați și peștriți din turma oilor cu colori normale cari erau ale lui Laban și acestea le păștea astfel ca privirea lor eră totdeauna îndreptată către miei cei peștriți și bălțați ai săi.

41. Și a fost că de câte ori oile cele mai tari aveau să conceapă, Iacob puneă nuiielele în rupturi înaintea ochilor oilor, pentrucă ele să conceapă, uitându-se la nuiiele.

42. Și de erau oile mai slabe, el nu puneă nuiielele; și așa cele slabe deveniau ale lui Laban, iar' cele tari ale lui Iacob.

43. Astfel omul acela crescū foarte, și avū multe turme și servi și serve și camile și asini.

43. Iacob se inavuțește nu din cauza mijloacelor întrebunțate, ci numai pentru binecuvântarea lui Dumnezeu; iară Dumnezeu îl binecuvântă pre Iacob pentrucă, deși acesta e un om cu păcate, totuși în comparare cu Esau și Laban se arată el cu mult mai vrednic de grația dumnezească decât acestia.

Unele versuri stau într'un conex foarte strâns, așa: v. 1 și v. 18; v. 3, v. 5 și v. 13; v. 1 e continuare la 30, 43; v. 7 și v. 41. Toate aceste demonstrează unitatea capitolului acestuia. Și în capitolul acesta se arată caracterul egoist al lui Laban ca și în cele precedente (29, 19—28; 30, 32—36).

Iară paralele lingvistice sunt: Eu voi fi cu tine v. 3 I, care cuvinte se află și 26, 3 R. Pământul părinților tăi v. 3. I și 48, 21 E. În v. 9 E se află aceeași întrebuintare a suffixului masculin ca și 18, 20 I. גנב a fură, a înșelă v. 20 și 26 E și v. 27 I (în locurile cele două dintâi se construiește cu לב, în locul ultim cu accuzativul persoanei). Laban Arameul v. 20 E ca și 25, 20 P. Râul = Eufrat v. 21 I cf. 2, 14 R. ה neutru ca subiect, pecând predicatul e pus. în Plur., resp. în Dual, v. 38 și v. 41 E; în asemenea mod 6, 15 P; 27, 36 I. Terminațiunea ך al stat. constr. Sing. v. 39 E ca și 49, 11 I. Suffixul cu Nun energ. v. 39, E; 6, 16; 23, 9 P. לולי v. 42 E = אולי 43, 10 I construit cu Perf. = dacă nu.

1. Și el auzi cuvintele fiilor lui Laban, cari ziceau: Iacob a luat toate ce a avut părintele nostru, și din ceea ce eră a părintelui nostru își agonisi el toată averea aceasta.
2. Și Iacob văzu fața lui Laban, și iacă, el nu eră cătră dânsul ca ieri și ca alaltăieri.
3. Și Iahve zise cătră Iacob: Întoarnă-te la pământul părinților tăi și la locul nașterii tale, și eu voi fi cu tine.
4. Și trimise Iacob și chemă pre Rahela și pre Lea la câmp la turma lui.
5. Și le zise: Eu văd că fața părintelui vostru nu mai este cătră mine ca ieri și alaltăieri. Dară Dumnezeu părintelui meu a fost cu mine;
6. Și voi știți că eu servii părintelui vostru cu toată puterea mea.

1—3. Versurile 1—3 înduc trei cauze ale întoarcerii lui Iacob în patrie: invidia fiilor lui Laban, atitudinea dușmănoasă a lui Laban însuși și ordinul direct al lui Dumnezeu.

4. השדה acc. loci (Ges. 118 2).

5. Dumnezeu părintelui meu a fost cu mine — prin urmare Laban n'are nici o cauză să fie cu dușmănie față cu mine.

6. אולי forma primordială în loc de cea abreviată אולי.

7. Și părintele vostru m'a înșelat, și mi-a schimbat simbria mea de zece ori; însă Dumnezeu nu-l lăsă pre dânsul să-mi facă nici un rău.
8. Când îmi zicea el așa: Cele peștrițe vor fi simbria ta, atunci toată turma făta peștrițe; și când zise el: Cele bălțate vor fi simbria ta; atunci toate oile fătau bălțate.
9. Și așa Dumnezeu luă turmele părintelui vostru și le dădă mie.
10. Și se întâmplă pe timpul conceperii turmelor că eu înălțai ochii mei, și văzui în vis: Și iacă berbecii, cari săriau pe turme, erau bălțați, peștriți și pătați.
11. Atunci îngerul lui Dumnezeu îmi zise în vis: Iacob! Și eu zisei: Iacă-mă.
12. Și el zise: Rădica-ți ochii și vezi: toți berbecii, cari sar pe oi, sunt bălțați, peștriți și pătați; căci eu văd toate câte-ți face ție Laban.
13. Eu sunt Dumnezeul din Betel, unde ai uns tu stâlpul, unde tu-mi făcuși mie vot: acum scoală-te, ieși din acest pământ, și te întoarnă înapoi la pământul nașterii tale.
14. Și Rahela și Lea răspunseră, zicând: Oare mai avem noi parte și moștenire în casa părintelui nostru?

7. הַתֵּל in loc de הַתֵּל (Hif. d. תֵּלֵל), fiindcă accentul a trecut pe penultima. מֵיָמִים în loc de expresiunea îndatinată פְּעֵמִים de zece ori: foarte adese. הָרַע inf. Hif. dela רָעַע.

8. יֵאָמֵר impf. frecuentativ cf. 29, 2. — יִהְיֶה verbul e pus în Singular, deși subiectul e în Pl., pentrucă predicatul următor din Sing. influențează asupra verbului. — וַיֵּלֶדוּ perf. cu Vav cons., așisderea în sens frecuentativ cf. 30, 41.

9. אֲנִיכֶם în loc de אֲנִיכֵי.

10. Expresiunile diferite pentru noțiunea peștriț nu pot să fie dovadă că locurile respective își au originea în isvoare diverse. Căci fiecărui autor trebuie să fie conces a schimba expresiunile. Iacob a prevăzut în vis înmulțirea turmei sale.

12. Prin viziunea aceasta Iacob cunoaște destul de clar că nu viclenia sa, ci dispunerea dumnezeiască a fost cauza înavuțirii sale extraordinare.

13. הָאֵל în contra regulilor gramaticale cu articol, deși urmează un genit, de bunăsamă din acea cauză, fiindcă הָאֵל nu e nimică decât o abreviațiune din הָאֵל אֵל בֵּית־אֵל (Ges. 127 d. Adn. 4 a).

14. Sensul cuvintelor ficelor e: noi nu aparținem mai mult familiei lui Laban; căci el ni-a trătat ca pre sclave și ne mânâncă averea noastră. Iacob adecă ca om liber ne-a primit și pre noi ca libere în căsătorie, tatăl nostru deci n'a avut dreptul de a-l năimi ca servitor pre Iacob, deși acesta n'a fost în stare să

15. Au n'am fost noi de el socotite ca străine? Căci el ne-a vândut pre noi, și mânâncă neîntrerupt argintul pentru noi.
16. Căci toată avuția, care o luă Dumnezeu dela părintele nostru, a noastră este și a copiilor nostri. Așadară fă toate câte ți-a zis Dumnezeu.
17. Atunci se sculă Iacob, și-și puse copiii și femeile sale pe cămile.
18. Și mână de acolo toate vitele sale și toate averile sale cari le câștigase; vitele sale cari le agonisise în Padan-Aram ca să meargă la Isaac, părintele său în pământul Canaan.
19. Că Laban s'a fost dus ca să-și tundă oile. Și Rahela fură Terafimii părintelui ei.
20. Și Iacob amăgi inima lui Laban Arameul; pentrucă nu i-a spus că el are să fugă.
21. Și așa fugi el cu toate ale sale, și sculându-se, trecu fluviul, și-și îndreptă fața sa spre muntele Ghilead.

facă darurile îndătinat la încheierea căsătoriei. Și fiind Iacob tratat ca servitor, atunce și noi soțiile lui suntem degradate ca serve. În decursul serviciului seu de 14 ani Iacob n'a primit nici o plată, care tatăl nostru eră obligat de a o solvi, deși nu după contract, apoi totuși din dragoste cătră ficele, prin urmare tatăl nostru mânâncă neîntrerupt averea noastră. Inf. abs. אכל întărit cu גם exprimă continuarea mai îndelungată a acțiunii (Ges. 113. 3 b).

16. Versul acesta mai induce încă un motiv pentru plecare: toate, câte posedem noi, avem dela Dumnezeu, nimică dela tatăl nostru.

18. Iacob luă cu sine numai ceea ce eră a lui, neatingându-se nici decum de averea lui Laban.

19. Cuvintele versului acestuia explică, cum Iacob a putut plecă fără a fi împiedecat de cătră cineva. Cuvântul Terafim (LXX εἰδωλα) provine numai în Pl., care poate însămnă și idolul singurit. Aice conform 35, 2—4 se înțeleg mai mulți idoli. Laban eră adecă dedat idololatriei, de care se vede că și Rahela încă nu se lepădase cu totul. Terafimii erau zei de casă, penates, care se pare că aveau chip omenesc și se onorau de cătră Aramei ca zei dătători de bunuri lumești, precum și ca zei ce prin oracule prevestiau soarta omenească. Terafimii aceștia precum și alte amulete Iacob ii îngroapă mai târziu sub terebintul lângă Sichem (35, 2—4).

20. נגב לב a fură inima, fără știrea cuiva, adecă a amăgi. — על בלי literal: din cauza lipsei, așadară: pentrucă nu.

21. Râul, fluviul, adecă Eufratul. יבירה acțiunea principală; detaliat se expune aceasta în partea două a propozițiunii: ויקם și mai departe. Ghilead în sensul mai îngust țara spre sud de Iaboc, în sens mai larg țara între Iarmuc și Marea Moartă; apoi și țara întreagă dincolo de Iordan, intrucât aceasta eră locuită de Israilteni.

22. Și a treia zi spuseră lui Laban, că Iacob ar fi fugit.
23. Și el, luând pre rudele sale cu sine, îl urmări cale de șapte zile, și-l ajunse la muntele Ghilead.
24. Dară Dumnezeu se arată lui Laban, Arameul, noaptea în vis, și-i zise: Ferește-te ca nu cumva să vorbești cu Iacob ceva (rău).
25. Și Laban ajunse pre Iacob, când Iacob își întinsese corturile sale pe munte. Și Laban întinse pre ale sale cu rudele sale în muntele Ghilead.
26. Și Laban zise lui Iacob: Ce ai făcut, de mi-ai încelat inima, și fetele mele le-ai dus ca pre niște prinse în rășboiu?
27. Pentru ce fugiși într'ascuns, și mai amăgit pre mine? și de ce nu mi-ai spus? încât eu să te fi lăsat cu bucurie, cu cântece, cu timpane și cu citare.
28. Și nu mai lăsat să sărut pre nepoții mei, și pre fiicele mele? Acum nebunește ai lucrat.
29. Și eu ași avè puterea în mână a vă face vouă rău; însă Dumnezeul părintelui vostru mi-a vorbit astă noapte, zicând: Ferește-te ca să nu vorbești cu Iacob aspru.

23. אָחֵי frăți, rude în loc אֲחֵי. Deși între Haran și munții Ghilead se află o depărtare de 640 km., totuși e posibil de a percurge calea aceasta în 7 zile, mai ales dacă se consideră că Laban l'a urmărit, adecă a plecat în fuga mare după Iacob.

24. הַשָּׂמַר cf. 24, 6. מִטּוֹב עֲדִי-רָע literal: că nu dela bine întorcându-te spre rău, adecă să vorbești aspru.

25. Cuvintele וַיִּשַׁן לְבָן nu vorbesc despre o »ajungere« nouă a lui Laban în opunere cu v. 23, ci relevează numai faptul ca Laban sosi, când Iacob își întinsese deja cortul său.

26. מָה cu Segol, deoarece urmează o guturală. שְׁבִיּוֹת Part. pass. fem. Kal cu abreviere abnormă a lui u: ca prinse de sabie, adecă: prinse în rășboiu.

27. נִחְבָּאת cu Patach cel primordial la preformativ. לְבָרַח inf. c. cu לֹ ex-primă diferite determinări finale; se întrebuițează apoi spre întroducerea obiectului acțiunii, precum și spre a însămna circumstanțe concomitante. În cazul de față însemnează obiectul, deci noțiunea principală o exprimă Inf., pecând verbul finit denotă numai o determinațiune accidentală și se poate trăduce prin un adverb: de ce ai fugit în ascuns (Ges. 114. 2 Adn. 3 Nota subl. 1). וַאֲשַׁלְּחֶךָ Vav cons. exprimă o consecuență.

28. נִשְׂא = נָתַן בניו nepoți; עָשׂוּ inf. c. Kal.

29. יִשְׂרָאֵל יָדַי literal: este conform puterii mânei mele, este în puterea mea.

30. Dar' acuma că ai plecat, pentrucă cu dor ai dorit de casa părintelui tău: pentru ce mi-ai furat zeii mei?
31. Și Iacob răspunse, și zise lui Laban: Căci mă temeam; eu cugetam în sine adecă poate că tu vei răpi fetele tale dela mine?
32. Dară acela, la care vei află tu zeii tăi, să nu trăiască. Cercetează aici în fața rudelor noastre ce este la mine din ale tale și să ți-le iai. Căci Iacob nu știa că Rahela-i furase.
33. Atunci Laban întră în cortul lui Iacob și în cortul Leei, și în cortul amânduror servelor, și nu găsi. Și ieșind din cortul Leei, întră în cortul Rahelei.
34. Iară Rahela luase zeii, și-i pusese în șeaua unei cămile, și ședea deasupra lor. Iară Laban căută tot cortul, dară nu găsi.
35. Și Rahela zise cătră părintele ei: Să nu pară rău domnului meu! căci nu mă pot sculă înaintea ta, fiindcă datina femeilor mi-a sosit. Și el caută, și nu găsi Terafimii.
36. Atunci se mănîe Iacob, și se certă cu Laban, și Iacob răspunse și zise lui Laban: Care este crima mea? Care este păcatul meu, de mă urmărești cu atâta aprindere?
37. Tu ai căutat toate lucrurile mele; ce ai găsit din toate uneltele casei tale? Pune-le aicea înaintea fraților mei și a fraților tăi, ca ei să judece între noi amândoi.
38. În cei douzeci de ani, câți am petrecut la tine, oile tale și caprele tale n'au rămas sterpe, și berbecii turmelor tale nu i-am mâncat.

30. עתה indică întrebarea ce urmează. Inf. abs. הִלֵּךְ servește spre a releva un contrast: fie că te-ai dus (Gen. 113. 3 a). Zeii sunt terafimii.

31. Cuprinde răspunsul la prima întrebare lui Laban, de ce a fugit în secret.

32. עם אשר la care; nota relationis אשר se împreună rar cu o prepoziție; regulat ar fi אשר המצא עמו; Inf. c. Hif. dela נכר.

33. Obiectul pronominal la מצא lipsește, decarece se poate foarte ușor suplini din context.

35. יחר Impf. apoc. dela חרה a se aprinde.

36. יריב Impf. Kal dela ריב.

37. ויזיכהו Impf. cons. Hif. dela (יכח).

38. N'au rămas sterpe, pentrucă eu am dat sama.

39. Pre cea sfâșiată de fiară, acasă nu ți-o aduceam, (paguba aceea) eu o restituiam; tu din mâna mea cereai, orice se fură ziua, și orice se fură noaptea.
40. Eu eram (unul pre carele) ziua mă mâncă căldura, și noaptea ger și somnul fugiă din ochii mei.
41. Așa servii douăzeci de ani în casa ta; patrusprezece ani pentru cele două fete ale tale, și șase ani pentru vitele tale; și tu simbria mea mi-ai schimbat-o de zece ori.
42. Dacă Dumnezeuul părintelui meu, Dumnezeuul lui Abraam, și teama lui Isaac, n'ar fi fost cu mine, da, tu atunci m'ai fi trimis dela tine cu mâna goală. Dară Dumnezeu a căutat la întristarea mea, și la osteneala mânilor mele, și de aceea te mustră în noaptea trecută.
43. Și Laban răspunzând lui Iacob, îi zise: Aceste fiice sunt fiicele mele, și acești fii sunt fiii mei, și aceste oi sunt oile mele, și tot, ce vezi tu, este al meu. Și ce mai pot face acum fiicelor mele sau fiilor lor, pre cari i-au născut?
44. Acum dară vino să facem legământ, eu și tu care să fie de mărturie între mine și ntre tine.

39. הבאתי Perf. Hif. dela בוא — אהטנה = אהטאנה cu eliminarea lui א (cf. Ges. 74. Adn. 4) și cu Nun energ. Impf.; frecuentativ. — ננכתי Part. pass. fem. Kal dela ננב cu așa numitul Chireq compaginis (terminațiunea primordială a unui genitiv mai ales provine la statul construct), așadară furătura zilei, adică ceeace se fură ziua.

40. ותרד Impf. Kal dela נרד; somnul meu, adică cele ce se conveniă mie. E cunoscut că în orient zilele sunt foarte calde, pecând noptile din contra adese foarte reci. Vioiciunea cuvântării e cauza unui anacolut: Eu eram — ziua mă mâncă...

41. לולי dacă nu cu Perf. in Irrealis. Teama, frica lui Isaac, adică obiectul fricei de Dumnezeu, בי da, adevărat, are aice însemnare afirmativă pronunțată.

43. Atât visul din noaptea trecută, cât și cuvintele lui Iacob, precum și împrejurarea că nu i-a succes de a dovedi că Iacob a furat zeii săi fac asupra lui Laban o impresiune de tot puternică. Prin cuvinte el încă susține dreptul de proprietate asupra familiei și averii lui Iacob, dară totodată își exprimă dorința de a se împăcă cu ginerele său care evident se află sub scutul celui prea înalt.

44. Să fie de mărturie, adică fapta simbolică a căreia descriere urmează în versul 45; subiect la verb. וריד e הברית care trebuie de adaos după הויה. În contra părerii, după care ברית nu poate să fie subiect, fiindcă cuvântul

45. Atunci Iacob luă o piatră, și o puse piatră fundamentală.
46. Și Iacob zise rudelor sale: Adunați pietre! Și ei adunară pietre, și le făcură movilă; și mâncară acolo deasupra movilei.
47. Și Laban o numi: Iegar Sahaduta, iară Iacob o numi Galed (movila mărturiei).
48. Și Laban zise: Aceasta movilă să fie astăzi mărturie între mine și între tine. Deaceea se chiamă numele ei Galed
49. Și Mispa, pentrucă Laban zise: Iahve să veghieze asupra mea și asupra ta, când vom fi despărțiți unul de altul.
50. Cu adevărat să nu asuprești pre fetele mele, și să nu iai tu și alte femei afară de fetele mele, deși nu este nimenia între noi, iacă, Dumnezeu este martur între mine și ntre tine.
51. Și mai zise Laban lui Iacob: Vezi, aceasta movilă și acest stâlp, care l'am rădicat între mine și ntre tine,
52. Martur să fie movila aceasta și martur stâlpul acesta: Cu adevărat, eu nu voiu trece aceasta movilă la tine; și cu adevărat nici tu nu vei trece aceasta movilă și acest stâlp la mine spre a face rău.

acesta e de genul fem., relevăm uzul limbei ebraice care normează că predicatul verbal are în regulă gen. masc., dacă premerge subiectului fem.

45. *וירימה* Impf. Hif. dela *רום* a fi înalt, cu suff. 3 f. sg. și *י* cons.; acest verb se construiește cu două accus. *מצבה* stâlp, piatră fundamentală; aice nu e vorba de o piatră comemorativă ca în 28, 18, ci despre piatra fundamentală pentru movila ce avea să se facă. Părerea, după care *מצבה* ar fi o piatră comemorativă care să fi existat pe lângă *גל*, nu e întemeiată în cuvintele textului.

46. După finirea movilei se face deasupra un ospăț, care e primul semn de legătură între Laban și Iacob.

47. Movila aceasta o numesc ambii contrahenți în limba lor, Laban în limba aramaică (unicul loc în Pent., în care se află o expresiune aram.), Iacob în limba ebr. — *יגר* movila = *גל*; *שהדותא* mărturie, semn comemorativ = *עד*. Cuvintele aramaice formează o propoziție: Movila e (fie) un semn comemorativ, o mărturie totașa și cuvintele ebraice *גל עד*.

48. Fiindcă Laban a dat primul impuls pentru rădicarea movilei, de aceea lui îi compete de a explica scopul movilei acesteia. Cuvintele din partea a doua a propoziției sunt o observare a autorului. *קרא* impersonal: se chiamă.

49. Și Mispa scil. se chiamă. *יצף* Iussif Kal dela *צפה* — *נסתר* literal: când vom fi ascunși unul de altul, adecă când nu ne vom vedè unul pre altul.

50. Dacă conjunția *אם* servește spre introducerea unei promisiuni sau amenințări întărite cu jurământ, atunci se trăduce: »cu adevărat nu«, iară *לא אם* prin »cu adevărat« (Ges. 149).

51. *יריה* Perf. Kal dela *יריתי*.

53. Dumnezeuul lui Abraam, și Dumnezeu lui Nahor, să fie judecător între noi, (Dumnezeul părinților lor). Și Iacob jură pe teama lui Isaac, părintele său.
54. Și Iacob junghiă sacrificii pe munte și chiemă pre rudele sale să mănânce pâne, și ei mâncând pâne, rămaseră preste noapte acolo.

Cap. XXXII.

Lupta lui Iacob cu îngerul.

Dupăce Laban își luase rămas bun, Iacob plecă mai departe spre Canaan (v. 1—2). Apropiindu-se de țara aceasta, el ia măsurile necesare spre a se împacă cu fratele său Esau (v. 3—5). Solii trimiși se'ntorc înapoi și anunță că Esau însuși vine cu 400 de oameni. Știrea aceasta îl umple pre Iacob cu frică mare, el despărtește averea sa în două părți, calculând că dacă Esau va bate o parte, atunci măcar cealaltă va scăpa (v. 6—8). Apoi se îndreptă el cu o rugăciune ferbinte la Dumnezeu pentru mântuirea sa și a familiei sale (v. 9—12). Plecând înainte prima parte a caravanei sale, Iacob rămase cu cealaltă înapoi. A doua zi alege el din turmele sale daruri pentru fratele său și poruncește servilor săi ca să plece cu darurile aceste întru întimpinarea lui Esau; el însuși mai rămâne încă o noapte tot în acelaș loc. (v. 13—21). Aflându-se Iacob aice singur în tăcerea nopții, năvălește deodată un bărbat și se luptă cu dânsul până'n zori de zi. El cunoaște că acest bărbat e însuși Dumnezeu, respective îngerul Domnului, care îi dă siguranța cumcă întâlnirea iminentă cu Esau va fi norocoasă.

52. Negațiunea לֹא despărțită prin אֵי întărește însămnarea negativă a conj. אֵי.

53. Conform LXX., Sam., Peș., Vul., Plur. ישפטו trebuie de emendat în Sing. ישפט. Cuvintele אֱלֹהֵי אַבְרָהָם trebuie de eliminat, precum au făcut aceasta și LXX.

54. După încheierea unui legământ urmă în regulă un sacrificiu cu care eră împreunat un ospăț. Cu numirile Ghilead și Mispa samănă foarte bine numele geografice Ghilead și Ramahamispa, care fără îndoială își trag originea dela monumentul rădicat de Iacob. Iară sub numele muntele sau muntele Ghilead nu se'nțeleg munții în sudul lui Iabboc, astăzi Gebel Gelaad. Numele Ghilead în T. V. are un înțeles mai larg și însămnă nu numai munții în sudul lui Iabboc, ci și munții ce se află spre nord de Iabboc, precum în locul nostru.

Aceasta instrucțiune a lui Iacob prin o revelațiune nouă e cu totul potrivită în locul acesta. Căci Iacob știa cumcă el este eredele promisiunilor făcute lui Isaac și Abraam. Întoarcerea la Canaan îi eră garantată prin cuvântul dumnezeiesc, când plecă la Mesopotamia (28, 13—15). În aceasta țară străină l'a scutit mâna Domnului în contra lăcomiei lui Laban; în fine se despărți în pace de unchiul său. Dară acuma îl amenință alt pericol; Esau vine întru întâmpinarea lui cu 400 de oameni; Iacob vede în împrejurarea aceasta că Esau voiește să se răsbune pentru binecuvântarea pierdută. Acuma se îndreaptă Iacob cu o rugă ferbinte la Dumnezeu carele îi revelează, cumcă el va învinge pre oameni. Norocul său Iacob îl dăorește numai lui Dumnezeu; de aceea primi el al doilea nume care exprimă raportul acesta de supunere față de Dumnezeu: Puterea lui Dumnezeu.

שרה câmpie, loc 32, 3 I; 14, 7 E. Terminațiunea pluralului în *un* în loc de *u* 32, 4 I; 32, 19 E. Rugăciunea lui Iacob ia aluziune la 27, 29 E și I; 28, 14 I; 28, 4 P היש țap, în Gen. 32, 14 E; 30, 35 R. עבר a trece cu accuz. numelui râului 32, 23 E; 31, 21 I.

1. Și Laban sculându-se a doua zi de dimineață, sărută pre nepoții săi și pre fetele sale și binecuvântându-i pre ei se duse. Și Laban se'ntoarse la locul său.
2. Și Iacob plecă în calea sa, și îngerii lui Dumnezeu îl întâmpinară.
3. Și Iacob, îndată ce-i văzû, zise: Aceasta este oastea lui Dumnezeu; și chiemă numele locului aceluia: Mahanaim.

1. אָתָּהִם în loc de אֹתָּהִם, se rapoartă și la בְּנֵי־הַבַּיִת (Ges. 122. 2. Adn. 2.). — 3 מחנים adecă oastea îndoită, pentru că oastea îngerească insoți oastea sa. — Văzând Iacob arătarea aceasta de îngeri, de bună samă că aceasta îi revocă în memorie viziunea ce o avuse el în Betel. Precum atunci îngerii cei ce se coboriaru și se suiau pe scară îi închipuiau scutul și ajutorul dumnezeesc în țară străină, așa și oastea îngerească din locul acesta aveà să-i asigureze lui Iacob ajutorul dumnezeesc pentru întâlnirea iminentă cu fratele său Esau, căci Iacob se temeà foarte că fratele său se va răsbună pentru pierderea dreptului întâiei nașteri. Mahanaim eră un oraș de dincolo de Iordan și anume în teritoriul seminției Gad (Ios. 13, 26); eră un oraș al Leviților (Ios. 21, 37); aicea domnià Ișboșet, fiul lui Saul (II. Sam. 2, 8); aice se refugiiă David (II. Sam. 17, 24). Astăzi se numește locul acesta Mahne.

4. Și Iacob trimise înaintea sa soli la Esau, fratele său, în pământul Seir, ținutul Edom.
5. Și dându-li lor ordin, li zise: Așa veți zice lui Esau domnul meu: Așa zice Iacob servul tău: Eu petrecui la Laban și rămasei până acum.
6. Și s'a făcut avuția mea boi și asini, oi și servi și serve; și trimisei pre oamenii mei ca să spună domnului meu ca să aflu har în ochii tăi.
7. Și trimișii întorcându-se la Iacob, ziseră: Noi am mers la fratele tău, la Esau, și iacă el îți vine întru întimpinare și cu dânsul patru sute de bărbați.
8. Și Iacob se temu foarte și se turbură și el despărți pre oamenii, cari erau cu dânsul, și oile și boii și cămilele, în două cete;
9. Și zise: De va veni Esau la una din aceste cete, și o va bate, atunci cealaltă ceată, ce a rămas, va scăpa.
10. Și Iacob zise: Dumnezeuul părintelui meu Abraam, și Dumnezeuul părintelui meu Isaac! Iahve care mi-ai zis: Întoarce-te în pământul tău și la locul nașterii tale și-ți voi face ție bine:

4. Deși Iacob se simția întărit prin arătarea oastei cerești, totuși luă e-măsuri spre a se împacă cu fratele său. Mai întâiu el trimise soli cari să-i vestească fratelui Esau întoarcerea sa grabnică. Numele Edom e luat aici în sens proleptic spre a explica numirea neîndătinată pământul Seir.

5. **וַיִּשְׁלַח** cu affirmativul arhaic **וַיִּשְׁלַח** — **נָתַן** pf. Kal dela **וָאָחַר** în loc de **וְאַחֵר** Impf. Kal dela **אָחַר**.

6. **וְעֵבֶר וְשִׁפְחָה** Singular colectiv de bună samă scoposit: Iacob voiește să se exprime cu modestie.

7. **וְגַם הָלַךְ** propozițiune participială fără subiect (Gen. 116, 5 Adn. 3.). — Cumcă Esau aveă atâția oameni pe lângă sine, aceasta se poate explica prin împrejurarea că cu ajutorul rudelor sale i-a succes de a subjuga populațiunea Horiților din Seir. Și dacă se decise Esau a ieși cu patru sute de oameni întru întimpinarea fratelui său se vede că el o făcuse aceasta nu cu scop rău de a se răsbună, ci parte spre a arătă fratelui său puterea sa, parte spre a-l onoră cu o pompă deosebită, parte și spre a-i oferî scutul tău în calea spre casa părintească.

8. **וַיִּצַר** Impf. Kal dela **צָרַר** (Ges. 67. I).

10. **וַיִּשְׁכַּח** Impf. Hif. cu He voluntativ dela **שָׁכַח** a fi bun, Hif. a face bine. — Iacob cu rugăciune se îndreptă la Dumnezeu. Rugăciunea aceasta are o dispozițiune foarte exactă; ea ia privire la Abraam și Isaac precum și la admoniarea dată dela Dumnezeu (31, 3. 5) a se reîntoarce în patrie; ea este expresiunea

11. Eu sunt prea mic pentru toate îndurările și pentru toată credincioșia care tu le-ai arătat servului său; că eu trecui numai cu toiagul meu preste acest Iordan, și acuma m'am făcut în două cete.
12. Scapă-mă, rogu-te, din mâna fratelui meu, din mâna lui Esau, că mă tem de dânsul, ca nu cumva să vină ei să mă bată pre mine, pre muma împreună cu copiii;
13. Că tu ai zis: cu adevărat voi face ție bine, și voi face ca seminția ta să fie ca năsipul mării, care nu se poate număra de mulțimea lui.
14. Și el mase acolo în noaptea aceea și luă din tot aceea ce-i venise în mână ca să facă dar lui Esau, fratele său.
15. Capre două sute; țapi douăzeci, oi două sute și berbeci douăzeci.
16. Cămile alăptătoare treizeci cu mânzii lor, vaci patruzeci și tauri zece, asine douăzeci, și asini zece.

umilinței și a mulțămirei și precizează foarte exact rugămintea, rugându-se Iacob totodată și pentru întreaga familia sa. Aceasta din urmă nu putea să lipsească cu privire la binecuvântarea lui Isaac (27, 29; 28, 4), precum și la promisiunea (28, 14) că va avea mulți urmași. Totodată rugăciunea aceasta ni reprezintă prima rugă care până acuma ni-s'a păstrat din timpul patriarhal.

11. **אמת** credincioșia în împlinirea promisiunilor; în **במקלי** prepoz. **ב** are dagheș, deși urmează după o vocală, fiindcă după **ב** urmează **מ** (Ges. 21. 1 Adn. 2). — Iordanul acesta, se vede că locul, unde se rugă Iacob nu eră departe de râul Iordan.

12. **אם על בנים** literal: muma preste copii, căci muma apăra copilașii săi ce se află în pericol chiar cu trupul său.

13. Tu ai zis cf. 28, 14.

14. **וילן** Impf. Kal dela **לן**. — **ויקה מן הבא כידו** și el luă din aceea ce-i venise în mână (în posesiunea) sa, adică din aceea ce adusese cu sine.

16. **בניהם** în urma unei incorectități cu suff. gen. masculin, deși subst. **גמל** e aice de gen fem. (**גמל** altmintrelea gen com.) **ועירי** în loc de **ועירי**. În regulă inaintea unei guturale cu Chateph consonanța precedentă primește vocala cea scurtă ce se află în Chateph. Câteodată însă și în cazul acesta consonanța precedentă formează cu guturala o silabă incheiată, atunce consonanța precedentă primește acea vocală care ar trebui să aibă Chateph b. o. **לחטב** în loc de **לחטב**. — Spre a arăta fratelui său din capul locului cumcă în conștiința vinei sale e gata de a-l ruga de iertare, Iacob alese din toate turmele sale darur pentru Esau, 580 de capete de vite.

17. Și el dete în mâna servilor săi toată turma îndeosebi; și zise servilor săi: Treceți înaintea mea, și lăsați câteva depărtare între turmă și turmă.
18. Și celui dintâiu ordină, zicând: De te va întâlni Esau, fraatele meu, și te va întrebă, zicând: Al cui ești tu? Și unde mergi? Și pentru cine sunt aceste de dinaintea ta?
19. Atunci tu să-i zici: Al servului tău Iacob; acesta e dar trimis domnului meu Esau, și iacă și el vine după noi!
20. Tot astfel ordină și celui al doilea, și celui de al treilea, și tuturor cari mergeau după turmele acele, zicându-li: Tot cu asemenea cuvinte să vorbiți lui Esau, când îl veți întâlni.
21. Și veți mai zice: Iacă și servul tău Iacob vine în urma noastră; că el cugetă: Eu voiu împacă pre dânsul prin acest dar ce merge înaintea mea, și apoi voiu vedea fața lui; poate mă va primi.
22. Și așa darurile trecură înaintea lui, iar' el mase în noaptea aceea în tabără.
23. Și el se sculă în noaptea aceea, și luă pre cele două femei ale sale, și pre cele două serve ale sale, și pre cei unsprezece copii ai săi, și trecu vadul pârăului Iabboc.
24. Și după ce-i luă pre ei, și-i trecu preste pârău, apoi trecu și ce mai avea.
25. Și Iacob rămase singur; și un om se luptă cu dânsul până la zori de ziuă;

17. עָרַר עָרַר repetiția aceluiași cuvânt exprimă sensul distributiv (Ges. 123 Adn. 2). V. 17—20 cuprind instrucțiuni pentru păstori.

20. בְּמִצְאָקָם inf. cu vocală prelungită, neregulat în loc de מִצְאָקָם.

21. כָּפַר a acoperi, a acoperi fața, încât Dumnezeu nu va vedea nedreptatea apoi: a împacă. נִשָּׂא פָנִים a primi persoana cuiva, a se'ndură de cineva.

22. וְהוּא לֵן- propoziția ce însemnă o stare: pecând el mase. — Alegerea darurilor pentru Esau; pregătirea pentru drum precum și plecarea lor a durat o zi întreagă. Iacob rămase înapoi cu jumătatea a doua a turmelor sale.

23. הוּא fără articol, deși substantivul precedent e determinat; mai ales se întâmplă aceasta la demonstrative, deoarece însemnarea acestora cuprinde în sine deja o determinațiune (Ges. 126 5 b). — וַיַּעֲבֹר însemnare scurtă a acțiunii principale, pecând descrierea mai detaliată a ei urmează mai târziu. — Iabboc un afluent al Iordanului, astăzi Vadi Zerka.

25. וַיִּתַּר Impf. Hif. dela יָתַר. — Verbul אָבַק ce provine foarte rar e cu scop ales spre a forma o paronomazie cu Iabboc.

26. Și văzând acest om că pre Iacob nu-l poate învinge, îl apucă de încheietura coapsei lui, și se sclinti încheietura coapsei lui Iacob, pe când se luptă cu dânsul.
27. Și-i zise acela: Lasă-mă să mă duc, că se luminează de ziuă. Iar' Iacob îi zise: Nu te las, de nu mă vei binecuvânta.
28. Și-i zise: Cum îți este numele? Și el răspunse: Iacob.
29. Și-i zise! Nu se va mai chema numele tău Iacob, ci Israel; că tu te-ai luptat cu Dumnezeu și oameni, și ai învins.
30. Și Iacob întrebă, zicând: Spune-mi, rogu-te, numele tău; și acela zise: Pentru ce mă întrebî de numele meu? Și el îl binecuvântă acolo.
31. Și Iacob chemă numele acelui loc: Peniel, că zise el: Văzui pre Dumnezeu față în față, și totuși s'a mântuit sufletul meu.

27. Văzând Iacob că se luptă cu ființa mai superioară, cere binecuvântarea.

28. שָׁמַךְ forma păuzală, în loc de שָׁמַךְ.

29. Cuvântul Israel se explică prin: acela ce se luptă cu Dumnezeu אֱשֶׁר יִשְׂרָאֵל עִם אֱלֹהִים.

30. Prin întrebarea: Pentru ce mă întrebî, Dumnezeu refuză a-i dà răspuns lui Iacob; căci numele lui Dumnezeu e ființa sa. Însă prin binecuvântarea împărtășită Iacob cunoaște clar cine e acela ce s'a luptat cu dânsul.

31. וּתְנַצֵּל Impf. cu vav cons. Peniel, Penuel cu ל, și וּ rămășițe de terminațiuni vechi ale cazurilor. Situațiunea locului acestuia e necunoscută.

Cu privire la însămnarea evenimentului acestuia ar fi următoarele de amintit. Iacob a fost moștenitorul promisiunilor date părinților săi, însă toată viața lui a fost — am pute zice — numai o luptă cu Dumnezeu, așa precum a stăruit el de multe ori de a-și ajunge scopul său mai mult prin puterea sa proprie, chiar și prin vicleșug. Cugetând că se luptă numai cu oameni, el în faptă s'a luptat cu Dumnezeu — deaceea și Dumnezeu s'a luptat cu dânsul. Și iacă, în fine Iacob nu eră mai mult în stare de a se luptă cu cineva, fiindcă Dumnezeu »atinse încheietura coapsei lui« și-l făcu olog și fără putere. Față de fratele său Esau, care se apropia de dânsul, Iacob acuma eră slab și fără putere. Însă înainte de a se întâlni față în față cu adversarul său înfricoșat cel pă-

32. Și răsăria soarele, când trecea el de Peniel, și el șchiopătă de coapsa sa.
33. De aceea fiii lui Israel nu mânâncă nici pâină în ziua de astăzi nervul dela coapsă care se află la încheietura coapsei, căci acel om apucase pre Iacob de mușchiul nervului dela încheietura coapsei.

Cap. XXXIII.

Împăcarea lui Iacob cu Esau și sosirea lui în patrie.

Văzând Iacob că Esau îi vine într-o întâmpinare cu 400 de bărbați, Iacob împărțește familia sa după rangul maicelor; el însuși pleacă înaintea lor și-l întâmpină pre fratele său Esau (v. 1—3). Frații se salută cordial și se împacă întreolaltă. Esau primește dela fratele său un dar însemnat (v. 4—11). Apoi ei se despărțesc unul de altul: Esau se întoarce înapoi în munții Seir, iară Iacob se îndreaptă spre Canaan, și petrece oarecare timp în Succot (v. 12—17). El trece apoi Iordanul și sosește în pace în Șihem, în pământul Canaanului. Precum în cap. 27 s'a istorisit pe larg îndușmânirea fraților, așa se expune în capitolul acesta și împăcarea lor. Dușmănia dispăre cu totul, și în locul ei domnește de acuma între frați unire. Ambii frați au expiat prin suferințele vieții lor ceea ce au greșit în tinerețele lor. Căsătorindu-se cu o Ismailteană, Esau caută de a alina supărarea care muierile sale canaaneice au cauzat-o părinților (28, 8), iară Iacob îl recompensează cu daruri pre fratele său pentru pierderea primogeniturii. Ambii frații trăiesc de acū înainte separați, dară la moartea părintelui lor vin iarăși la un loc și împreună înmormântează pre bătrânul lor părinte (35, 29).

Părerile „critice moderne“ retativ la separația isvoarelor capitolului acestuia sunt cu totul divergente; argumentul cel mai bun

mântesc Iacob mai întâiu a trebuit să se întâlnească cu Dumnezeu cu carele se luptă el acuma de demult, măcar că el nu eră conștiut despre aceasta. Dumnezeu n'a putut ține partea lui Iacob, până când acesta se răzică pe puterile sale proprie; însă acuma fiind olog și neputincios și cunoscând neputința sa, Iacob înțelese cumcă există o armă cu mult mai puternică decât sabia, — rugăciunea. Și de abiă acuma primă el binecuvântarea dela Dumnezeu și se făcū neînvingător, nu mai mult Iacob, ci Israel.

32. יִשְׁכָּבֵל Impf. frecuentativ precum 29, 26. נִיר נִשׂוּה nervus ischiaticus.

cât de neîntemeiate sunt ele. Aşa v. 5 b și 11 a după Kautzsch-Socin aparțin lui E, iară toate celelalte lui I. Eichhorn din contra afirmă: Die Geschichte dieses Kapitels steht in Inhalt und Ausdruck mit dem Vorigen im genauesten Zusammenhang: auch V. 10 und 11 heißt Gott Elohim. Wellhausen (Composition XXI, 435): „... în 33, 1—17 ist noch der Iahvist am Worte... Aber in das Gros von I sind einzelne Züge aus E eingesprengt, erkennbar an אלהים V. 5. 10. 11“.

Începutul versurilor 33, 1 și 5 I sunt asemenea cu începutul 22, 4 E. **הבק** Pi. a îmbrătoșă cu Acc. 33, 4 I; cu **ל** 29, 13 I; 48, 10 E. Pron. interrog. **מי** înaintea pluralului 33, 5 I; 48, 8 E. **הנן** din grație a donă (din partea lui Dumnezeu) 33, 5 I; 33, 11 E. Predicatul mai multor subiecte e pus înainte și se îndreaptă în gen și număr după subiectul proxim: 33, 7 I; 8, 18 P. **פנש** a întimpină cu accuz. 33, 8 I; 32, 17 E. În **דפקתים** Suffixul masculin se rapoartă la un subst. fem. 33, 13 I; tot așa 26, 15 **סתמות** R 32, 15; 41, 23 E.

1. Și Iacob își înălță ochii săi, și se uită și iacă, Esau venia, și patru sute de bărbați cu dânsul. Atunci el își împărți copiii la Lea, la Rahela și la cele două serve.
2. Și pre serve și copiii lor le puse înainte, și pre Lea cu copiii ei dup'aceea, și pre Rahela cu Iosef în urmă.
3. Și el trecu înaintea lor, și de șapte ori se închină la pământ, până ce ajunsese la fratele său.
4. Și Esau alergă spre întimpinarea lui, îl îmbrățișă, și căzând pe grumazul lui, îl sărută; și ei plânseră.

2. Iosef se amintește în special pentru importanța sa.

3. **וישתחו** Impf. cons. 3 sg. m. în loc de **wajjistachw** a se închina până la pământ, dela **שחח**.

4. **צוארו** fără Iod, fiindcă litera aceasta nepronunțându-se în suffixul acesta adese se omite în scriere. Punctele extraordinare asupra cuvântului **וישקרו** arată că cuvântul acesta trebuie de eliminat, fiindcă prin aceasta Masoreții au voit să indice că trebuie de tras la îndoială sinceritatea sărutării lui Esau; însă cu nedreptul. Căci dacă Esau ar fi venit cu intențiuni rele, apoi închinarea cea umilită a lui Iacob trebuie să-l pătrundă adânc inima lui și să-l dispună la împăcare sinceră.

5. Și Esau înălțându-și ochii, văzû femeile și copiii, și zise :
Ce-ți sunt aceștia ? Și Iacob zise : Sunt copiii pre cari Dumne-
zeu îi dăruî servului său.
6. Și apropiindu-se și servele cu copiii lor, se închinară.
7. Și se apropia și Lea cu copiii ei, și se închinară și la urmă
se apropia Iosef cu Rahela, și se închinară și ei.
8. Și Esau zise lui Iacob : Ce ai să faci cu toată turma aceea,
care o întâlnești ? Și el zise : Aceasta este pentru ca să aflu
har în ochii domnului meu.
9. Și Esau zise : Eu destul am, fratele meu, fie al tău ceea ce
este al tău.
10. Și Iacob zise : Nu ! Rogu-te ! Dacă aflai har în ochii tăi, pri-
mește darul meu din mâna mea ; căci de aceea văzu-i fața ta
ca și cum aș fi văzut fața lui Dumnezeu și cu bunătate
măi primit.
11. Primește, rogu-te, darul meu ce ți-s'a adus că Dumnezeu
m'a miluit, și eu am de toate. Și-l sili și el primi.
12. Și (Esau) zise : Să plecăm, și să mergem, și eu voi merge
în fața ta.

5. נִכְנַח necontras, deoarece e un verb intr., se construiește cu două accuz.

7. נִשַּׁח perf. Nif.

8. Esau vorbește despre cele cinci turme cari Iacob le trimisese în dar fratelui său.

(10) Căci de aceea, adecă spre a-ți pute oferi darul acesta am văzut fața ta ; precum aș fi văzut fața lui Dumnezeu, Iacob voiește să zică că din fața lui Esau a strălucit o bunăvoință dumnezeiască. În bunăvoința cea neașteptată a fratelui său, Iacob vede o faptă a lui Dumnezeu, carele ascultă rugăciunile și dîrege inimile oamenilor, în bunăvoința lui Esau se reflectează deci bunăvoința lui Dumnezeu. — אָם cu perf. în sens de futur exact (Ges. 112. 5. a. β).

(11) בְּרִכָּה dar ce se aduce cu binecuvântare. — הִכָּאת Hof. 3. p. p. f. s. dela בּוֹא cu terminațiunea în תּ— după analogia verbelor לָהּ ; și eu am de toate a doua cauză pentruce Esau să primească darul.

12. נִסְעָה Imperf. Kal dela נִסַּע. — Și eu voi merge în fața ta, adecă ca să te pot apăra. עֵלֹת Part. fem. pl. dela עָלָה. — עָלַי asupra mea, adecă vacile și oile alăptătoare îi fac multă grijă și osteneală. — וּדְפָקוּם וּמַת. Raportul între condițiune și consecuență se poate exprima în limba ebr. și prin două dropoziții simple ce urmează una alteia (Ges. 159, 2 f.) דְּפָקוּם incorect cu suff. masculin (Ges. 135, 5 Adn. 1) ; Vav în וּמַת are Kames, deoarece stă imediat înaintea accentului.

13. Și Iacob îi zise: Domnul meu știe, că eu am copii tineri și am asupra mea oi și vaci ce alăptează, și de se vor sili o zi, ele toate vor muri.
14. Rogu-mă dară, să treacă domnul meu înaintea servului său, și eu voi veni în urmă încet după pașii turmelor ce sunt înaintea mea, și după pașii copiilor, până ce voi ajunge la domnul meu în Seir.
15. Și Esau zise: Rogu-te ca să las cu tine câțiva din oamenii ce sunt cu mine! Și el răspunse: Pentru ce aceasta? De ași afla numai har înaintea domnului meu!
16. Și Esau se reîntoarse în ziua aceea pe calea sa la Seir.
17. Și Iacob plecă la Succot, și pentru sine își zidi casă, și pentru turmele sale făcù colibi; de aceea se cheamă numele locului aceluia: Succot.
18. Și Iacob ajunse în pace la cetatea lui Sihem, care este în pământul Canaan, când se întoarse din Padan-Aram și tăbări dinaintea cetății.

14. Prepoz. ל în לאתי, לרגל înșămnează normă. — Iacob promite aice de a-l vizita pre fratele său în Seir. Ori de și-a împlinit el promisiunea sa, despre aceasta S. Scriptură nu amintește nimic, dară e foarte probabil cumcă el a făcut aceasta. Deoarece Iacob adevă de abiă zece ani după întoarcerea sa din Mesopotamia veni cu familia și cu turmele sale la Ebron spre a se așeză aice pentru un timp mai îndelungat, se poate presupune cămă el trebuie să fi vizitat încă înainte de timpul acesta pre bătrânul său părinte, care se strămutase dela Beer-Şeba la Ebron (cf. Gen. 28, 10 cu 35, 27). Aceasta presumțiune se întărește prin aceea că Debora, doica maicii sale Rebeca, petrecu ultimele zile ale vieții sale, și muri la Iacob, înainte de ce se strămută acesta la Ebron; se vede deci cumcă Iacob înainte de strămutarea sa la Ebron il cercetase pre părintele său Isaac, la care ocazie luă el cu sine pre doica maicei sale. Și cercetând Iacob pre părintele său în Ebron, e foarte probabil cumcă el la aceasta ocazie a cercetat și pre fratele său în Seir. În tot cazul ei se întâlniră împăcați, când părintele lor Isaac muri în etate de 180 de ani în Ebron; ambii il înmormântară lângă soția lui Rebeca în peștera Machpela.

17. În Succot Iacob zidi pentru sine o casă și pentru turmele sale colibi, se vede că el se decisă a petrece aice un timp mai îndelungat. Succot a fost un oraș în țara transiordană și se ținea mai târziu de teritoriul seminției Gad (Ios. 13, 27); eră situat în sudul râului Iabboc, nu departe de orașul Pennel (Fud. 8, 5. 6, 8).

18. שלם este adiectiv (O. Sa), pecând LXX. P. V. au privit cuvântul acesta ca nume propriu: Şalem un oraș spre ost de Sicheș עיר שכם adevă orașul lui Sihem așa numit după Sihem, fiul lui Hemor, principele Heveilor, carele

19. Și el cumpără din mâna fiilor lui Hemor, părintele lui Sihem partea din țarină, pe cari își întinse cortul său pentru o sută de Kesile.
20. Și așeză acolo altar și învoacă pre Dumnezeu, Dumnezeul lui Israel.

Cap. XXXIV.

Petrecerea lui Iacob lângă Șihem.

În timpul petrecerii îndelungate a lui Iacob lângă Sihem a aflat loc un eveniment care este de mare importanță pentru succesorii lui, pentru că constituie un motiv pentru egemonia lui Iuda, stabilită în 49, 8—12. Pre Dina, fiica lui Iacob, o siluiește Sihem, fiul lui Hemor (v. 1—2). Sihem voiește a se căsători cu Dina și împreună cu părintele său cere consimțământul lui Iacob și al fiilor lui; aceștia în aparență se învoiesc la aceasta sub unele condițiuni (v. 3—24); însă Simeon și Levi omoară pre seducătorul împreună cu mulți locuitori din Sihem (v. 25—29). Aceasta cruzime îl întristă de tot pre patriarhul Iacob, și din astă cauză el se decise a părăsi locul acesta (v. 30—31). — Părerile criticei moderne relativ la compozițiunea capitolului acestuia sunt cu totul nesigure. Așa zice B o h l e n :

il întemeiase și-i dăduse numele fiului său. S i c h e m (Sehem) se află între Ebal și Garizim, la Romani Flavia Neapolis; astăzi Nablus. — יִיחַן impf. cons. dela מְנַחֵם (Ges. 75. 3. d).

19. Kesita se pare că a fost o bucată de argint cumpănit, al căreia preț însă astăzi nu se poate determina mai deaproape. Precum Abraam prin un contract de cumpărare își câștigase ca proprietate peștera Machpela de lângă orașul Ebron, așa și Iacob cumpără o parte de țarină lângă orașul Sihem dela fiii lui Hemor. Cumpărătura aceasta arată cumcă Iacob pătrunse de credința în promisiunile dumnezeiești privește Canaanul ca patria sa precum și a familiei sale. Partea cumpărată din țarină, care la împărțirea Canaanului o căpătară ca ereditate fiii lui Iosef și ale căruia oseminte se înmormântară aice, e după tradiție șesul ce se întinde în partea sud-estică a văii dela Șihem în care șes se arată și acuma încă fântâna lui Iacob.

20. יִיחַן Hif. dela מְנַחֵם. Aice e unicul loc, unde verbul acesta se construiește cu מְנַחֵם ca obiect; însă de aice nu rezultă nici decum că în text s'a făcut o corectură. Conform LXX, O. V. Sa, trebuie de eliminat cuvântul יִיחַן. — Iacob învoacă pre Dumnezeul lui Israel: adică Dumnezeul, care scuti pre Iacob și primii închinarea lui, conduce și pre poporul lui Israel și trebuie să fie onorat de către acesta.

„Auf historische Beglaubigung scheint ohnehin die Dichtung selber keinen grossen Anspruch zu machen, da sie im ganzen nur locker gehalten und gegen Einwürfe nicht hinlänglich gesichert ist“. — Wellhausen (Composition XXI, 435 sq.): „Fraglich ist die Abkunft von Kap. 34“. El deosebește în cap. acesta un raport principal și un suplement = I; raportul principal de bunăsamă nu e P, însă poate nici E. Mai târziu (Nachträge zur Compos. des Hexateuch) afirmă Wellhausen că cap. 34 e prelucrat prin epigoni. „Aber der Überarbeiter fand schon eine durch einen früheren Redaktor aus zwei verschiedenen Elementen zusammengesetzte Erzählung vor, deren Quellen I und E sind“ (318). — Dillmann însă afirmă cumcă capitolul acesta e compus din P, I, R. (Dillmann, die Genesis 368). — Iară Nobel zice: „Wahrscheinlich hat der lehovist auch hier die Grundschrift nach einer anderweitigen Urkunde ergänzt“.

בְּנוֹת הָאָרֶץ 34, 1 I; 27, 46 R. מִמָּא Pi. a dezonoră 34, 5 I; 34, 13. 27 R. În 34, 23 P copula este exprimată prin pronumele separat în plural ca și 41, 26 E. בָּרָה copii, 34, 29; 45, 19; 46, 5 R; 47, 12 E; 43, 8 I. În conex strâns se află versurile 3 și 19; 5 și 13; 13 și 19; 13 și 31.

1. Și Dina, fiica Leei, pre care aceasta o născuse lui Iacob, ieși ca să vadă pre fetele țării.
2. Și Sihem, fiul lui Hemor Heveul, domnitorul țerii, văzând-o, o luă, se culcă cu dânsa și o umili.
3. Și inima lui se alipì de Dina, fiica lui Iacob, și el iubiă pre fata, vorbindu-i fetei dupre inima ei.
4. Și Sihem vorbi părintelui său Hemor, zicând: Ia-mi pre copila aceasta de femeie.
5. Și Iacob auzì că Sihem ar fi pângărit pre Dina, fiica sa; și fiii săi fiind la câmp cu vitele lui, Iacob tăcù, până se întoarseră ei.

-
1. Să vadă și să facă cunoștință cu ele.
 2. Fapta lui Sihem se poate compară cu cea a regelui din Egipt și a celui din Gherar pe timpul lui Abraam (12, 10... 20, 2). Despre Hevei cf. 10, 17.
 3. דִּבֶּר עַל לֵב a vorbi la inimă, adecă a liniști.
 4. Sihem roagă pre părintele său ca aceasta să se întrepună la Iacob spre a dobândi consințământul pentru încheierea căsătoriei între Sihem și Dina.
 5. יַעֲקֹב תָּעֵי, adecă el nu întreprinse nimic și așteptă pre fiii săi să vină din câmp spre a se sfătui cu dânsii.

6. Și Hemor, părintele lui Sihem, merse la Iacob ca să vorbească cu dânsul.
7. Și fiii lui Iacob veniră dela câmp, și dacă auziră, se întristară acei oameni, și se aprinseră de mânie foarte, că faptă de rușine făcuse el în Israel, culcându-se cu fata lui Iacob, că aceasta nu se cuvenia să se facă.
8. Și Hemor li cuvântă lor, zicând: Inima fiului meu Sihem dorește de fata voastră; rogu-vă dați-o lui de femeie.
9. Și vă încuscriți cu noi; dați-ni nouă pre fetele voastre și pre fetele noastre luați-le vouă.
10. Și locuiți cu noi; și pământul să vă fie deschis, locuiți-l și-l străbateți pre el și vă câștigați într'insul stăpâniri.
11. Și Sihem zise părintelui ei și fraților ei: Să aflu har înaintea voastră și ce-mi veți zice, da-vă voiu.
12. Împuneți-mi un dar de mireasă cât de mare și daruri de nuntă și eu voiu da vouă cum îmi veți zice: numai dați-mi copila de femeie!
13. Și fiii lui Iacob răspunseră lui Sihem și lui Hemor, părintele său, și li vorbiră cu viclesug, căci el pângărise pre Dina, sora lor.

7. **שָׁכַב** inf. constr., deoarece verbele, cari în impf. au *a* la silaba a două, formează în regulă și inf. cu *a*. Inf. e pus aice spre *a* indică cauza (cf. Ges. 114. 2. adn. 4.). — **יעשה** Impf. în propozițiuni negative se întrebuițează spre a exprima acțiuni cari nu se cuvine să se întâmple.

8. . . . **שָׁכַם בְּנִי**. Ce se atinge de fiul meu Sihem; propozițiunea aceasta e una compusă în care subiectul sau predicatul constă dintr'o propozițiune independentă, aice dintr'un subiect ce premerge, și dintr'o propozițiune verbală independentă (Ges. 143 b).

9. Hitp. **התחתן** rar se construiește cu acc., în regulă cu prepoz. **בְּ**.

10. Spre a-și ajunge scopul său Sihem li propune încuscrire reciprocă, liberă petrecere în țară, a purtă comerț liber (**סוֹחֵר** ἐμπορεύεσθαι cf. **סוֹחֵר** comerciant, ἐμπόρος) și a se așeză stătornic în țară,

11. Așisdere declară Sihem că e gata a solvi darurile îndătinate la încheierea căsătoriei.

12. **הרבני** impf. Hif. dela **רבה** a fi mult Hif. — a face mult, a mări, a înmulți, cu **עלי** a impune. **מרה** e darul de mireasă, adică darul care mirele are să-l predeie miresei (iară cu prețul de cumpărare ce mirele trebuia să plătească părintelui miresei); **מתן** din contră e darul care mirele trebuia să facă consăngenilor miresei.

13. Explicarea cuvântului **וידברו** e cam greu, deoarece nu ni-se comunică cuprinsul cuvântării. În acord cu comentatorii cei mai mulți vom emendă

14. Și li ziseră lor: Noi nu putem face lucrul acesta, că să dăm pre sora noastră unui bărbat necircumcis, că aceasta de ocară ar fi nouă.
15. Dară cu aceasta putem să ne învoim cu voi, dacă și voi vă veți asămăna nouă, și veți circumcide pre toți cei de partea bărbătească dintre voi.
16. Atunci noi da-vom fetele noastre vouă, și pre ale voastre lua-le-vom pentru noi, și locui-vom cu voi împreună, și fi-vom un popor.
17. Și de voi nu ne veți ascultă, ca să vă circumcideți, noi ni vom luă fata noastră și vom plecă.
18. Și plăcură aceste cuvinte lui Hemor și lui Sihem, fiul lui Hemor.
19. Și tânărul nu întârziă să facă acel lucru; că lui îi plăcea fiica lui Iacob, și el eră cel mai mărit decât toți acei din casa părintelui său.
20. Și Hemor și Sihem, fiul său, veniră la poarta cetății lor, și vorbiră cătră oamenii cetății lor, zicând:
21. Acești oameni sunt de pace, să locuiască cu noi acest pământ, și să-l străbată; și iacă pământul deschis de amândouă laturile pentru dânșii; noi vom luă pre fiicele lor de femei, și lor li vom dă pre ale noastre.

יודכרו במרמה, iară cuvintele אשר טמא vom privi ca parenteză, astfel că cuprinsul cuvântării începe cu versul 14.

15. ב al prețului; נאות impf. Nif. sau impf. intrans. Kal dela אנת a cedă, a se învoi. — מול המול inf. Nif. dela מול a circumcide; ל cu inf. cf. 34, 7.

16. ונתנו Milel după Vav cons., deoarece în p. l. în regulă accentul nu trece pe silaba ultimă.

19. Condițiunea cerută li-se părea acceptabilă, și tânărul Hemor se supuse operațiunei circumciziunii ca prin fapta sa — fiindcă eră onorat de toată casa părintelui său — să deie exemplul bun tuturor celorlalți. Cuvintele din versul acesta sunt o observare anticipativă. Căci înainte de ce se supuse operațiunei Hemor împreună cu tatăl său veniră la poarta cetății, la locul de adunare a poporului spre a-li propune cetățenilor afacerea aceasta.

21. שלמים integri, adică oameni cari trăiesc cu vecinii lor în relațiuni normale, relațiuni pacifice. — Cuvintele האנשים האלה sunt puse înainte cu emfază: Ce se atinge de bărbații aceștia. — רחבת ידים deschis de amândouă mâne, adică de amândouă laturi, în toate părțile, așa că noi nu ne vom simți strâmtoriți printr'înșii.

22. Dară numai cu aceasta se vor învoi cu noi bărbații a locui cu noi împreună, și să fim un popor, dacă toată partea bărbătească dintre noi se va circumcide, cum sunt și ei circumciși.
23. Turmele lor și averea lor și toate vitele lor au nu vor fi ale noastre? Numai să ne învoim cu ei ca să locuiască cu noi împreună.
24. Și toți ceice ieșiau pe poarta cetății lui, ascultară de Hemor și de Sihem, fiul său, și se circumcise toată partea bărbătească, toți ce ieșiau pe poarta cetății lui.
25. Și a treia zi, când erau în durere, doi din fiii lui Iacob, Simeon și Levi, frații Dinei, luară fiecare sabia sa, și intrară în cetate care era fără grijă și uciseră toată partea bărbătească.
26. Și ei uciseră și pre Hemor și pre Sihem, fiul său, cu ascuțitul sabiei, și luară pre Dina din casa lui Sihem, și se duseră.
27. Și fiii lui Iacob se aruncară asupra celor uciși, și prădară cetatea, căci ei pângăriseră pre sora lor.
28. Și li luară oile și vitele și asinii lor, și tot ce era în cetate și pe câmp.
29. Și luară toate averile lor; și pre copiii lor și femeile lor le duseră captivi; și prădară tot ce era în casele lor.

22. ב in כהמול este ב pretii. — נמול part. Nif. format după analogia verbelor aramaice, cu vocala scurtă și dagheș în loc de vocala lungă sub preformativ.

23. מוקנה vitele cele mărunte, כהמה însă cele mari, precum cămile și asini. — כל-יצאי שער עירו toți cei ce ieșiau pe poarta cetății, adică cetățenii, cari erau admiși în adunarea poporului.

25. כמה acc. = לקמה. — כאבים erau în durere, căci adulții, ce se circumcid, de regulă se îmbolnăvesc de friguri cauzate prin rana circumciziunii și prin urmare nu-s în stare a se apăra. Simeon și Levi, frații dreپți ai Dinei, erau în prima linie chemați de a răsbună pre sora lor; de bunăsamă însă ei au fost însoțiți de sclavii lui Iacob, poate și de câtră alți frați de ai lor.

26. לפי חרב conform gurii sabiei, adică cât putea cuprinde sabia, sau cu ascuțitul sabiei. — יצא însămnă numai ieșirea din casă a principilor, iară nu părăsirea orașului.

27. Înainte de בני LXX, Peș. Sam. adaugă cuvântul »și«; prin subst. בני fără îndoială trebuie de înțeles toți fiii lui Iacob cari au participat la răpirea aceasta așadară incluziv cu Simeon și Levi.

30. Și Iacob zise lui Simeon și Levi: Voi foarte m'ați turburat, făcându-mă urîț locuitorilor pământului acestuia, Canaaneilor și Ferizeilor; și eu puțin fiind cu numărul, și ei adunându-se asupra-mi mă vor bate și voi fi pierdut eu și casa mea.
31. Iar' ei ziseră: Se cuvineă oare să facă cu sora noastră ca cu o mertrice?

Cap. XXXV.

Iacob îndeplinește votul său la Betel. Plecarea lui la Ebron. În timpul călătoriei se întâmplă nașterea lui Benjamin și moartea Rahelei. Fărădelegea lui Ruben și moartea lui Isaac.

Dela Sihem Iacob pleacă la Luz, unde zidește un altar, și-l numește locul acesta Betel (v. 1—8). Aice i-se arată Dumnezeu din nou, și spre amintirea evenimentului acestuia Iacob așază aice un stâlp comemorativ. În Betel repăusă Debora, doica Rebecii (v. 9—15). Plecând dela Betel spre sud și aflându-se în apropierea orașului Betlehem, soția sa Rahela naște pre Benjamin; nașterea fiului cauzează maicei sale moartea prematură (v. 16—20). Apoi se istorisește pe scurt fărădelegea fiului său Ruben, prin care faptă fiul acesta pierde dreptul primogenitiei (v. 21—22). Se dă registrul tuturor fiilor lui Iacob (v. 23—26). În fine Iacob ajunge la Ebron, unde rămâne un timp mai îndelungat. Aice moare părintele său Isaac în etate de 180 de ani (v. 27—29).

נכר 35, 2. 4 cf. cap. 17. — Expunere egală între 35, 16—20 I E și 48, 7 R și glossă. — מילדת moașă, 35, 17 I E; 38, 28 I.

30. Cuvintele ואני מתי מספר sunt o propoziție ce înșamnă o stare (Gen. 141. 1. Adn. 1), pe când eu sunt bărbăți la număr, adică oameni, cari ușor se pot număra, așadară puțini.

31. Îndignarea fraților pentru umilirea surorii lor eră justă; ei o răsunară precum o făcū mai târziu și Absalom; aceasta corăspunde datinei triburilor nomadice. Așă b. o. și astăzi la Arabi seducerea se pedepsește cu moartea și anume prin frații copilei. Pe lângă aceasta trebuie de observat că fiii lui Iacob în afacerea aceasta au văzut nu numai o violare a castității surorii lor, ci și o crimă contra chiemării speciale a tribului lor. Cu toate aceste însă violenția procedurii lor, abuzul semnului legăturii, al circumciziunii ca mijloc de răsunare și extinderea răsunării asupra orașului întreg împreună cu răpirea celor uciși eră o faptă condamnabilă și blăstămată. Caracterul viclean al lui Iacob a degenerat la fiii săi Simeon și Levi în perfidie, și zelul pentru chiemarea sublimă a neamului lor în crimă.

— קבורה mormânt 35, 20 bis I E; 47, 30 I. — מהלאה 35, 21 I E; הלאה 19, 9 I. — שכב cu את 35, 22 I E; 34, 2 glossă; 34, 7 I. — פילוש 35, 22 I E; 22, 24 I; 25, 6; 36, 12 R. — בני יעקב 35, 26 P; 46, 26 R.

1. Și Dumnezeu zise lui Iacob: Scoală-te, suie-te la Betel și locuiește acolo; și fă acolo altar lui Dumnezeu, celui ce s'a arătat ție, când ai fugit de dinaintea fratelui tău Esau.
2. Și Iacob zise cătră casa sa și cătră toți ceice erau cu dânsul. Lepădați pre zcii cei străini, cari sunt în mijlocul vostru, și vă curățiți și vă schimbați vestmintele voastre.
3. Și acuma sculându-ne să ne suim la Bet-el ca eu să fac acolo altar lui Dumnezeu, care m'a ascultat în ziua năcuzului meu și a fost cu mine în calea în care am umblat.
4. Și ei dădură lui Iacob pre toți zcii cei străini câți erau în mânele lor, și cerceii cari erau în urechile lor. Și Iacob îi ascunse sub un stejar lângă Sihem.
5. Și ei plecară: Și tu spaima lui Dumnezeu pe cetățile cele de prin prejurul lor, și nu urmăriră pre fiii lui Iacob.
6. Și Iacob și toată mulțimea ce eră cu dânsul ajunseră la Luz, care este în pământul Canaan, și acuma se chiamă Bet-el.

1. Suie-te fiindcă Betel se află pe un loc rădicat. Iacob primește dela Dumnezeu porunca a plecă la acel loc, unde s'a arătat Dumnezeu, când a fugit dinaintea fratelui său. Aceasta provocare îl îndeamnă de a-și împlini juruința care el o făcù în Betel, unde innoptă, când fugi la Mesopotamia 28, 11.

2. Împlinirea juruinței aveă să consteie într'aceea că atât el cât și întreaga casa sa se vor alipi numai de Iahve și-l vor recunoaște ca Dumnezeu. Din astă cauză trebuie depărtați idolii care erau tolerați în familia sa. Afară de aceasta toți membrii casei sale mai întâiu trebuiau să se curățească prin spălarea trupească ca semn al curățirii interne, apoi toți aveau să îmbrace vestminte curate și festive spre a simboliză sântirea și rădicarea inimei la Dumnezeu.

3. נעלה indic. impf. care la verbele לה totodată exprimă și cohortativul (Ges. 76. 6). — הענה participiul se întrebuințează adese spre a exprimă acțiuni sau stări trecute fie aceasta în propozițiuni nominale sau relative; ויהי verb finit ca proumare a partie.

4. Cerceii serviau ca amulete și talismane.

5. Întoarcerii rezolute cătră Dumnezeu îi urmă imediat și răsplata. La ieșirea lor din Sihem o spaimă mare cuprinse orașele învecinate. ויהי masc., fiindcă e pus הנה spaima lui Dumnezeu, adecă căuzată, produsă prin Dumnezeu; din astă cauză Israiltenii n'au fost urmăriți cum s'ar fi așteptat după fapta lor din Sihem.

7. Și zidi acolo altar, și locul acela îl chieamă Betel, că acolo Dumnezeu i-se arată lui, când fugi el de dinaintea fratelui său.
8. Acolo muri Debora, doica Rebecii, și fu înmormântată mai jos de Betel, sub un stejar, și-l numi pre el: Alon-Bacut (stejarul plângerii).
9. Și Dumnezeu iarăși se arată lui Iacob, când se întorcea el din Padan-Aram și-l binecuvântă.
10. Și Dumnezeu zise cătră dânsul: Numele tău este Iacob; dară numele tău nu se va mai chieamă Iacob; ci Israel va fi numele tău. Așa chieamă numele lui: Israel.
11. Și Dumnezeu îi zise lui: Eu sunt Dumnezeul cel atotputernic: fii productiv și te înmulțește; popor și mulțime de popoare să se nască din tine, încă și regi vor ieși din coapsele tale.
12. Și pământul, care l-am dat lui Abraam și lui Isaac, ție îl voiu da; și seminției tale după tine voiu da pământul acela.
13. Și Dumnezeu se înălță dela dânsul din locul, unde vorbise cu dânsul.

7. Altarul îl chieamă Iacob El Betel întru amintirea revelațiunei dumnezești ce o avuse el aice, când fugi de dinaintea fratelui său. Construcțiunea cuvântului האלֵהִם cu pl. נגלֵו se explică prin aceea, că la Betel Iahve s'a arătat în fruntea îngerilor săi (28, 12).

9. Împlinind Iacob prin rădicarea altarului juruința sa tăcută de mai nainte, Dumnezeu i-se arată din nou, și binecuvântându-l, îi întări numirea dată înainte Israel (fiindcă numele acesta eră signatura ființei sale lămurită și probată prin luptă). Fiindcă aceasta schimbare de nume nu privește ca la Abraam chieamarea și misiunea, ci numai o calitate a persoanei, deaceea numele Iacob nu dispare mai târziu ca numele prim al lui Abraam. Întrucât însă urmașii lui aveau să moștenească calitatea indicată prin numele Israel, iară nu cea prin numele Iacob, deaceea și ei arareori se numesc urmașii lui Iacob, ci urmașii lui Israel Israiltenii.

11. Dumnezeu îi reînnoiește promisiunile date mai înainte despre înmulțirea cea extraordinară a urmașilor.

12. Dumnezeu îi promite așiderea și posesiunea viitoare a țării Canaan, precum 12, 7; 17, 8. 19. 21. אֶתְנַנְנָה dabo eam, impf. Kal cu suf. 3. f. sg. și 3 energ.

13. Precum la prima arătare dumnezeiască care Iacob o avu aice, așa și acum el așeză un stâlp comemorativ pre carele îl sânti, turnând deasupra lui oleiu.

14. Și Iacob puse stâlp într'acel loc, unde vorbise cu dânsul, stâlp de piatră, și libațiune vărsă preste dânsul și oleiu turnă de asupra.
15. Și Iacob chiemă numele locului aceleuia, unde vorbise Dumnezeu cu dânsul, Betel.
16. Și plecară dela Betel, și fiind încă loc o Kibra (lungime) de pământ pân' se ajungă la Efrata, Rahela născu, și avu greutate mare în naștere.
17. Și născând ea cu greutate, zise moașa: Nu te teme că și acesta îți este fiu.
18. Și dându-și sufletul (că muriă) ea chiemă numele acelui fiu: Ben Oni (fiul durerii mele); iară părintele său îl numi Benjamin (fiul dreptei).
19. Și așa muri Rahela, și fii înmormântată lângă calea cătră Efrata care este Betlehem.
20. Și Iacob puse stâlp deasupra mormântului ei care se zice: stâlpul mormântului Rahelei, până în ziua de astăzi.
21. Și Israel plecă și-și întinse cortul său dincolo de Migdal Eber.

15. El înnoiește numele locului acestuia. Prima oară 28, 19 se află aice numai el singur. Acuma însă fiind însoțit de o ceată număroasă înnoiește el numele locului spre a li întipări tuturor în memorie importanța viziunii ce o avuse el aice.

16. Kibrat ha ares lungimea măsurii acesteia nu e cunoscută; din locul de față rezultă că nu putea să fie o depărtare însemnată. LXX traduce prin *ἰππόδρομος* cursul calului. Efrata, nume Canaaneu al unui oraș care mai târziu se chiemă Betlehem. Efrata se chiemă însă și teritoriul împrejurul orașului (cf. Rut 1, 2; I Reg. 17, 12). *שקתה* impf. Piel dela *קשה* — *בלרה* inf. c. Kal dela *ל'י* cu suff.

17. Moșa o mângăie pre maica suferindă zicându-i că a născut un fiu, pre care Rahela și l-a dorit la nașterea fiului său prim Iosef, 30, 24.

18. Benjamin, fiul dreptei, adică fiul norocului, deoarece partea dreaptă însemnă la cei antici noroc, fericire; se vede că durerea lui Iacob pentru pierderea soției sale iubite fu întrecută prin bucuria din cauza nașterii fiului acestuia.

20. Monumentul asupra mormântului Rahelei s'a păstrat până în ziua de astăzi și se află într'o depărtare de jumătate de oară spre nord de orașul Betlehem. Arabii numesc monumentul acesta *cubbet Rachil* (mormântul Rahelei).

21. Migdal Eder, adică turn pentru păzirea turmelor contra lotrilor, se află de bună samă dincolo de Betlehem, dară acuma nu se poate preciza mai deaproape situația lui.

22. Și pre când Israel locuia în pământul acela, merse Ruben și se culcă cu Bilha, concubina părintelui său ; și Israel auzi de aceasta.
23. Și fiii lui Iacob erau doisprezece. Fiii Leei: Ruben întâiu născutul lui Iacob, și Simeon și Levi și Iuda și Isachar și Zebulon.
24. Fiii Rahelei: Iosef și Beniamin.
25. Și fiii Bilhei, serva Rahelei: Dan și Neftali.
26. Și fiii Zilpei, serva Leei: Gad și Așer. Aceștia erau fiii lui Iacob care i-se născură lui în Padan-Aram.
27. Și Iacob veni la Isaac părintele său în câmpia Mamrei, în Chiriat-Arba, care este Ebronul, unde au fost petrecut Abraam și Isaac.
28. Și zilele lui Isaac au fost: O sută optzeci de ani.
29. Și Isaac, dându-și sufletul, muri, și fû adaos la poporul său bătrân și sătul de zile. Și Esau și Iacob, fiii lui, îl înmormântară pre dânsul.

22. Autorul nu-și dă părerea sa condamnătoare asupra faptei acestei nerușinate; însă prin cuvintele **וישמע ישראל** indică cumcă aceasta n'a rămas nepedepsită. Precum cetim adecă în 49, 4 Ruben se făcù prin fapta aceasta nedemn de dreptul primogenitureri. E de observat, că în versul acesta cuvântul **ישראל** (**וישמע**) e de două ori accentuat. Celce cetește Tora pentru sine consideră **ישראל** ca finea versului; la cetirea publică însă se citește iute mai departe ca atențiunea auzitorului să se abată dela rușinea patriarhului. În cazul prim cuvântul **ישראל** are Siluc, iară **אביו** Atnach, în cazul al doilea **ישראל** are Atnach, iară **אביו** Zakef katon. Așîdere e de observat, că propoziția **וירי** până la **ישראל** se numără la acele propoziții ale Torei, care se citesc la serviciul dumnezeiesc, însă nu-s însoțite cu oăreșicare traducere. Masora pune un interval în mijlocul versului și prin semnul, care se află aice, indică varianta de jos, unde cetim ca în mijlocul versului e pus semnul Piska care arată finea unei Parașe, adecă a unei secțiuni de cetire, care e mai veche și mai corectă decât împărțirea masoretică a versurilor. În locul intervalului LXX citește: *πονηρον ἐφάνη ἐνώπιον αὐτοῦ*.

26. **ילד**. Dacă textul e corect, atunce **ילד** trebuie de privit ca impersonal, iară **אשר** ca accus. la passiv., rămânând la prefacerea unei propoziției active în pass. obiectul din activ tot în accus. ca obiect și în passiv. De altmintrelea trebuie de emendat **ילדו**. În Padan Aram afirmare a potiori, căci Beniamin s'a născut abia în Canaan.

27. Mamre cf. 13, 18.

29. Fraza a fi adaos la poporul său ca și frazele sinonime a zăcè la părinții săi Deut 31, 16, a fi adaos la părinții săi n'au în privire mormântul pământesc, ci se rapoartă la revederea ca părinții după moarte. Cu tot dreptul se numără și locul acesta la acele locuri ale T. V. care învață înmormântarea sufletului. — **שבע ימים** sătul de zile, adecă de viață. Isaac fû înmormântat în peștera dela Machpela.

CARTEA A NOUA.

Istoria lui Esau. (Cap. XXXVI).

Întroducere.

Cartea aceasta expune istoria lui Esau și a urmașilor săi. Pre autorul Genezii l-au îndemnat mai ales două motive de a expune istoria aceasta și anume: raportul între Esau și Iacob, apoi atingerile cele multiple care deja pe timpul lui Moisi existau între Edomiteni și Iudei.

Capitolul acesta se desface în trei părți care se însamnă prin cuvintele finale ale versurilor 8, 19 și 43: Esau este Edom (v. 8. 19); acesta este Esau, părintele Edomeilor (v. 43). Cuprinsul este deci:

1. Esau a avut cinci fii, care s'au născut în pământul Canaan; el împreună cu fiii săi emigrează și se așează în Seir (v. 2—8).

2. Trei din fiii lui Esau și zece nepoți ai lui înființează în Seir triburi deosebite (v. 9—19). În scopul unui conspect mai clar dăm în cele următoare genealogia triburilor acestora:

a) **Esau + Ada** (36, 4. 10—12. 15 sq.; cf. I Cron. 1, 35 sq.).

Elifaz

1. Teman. 2. Omar. 3. Sefo. 4. Gatam. 5. Kenaz. 6. Amalec (fiul lui Elifaz dela concubina sa Timna; numele Corah Gen. 36, 16 trebuie eliminat, fiindcă lipsește în locul parallel I Cron. 1, 36)

b) **Esau + Basemat** (36, 3. 10. 13. 17. I Cron. 1, 37).

Reuel

7. Nahat. 8. Zerah. 9. Şamma. 10. Mizza.

c) **Esau + Oolibama** (36, 5. 14. 18; I Cron. 1, 35).

11. Ieuş. 12. Ialam. 13. Corah.

3. Pe lângă triburile coloniștilor imigrați din Canaan existau încă șapte triburi indigene, cu care se încuscriă coloniștii.

Seir (36, 20—30; I Cron. 1, 38—42).

1. Lotan (sora: Timna). 2. Şobal. 3. Sibeon. 4. Ana. 5. Dişon. 6. Eser. 7. Dişan.

Hori. Heman.

Alvan. Manahat. Ebal.

Dişon. Oolibama.

Bilhan. Zaavan.

Şefo. Onam.

Acan.

Aia. Ana.

Hemdan. Eşban. Iitran.

Us. Aran.

Heran.

În privința originii capitolului acestuia există două păreri. Comentatorii cei vechi precum și mulți dintre cei noi sunt de părerea că capitolul acesta e de origine mosaică: Acestia afirmă cumcă lista regilor din Edom comunicată în v. 31—39 induce regii Edomului

care au domnit înainte de timpul mosaic. Iară cuvintele inscripțiunei: Aceștia erau regii cari domniră în pământul Edomului mai înainte de a domni regi preste fiii lui Israel (v. 31), după părerea acestor comentatori nu se rapoartă la timpul, când s'a introdus regatul în Israel sub regele Saul, ci sunt scrise din punctul de vedere al promisiunei cumcă regi vor ieși din coapsele lui Israel (Iacob) cf. 35, 11 și 17, 4 și că ele îndecomun exprimă că Edom a devenit mai degrabă un regat decât Israel.

Cei mai mulți dintre comentatorii mai noi, chiar și unii catolici (Hoberg) contestează originea mosaică a cap. acestuia și afirmă cumcă capitoul acesta cuprinde lista regilor Edomului până la timpul, când Israiltenii fură guvernați de regi. Ei zic cumcă în Edom la început au domnit mai mulți filarhi sau Allufim. Apoi Edomul se făcù un regat electiv, urmând după olaltă opt regi electivi (v. 31—39). Deci urmă iarăși domnia filarhilor. Împărțirea veche în triburi după originea lor, în edomitice și seirice încetă, și se introduse una nouă care cuprinde 11 triburi numite după principii geografice (v. 40—43). Nu e cunoscut când s'a introdus aceasta ordine politică nouă. Saul și David purtau războaie norocoase cu Edomitenii. David supuse țara Edomului și la asta ocazie de bună samă depuse pre regele Edomului și organiză o altă împărțire politică după principii geografice. Astfel se explică ușor de ce în I Reg. 11, 14 se zice despre Adad, contrarul lui Solomon că a fost din neam regal. Despre istoria Edomului din timpul lui Solomon și până la Iosafat Biblia nu raportează nimică. Apoi se amintește că aliatul lui Iosafat a fost un rege din Edom (II Reg. 3, 9). Se vede deci că domnirii Allufimilor mai târziu a urmat iarăși regatul. Deci împărțirea triburilor amintită în 36, 40—43 e împărțirea făcută de David. În timpul postsolomonic Edomitenii își recâștigă iarăși independența lor, așa că pe timpul lui Iosafat Edomul aveă regii săi. De aice rezultă cumcă lista regilor din v. 31—39 și lista triburilor v. 40—43 s'a adaos pe timpul lui David sau al lui Solomon.

Textul capit. acestuia e foarte stricat și trebuie emendat după principiile critice.

EXPLICARE.

1. Și aceasta este istoria familiei lui Esau, adecă Edom.

1. Capitoul acesta cuprinde istoria familiei lui Esau. Fiindecă adecă și Esau a primit 25, 23 o profeție dumnezească cu privire la urmașii săi cari adese veniau în atingere cu poporul lui Israel, de aceea se trătează într'un ca-

2. Esau își luase femeile sale dintre fetele Canaaneilor: pre Ada, fia lui Elon, Heteul; și pre Oolibama, fiica lui Ana, nepoata lui Sibeon, Heveul;
3. Și pre Basemet, fiica lui Ișmael, pre sora lui Nebaiot.
4. Și Ada născu lui Esau pre Elifaz; și Basemat născu pre Reuel.
5. Și Oolibama născu pre Ieuș și pre Ialam și pre Corah. Aceștia sunt fiii lui Esau cari i-se născură lui în pământul Canaan.
6. Și Esau își luă femeile sale, și fiii săi și fetele sale, și toate sufletele din casa sa, și turmele sale, și toate vitele sale, și toată averea sa, care o agonisise el în pământul Canaan, și se duse în alt pământ dela fratele său Iacob.

pitul special despre familia lui Esau. În inscripțiunea v. 1 pe lângă numele Esau, carele il primi la naștere, se adauge și conumele Edom pentru că acesta deveni mai târziu numele de popor al urmașilor săi. Edomitenii locuiau parte în munții spre ost de Araba, parte pe platoul spre vest de Araba; munții din ost erau însă sediul lor principal din cauza extensiunii și a productivității mai marie lor.

2. Faptul căsătoriei lui Esau se presupune cunoscut din 26, 34; 27, 46 și 28, 8 . . De aceea: Esau își luase soții, și anume două canaaneice și pre Ismailteanca Basemat. Cele canaaneice conform 26, 34 și 27, 46 se numesc și hetiene. Numele celei dintâi e A d a adecă cea ornată, cea decorată; așa și 26, 34 trebuie de cetit în loc de Basemat; căci atributele următoare: fiica lui Elon Heteul consună în ambele locuri; apoi se repeteste numele A d a în cap. 36, 4. 10. 12. 16 așa că exactitatea numelui acestuia nu se poate trage la îndoială. O o l i b a m a, numele femeii a doua a lui Esau se amintește în cap. acesta de repetite ori, așa în v. 5. 14. 18, deci nu se poate presupune o eroare în numire. Genealogia ei din partea maicei: fiica Anei, fiica lui Sibeon Hevitul (M. V Sa) e necorectă. Ea se trage din v. 25; aici se amintește numele Oolibama care pre lângă Dișon eră un fiu al lui Ana, fiul lui Seir. Din eroare s'a făcut concluziunea că Oolibama din v. 25 ar fi identică cu Oolibama din v. 2; spre a însămnă aceasta, numelui Oolibama în v. 25 fură adăose cuvintele: fiica lui Ana (M. LXX. V. Sa.); prin aceasta din urmă fu înțeles Ana, fiul lui Sibeon. Aceasta genealogie a Oolibamei fu transpusă în v. 2, așa că »Beeri« trebuie să se omită și rămase numai nomen gentile Hetitul resp. Hevitul, deoarece Heveii și Heteii sunt înrudiți așa, că lesne putea să se facă o schimbare a numelor; de aceea conform Sam. LXX P Oolibama este fiica lui Ana, fiul lui Sibeon, Heveul. Mai târziu se dădu uitării că Ana în v. 2 s'a luat din v. 25 și totodată Ana din v. 2 s'a privit ca un subst. feminin așa că conform M. V. Sa. Oolibama este »fiica Anei, fiica lui Sibeon Heveul; fără de »Heveul« adausul se află și în v. 14 și fără de »fiica lui Sibeon Heveul« în v. 18. Oolibama soția lui Esau e deci fiica Heteului Beeri.

6. După amintirea fiilor, cari lui Esau s'au născut în Canaan, urmează în mod sumaric istorisirea migrării sale în pământul Seir, suplinind conform P. V. după אֶרֶץ cuvântul »Seir«. Observarea Esau »se duse dela fratele său Iacob«

7. Că averile lor erau prea mari ca să locuiască împreună; și locul, unde locuiau, nu-i putea cuprinde pre ei din cauza turmei lor.
8. Și Esau locui pe muntele Seir: Esau carele este Edom.
9. Și aceasta este istoria familiei lui Esau, părintele dela Edom, pe muntele Seir.
10. Și aceste sunt numele fiilor lui Esau: Elifaz, fiul Adei, femeia lui Esau, și Reuel, fiul Basematei, femeia lui Esau.
11. Și fiii lui Elifaz fură: Teman, Omar, Sefo, Gatam și Kenaz.
12. Și Timna eră concubina lui Elifaz, fiul lui Esau; și lui Elifaz îi născu pre Amalec. Acestia fură fiii Adei, femeia lui Esau.
13. Și fiii lui Reuel fură acestia: Nahat și Zerah, Șamma și Mizza,
14. Aceștia au fost fiii din Basemat, femeia lui Esau. Și aceștia fură fiii Oolibamei, fia lui Ana, nepoata lui Sibeon, și femeia lui Esau; și ea născu lui Esau pre: Ieuș, Ialam și Corah.
15. Acestia sunt domnitori din fiii lui Esau: Din fiii lui Elifaz întâi-născutul lui Esau: domnitorul Teman, domnitorul Omar, domnitorul Sefo, domnitorul Kenaz.

însamă că Esau s'a depărtat din țara menită pentru Iacob; deci nu e necesar a presupune că la plecarea lui Esau Iacob se află în Canaan. Căci dacă am admite aceasta, apoi plecarea lui Esau trebuia să fi aflat loc după înmormântarea lui Isaac (35, 29).

7. **מקנידם** e sing. **קני** e format din *a* primordial Gen. 93, 3. Adn. 3).

9. În versul acesta Edom însamă poporul din Edom, Edomiții.

10. Elifaz și Reuel, fiii lui Esau, amintiți deja în v. 4 se induc încă odată, fiindcă în v. 11—13 se numără fii lor. Aceștia din urmă sunt întemeietori de seminții: **Teman** a fost o seminție edomită în nordul resp. nord-ostul Edomului (Ez. 25, 13; Ier. 49, 7. 20); **Omar**, **Sefo** și **Gatam** nu se amintesc mai mult în T. V. — Ori de **Kenaz** a fost strămoșul lui Caleb (Num. 32, 12; Ios. 14, 6. 14) și al lui Otniel nu se poate afirma cu siguranță, căci și în Canaan se află un trib **קניז**.

12. **Amalec** e întemeietorul Amalekiților, care deja în timpul lui Moisi se aflau pe peninsula sinaitică. Cu acestia Israiltenii trebuiau să se lupte foarte adese, până ce lui David îi succese de a-i învinge cu desăvârșire, așa că mai târziu nu se mai amintesc acestia.

13. Fiii lui **Reuel** nu se amintesc nicăiri.

14. Numele fiilor **Oolibamei** amintiți în v. 5 se repetesc încă odată. Conform celor amintite în v. 2 trebuie de emendat: **Oolibama** soția lui Esau.

15. Fiii și nepoții amintiți ai lui Esau s'au făcut **אלופים** (deriv. dela **אלף** o mie) adecă hiliarhi, filarhi, principii. Aceasta numire patronimică fū înlocuită mai târziu prin cea geografică.

16. Domnitorul Corah, domnitorul Gatam și domnitorul Amalec. Aceștia sunt domnitorii din Elifaz din pământul Edomeilor. Aceștia fură fiii din Ada.
17. Și aceștia sunt domnitorii din fiii lui Reuel, fiul lui Esau: domnitorul Nahat, domnitorul Zerah, domnitorul Șamma, domnitorul Mizza. Aceștia sunt domnitorii din Reuel, în pământul Edomeilor. Aceștia fură fiii din Basemat, femeia lui Esau.
18. Și aceștia sunt fiii Oolibamei, femeiei lui Esau: domnitorul Ieuș, domnitorul Ialam, și domnitorul Corah; aceștia fură domnitorii din Oolibama, fiica Anei, femeia lui Esau.
19. Aceștia sunt fiii lui Esau, și aceștia sunt domnitorii dintre ei. Esau este Edom.
20. Aceștia erau fiii lui Seir, Horeul, locuitorii aceluia pământ: Lotan și Șobal și Sibeon și Ana și Dișon și Eser și Dișan.
21. Aceștia erau domnitorii Horeilor, fiii lui Seir în pământul Edom.
22. Și fiii lui Lotan fură: Hori și Heman, și sora lui Lotan: Timna.
23. Și fiii lui Șobal erau aceștia: Alvan și Manahat și Ebal Șefo și Onam.
24. Și fiii lui Sibeon fură aceștia: Aia și Ana. Acesta-i Ana care găsi izvoare calde în pustiu, când pășteă asinii părintelui său Sibeon.

16. Conform v. 14 trebuie aice de eliminat cuvintele אֱלִיפַז קָרַח, precum a făcut aceasta și Sam. Fără de Amalec, fiul concubinei, sunt de toți 12 princiipi, cari își trag originea dela Esau.

20. Seir e alminterea nume de țară; muntele Seir se află spre ost dela Vadi el Araba; numele »Seir« insemnează câte odată platoul spre vest de râul amintit; mai târziu Seir eră identic cu Edom (ca nume de țară) și insemnă locuitorii din Edom pe ambele părți ale Arabei. Aice nu poate să fie alta ceva decât nume de persoană; un Horeu care se chiamă tot așa ca și țara, eră in-sămnat pentru istoria țării prin fiii săi, pentrucă ei se făcură Allufim. — Horeii s'au amintit dejă 12, 6. Când Esau și urmașii săi emigrară din Canaan, locuiau ei la început cu Horeii la un loc; o fiică a lui Seir (Timna v. 22) eră concubina lui Elifaz; mai târziu dispărură Horeii, pentrucă conform Deut. 2, 12, 22 ei fură strimtoniți prin Edomitenii cari luară țara lor.

24. אֵי חַיִּים sunt ape calde, aquae calidae Vulg. și anume sau termele dela Kalirrhoc lângă Wadi Zerka Maein pe partea ostică a Mării Moarte, sau cele de lângă Wadi el Ahsa, sudostic dela Marea Moartă, sau cele de lângă Wadi Hamad între Kerek și Marea Moartă.

25. Și fiii lui Ana fură acestia: Dișon și Oolibama, fiica lui Ana.
26. Și fiii lui Dișon fură acestia: Hemdan și Eșban și litran și Heran.
27. Și fiii lui Eser fură acestia: Bilhan și Zaavan și Acan.
28. Și fiii lui Dișan fură acestia: Us și Aran.
29. Acestia fură domnitorii Horeilor: Domnitorul Lotan, domnitorul Șobal, domnitorul Sibeon, domnitorul Ana, domnitorul Dișon, domnitorul Eser, domnitorul Dișan.
30. Acestia fură domnitorii Horeilor, după domniile lor în pământul Seir.
31. Și acestia fură regii, cari domniră în pământul Edomului mai înainte de a domni un rege preste fii lui Israel:
32. Bela, fiul lui Beor, a domnit în Edom; și numele cetății sale eră Dinhaba.
33. Și murind Bela, în locul lui domni Iobab, fiul lui Zerah din Bosra.
34. Și murind Iobab, în locul lui domni Hușam din pământul Temaneilor.
35. Și murind Hușam în locul lui domni Hadad, fiul lui Bedad, care bătù pre Medianiți în câmpia Moabiților; și numele cetății sale eră Avit.
36. Și murind Hadad, în locul lui domni Samla și Masreca.
37. Și murind Samla, în locul lui domni Șaul din Rehobot lângă râu.

25. A n a nu e fiul lui Sibeon, ci fiul lui Seir (v. 20).

26 Conform LXX, Peș. și I Cron. 1, 41 în loc de D i ș a n trebuie să emendăm D i ș o n.

29. Fiii lui Seir (iară nu nepoții lui) s'au făcut Allufim, adică principii de seminții. Conform LXX ἐν ταῖς ἡγεμονίαις αὐτῶν trebuie de emendat לְאַלְפִיָּהוּ? deoarece Alluf pretutindene în capitolul acesta este scris plene.

31. Regii, cari au domnit preste Edom au fost regi electivi aleși de către filarhi, deoarece nici odată fiul nu urmează în domnie tatălui său, ci toți regii sunt din neamuri diferite.

33. B o s r a astăzi B u ç a i r e cam cinci mile spre sud dela Marea Moartă, cu totul diferit de Bosra, orașul renumit în Hauran.

34. Țara T e m a n e i l o r se află în nordostul Idumeei cu capitala T e m a n care după Ieron. se află într'o depărtare de cinci mile de Petra.

37. R e h o b o t lângă râu; נְהַר (cu și fără articol) e adese Eufrat; însă e mai potrivit a presupune un oraș lângă un râu din Edom, deoarece נְהַר înseamnă și râuri mai mici.

38. Și murind Șaul, în locul lui domni Baal-Hanan, fiul lui Ahbor.
39. Și murind Baal-Hanan, fiul lui Ahbor, în locul lui domni Hadar; și numele cetății sale eră Pau; și numele femeiei sale fû Mehetabel, fiica Matredei, a fiicei lui Mezahab.
40. Și aeeste sunt numele domnitorilor din Esau, dupre ale lor neamuri, dupre locurile lor, și cu numele lor: Domnitorul Timna, domnitorul Alva, domnitorul Ietet;
41. Domnitorul Oolibama, domnitorul Ela, domnitorul Pinon,
42. Domnitorul Kenaz, domnitorul Teman, domnitorul Mibsar;
43. Domnitorul Magdiel și domnitorul Iram. Aceștia fură domnitorii din Edom, dupre locuințele lor în pământul stăpânirii lor. Aceste este Esau părintele Edomeilor.

CARTEA A ZECEA.

Istoria lui Iacob. (Cap. XXXVII—L)...

Întroducere.

Istoria lui Isaac תולדות începû cu întemeierea casei sale prin conceperea și nașterea fiilor săi Gen. 25, 19; când însă se născură fiii lui Iacob, acesta se află încă în țara străină. Din astă cauză istoria lui Iacob poate să înceapă abiă cu reîntoarcerea sa în țara moștenirii sale. În periodul acesta istoria se ocupă mai ales cu Iosef și Iuda, astfel că Iosef se poate numi principiul mobil al istoriei următoare. Cu toate aceste Iacob însă rămâne mai departe șeful casei și centrul împrejurul căruia se mișcă toată desvoltarea. Aceasta desvoltare se desface prin strămutarea lui Iacob la Egipt: în timpul

39. La ultimul rege Hadar se induce numele soției și al soacrei, însă nu se amintește moartea lui, se vede că regele acesta a trăit în timpul autorului capitolului acestuia.

40. Cumcă numele următoare nu ni dau o altă listă de principii edomiteni b. o. a acelor cari ar fi urmat după moartea lui Hadar, ci ele însămnă locuința vechilor filarhi aceasta rezultă fără îndoială din adaosul למקמתם בשמתם. Cu privire la scopul listei acesteia nu e bătător la ochi cumcă din cele 11 numiri ale listei numai două consună cu cele induse v. 15—19, iară toate celelalte sunt cu totul diferite. Aceasta arată cumcă numai două seminții au primit numele lor dela principii semințiilor.

41. Ela e orașul de port Elat. — Pinon LXX Φινών se află între Soar și Petra. Mibsar după unii comentatori ar fi identic cu capitala Petra care însă pretutindene se anumește Sela.

petrecerii lui Iacob în Canaan c. 37—45, și în încheierea vieții lui în pământul Goșen în Egipt c. 46—50. Periodul prim cuprinde istorisirea evenimentelor, cari au preparat și cauzat strămutarea la Egipt, adică prin vânzarea și mărirea lui Iosef în Egipt și prin foamea cea mare ce bântuia Canaanul. Periodul al doilea începe cu strămutarea lui Iacob la Egipt, cuprinde ultimii ani de viață ai patriarhului, dispunerea sa ultimă despre înmormântarea sa în Canaan, adoptarea fiilor lui Iosef și binecuvântarea fiilor săi.

În periodul acesta încetează mai că cu totul revelațiunile dumnezești; dela întoarcerea sa în locul părintesc Iacob avu numai o unică viziune dumnezească în Beer-Șeba în care Dumnezeu îi promise înmulțirea familiei sale într'un popor număros și reîntoarcerea acestuia în țara Canaanului 46, 2—4. Factul acesta se explică astfel că scopul revelațiunilor dumnezești față de patriarhi eră dejă ajuns; în familia lui Iacob, binecuvântată cu 12 fii, eră pusă temelia pentru poporul viitor care aveà trebuință și mai departe de scutul dumnezeesc, dară nu de revelațiuni speciale, întrucât cel puțin aceasta desvoltare a poporului progresă pe o carte regulată.

Cu acest caracter al periodului ultim al timpului patriarhal corespunde și întrebuițarea numelor dumnezești. În cap. 37 (vânzarea lui Iosef) nu aflăm nici un nume dumnezeesc, în c. 38 și 39 aflăm Iahve de 9 ori și Elohim odată, iară dela cap. 40 înainte dispare Iahve maică cu totul și se află numai Elohim. Aceasta împrejurare stă fără îndoială în conex strâns cu încetarea revelațiunilor dumnezești; căci evenimentele istorisite în secțiunea aceasta nu's astfel însușite ca să se poată privi ca căi de mântuire ale Dumnezeului legământului, ale lui Iahve. Și deși Iosef a fost ales de cătră Dumnezeu ca printr'însul să se mântuiască de foame casa părintelui, și astfel a fost un mare binefăcător, totuș el nu este purtătorul și instrumentul mântuirii cum au fost Abraam, Isaac și Iacob; Iosef primește o mare parte din binecuvântarea lui Iacob rostită asupra fiilor săi, însă mântuirea popoarelor o va efectui Iuda.

Cap. XXXVII.

Vânzarea lui Iosef.

Cuprinsul capitolului acestuia îl formează istoria vânzării lui Iosef, care după planul minunat al lui Dumnezeu aveà să realizeze ceea ce Dumnezeu prezisese lui Abraam 15, 13 relativ la viitorul urmașilor lui.

שהא ארצה Hitp. 37, 10 E; 18, 2 I, 37, 16 I E: Pre frații mei caut; aceiași înșirare de cuvinte 41, 9 E: Îmi aduc aminte de păcatele mele. היה רעה אכלתהו 37, 20 E; 37, 33 I. נצל מיד Hif. 37, 21 I; 37, 22 E; כהנת vestmântul lui Iosef 37, 31 E; 37, 32. 33 I. קרע a rumpe (vestmântul, שמלה), 37, 34 E; 44, 13 I; cu בנר 37, 29 E. שר însamnă rangul cel mai înalt în diferitele clase de funcționari 37, 36; 40, 2. 3 E; 39, 21—23; 47, 6 I; 39, I R.

1. Și Iacob locui în pământul migrării părintelui său, în pământul Canaan.
2. Și aceasta este istoria lui Iacob: Iosef erà de șaptesprezece ani, și pășteà turmele cu frații săi, fiind tânăr cu fiii Bilhei și ai Zilpei, femeile părintelui său. Și Iosef aduceà părintelui său vorba rea asupra lor.
3. Și Israel iubià pre Iosef mai mult decât pre toți fiii săi, că el erà fiu al bătrânețelor sale; și-i făcù lui haină lungă (talar).
4. Și frații săi, văzând că părintele lor îl iubește pre el mai mult decât pre toți frații lui, îl uriau și nici nu puteau vorbi cu dânsul cu pricininie.
5. Și Iosef visă un vis, și-l spuse fraților săi; și pentru aceasta ei îl uriră și mai mult.

2. היה cu partic. însemnează o acțiune durabilă resp. repetiția acțiunii în perfect. — רעה se construiește și cu prepoz. ב ca și verbele domnirii: petreceà ca păstor la oi. — נער LXX νέος ca un tânăr; pe lângă frații vitriği Dan și Naftali (fiii Bilhei) precum Gad și Așer (fiii Zilpei) Iosef erà un tânăr; רעה fără articol, pentrucă nu e imediat împreunat cu substantivul său; aducea știre asupra lor, adecă rea; suffixul e obiectiv, V. accusavitque fratres suos apud patrem. Observarea despre acuzarea lui Iosef în contra fiilor Bilhei și Zilpei e îndusă cu privire la v. 21, căci aice sunt fii Leei: Ruben și Iuda care îl apără pre Iosef.

3. כתנת פסים vestmânt lung ce acopere extremitățile (פם palma), adecă care are mâneci și ajunge până la picioare; astfel de vestiminte purtau ficele regilor până când erau necăsătorite; LXX χιτὼν ποικίλος vestmânt colorat, pestriț. Cuvintele versului acestuia explică din ce cauză Iacob îl puse pre Iosef privighitor preste frații săi.

4. Protegierea preste măsura din partea părintelui atrage lui Iosef ura fraților săi. Exceptional aice דקר e construit cu acc.

5. În istoriografia biblic-ebraică adese unele evenimente, acțiuni se însamnă prin un Vav consec. ce se leagă cu cele precedente, în genere ca îndeplinite, și apoi se induc detaliurile fără a întrerupe șirul imperfectelor consecutive. Așa și în versul acesta se vorbește că frații din cauza visului îl uriră și mai mult; apoi în v. 6—8 se istorisesc detaliurile visului.

6. Și el li zise adecă lor: Ascultați, rogu-vă, visul meu pre care l-am visat:
7. Iacă! noi legăm snopi pe câmp, și iacă snopul meu se rădică și stă drept; și snopii vostri încunjurându-l se prosternură înaintea snopului meu.
8. Și frații ziseră cătră dânsul: Au nu cumva tu vrei să te faci rege preste noi și să domnești preste noi! Și ei îl urîră și mai mult pentru visurile lui și pentru cuvintele lui.
9. Și el adecă mai visă și alt vis și-l spuse și pre acesta fraților săi, și zise: Iacă, mai visai un vis; și iacă soarele și luna și unsprezece stele se prosternură mie.
10. Și spunând el acestea părintelui său și fraților săi, îl muștră părintele său, și-i zise: Ce fel de vis este acesta pre care-l visași tu? Nu cumva să venim noi, eu și muma ta și frații tăi, să ne prosternem ție la pământ?
11. Și frații săi îl învidiau, iar' părintele său ținū aceste cuvinte întru sine.
12. Și mergând odinioară frații săi să pască oile părintelui lor la Sihem,
13. Israel zise cătră Iosef: Iacă frații tăi, au nu pasc vite la Sihem? Vino să te trāmet la dānșii. Și el zise: Iacă-mă!

8. Inf. abs. מלך servește aice spre întărirea întrebării. — Și ei îl urîră și mai mult pentru visurile lui. Cuvintele aceste se pot explică în mod duplu: a) Ele sunt încheierea istorisirii visului celui dintâiu; pluralul: visurile nu însemnă o pluralitate de visuri ci detaliurile visului istorisit; b) ele sunt încheierea nu numai a visului prim, ci privesc și la cele următoare; în cazul acesta pluralul însămnă ambele visuri și începutul v. 9 trebuie trādus: Și el a decă mai visă un vis.

10. În versul acesta Iacob însuși dă explicarea visului simbolic; și muma ta, căci, deși moartă, Rahela eră neuitată și nepierdută. Muștrarea lui Iacob eră mai mult o admoniare, ca Iosef să fie cu umilință care să-l scutească de invidia fraților săi, căci după cuvintele versului următor Iacob presimți în visul acesta dispunerea Providenței.

11. În ויקנאי e fără Dagheș. (Ges. 20, 3), căci cons ו י ב נ ל și sibilantele nu primesc Dagheș forte, dacă sunt vocalizate cu Șva.

12. Punctele masoretice asupra lui נא indică cumcă cuvântul acesta trebuie eliminat. Turmele sale număroase Iacob nu le putū paște într'un loc; eră deci necesitat a căută alte păscătorii. Alegând acuma împrejurimea Sihemului ca păscătorie, se vede că se împăcase cu Sihemiții cu care mai nainte conform c. 34 se află în dușmănie din cauza Dinei.

13. הלוה adese în sens de הנה indicare afirmativă.

14. Și-i zise: Du-te rogu-te și ia'n privire bună starea fraților tăi și a vitelor și-mi adă răspuns. Și-l trâmise pre dânsul din valea Ebron, și el veni la Sihem.
15. Și-l află pre el un bărbat, și iacă el rătăciă pe câmp, și bărbatul îl întrebă pre el, zicând: Ce cauți?
16. Și el răspunse: Pre frații mei caut; spune-mi, rogu-te, unde pasc?
17. Și bărbatul zise: Ei plecară d'aici; căci îi auzii zicând: Să mergem la Dotan. Și Iosef se duse după frații sei, și-i află la Dotan.
18. Și ei îl văzură de departe. Și înainte de ce se apropiă el de dânșii, ei făcură plan viclean în contra lui ca să-l omoare.
19. Și ei ziceau unul cătră altul: Iacă visătorul acela vine.
20. Veniți dară să-l omorîm și să-l aruncăm într'una din aceste cisterne și vom zice: Feara rea l-a mâncat pre dânsul; și vom vedè ce vor fi visurile lui.
21. Aceste auzindu-le Ruben, îl scăpă din mânele lor; căci zise: Să nu-l omorâm pre dânsul!

14. **השיב דבר** a răspunde, a aduce știre, răspuns; după analogia verb. **ענה** se construiește cu accus. persoanei.

15. Subiectul propozițiunei participiale **והנה תעה**, și anume pron. pers. **הוא** s'a omis (Ges. 116, 5 Adn. 3). Impf. **תבקש** exprimă o acțiune durabilă în prezent (Ges. 107, 2 a).

16. Obiectul **אודי** e pus înainte, fiind cuvântul principal al răspunsului (Ges. 142. 2).

17. La **שמעתי אמרים** trebuie adaos obiectul **הם**. **Dotan** se află spre nord de Samaria, 8 km spre sudvest de Genin. **Dotaim** nu e diferit de **Dotan**; LXX. O. P. V. Sa. pentru locul acesta n'au forme deosebite ca textul masoretic.

18. **טרים** se constr. cu impf.

19. **בעל** în legătură cu un nomen appellativum înfățișază pre o persoană ca proprietară a unui lucru sau a unei stări. În limba română atari legături se exprimă prin adiective. — **הקלזה** formă secundară a pron. dem. (cu puterea demonstrativă întărită).

20. **ואמרנו** perf. cu Vav consec.

21. Ruben îl scăpă cf. v. 5. — **נכנו** impf. Hif. dela **נכה** cu **נ** energ.; accus. al doilea **נפש** înseamnă o determinarea mai de aproape a obiectului, însemnând în special partea sau membrul la care se rapoartă acțiunea, așadară: noi nu voim să-l lovim cu privire la viață, adecă noi nu voim să-l ucidem (Ges. 117. 5 d). Ruben căută să-l scape pre fratele său Iosef, pentrucă el ca cel întâiu născut ori și cum eră responsabil pentru fratele său mai tânăr.

22. Și Ruben li zise lor : Să nu vărsați sânge, ci-l aruncați în cisterna aceasta, cea în pustiu, iar' mâna voastră nu o puneți pe dânsul; ca să-l scape pre el din mânele lor și să-l dea părintelui său.
23. Și Iosef îndată ce ajunsese la frații săi, ei îl desbrăcară de haina sa, de haina cea lungă, cea de pe dânsul.
24. Și ei apucându-l, îl aruncară în cisternă, și cisterna era deșartă, nu era apă înrânsa.
25. Apoi ei se așezară ca să mânânce pâne, și rădicându-și ochii se uitară, și iacă caravană de Ismaeliți venind dela Ghilead și cămilele lor încărcate de tragacant și de mastix și de smirnă; și mergeau ca să le ducă la Egipt.
26. Și Iuda zise cătră frații săi: Ce folos nouă că vom ucide pre fratele nostru, și-i vom ascunde sângele său?
27. Veniți să-l vindem pre el acestor Ismaeliți, și mânele noastre să nu fie pe el, că este fratele nostru, carnea noastră; și frații lui îl ascultară.
28. Și trecând bărbații neguțători Midianiți, ei traseră și scoa-

22. Fiindcă Iosef putea să se piardă și prin aruncarea într'o cisternă și așa prin aceasta s'ar fi satisfăcut răsbunării lor, pecând Ruben mai târziu scoposă a-l scoate pre Iosef de aice, și a-l aduce înapoi la tatăl său.

23. Verbul פשט se construiește cu două accus.

24. La forma verb. ויקחה e de observat că terminațiunea verbală ו înaintea unui suffix se scrie defectiv.

25. באה Milra, deci partic. — ארחה caravană; drumul caravelor ducea dela Betșan (Scytopolis) preste Iordan; נכאת tragacant, rășina dela tufele astragalus se întrebuiță spre lipirea fabricatelor diverse. b. o. spre a face legăturile pentru mumii, iară ca praf se întrebuiță spre a frecă și a umplè cavitatea abdominală. Pentru cultul morților și al zeilor Egiptenii aveau mare trebuință de felurite arome și spițerii. Și fiindcă țara lor nu producea astfel de arbori dela cari se pot câștigă aceste obiecte, deaceea ei erau necesați a le importa din străinătate. Din timpuri străvechi existau expedițiuni comerciale cu Asia, resp. Arabia care țară era foarte avută de produsele aceste. Comercianții se numesc în versul acesta Ismaeliți, iară în v. 28 și jud. 8, 24. Midianitii, de aice se vede că numele Ismaeliții era numirea generală a locuitorilor din pustiu Arabiei (Beduinilor).

26. ובסונו Perf cu Vav consec: vom tăinu uciderea. Precum se vede din v. 29 Ruben nu era de față, când frații lui puseră la cale de a-l vinde pre Iosef.

28. יעניו Hif. dela עלה; douăzeci de arginți, adică sicli de argint; un sclav după Ex. 21, 32 se prețuia cam în regulă cu 30 de sicli.

- seră pre Iosef din cisternă și-l vândură Ismaeliților cu douăzeci de arginți, și acestia duseră pre Iosef în Egipt.
29. Iar Ruben întorcându-se la cisternă, iacă Iosef nu eră în cisternă; și-și sfășiă vestmintele sale.
30. Și el se întoarse la frații săi, și zise: Băietul nu este, și eu unde să mă duc?
31. Atunci ei luară haina lui Iosef și junghiând un țap, muiară haina în sânge;
32. Și trămeseră haina cea lungă și ei o aduseră părintelui lor zicând: Aceasta aflarăm, cunoaște de este haina fiului tău, au nu?
33. Și el o cunoscù, și zise: Haina fiului meu este; o feară rea îl mănca pre dânsul; de bunăsamă e sfășiât Iosef.
34. Și rumpându-și Iacob vestmintele sale, își puse sac preste coapsele lui, și plânse pre fiul său zile multe.
35. Și toți fiii săi și toate fetele sale se sculară ca să-l mângăie, iară el refuză mângăiere, zicând: Plângând mă voiu coborî la fiul meu în mormânt! Așa îl plânse pre el părintele său.
36. Și Madianiții îl vândură în Egipt lui Potifar, capul gardei domnești.

Cap. XXXVIII.

Iuda și Tamar.

Iuda, al patrălea fiu al lui Iacob și al Leei, se căsătorește cu o muiere cananeică, care îi naște trei fii. Er, fiul cel întâi născut al lui Iuda, se căsătorește așijderea cu o muiere cananeică, cu Tamar.

29. Ruben își sfășiă vestmintele în semn de doliu.

30. ואני אנה אני בא și ce se atinge de mine — încotro să mă duc; part. בא exprimă aice o acțiune viitoare (Gen. 116. 5. c)

32. Și ei o aduseră, adică cei trimiși de cătră frații lui Iosef. — הכתנה cu ה inter. care înainte de o consonantă cu Şva primește de regulă Patach fără Dagheș, însă câte odată și Dagheș ca și în cazul acesta.

33. ויכירה Impf. excepțional cu vocala conjunctivă a în loc de e.

טורף Pual cu Inf. abs. Kal טרף, fiindcă Pual n'are Inf. abs.

34. שוה vestmânt de doliu, care se purtă de obicei deasupra cămeșii (χιτών).

35. Fetele, adică nu numai ficele, ci și nororile lui Iacob. שואל însemnarea fundamentală după etimologie e »adâncime«, însă cf. Ies. 5, 14 Hab. 2, 5; subst. acesta se aduce în legătură cu שאל a cere, a pretinde. פומיפר abreviat din פומי פרע cum se chiamă socrul lui Iosef 41, 45. Numele Pêtêpre LXX Ηετεροφή însemnează (Brugsch): darul soarelui cf. Ηλιόδρομος. — סרים eunuh, apoi în genere funcționar de curte.

Murind însă Er fără copii, fratele său Onan încheieă căsătoria de levirat cu văduva Tamar, însă și acesta moare curând fără a lăsa urmași. După legea căsătoriei de levirat eră acuma obligat Sela, al treilea fiu al lui Iuda, să se căsătorească cu Tamar, însă Iuda zădărnicește aceasta căsătorie. Nora înșelată îl seduce pre Iuda la împreunare sexuală, naște apoi doi fii pre cari Iuda îi adoptează. — Epizodul acesta se potrivește foarte bine în cadrul Genezei. Căci dela cap. 37 Geneza a început a expune istoria familiei lui Iacob, mai ales cu privire la soarta lui Iosef care obține prioritatea între frații săi. Căci frații săi mai mari Ruben 35, 22, Simeon și Levi (34) s'au arătat nedemni ca conducători; iară nedemnitătea temporală a lui Iuda o motivează cap. 38. Aceasta umilire a lui Iuda n'avea să fie pentru totdeauna, căci conform Gen. 49, 8—12 Iuda moștenește autoritatea între frații săi, pecând Iosef primește prerogativa în privința eredității. Amintirea muierii Tamar și din acea cauză e importantă, deoarece David și prin aceste Mesia își trag originea dela ea ceace se amintește apriat la Mat. 1, 13.

Capitolul acesta are multe cuvinte rare b. o. ערבון יבם, עדלמי. Cu toate aceste nu lipsesc expresiuni, cari se află și în alte părți ale Gen. b. o. יהי בעת ההיא 38, 1 I; 21, 22 E. גדיעזים 38, 17; 27, 9 I; 27, 16 E: אice 38, 21. 22 I; 48, 9 E.

1. Și în zilele acele Iuda se pogori dela frații săi, și trase la un Adulamitean, cu numele Hira.
2. Și Iuda văzù acolo fiica unui bărbat Canaaneu cu numele Șua, și o luă de femee, și întră la dânsa.
3. Și ea concepù, și născù fiu; și el chiemă numele lui — Er.
4. Și ea iarăși concepù, și născù fiu, și ea chiemă numele lui — Onan.

1. În zilele acele, adecă după vânzarea lui Iosef. — Iuda se pogori sau din Ebron (37, 14) sau dela munte la Adulam ce se află în șesul Șefelei. — Adulam, capitala unui rege Canaaneu (Ios. 12, 15), situat între Iarmut și Soho; astăzi însă nu se poate preciză, unde se află orașul acesta; unii cred că eră situat lângă dealul Madcur, ce se află într'o depărtare de o oară spre sud de Soho, alții iarăși că ar fi fost în Der ed-Dibban, spre nord de Bet-Gibrin (Eleuteropolis). Într'o vizunie în apropierea de Adulam se refugiază mai târziu David (I. Sam. 22, 1). — יהי impf. Kal dela נמה devertit, LXX ἀφίκετο.

2. ויקחה cf. Ges. 66. 2 Adn. 2.

5. Și ea iarăși concepû și născû fiu, și chiemă numele lui — Șela; și Iuda eră la Hesib, când născû ea pre acesta.
6. Și Iuda luă femeie lui Er, întâiu-născutul său, și numele ei eră Tamar.
7. Dară Er întâiu-născutul lui Iuda fû rău în ochii lui Iahve, și Iahve îl ucise pre dânsul.
8. Atunci zise Iuda cătră Onan: Întră tu la femeia fratelui tău, și o ia pre ea dupre datoria leviratului, și rădică semânța fratelui tău.
9. Și Onan cunoscând că semânță nu va fi a lui, de câte ori întră la femeia fratelui său, își risipiă (semânța) pe pământ, ca el să nu deie semânța fratelui său.
10. Și ceea, ce făcea el, fû rău în ochii lui Iahve; și-l omorî și pre dânsul.
11. Și zise Iuda cătră Tamar, nora sa: Rămâi văduvă în casa părintelui tău, până ce Șela fiul meu va crește mare; și el

5. În loc de וְהָיָה trebuie emendat conform LXX αὐτῆ δὲ ἦν וְהָיָה. — Hesib, numele unui oraș = Ahzib (Ios. 15, 41 și Mi. 1, 14) se află pe teritoriul seminiției Iuda; astăzi însă e greu a determina mai de aproape situația lui.

6. Precum Abraam prin servitorul său îngrijî pentru căsătoria lui Isaac, așa și Iuda îl căsătorește pre Er cu Tamar, o muieră canaaneică.

7. Din cauza păcatelor sale Er muri de cu timpuriu »căci plata păcatului este moartea« (Rom. 6, 23).

8. După moartea lui Er, Iuda necesitează pre Onan, fiul său al doilea, să încheie căsătoria de levirat, care pentru prima dată se amintește aici; mai târziu se primi datina aceasta și în legea lui Moisi (Deut. 25, 5..). Fratele necăsătorit al unui repăusat trebuie să se căsătorească cu văduva acestuia, dacă n'a lăsat în urmă fiu. Primul fiu din căsătoria aceasta să înscrie pe numele bărbatului mort. Moisi introduse însă acea ușurare (Deut. 25, 7) că pentru cazul, când fratele repăusatului nu voiă să se căsătorească cu văduva rămasă, aceasta aveă dreptul să-l supună unei defăime publice (cf. Onciul, Manual de arh. bibl. p. 306). În timpul antemosaic însă precum se vede din purtarea Tamarei nu există aceasta ușurare. — כַּבֵּם, verb derivat dela subs. יָבָם cumnat.

9. În לֵא stă Dagheș forte spre a pronunța negațiunea cu emfază și a o deosebi de pronumele לוּ. — וְהָיָה perf. cu Vav consec. frecuentativ. — נָתַן în loc de תַּת.

10. רָעָה imp. consec. Kal dela רָעָה.

11. שְׁבִי imp. Kal dela יָשָׁב; בֵּית אָבִיךָ acc. loci: în casa părintelui tău (Ges. 118. 2 a). — Murind neașteptat fiii săi mai mari nu mult timp după căsătoria lor, Iuda se temû de a-l căsători și pe al treilea fiu cu Tamar, fiind de părerea superstițioasă, că căsătoria cu muieră aceasta aduce pierzare. De aceea

- zicea: ca nu cumva și aceasta să moară ca și frații lui. Și Tamar se duse, și șeză în casa părintelui ei.
12. Și trecând zile multe, muri fata lui Șua, femeia lui Iuda; și Iuda după ce se mângăia, se sui în Timnat la tunzătorii oilor sale împreună cu Hira Adulamitul, amicul său.
13. Și Tamarei i-se anunță astfel: Iacă socrul tău se sui la Timnat, ca să-și tundă oile.
14. Atunci ea lepădându-și vestmintele văduviei, se acoperi cu vâlul și se învăli, și șeză lângă intrarea Enainului, care era în calea către Timna; căci ea văzută că Șela se făcuse mare, și ea tot nu-i fusese dată lui de femeie.
15. Și văzând-o Iuda, crezută că este meretrice; că ea își acoperise fața.
16. Și el se abătă spre dânsa spre calea (scil. unde se află ea) și-i zise: Aide voiu să intru la tine: că el nu o știa că este noră-sa. Și ea-i răspunse: Ce-mi vei da ca să intri la mine?

el o demite pe nora sa din casa sa, promițându-i că o va căsători cu fiul său Șela, după ce acesta va fi crescut mare. Aceasta promisiune însă nu era serioasă, fiindcă Iuda se temeă să nu moară și acesta ca și frații lui.

12. Determinarea temporală **וירבו הימים** »se înmulțiră zilele«, adecă trecând zile multe, se rapoartă mai puțin la informațiunea proximală, că soția lui Iuda a răpausat, decât mai vârtos la ideea principală a versului, adecă la plecarea lui Iuda la tunsul oilor. Tunsul oilor era pentru păstori o festivitate, care se serbă cu ospete; de aceea Iuda luă cu sine și pre amicul său Hira, despre care se amintește și întru cele următoare. — **וינהם** el se mângăia, adecă încetă de a fi în doliu. — **Timna** era numele mai multor orașe canaaneice; aice de bună samă e vorba despre Timna, care oraș după Ios. 15, 57 era situat în munții Iuda, astăzi ruinele Tibna ce se află într'o depărtare de 4 oare spre vest de Bet-Lehem, și o oară spre nord de Bet Nettif.

14. **ויסר** impf. Hiph dela **סור** a cedă; Hiph: a depune, a lepădă. — Pe Tamar o apăsă greu lipsa de copii, și din astă cauză ea decide a-și dobândi copiii cu viclesug. Deoarece Iuda a împiedecat-o a se căsători cu Șela, deaceia ea intră ca ierodula în serviciul Așerei și așteaptă în apropierea Timnei pre Iuda. — **פתח** intrare, nu poartă, deoarece Enaim era numai un sat care nu avea **שער** poartă. **Enaim**, identic cu **Enam** (Ios. 15, 34), se află lângă drumul ce ducea dela Adulam la Timna; astăzi însă locul nu se poate determina mai deaproape.

15—16. Planul Tamarei se realizează; Iuda o află șezând în cale și crezând că e o meretrice, în scopul unei conveniri intime încheie cu ea un contract formal. — **יהב** interjecțiune formată dela imp. verb. **יהב**.

17. El îi zise: Eu îți voi trimite un ied din turme. Și ea zise: Dacă tu până la trimiterea ta îmi vei da arvună, până ce mi-l vei trimite.
18. Și el zise: Ce arvună să-ți dau? Și ea zise: Sigilul tău, și lanțul tău, și toiagul tău, care-l ai în mână. Și el i-le dete și intră la dansa, și ea rămase grea dela dansul.
19. Și după aceea se sculă ea, se duse și lepădându-și vâlul, se îmbracă în vestmintele sale de văduvie.
20. Și Iuda trimise iedul prin acel Adulamit, amicul său, ca să-și primească arvuna din mâna acelei femei, și n'o mai găsi.
21. Atunci el întrebă pre oamenii locului aceluia, zicând: Unde este ierodula care șede la Enaim pe cale? Și ei răspunseră, că n'a fost aice o ieredulă.
22. Și el se înturnă la Iuda, și zise: Nu o am aflat; ba încă oamenii locului aceluia mi-au zis, că n'a fost acolo ierodula.
23. Atunci zise Iuda: Țiie-le, ca să nu ne facem de rușine; iacă eu i-am trimăs iedul și tu n'ai aflat-o.
24. Și cam după trei luni înștiințară pre Iuda, zicând: Tamar, nora ta a desfrânat și iacă ea este grea din desfrânare. Și Iuda zise: Scoateți-o afară, ca să se ardă.

17. La propozițiunea condițională **אם-תתן** trebuie adaos ca propozițiune principală **תבוא אלי**.

18. **אתן** exprimă o acțiune ce se poate întâmplă, corăspunde deci potențialui limbelor clasice (Ges. 107. 4 b. 3). — **הותם** sigilul de sigilare care se purtă de o ață **פתיל** legată la grumaz. Cel ce are inelul de sigilare al altuia, putea să-l fi primit numai dela posesorul lui. În inel se gravau oarecare semne, prin ce se deosebia de altul; așisderea și **מטה**, toiagul unui bărbat avut eră decorat frumos și ușor se putea destinge de altul.

19. **ותלבש** se construiește cu acc.

20. **קדשה** cea sântită, adică ierodula sântită pentru cultul Astartei o zină a Canaaneilor. Astarte se onoră ca principiul feminin al naturei, deci zina fructuo-zității și a productivității; iară ierodulele sântite acestei zine îi serviau prin prostituțiune.

23. **תקח-לה** habeat sibi.

24. În **כמשל** (în loc de **כמשל**) se află două prepozițiuni: **כ** și **מן** cam după trei luni. Mai corect ar fi fost **שלת**, deoarece **הרשים** e de genul masc.; **הרה** e adiect. fem dela **הרה**. — Iuda ca capul familiei, având în timpul patriarhal puterea asupra vieții și morții dă porunca că Tamar să se ucidă cu pietre, iară trupul ei să se ardă. Tamar adică se priviă ca logodnica lui Șela. Violarea

25. Și ea, scoasă fiind afară, trămise la socrul său să-i zică: Eu de acel bărbat sunt grea, ale căruia sunt lucrurile aceste; și-i mai adaoșe; cunoaște, rogu-te, ale cui sunt aceste: sigilul și lanțul și toiagul acesta.
26. Și Iuda le cunoscă și zise: Ea este în dreptul său față de mine; căci din astă cauză nu o dădăi de soție lui Șela, fiul meu. Și el după aceea nu o mai cunoscă pre dânsa.
27. Și când eră ea se nască, iacă gemeni erau în pântecul ei.
28. Și născând ea, unul scoase mâna, și moașa i-o apucă și legă de ea un fir de carmez, și zise: Acesta a ieșit întâiu.
29. Și el trăgându-și mâna înapoi, iacă ieși fratele său; și moașa zise: ce spărtură ți-ai spart din cauza ta, și se cheamă numele lui Peres (spărtură).
30. Și după aceea ieși fratele său, care aveă la mâna sa firul de carmez, și se cheamă numele lui Zerah.

Cap. XXXIX.

Iosef în casa lui Potifar și în prinsoare.

În casa stăpânului său din Egipt Iosef ajunge la o funcțiune de tot onorifică. Însă în urma unei acuzări falze el este destituit și aruncat în prinsoare. Dară și aici îl scuti mâna Celui Atotputernic; credinței din partea logodiților se priviă ca adulter, și se pedepsiă cu aceeași pedeapsă, adecă cu uciderea cu pietre (Deut. 22, 23).

25. מוצאת part. Hoph. f. dela יצא.

26. צדקה ממני nu înșamnă: ea e mai dreaptă decât mine, ci: ea se află în drept față de mine, căci prin צדק מן nu se exprimă o comparațiune, ci numai un raport al unei persoane față de altă (cf. Ges. 133 b. nota subl. 2). — Căci din astă cauză, ca aceasta să se lămurească. — Prin condamnarea Tamarei Iuda însuși și-a rostit judecata și condamnarea sa. Condamnarea sa constă nu numai într'aceea că el s'a aprins de poftă trupească cătră o meretrice publică, ci mai vârtos prin aceea, că prin promisiunea falsă a o căsători cu fiul său a sedus pre nora sa la înșelătură și crimă. Cu nedreptul i-a atribuit el moartea grabnică a filor săi, pecând cauza adevărată — ceeace și el de bună samă a putut cunoaște — a morții filor săi a fost răutatea lor proprie, la care a contribuit indirect și căsătoria sa proprie cu o muiere canaaneică.

28. Subiect la ויתן conform LXX εἶς e אחר care se vede că s'a trecut cu vederea la decopiere.

29. כמשיב foarte rar participiul se împreună cu prep. כ spre a înșamnă un preterit, ce durează, deci: și el eră ca unul ce-și trage mâna sa înapoi, sau retrăgându-și mâna. — עלך din cauza ta, adecă: prin corpul tău ai făcut o spărtură.

Iosef câștigă încrederea superiorului său, carele dădă în mânele lui pre toți cei închiși. 39, 3 b E, cf. 39, 23 b R. פקד על Hif. 39, 4 I; 41, 34 E. 39, 4 b E, aceeași frază 39, 8 b R. יוסף יפה-התאר ויפה מראה 39, 6 I; aceeași expresiune o aflăm 29, 17 E spre a descrie frumuseța Rahelei. ביד 39, 6 E; 39, 8 R. כי אם 39, 6. 9; cf. 28, 10—22. ויהי אחר הדברים האלה 37, 7; cf. 22, 1—19. אצל lângă 39, 10 I.; 41, 3 E.

1. Iosef însă fu dus în Egipt și Potifar, funcționarul de curte al lui Faraon, capul gardei, bărbat egiptean, îl cumpără dela Ismaeliți, cari-l aduseseră pre dânsul acolo.
2. Și Iahve eră cu Iosef, și el eră un bărbat, carele prosperă; și locuia în casa stăpânului său, a Egipteanului.
3. Și stăpânul său văzând, că Iahve este cu dânsul, și că toate, câte el făcea, Iahve le făcea să prospereze în mânele lui,
4. Atunce Iosef află har în ochii lui și el îi serviă lui. Și-l puse pre dânsul preste casa sa și toate câte aveă el le dete în mâna lui.
5. Și din timpul ce l'a pus pre el preste casa și preste toate câte aveă el, Iahve binecuvântă casa Egipteanului pentru Iosef, și binecuvântarea lui Iahve eră preste toate ce aveă el acasă și la câmp.

XXXIX, 1. Deoarece narațiunea despre soartea lui Iosef (c. 37) s'a întrerupt prin epizodul lui Iuda și al Tamarei, comunicat în cap. 38, deaceea aici se rezumază vânzarea lui Iosef amintită 37, 36. — ירד Hof. dela הורד. — Despre Potifar se amintește apriat că a fost un egiptean. Acest adaus nu e de prisos. Căci în acel timp guvernă în Egipt un rege străin, și anume din dinastia Hyksos. Acești regi trebuiau să așeze funcționari din cei indigeni. — Despre Ismaeliții cf. 37, 25.

2. Iosef, fiind scutit de Iahve, aduse noroc în casa stăpânului său. De aceea stăpânul său îl protegia, dându-i locuință în casa sa proprie, iară nu în casa sclavilor. — אדיני plur. demnității (excellētia). — הצליח stă absolut, adecă fără obiect; a prosperă, a avè noroc; în versul următor și în v. 23 se împreună cu obiectul și însemnă: a împărtăși noroc, a face să prospereze cineva.

4. וישרת accentuat pe penultima din cauza lui Vav consec. și din cauză că vocala radicalei prime s'a prelungit (Ges. 64 adn. 2 6). כל-ישרו = כל-אשר ישרו. — Câștigând Iosef din ce în ce mai mult favorul stăpânului său, acesta îi încrezū administrațiunea casei sale, precum și administrațiunea preste toată averea sa.

5. Și în versul acesta se relevează activitatea îndoită a lui Iosef, adecă administrațiunea casei și cea asupra averii întregi; acestei activități îndoită corăspunde

6. Așă lăsa el în mânele lui Iosef toate câte avea, și nu voia să se intereseze pe lângă dânsul despre ceva, (decât) numai de pâinea care o mănca. Și Iosef era frumos la chip și frumos la față.
7. Și după aceste evenimente se întâmplă că muierea stăpânului lui își înalță ochii săi spre Iosef, și-i zise: Culcă-te cu mine!
8. El însă refuză, și zise femeii stăpânului său: Iacă stăpânul meu nu se interesează pe lângă mine de nimic în casă, și toate, câte le are el, le-a dat în mâna mea.
9. În casa aceasta el nu este mai mare decât mine și nimic nu mi-a oprit decât pre tine, fiindcă tu ești muierea lui. Cum deci să comit aceasta nedreptate mare, și să păcătuesc în contra lui Dumnezeu?

și o binecuvântare indoită a lui D-zeu: binecuvântarea casei și binecuvântarea preste toate ce avea Egipteanul. — **מֵאֵן** în loc de **מֵאֵשׁ**.

6. Potifar avea deci în Iosef o încredere așa de mare, încât el făcea numai aceea ce altul nu putea să îplinească pentru dânsul b. o. a mănca, a be, a dormi. — Perf. **יָרַע** exprimă o acțiune care, deși s'a împlinit în trecut, totuși durează încă pînă în prezent, deci se traduce în limba rom. cu prezentul (Ges. 106. 2). **אֵת** cu, lângă **LXX**: τὸν κατ' αὐτὸν οὐδέεν. — **כִּי אֵם** nisi. — Pâinea stă în loc de mâncarea și băutura. — **יִפְהָ תֵאָר** gen. epexeg. și la adj. cf.: integer vitae (Ges. 128. 3).

7. Muierea aceasta era soția legitimă a lui Potifar. În Egipt bărbații aveau de obicei numai o soție legitimă; rare erau cazurile de poligamie, unde în aceeași casă erau două soții; numai regii aveau mai multe soții. Poziția muierei era cu mult mai liberă, decât în alte țeri din antichitate. Ea stă într'ajutor bărbatului în afacerile economiei casnice, îl petrecea la vânat, luă parte la festivități și ospete și nicidecum nu se ținea ascunsă în haremuri. De aici se explică cum putea conveni soția lui Potifar cu Iosef. Cu toată poziția aceasta liberă a femeilor, principiile morale relativ la credința căsătorească erau de tot laxe. După niște descrițiuni figurate luate dintr'un mormânt din Teba de pe timpul dinastiei a 18 se cunoaște foarte clar corupțiunea cea mare a femeilor egiptene (cf. Erman, Ägypten und ägyptisches Leben im Altertum. Tübingen, 1885 p. 339. 345). Deci și atacul soției lui Potifar asupra tânărului străin nu se poate considera ca o excepțiune, ci ca un eveniment nu de tot rar din viața damelor egiptene. — **שָׁכְבָה** imp. Kal cu **ה** cohortativ.

8. **מָה** pron. indefinit. — Acest atac de adulter Iosef îl respinge ca un abuz neiertat al încrederii nemărginite ce o are stăpânul într'însul.

9. **כִּאֲשֶׁר** de aceea, că, fiindcă. — Impf. **אֵעֲשֶׂה** exprimă o acțiune ce se poate întâmpla, corăspunzând potențialului limbilor clasice. — **וַחֲטֵאתִי** e Milel după Vav consec.; în contra lui Dumnezeu, deoarece fiecare nedreptate contra oamenilor e totodată și o nedreptate și un păcat contra lui Dumnezeu.

10. Și ea vorbiă cu Iosef în toate zilele, dară el nu o ascultă să se culce lângă dânsa, ca să fie cu ea.
11. Și se'ntâmplă într'o zi că el intră în casă, ca să-și facă lucrurile sale, pecând nimene din oamenii casei se află în casă.
12. Atunci ea îl apucă de vestmânt, și-i zise : Culcă-te cu mine ! Iar' el, lăsându-și vestmântul în mânele ei, fugi și ieși afară.
13. Atunci văzând ea, că el își lăsă vestmântul său în mâna ei, și fugi afară ;
14. Strigă pre oamenii casei, și li zise lor : Vedeți, el ni-a adus în casă un bărbat Ebreu ca să-și bată joc de noi ! El veni la mine ca să se culce cu mine ; dară eu strigai cu voce tare.
15. Și auzind el că eu înnălțai vocea și strigai, își lăsă vestmântul său lângă mine, și fugind ieși afară.
16. Și ea puse vestmântul lângă dânsa, până ce veni stăpânul său în casă.
17. Apoi ea spuse lui tot aceleși cuvinte, și zise : Servul Ebreu, pre care l'ai adus nouă, veni la mine, și voi să-și bată joc de mine.
18. Însă înnălțând eu vocea mea și strigând, își lăsă vestmântul său lângă mine și fugi afară.
19. Și auzind stăpânul său cuvintele ce i-le spuse femeia sa, zicând : Astfel îmi făcū servul tău, se aprinse mânia sa.
20. Și stăpânul lui Iosef îl luă pre dânsul și-l aruncă în închi-

10. Prin repețirea cuvântului יום יום se' circumscrie noțiunea : fiecare, tot. — Cele 2 infinitive cu ל nu-s coordinate, ci al doilea e final.

11. כיום הזה în loc de היום הזה adecă : cam în aceasta zi, adecă în ziua aceea care autorul o are în gând. — ואין איש propoziție ce exprimă o stare.

13. Propoziția principală începe cu v.

14. לצחק cu accentul pe penultima, deoarece urmează un cuvânt monosilabic. — Afecțiunea răspinsă se preface în ură, totodată ea voiește să previe unei acuzări din partea lui Iosef. Semnificativ pentru caracterul ei e și modul cum vorbește despre bărbatul ei ; ea adecă nu zice »bărbatul meu«, ci »el«. Ea chiamă pre oamenii casei, deoarece acestia, fiind supușii lui Iosef, lesne se puteau întărâtă în contra lui.

15. Lângă mine, zice ea, iară nu בירי (v. 12), prin ce de bună samă s'ar fi trădat.

16. נהה impf. Hif. dela נה.

17. Forma verbală הבאת e conjugată după analogia verbelor עו și לא.

20. בית הסתר literal : casa incunjurării, adecă casa incunjurată cu zid, prinsoare. Cu toată corupțiunea morală soția legitimă se bucură de stima mare,

soare în locul, unde se închideau prizonierii regelui, și el erà acolo în închisoare.

21. Dară Iahve erà cu Iosef, și-și revărsă îndurarea sa preste dânsul, și făcù ca el să afe har în ochii mai marelui închisoarei.
22. Și mai marele închisoarei dădù în mânele lui Iosef pre toți prizonierii care erau în închisoare și toate, câte ei făceau acolo, el erà cel ce le făcea.
23. Mai marele prinsoarei nu mai revideà nemică din toate câte erau date în mânele lui; că Iahve erà cu dânsul, și Iahve făcea ca toate să prospereze câte făcea el.

Cap. XL.

Iosef explică visurile păharnicului și brutarului regesc.

Aflându-se în prinsoare, Iosef se împrietini cu păharnicul și brutarul regesc, cari așisderea erau prinși. Iosef li explică visurile lor, care împrejurare contribuì la liberarea și înnălțarea lui,

... וירא אתם 40, 6 E; 34, 2 P.; ויהי אהר... הנה introduce o propoziție participială 40, 6 E; 18, 2; 24, 63 I. עשה חסד 40, 14, cf. cap. 24.

1. Și după aceste păharnicul regelui din Egipt și brutarul păcătuiră contra domnului lor.
2. Și Faraon se mâniă foarte pe amândoi funcționarii săi, pe mai marele păharnicilor și pe mai marele brutarilor.

și ori și ce contravențiune în privința aceasta se pedepsià aspru. Fiind adecă soția lui Potifar după lege scutită în contra silurii, Iosef fù dus în închisoare și anume în cea a statului sau cea a regelui. — E de preferat cetința lui Qere אסיר subst.: prizonier.

21. Suff. în קני se rapoartă la Iosef. — Și în prinsoare Iosef avù parte de ajutorul deosebit al lui Dumnezeu. Precum înainte se bucură de favorul stăpânului său, așa el și aice el fù protejât de cătră șeful prinsoarei. Acesta erà un funcționar supus lui Potifar.

XL, 1. Păharnicul regelui din Egipt erà titulatura deplină cum o pretindea limba oficioasă din Egipt; păharnicul suprem precum și brutarul suprem erau funcționari de mare vază la curtea egipteană; sub Ramses IX., ei urmau în rang imediat după arhieriei (Erman op. cit. p. 156). חטא a păcătui, aice a se opune, a se răscula în contra regelui, așadară e vorba de o crimă politică. — לאינידים pluralul demnității.

3. Și-i puse sub pază în casa capului gardei domnești, în închisoare, în locul unde eră închis Iosef.
4. Și capul gardei domnești ordonă pre Iosef cu dâșii și el li servia lor; și ei se aflau câtva timp în prinsoare.
5. Și amândoi visară un vis, și anume fiecare visul său special în aceeaș noapte, fiecare după însămnarea visului său, păharnicul și brutarul regelui din Egipt cari erau închiși în prinsoare.
6. Și Iosef întră la dâșii dimineața și-i se uită la ei, și iacă erau foarte triști.
7. Și el întrebă pre funcționarii lui Faraon cari erau cu el închiși în casa domnului său zicând: De ce fețele voastre sunt astăzi triste?
8. Și ei răspuseră. Noi am visat un vis și nu este nime care să ni-l explice. Și Iosef li zise lor; Au explicările nu vin dela Dumnezeu? Rogu-vă, spuneți-mi-l.
9. Și mai marele păharnicilor spuse visul său lui Iosef, și-i zise: În visul meu, iacă via eră înaintea mea!

3. בית הסחר formă deci o parte a edificiului în care locuia și șeful gardei domnești. — מקום אשר — căcistatul c. se întrebuințează nu numai înaintea unui genitiv, ci și afară de raportul genitivului ca formă de împreunare, așadară aice: l o c u l (adecă aceluia) u n d e.

4. Conform poziției înalte a funcționarilor Potifar capul gardei regale ordonă pre Iosef ca servitor. — oare care timp ימים.

5. Factul, cuprinsul și coincidența visurilor se explică din cauze psihologice, dar cu toate aceste nu se restringe caracterul providențial al visurilor. De două ori se amintește că visurile erau diferite și anume prin איש הלמו și איש כפתרון הלמו expresiunea ultimă însămnă literal: fiecare după însămnarea visului său, adecă fiecare își interpretează visul său conform dispozițiunei sufletestei, deci כפתרון nu însămnă explicarea sau tălcuirea, ci numai interpretarea subiectivă a visului, reflexul ideilor care au fost produse prin visurile aceste.

7. În casa domnului său, căci, deși Iosef se află în prinsoare, totuși el nu încetă a fi sclavul capului gardei, Potifar. — În loc de ופטר אין ar trebui să steie ואין פטר însă aice אין se privește mai mult ca verb, fără ca să se considere caracterul lui ca al unui constr. (Gen. 152, 1 c. 4).

8. Răspunsul lui Iosef cuprinde o mustrare fină; explicarea visurilor e un dar dumnezeesc. Păharnicul și camaradul lui cugetau numai la un explicător de visuri care conform datinei păgâne se ocupă cu tălcuirea visurilor, ca o meserie.

9. בחלמו e pus înainte, fiindcă e pronunțat cu emfază. — Afirmarea unora (Erodot II, 77) cumcă în timpul mai antic cultura viei li-a fost oprită Egipte-

10. Și într'acea vie erau trei vițe și germinând, ea înflori și strugurii ei făcură să se coacă bobیțele.
11. Și cupa lui Faraon eră în mâna mea; și eu luai acei struguri și-i storsei în cupa lui Faraon; și cupa o detei în mâna lui Faraon.
12. Și Iosef îi zise: Explicarea visului este acesta: cele trei vițe sunt trei zile.
13. Și încă trei zile, și Faraon va înălță capul tău, și iarăși te va așeză în locul tău, și tu vei da cupa în mâna lui Faraon, ca și mai nainte, când erai cuparul său.
14. Numai adăți aminte de mine, când vei fi în bine și fă milă cu mine, și amintește de mine la Faraon și să mă scoți din aceasta casă.
15. Că eu am fost răpit din pământul Ebreilor și nici n'am făcut nemică ca să fiu pus într'aceasta groapă.
16. Și văzând mai marele brutarilor că explicarea fu bună, zise

nilor se respinge prin rezultatele cercetării mai nouă, prin care s'a constatat cumcă Egiptenii și în timpurile cele mai vechi cultivau via și beau vin.

10. **נצה** în loc de **נצחה** dela **נצה** floarea viei; conform formei poetice strugul e personificat, făcând ca să se coacă bobیțele.

13. **Faraon** va înălță capul tău, adecă te va onoră. — **וישיבך** perf., Hif. cu Vav cons. **משפט** drept, datină. — **אשר** temporal: când.

14. Numai adăți **אם כי** afară dacă, numai **זכרתני** e perf. confidentiae. — Iosef adecă presupune cu toată siguranța cumcă paharnicul se va întrepune pentru dânsul la Faraon. Deaceea nu întrebuițează cuvinte de rugăminte.

15. Dorința sa Iosef o motivează prin o istorisire scurtă a sortii sale, care l-a adus aice în Egipt. Față de străini Iosef numește patria sa ca pământul Ebreilor, adecă teritoriul Canaanului locuit de Abraam și urmașii săi, pre cari Canaanenii îi numiau »Ebrei«, adecă oameni ce au venit de dincolo de râul Eufратului. În istorisirea sa el purcede cu totul psihologic: Delăturarea nenorocirei sale nemeritate voește el să o dobândească prin aceea că amintește despre nedreptatea ce i-s'a făcut lui. Căci sunt furat adecă sunt deportat pe furiș; aceasta nu stă în contradicere cu informațiunea că el a fost vândut ca sclav (37, 28; 45, 4), căci vânzarea aceasta s'a făcut fără știrea lui Ruben și a lui Iacob, așadară pe furiș. — **מילר** **מילר**, din cauză ortofonică, deoarece urmează. **א**. — **בור** groapă, prinsoare. — Partea a doua a versului o rapoartă exegeții și versiunile (LXX. O. P. V. Sa) la petrecerea actuală a lui Iosef, se poate însă raportă și la fapta fraților lui Iosef: căci și aice (în țara Ebreilor) nu am meritat ca frații mei să mă arunce în groapă (cisternă).

16. Pronumele separat **אני** servește spre accentuarea pronumelui suffix ce urmează. — Prin **אני-אני** brutarul indică asemănarea visului său cu cel al paharnicului.

- lui Iosef: Și eu în visul meu; și iacă trei pănere cu pâne albă erau pe capul meu.
17. Și în pănerul cel mai deasupra erau de tot felul copturi pentru Faraon, prăjituri alese; și pasările le mâncau din pănerul de pe capul meu.
 18. Și Iosef, răspunzând, zise: Explicarea lui e aceasta: Cele trei pănere sunt trei zile.
 19. Încă trei zile și Faraon va rădică capul tău, și pre tine te va spânzura de lemn și pasările vor mânca carnea de pe tine.
 20. Și în ziua a treia, ziua nașterii lui Faraon, el făcea ospăț tuturor servilor săi, și rădică capul mai mari păharnicilor și al mai marelui brutarilor în mijlocul servilor săi.
 21. Și pre mai marele păharnicilor îl așeză iarăși în păharnicia lui, și el dete păharul în mâna lui Faraon.
 22. Iar' pre mai marele brutarilor îl spânzură, după cum li explică lor Iosef.
 23. Dară mai marele păharnicilor nu-și aduse aminte de Iosef, ci uită de dânsul.

17. Part. **אכל** e pus fiindcă, aice e o descriere. — **אחת** părțile singurite. — Asămănarea visurilor se cuprindeă nu numai în numărul de trei al pănerelor pline cu pâne albă comparate cu cele trei vițe, ci și prin aceea că și în visul brutarului se reflectează ocupațiunea serviciului său la curtea regală. Însă nu Faraon ia pânea din mâna lui, ci pasările cerului mânâncă din pănerul de pe capul lui.

19. Precum ambele visuri sunt foarte asemene, așa și Iosef în ambele explicări întrebunțează aceeași expresiune **נשא ראש**, însă în sens diferit, precum se vede din cele ce urmează imediat. — **מעליך**: căci capul stă deasupra corpului și se despărțește de acesta la decapitare. Spânzurarea corpului de lemn ca pasările cerului să mânânce din el, eră o înăsprire a pedepsii de moarte, care se privia în Egipt cu atât mai dezonorătoare, deoarece e cunoscut cum Egiptenii pe baza credinței lor despre starea după moarte purtau grijă foarte mare pentru conservarea cadavrelor. Egiptenii adecă credeau cumcă numai aceia vor învia ale căror trupuri se conservau nevătămate. Crima brutarului trebuia deci să fie foarte mare.

20 **הולדתה** inf. Hof. cu terminațiunea fem. (în loc de **הולדת** = **הול**) e constr. cu accus. la pasiv. cf. 4, 18. — El rădică capul în mijlocul servilor săi, adecă prin promulgarea deciziunei sale.

21. **משקה** însămnează aice funcțiunea păharnicului; LXX **ἀρχι**.

Cap. XLI.

Visurile lui Faraon și rădicarea lui Iosef.

Explicând Iosef visurile lui Faraon, împrejurarea aceasta făcù asupra regelui o impresie așa de profundă, încât acesta îl numi pre Iosef primul funcționar al imperiului. Prezicerile lui Iosef se împliniră cuvânt din cuvânt, ceea ce contribuì la întărirea poziției lui la curtea regelui. Expunerea capitolului acestuia e compusă după un plan bine dispus. Mai întâiu se istorisesc visurile regelui. Ivindu-se din cauza aceasta mare nedumerire, păharnicul își aduce aminte de Iosef, carele justifică speranța pusă într'însul. El se face funcționarul prim al imperiului, salvatorul țerii și al familiei sale. Acestei expunerii bine ordinate corăspunde și egalitatea expresiunii b. o. ידע Nif. v. 21. 31. — כלה v. 30. 53. — צבר v. 35. 49 totdeauna cu כָּר; însă în v. 35 כָּר poate să fie o ditografie a formei verbale precedente. — קבץ v. 35. 48 totdeauna cu acelaș obiect, שבע v. 29—31 cf. v. 34. 47. 53.

41, 9 cf. cu cap. 37. — מהר Pi. cu infinitiv și ל 41, 32 E; 18, 7 I; מהר Pi. cu un următor ו și verb. finit 49, 9 E; 44, 11; 24, 18 I. — שבר a cumpără cereale 41, 57; 42, 5 I; Hif. a vinde cereale, 41, 56 E; 42, 6 I. אכל cereale 41, 35; 42, 10 E; 42, 7; 44, 1 I; שבר אכל a cumpără cereale 42, 7; 43, 2. 4. 20, 22 I; 42, 10 E. ילד שני בנים 41, 50 E; 10, 25 I. ילדה 41, 50 cf. cu 21, 1—21. רעב cu היה și următor ב 41, 54 E; 42, 5 I; cf. 41, 57 E. חלל Hif. a începe 41, 54 E; 44, 12 I. Forma cohortativă cu Vav consec. 41, 11 E; 32, 6; 43, 21 I.

1. Și după doi ani de zile să întâmplă că Faraon visă, și iacă el stă lângă fluviu.
2. Și iacă din acel fluviu se suiau șapte vaci frumoase la vedere, și grase la carne; și pășteau prin stuh.

1. ימים accus. adaus în mod pleonastic; part. חלם indică o propoziție a stării, înainte de עמד trebuie adaus. הוא — יאר e un cuvânt egiptean mai că totdeauna întrebuințat despre Nil. (Dan. 12, 5. 6. 7 despre Tigru), totdeauna fără Dagheș.

2. יפות פרות și בריאת בשר (constructio: integer vitae), frumoase la vedere (Genit. epexegetic). — Numărul șapte eră sânt Egiptenilor. — ארר iarbă, stuh, așisderea un cuvânt de origine egipteană. »Nicht nur die koptische Sprache, sondern auch das hieroglyphisch geschriebene Altägyptische beweist durch viele von der

3. Și iacă alte șapte vaci se suiau după aceste din fluviu urîte la vedere și macre la carne; și steteau lângă celelalte vaci pe marginea fluviului.
4. Și vacile cele urîte la vedere și macre la carne mâncară pre cele șapte frumoase la vedere și grase; și se deșteptă Faraon.
5. Și adormind iarăși visă a doua oară; și iacă șapte spice grase și frumoase creșteau pe un paiu.
6. Și iacă alte spice subțiri și arse de vântul de răsărit răsăriau după dânsule.
7. Și spicele cele subțiri înghițiră pre cele șapte spice grase și pline. Și Faraon se deșteptă, și iacă eră vis.
8. Și făcându-se demineăța, spiritul lui eră turburat și trămise să chime pre toți cărturarii Egiptului și pre toți înțelepții lui; și Faraon li spuse visurile lui; dară nimene nu le putu explică lui Faraon.
9. Și mai marele păharnicilor vorbi lui Faraon astfel : Eu astăzi îmi aduc aminte de păcatele mele.
10. Faraon se mâniă contra servitorilor săi; pre mine mă puse sub pază, în casa capului gardei domnești, pre mine și pre mai marele brutarilor.

gleichen Wurzel ach herkommende Worte, daß אָחוּ ein dem Ägyptischen entlehntes Wort ist« (Ebers, Ägypten und die Bücher Moses p. 338). LXX nu traduce cuvântul acesta, V. in locis palustribus.

4. וַיִּקַּץ impf. dela יָקַץ cu *ă* accentuat la silaba a doua chiar după Vav consec.

6. שְׂדוּפוֹת קָדִים ars de vântul ostie; partic. pasiv e împreunat cu gen. cauzei, căci și participiul ca nomen poate să se împreune în st. constr. cu un gen. următor. — קָדִים răsărit, vântul de răsărit, aice cel din sud-ost numit la Arabi hamsin.

7. Visul lui Faraon eră așa de clar, încât el abiă după deșteptarea sa din somn simți că a fost numai un vis.

8. חֲרַטְמֵי LXX *ἰερογγραμματοεῖς* dedus dela חָרַט creion. — Faraon chime pre toți cărturarii, adică de tot felul, cei mai aleși. — Pl. אֹרְתָם presupune că în loc de חֲרַטְמֵי trebuia să steie חֲלָמֵי.

9. הַשָּׂאִי păcatele mele, se rapoartă la culpa păharnicului față de regele (40, 1), precum și la nemulțămirea sa față de Iosef (40, 25).

10. În loc de primul אָחִי LXX și Sam. au cetit אָתָם.

11. Și într'o noapte visarăm câte un vis, eu și el; fiecare după însămnarea visului său noi am visat.
12. Și erà acolo cu noi un tânăr Ebreu, serv al capului gardei domnești cărui noi îi spuserăm visurile, și el ni-le explică visurile fiecărui conform visului lui a explicat ei.
13. Și cum ni explică el, așa ni-se întâmplă; pre mine mă așeză iarăși în locul meu; dară pre acesta îl spânzură.
14. Și Faraon trimise și chiemă pre Iosef, și ei îl scoaseră curând din groapă; și el se tunse și, schimbându-și vestmintele, veni la Faraon.
15. Și Faraon zise lui Iosef: Eu vis am visat și nu este ni-mene care să-l explice; și am auzit de tine vorbind (că) tu auzi visul spre a-l explică (imediat).
16. Și Iosef răspunse lui Faraon, zicând: Eu nici decum: Dumnezeu va răspunde lui Faraon ceea ce-i va fi de bine.
17. Și Faraon zise lui Iosef: În visul meu, iacă eu stam pe marginea fluviului.
18. Și iacă se suiau din fluviu șapte vaci grase la carne și frumoase la vedere și pășteau prin stuh.
19. Și iacă, după dânsele se suiau din fluviu alte șapte vaci slabe și urite la vedere foarte, și uscate la carne, n'am mai văzut în tot pământul Egiptului ca aceste cu privire la uriciune.
20. Și vacile cele uscate și urite înghițiră pre cele dintâi șapte vaci grase.
21. Și intrară în pântecele lor fără să se cunoască că ele au intrat; căci ele erau tot așa de urite ca și mai nainte. Atunci mă deșteptai.

11. ונחלמָה impf. cu ה cohortativ.

12. איש e pus în frunte ca un fel de casus pendens și se determinează mai deaproape prin următorul substantiv cu suffix.: ce privește pre fiecare; el a explicat conform visului lui. (Ges. 139. 1).

13. Mă așeză, adecă Faraon.

14. ויריגרו impf. consec. Hif. dela ריג a alergă, Hif. a scoate în grabă. — Iosef se tunse și-și schimbă vestmintele spre a se prezentă curat înaintea regelui.

15. ופתר אין אתו în loc de ואתן פתר אתו cf. 40, 8. — Cu תשמע începe o propoziție obiectivă fără conjuncțiunea întroducătoare כי. — Tu auzi visul spre a-l explică imediat, adecă: dacă tu numai auzi visul, ești îndată gata a da și explicarea lui.

16. בלעדי (din בל nu, עד până și suff. pers.) nu la mine, nu mă privește pre mine nicidecum.

22. Și văzu-i iarăși în somn, și iacă șapte spice pline și frumoase ieșiau dintr'un paiu.
23. Și iacă alte spice subțiri, seci și arse de vântul de răsărit germinau după dânsule.
24. Și spicele cele seci înghițiră pre cele șapte spice frumoase. Și eu acestea le spusei cărturarilor, dară nici unul nu putu să-mi explice.
25. Și Iosef răspunse lui Faraon: Visul lui Faraon este unul: Dumnezeu a arătat lui Faraon cele ce voiește să facă.
26. Cele șapte vaci frumoase sunt șapte ani, și cele șapte spice frumoase sunt șapte ani.
27. Visul este tot unul. Și cele șapte vaci macre și urite, cari se suiau după dânsule sunt șapte ani; și cele șapte spice deșerte și arse de vântul de răsărit sunt șapte ani de foamete.
28. Și aceasta este ceea ce eu zisei lui Faraon; că Dumnezeu, ceea ce voiește să facă, arată lui Faraon.
29. Iacă, vor veni șapte ani, în cari va fi mare abundență în tot pământul Egiptului.
30. Și după aceștia vor urmă șapte ani de foamete și toată acea abundență va fi uitată în pământul Egiptului; că foamea va consumă toată țara.
31. Încât acea abundență nu se va simți în țară, din cauza foametei ce va veni după dânsa; că va fi foarte grea.
32. Iar' încât este, că visul s'a arătat lui Faraon de două ori,

22. קרבנה cu suff. arh נָהּ— în loc יָדַע; נודע perf. Nif. dela ידע.

23. אַחֲרֵיהֶם incorrect cu suff. gen. masc. cf. Ges. 135. 5. Adn. 1.

25. Visul lui Faraon este unul, adică ambele visuri au una și aceeași însemnare. -- עשה în sens futuric = facturus.

26. Cele șapte vaci grase și cele șapte spice pline însemnă tot aceeași, adică șapte ani fructiferi פֶּרֶת fără articol cf. Ges. 126. 5 Adn. 1 a.

27. Așijderea și cele șapte vaci macre și cele spice deșerte sunt un simbol pentru unul și același eveniment, adică pentru șapte ani nefructiferi. După textul ebraic al v. 26 s'ar așteptă: cele șapte vaci macre însemnă șapte ani, cele șapte spice deșerte însemnă așijderea șapte ani. În loc de aceasta versul al doilea cuprinde deja simbolica: cele șapte spice deșerte însemnă șapte ani neroditori.

28. Ce zisei, adică cele în v. 25.

30. וקמו perf. cons. stă liber spre a însemnă un eveniment viitor, deși înainte nu premerge un impf.

32. ועל השנות literal: și pentru repețirea visului (inf. Nif. dela שנה); פעמים pe lângă שנה e superfluu, însă relevează cu emfază cumcă visul s'a întâmplat mai mult decât odată.

- este că lucrul acesta este hotărît de Dumnezeu și că Dumnezeu curând îl va face.
33. Acum dară să se provadă Faraon de un bărbat înțelept și priceput, pre care să-l pună preste pământul Egiptului.
34. Faraon să facă aceasta și să așeze prefecti în țară și să ia a cincea parte de venit din pământul Egiptului în cei șapte ani de abundență.
35. Și să adune toate bucatele acestor ani buni ce vor urmă, și să strângă grâu sub mâna lui Faraon; bucate în toate cetățile, și să le păstreze.
36. Și aceste bucate vor fi depozitul țării în cei șapte ani de foamete, cari vor veni în pământul Egiptului; și așa țara nu se va pierde de foame.
37. Și cuvântul acesta plăcū în ochii lui Faraon și în ochii tuturor servilor săi.
38. Și Faraon zise către servii săi: Au doară vom găsi pre unul ca acesta, Dumnezeu, un om în care este spiritul lui
39. Și zise Faraon către Iosef: După ce Dumnezeu te-a lăsat să cunoști toate acestea, nimene nu este priceput și înțelept ca tine.
40. Tu vei fi preste casa mea, și de cuvântul său va ascultă tot poporul meu; eu numai cu tronul voi fi mai presus decât tine.

33. Formula verbală ירא ar trebui să fie accentuată Milel; în cazul de față Milra se poate explica numai din cauze ortofonice. — Iosef îl sfătuiește pre regele de a lua de cu bună vreme măsuri de precauțiune pentru timpurile critice.

34. Iussiv fără apocope precum arată verbul următor יפקד să facă Faraon aceasta (să urmeze planului meu) și să așeze. . . — וחמש continuă iussivele precedente.

35. Activitatea funcționarilor acestora sub o conducere să fie întreită: *a*) ei să adune cerealele; *b*) să le pună sub administrația statului și *c*) să instituie grânare (hambare) prin orașele țării. — תחת יד sub mâna, adică sub privighiarea lui Faraon.

36. פקדון literal: cele păzite LXX περιλαγμένα, apoi depozit.

37. הארץ țara, adică locuitorii țării.

38. רוח אלהים e spiritul înțelegerii și înțelepciunii supranaturale.

39. הודיע inf. Hif. dela ידע; inf. e construit aice cu acc. dublu, ca și verbul finit (Ges. 115. 1). — אלהים e subiectul.

40. נשק a se îndreptă după ceva. — כסא accus. măsurii la întrebuintarea: cât de mult, cât de înalt cf. Ges. 118, 2 c. — Prin cuvintele: tu vei fi preste casa mea. . ., Faraon îl numește pre Iosef mare vezir (major domus).

41. Și mai zise Faraon lui Iosef: Iacă te pun preste tot pământul Egiptului.
42. Și Faraon, scoțându-și inelul său din mână, îl puse în mâna lui Iosef, și-l îmbracă cu vestmintele de byssus și-i puse colan de aur la gâtul său.
43. Și-l sui pre dânsul în carul al doilea dintre ale sale, și lăsă ca să strige înaintea lui: Abreh! Și-l puse pre dânsul preste tot pământul Egiptului.
44. Și Faraon zise cătră Iosef: Eu sunt Faraon; și fără de tine nimene să nu-și miște mâna sa sau piciorul său în tot pământul Egiptului.
45. Și Faraon chieamă numele lui Iosef: Safnat — Paneah și-i dete de femeie pre Asenat fiica lui Potifera, preutul din On. Și Iosef ieși ca să vadă pământul Egiptului.

41. După ce în v. 40 s'a istorisit designarea lui Iosef ca mare vezir, demnitarea cea mai înaltă în imperiu, urmează acuma investitura. Imperiul vechiu al Egiptenilor avea o constituție decentralizată, fiindcă țara se împărția în mai multe districte, în fruntea cărora stă un prefect. Toți aceștia erau supuși unui guvernator suprem. Un astfel de funcționar superior eră și Iosef la curtea lui Faraon.

42. **יִסַּר** impf. Hif. dela **סָרַר** a cedă, Hif. a depărta. — Egiptenii purtau inele la degete cari serviau și ca sigile. — **שֵׁשׁ** byssus, pânză fină de bumbac sau de in. Îmbrăcarea cu byssus și decorarea cu lanțul de aur eră o distincțiune foarte onorifică, de care se făceau părtași dignitarii cei mai înalți în Egipt, cf. Erman p. cât p. 289.

43. Carul cel dintâiu eră rezervat regelui. — **אֲבֵרֶךְ** cuvânt de origine egipt. (aruncă-te jos), a b r e h e forma ebraizată a inf. abs. Hif. În Egipt eră dătina ca guvernorii să se onoreze prin proșternere la pământ. »*Mußten doch selbst die Großen des Südens sich in die Halle des Gouverneurs einführen lassen und sich vor dem hohen Herrn auf den Bauch werfen*«. Erman (p. 132). — Inf. abs. **יָתַן** e continuarea verbului finit: și-l puse... LXX: *καὶ κατέστρεψεν αὐτὸν ἐφ' ὄλης Αἰγύπτου*.

44. **פַּרְעֹה** Pero, casa mare, la Egipteni numirea îndătinată a domnitorului cf. Poarta înaltă, Hohe Pforte. — **בְּלֵעֲדֶךָ** fără de tine, adică fără voia ta. Așadară: eu sunt regele, iară tu al doilea după mine stăpânești pământul Egiptului.

45. Schimbarea numelui nu eră ceva neuzitat la funcționarii din Egipt; din devoțiune cătră stăpânii lor, ei primiau adese numele acestora. Faraon, dându-i lui Iosef un nume egiptean, voia să-l naturalizeze cu totul. — Safnat-Paneah LXX **Ψονθομοφανήχ** cuvânt egiptean (de-penute-ef-onh); se pare că în-samnă: Dumnezeu vorbește și el viețuiește (cf. Steindorf, *Zeitschr. für ägypt. Sprache und Altertumskunde* 1889 p. 41). Alții explică cuvântul acesta, ca **σωτήρ κόσμου** Ieron. salvator mundi, iară alții sustentator vitae. Numele Asnat

46. Și Iosef avea treizeci de ani, când stă înaintea lui Faraon, regele din Egipt. Și ieșind el dinaintea lui Faraon, merse prin tot pământul Egiptului.
47. Și pământul produse bucate în cei șapte ani de rodire cu mare abundență.
48. Și în acei șapte ani Iosef strânse toate bucatele câte erau în pământul Egiptului și așeză prin cetăți, bucatele câmpului orașului care eră dimprejurul ei, le puse într'însa.
49. Iosef dară adună grâul mult foarte ca năsipul mării, încât încetă de a-l mai măsură; căci nu eră de numără.
50. Și mai nainte de a sosi întâiul an de foamete, lui Iosef se născură doi fii, pre cari îi născu Asenat, fiica lui Potifera, preutul din On.
51. Și Iosef chiemă numele celui întâiu născut Manase (uitare), căci zise el, Dumnezeu mă făcu să uit tot năcazul meu și toată casa părintelui meu.

(egipt. Ns-nt) însămnează: ceea ce aparține zinei N:it (Pallas), cf. Brugsch Geschichte 248. Eră îndătinat la Egipteni de a întrebuiță numele zeilor la formarea numelor proprii ale bărbaților și femeilor. — Poti-Pera, darul zeului soarelui Ἡλιόδωρος; abreviațiunea numelui acestuia e Potifar. — 18 e Heliopolis egipt. Anu sau Pa-Ra, casa lui Ra. Astăzi se află pe locul acesta numai un obelisc cu o inscripțiune a regelui Usertesen (al 2 rege din dinastia 12) lângă satul Matarije, 8 kilometri spre nord de Kairo pe malul ostic al râului Nil. În vechime se află aici centrul cultului soarelui. Templul lui Ra fu întemeiat pe timpul dinastiei a 12 (cam pe la anul 2000 n. de Hr). Cultul soarelui înfloriă mai ales sub regele Ramses III (pe la anul 1200 n. de Hr).

46. Conform 13, 2 Iosef deci a petrecut ca slav în Egipt cam la 13 ani.

47. לקמצים literal: mână plină, în grămezi, în abundență.

48. În acei șapte ani. adecă acei șapte ani de abundență; în textul original trebuie de adaus cuvântul שבע aşadară: שבע שני השבע. — În orașe institui magazine în care fură depuse cerealiile adunate.

49. Năsipul mării, servește ca tertium comparationis spre a însămna o mulțime mare, cf. 22, 17 și 32, 12. — הרבה inf. abs. cu מאד foarte mult.

50. ילד sing, deoarece înaintea unui plural predicatul stă în sing. — שנת un an, adecă primul an de foamete.

51. נשני Piel excepțional cu Patach la silaba primă cu relevarea mai clară a aluziunii la numele מנשה. — Iosef dă numele fiilor săi, iară nu muierea sa egipteană. — Explicarea numelui Manase se potrivește cu totul cu forma numelui propriu: unul ce dă uitării ceva. — Casa părintelui meu, adecă dorul de casă.

52. Și chieamă numele celui al doilea Efraim (fertilitate), căci Dumnezeu mă făcù să fiu fertil în pământul întristării mele.
53. Și trecură cei șapte ani de abundență, cari au fost în pământul Egiptului.
54. Și începură a veni cei șapte ani de foamete, după cum prezisese Iosef. Și se făcù foamete în toate țările, dară în tot pământul Egiptului erà pâne.
55. În sfârșit și tot pământul Egiptului începù a flămânzi și poporul strigă cătră Faraon pentru pâne; și Faraon zise cătră toți Egiptenii: Mergeți la Iosef și faceți ceea ce vă va zice el.
56. Și făcându-se foamete preste toată țara, Iosef deschise toate toate grânarele, și vândù bucate Egiptenilor: că foamea se făcù mare în pământul Egiptului.
57. Și toate țările veniau la Egipt și cumpărau grâu dela Iosef; că foamea erà tare preste tot pământul.

Cap. XLII.

Călătoria primă a fiilor lui Iacob în Egipt.

Foamea, care se iscă în Egipt, se lăți și asupra țărilor învecinate până la Canaan. Din astă cauză Iacob trimise pre fiii săi afară de Benjamin la Egipt ca să cumpere cerealii. Iosef recunoscù

52. La explicarea numelui Efraim s'a luat în considerare mai mult consumarea egală, decât etimologia. — În pământul întristării mele, căci și după înălțare Iosef privi țara Egiptul ca o țară străină, o țară a întristării, așa că prin cuvântul acesta manifestează el dorința după patria sa Canaan.

53. Împrejurarea că după înălțarea sa în Egipt, Iosef n'a înștiințat pre tatăl său se poate explica în modul următor: Prin evenimentele miraculoase ale sorții sale Iosef trebuie să vie la cunoștința, că în urma planului lui Dumnezeu s'au întâmplat toate, atât aducerea lui la Egipt, cât și scăparea din prinsoare și înălțarea sa la demnitatea unui prim funcționar în pământul Egiptului. Având deci deplină încredere în acel Atotputernic, renunță la o intervențiune proprie în planul lui Dumnezeu, care îi indică o țantă mai măreață.

54. În toate țările, adecă într'o mare parte de țări și regiuni învecinate Egiptului.

55. מצרים Egiptenii.

56. את־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהֶם cuvintele aceste sunt fără îndoială corupte fiindcă lipsesc noțiunile principale: toate grânarele, în care se aflau cerealii. În loc de וַיִּשְׁבֶּר cumpără cerealii, citește וַיִּשְׁבֶּר vândù.

57. Toate țările veniau, constructio ad sensum.

pre frații săi, însă el nu li-se dădă de cunoscut. El voi să vadă și pe fratele său propriu Benjamin; deaceia îl rețină pre Simeon la sine și trimise pre frații săi să-l aducă și pre Benjamin.

Întrebuințarea cuvintelor שק 42, 25. 27. 35 și אמתחת 42, 27. 28; 43. 12. 18. 21—23, 44, 1 ar indică diversitatea autorilor, și anume שק ar fi expresiunea lui E, iară אמתחת a lui I. Dară aceasta părere nu e motivată, căci în v. 27 se află ambele expresiuni lângă olaltă, așa că e cu totul clară identitatea cuvintelor acestora.

שבר cereale 42, 1. 19. 26 E; 42, 2; 43, 2; 44, 2; 47, 14 I. זאת עשו 42, 18; 45, 17 E; 43, 11 I; 45, 19 R. איש אל-אחי 42, 21 E; 42, 28 I. המליך 42, 23 E; articolul în aceeași însemnare האחד 42, 27 I; cf. 42, 13. 32 E; האיש 42, 30. 33 E. מלא Pi. a umplé 42, 25 E; 44, 1 I.

1. Și văzând Iacob că în Egipt este grâu, zise Iacob către fiii săi: Ce vă uitați unul la altul?
2. Și el zise: Iacă eu auzii, că în Egipt este grâu de vânzare; pogoriți-vă acolo și ni cumpărați grâu ca să trăim și să nu murim.
3. Și cei zece frați ai lui Iosef se pogorîră la Egipt ca să cumpere grâu.
4. Dară pre Benjamin fratele lui Iosef, nu-l trimise Iacob cu frații săi; că zicea el: Să nu i-se întâmple nenorocire.
5. Și fiii lui Israel ajunseră în Egipt, ca să cumpere grâu între cei ce mai veniseră; că foametea eră în pământul Canaan.
6. Dară Iosef, acesta eră guvernator în acea țară, care vindea grâu la tot poporul pământului. Și veniră frații lui și se proșternură lui cu fața la pământ.

1. תתראו Hitp. cu însemnarea reciprocă: ce vă uitați unul la altul, adecă ce stați înzădar, și nu luați niște măsuri încontra foametei.

2. Iacob motivează întrebarea sa precedentă și îndeamnă a plecă la Egipt. — פוגורי-ו, fiindcă aveă să călătorească din Canaan, țară muntoasă spre Egipt ce se află mai jos.

4. Verbul קרא e pus precum și în alte locuri în loc de קרה.

5. Nu numai fiii lui Iacob, ci și alți locuitori din Canaan plecau la Egipt spre a cumpără cereali.

6. Numirea שליט corăspunde dignității, care Faraon i-o dăduse lui Iosef, e deci identic cu אדני הארץ (v. 30. 33) și משל בכל ארץ מצרים. Schimbarea expresiunei e un drept al autorului și e cu totul nemotivat din cauza întrebuințării mai multor expresiuni pentru aceeași noțiune a presupune mai mulți

7. Și Iosef văzû pre frații săi și-i recunoscû ; dară prefăcându-se dinnaintea lor, li vorbi aspru și li zise: De unde veniți? Și ei ziseră: Din pământul Canaan ca să cumpărăm grâu.
8. Și Iosef recunoscû pre frații săi, însă ei nu-l recunoscură pre dânsul.
9. Și Iosef, aducându-și aminte de visurile ce visase despre dânșii, li zise lor: Voi sunteți spioni, și ați venit să vedeți locurile cele slabe ale țării.
10. Și ei răspunseră lui: Nu doamne, ci servii tăi au venit să cumpere bucate.
11. Noi toți suntem fiii unui singur om ; suntem onești ; servii tăi nu-s spioni.
12. Și el li zise: Nu e așa: ci voi ați venit să vedeți locurile cele slabe ale țării.
13. Și ei ziseră: Noi, servii tăi, doisprezece suntem, frați suntem, fiii unui om în pământul Canaan; și iacă, cel mai mic se află la părintele nostru; și unul nu mai este.

autori. Confundarea cuvântului acestuia cu Σάλατις numele propriu al regelui prim din dinastia Hyksos (Ios. c. Ap. 1, 14) e cu totul imposibilă. — השליט e predicat. — Proșternerea cu fața la pământ în vechime eră uzitată nu numai înaintea regilor, ci și înaintea funcționarilor supremi cf. 48, 43.

7. קשות literal: cele aspre, fem. plur. în loc de neutru. — Versul acesta cuprinde în mod sumaric toate ce se istorisesc mai pe larg v. 8—17.

9. Iosef, văzând pre frații săi proșternându-se înaintea sa, își aduse aminte de visurile sale despre snopii și stelele ce se închinară înaintea lui (37, 5—10); aceste însă încă nu erau cu totul realizate, deoarece aice se aflau numai 10 frați, pecând el conform 37, 9 așteptă pre toți cei unsprezece. Intențiunea lui Iosef este a cere informațiuni dela frații săi, unde se află fratele absent; totodată voiește el să cerce pre frații săi ori de s'au îndreptat, deaceia îi supune unui interogatoriu aspru. — ערוה goliciune, parte slabă. adică acea parte a țării care nu i întărită nici prin natura locului, nici prin întărituri.

10. ך adverbativ: ci, mai vârtos cf. 17, 5 (Ges. 193. 1).

11. נחנו în loc de אנחנו Suf. pers. 1 din pl., dacă să împreună cu subst. כל primește totdeauna vocala conjunctivă ם. — Verbul היה e considerat aice ca verb deplin; deci propoziția e verbală și nu nominală (cf. Ges. 141. 3 adn.).

12. Obiectul ערות premerge deoarece e pronunțat cu emfază.

13. Prin informațiunile despre relațiunile familiare, frații lui Iosef spe-rează a înlătură suspicionarea că ar fi spioni. După ce Iosef fu informat despre aflarea fratelui său Benjamin, el nu întreabă după „cel pierdut“ spre a nu se trădă pre sine însuși.

14. Și Iosef li zise: Aceasta este ceea ce v'am vorbit eu vouă, zicând că sunteți spioni.
15. Întru aceasta voi veți fi cercați; Pe viața lui Faraon voi nu veți merge de aici, de nu va veni aici fratele vostru cel mai mic.
16. Trimiteti pre unul din voi ca să aducă pre fratele vostru, și voi veți rămâne aici închiși și prin aceasta se vor cercă cuvintele voastre, de sunt adevărate, sau nu. Pe viața lui Faraon voi sunteți spioni.
17. Și-i puse pre ei sub pază trei zile.
18. Apoi a treia zi Iosef li zise lor: Aceasta faceți ca să trăiți, că eu sunt un om cu frica lui Dumnezeu.
19. De sunteți oameni onești, un frate dintre voi să rămână închis în închisoare, unde vă aflați, iar' voi mergeți și duceți grâul pentru foamea caselor voastre.
20. Și pre fratele vostru cel mai mic să mi-l aduceți la mine,

14. **וְהוּא** aici e pus în sens neutru ca și 20, 16. — Voind a i cercă și a se încredința despre adevărul, Iosef perzistă la afirmarea sa că ei sunt spioni.

15. **וְהוּא** nu e stat. constr., ci formă secundară o formă contrasă a adiect. în st. abs. **וְהוּא** literal: viu e Faraon. Dacă Dumnezeu se jură pe sine, sau dacă cineva jură pe Dumnezeu, sună formula de jurământ, **וְהוּא יְיָ** și **וְהוּא יְיָ**, dacă însă se jură pe o făptură, atunce se zice **וְהוּא יְיָ** sau **וְהוּא יְיָ**. Regii egipteni se însămnau ca zei și se onorau adese că atari. Întrebuintarea formulei acesteia de jurământ trebuia să-i convingă pre frații lui Iosef că vorbitorul e un egiptean din naștere. — **וְהוּא יְיָ** formează o elipsă: căci dacă voi veți plecă, se va face aceasta numai cu condițiunea (**בְּ** pretii).

16. **וְהוּא יְיָ** introduce jurământul.

18—25. Spre demonstrarea adevărului celor afirmate de cătră dânsii Iosef cere ca să aducă pre fratele lor cel mai mic, iară pre Simeon îl ține la sine ca garanție.

18. Imper. **וְהוּא יְיָ** fiind logic dependent de imper. precedent, exprimă asigurarea unei acțiuni, așadară cel dintâiu cuprinde o condițiune, iară al doilea anunță succesul, care îl va avé împlinirea condițiunei. — Spre a nu împietri inima fraților prin o asprime prea mare, Iosef motivează hotărîrea sa prin declărarea că el e temător de Dumnezeu. Pentru frica de Dumnezeu el, stăpânul Egiptului, nu voiește să pedepsească pre străini numai pe baza unui prepus simplu, ci el voiește să facă judecată cu dreptate.

19. **וְהוּא יְיָ** literal: cerealiile foamei caselor voastre, adică cerealiile, care sunt necesare spre a alină foamea ce domnește în casele (familiile) noastre.

20. Prin cuvintele: și ei făcură așa, autorul anticipează rezultatul pertratării următoare, care începe v. 21.

- ca cuvintele voastre să se adeverească, și voi să nu muriți, și ei făcură așa.
21. Căci ei ziseră unul către altul: Noi cu adevărat vinovați suntem pentru fratele nostru; fiindcă văzurăm spaima sufletului său, când se rugă de noi, și nu-l ascultarăm; pentru aceea nevoia aceasta veni preste noi.
22. Și Ruben răspunzându-li, zise: Au nu v'am vorbit eu voaună și v'am zis: Nu păcătuiți contra băietului? Dară voi nu m'ați ascultat; deaceea, iacă și sângele lui se cere.
23. Și ei nu știau că Iosef îi auzi pre dâșii, că interpretul eră între ei.
24. Și el se întoarse dela dâșii și plânse. Și iarăși venind la ei, vorbi cu dâșii; și luând pre Simeon dintre ei îl legă înaintea ochilor lor.
25. Și Iosef ordonă ca să li umple vasele lor cu grâu și argintul lor să li-l întoarcă, puindu-l fiecăruia în sacul său, și să li deie și merinde pentru cale, și așa li se făcu.
26. Și ei, încercând grâul lor pe asini, plecară de acolo.

21. Intențiunea lui Iosef se împlini. Frații lui mărturisesc vina lor pentru pierderea lui Iosef și privesc deci întâmplarea aceasta din Egipt ca o pedeapsă dreaptă a lui Dumnezeu. Mărturisirea aceasta pliuă de căință trebuia să-i servească lui Iosef ca un argument al îndreptării lor.

22. Și sângele lui se cere dela noi, adecă nu numai suntem vinovați că l'am aruncat în groapă și l'am vândut, dară și moartea lui, care am cauzat prin vânzare, se răsbună acuma.

23. Auzi, adecă înțelese. — המליץ e articulat, fiindcă e vorba despre un interpret hotărit, oficios; interpretul eră între ei, adecă mijlocia între Iosef și frații săi.

24. Iosef plânse, fiind adânc emoționat de căile miraculoase ale providenții precum și de căința fraților săi. Din care cauză Iosef rețină pre Simeon, aceasta nu se poate ști cu siguranță. Posibil că Iosef a luat în privire etatea; și fiindcă Ruben fratele său cel mai mare a manifestat față de el atâta bunăvoință, Iosef alege pre Simeon carele eră al doilea mai bătrân. Poate însă că Simeon a fost cel mai culpabil dintre frați la trătarea rea a lui Iosef, după ce și la altă ocazie Simeon dăduse destule dovezi de cruzime (34, 25).

25. בר e acc., deoarece verbul מלא ca un verb al abundenței se construiește cu accus. (Ges. 117. 4 adn. 4 b) — Inf. השיב atărnă dela ויצו; conform cu aceasta în loc de וימלאו ar trebui să steie למלא — כספיהם plur., monede. -- איש ca și 41, 12 premerge în cazul pendent: ce se atinge de fiecare. -- ויעש e pus în sing., deoarece subiectul nederminat se poate exprima și prin sg. (Ges. 144, 3.); deoarece însă premersese ויצו el ordonă, e mai consult de a ceti ויעשו.

27. Și unul din ei, deslegându-și sacul ca să deie de nutreț asinului său într'o ospătărie, văzù argintul său, și iacă eră în gura sacului.
28. Și zise fraților săi: Argintul meu mi-se dete înapoi, iacă-l în sacul meu! Și inima lor leșină, încât ei se cutremurără foarte, zicând unul cătră altul: Ce este aceasta, ce făcù Dumnezeu cu noi?
29. Și ei veniră la Iacob, părintele lor în pământul Canaan, și spuseră lui toate câte se'ntâmplară lor, zicând:
30. Omul, care este domnul țării, ni vorbi aspru și ne trătă ca pre niște spioni ai țării.
31. Iară noi îi răspunserăm lui: Noi suntem onești; nu suntem spioni.
32. Noi eram doisprezece frați, fiii părintelui nostru; unul nu mai este, și cel mai mic e astăzi cu părintele nostru în pământul Canaanului.
33. Și omul, domnul țării, mi-a zis: Întru aceasta voiu ști că sunteți onești: Lăsați pre unul din frații voștrii la mine, și luați grâul pentru trebuințele caselor voastre, și mergeți.
34. Și aduceți-mi pre fratele vostru cel mai mic; atunci eu voiu cunoaște, că voi nu sunteți spioni, ci oameni onești, și eu voiu da vouă pre fratele vostru, și veți străbate în toată țara.

28. Între versul acesta și v. 35 de o parte, și 43, 21 de altă parte critica modernă voiește să constateze o contradicere. Ea afirmă că în 42, 27. 35 se raportează cumcă în ospătărie numai unul a aflat argintul în sacul său, iară după întoarcere au aflat și ceialalți toți argintul fiecăruia în sacul său. În 43, 21 frații expun înaintea economului lui Iosef cumcă ei toți au aflat argintul lor încă pe drum. Aceasta contradicere aparentă se aplanează ușor în următorul mod. Nu autorul raportează în 43, 21, ci frații lui Iosef istorisesc economului, ceea ce evident e o deosebire mare. Toți frații au aflat argintul lor, unii pe drum, alții acasă. În convorbirea aceasta lucrul principal nu e întrebarea despre locul, unde s'a aflat, ci se relevează mai ales tactul aflării argintului și de aceea ei resumează aceea ce luând strict ar trebui să se deosebească.

28. יִדְרְרוּ constructio praegnans: ei tremurără și se adresară unul cătră altul, zicând: (Ges. 119. 4 adn).

29. קרה part. fem. pl. דלה קרה.

30. Ben Așer citește במרגלים, pecând Ben Neftali כִּמְלֵי deci cu articolul ceea ce după Gen. 126, 3 d e și mai îndătinat. - Iosef li înapoiă argintul fără îndoială din aceea cauză pentrucă nu voiă să poarte negoț cu tatăl său și cu

35. Și deșertând ei sacii lor, iacă legătura argintului fiecăruia eră în sacul său; și văzând legătura cu argintul său; ei și părintele lor, se spăimântară.
36. Și Iacob părintele lor li zise: Voi mă lipsiți de fii! Iosef nu mai este, Simeon nu mai este, și acum vreți și pre Beniamin să mi-l luați? Toate vin asupra mea.
37. Și Ruben zise părintelui său: Pre amândoi fiii mei să-i omori, de nu ți-l voi aduce pre el înapoi; dă-mi-l numai în mâna mea, și eu ți-l voi aduce înapoi.
38. Iar' el zise: Fiul meu nu se va pogori cu voi, că frate-său e mort și el a rămas singur; și de i-s'ar întâmpla vre-o nenorocire pe drumul în carele mergeți, atunci voi căruntețele mele le veți pogori cu întristare în mormânt.

Cap. XLIII.

Călătoria a doua a fraților lui Iosef la Egipt.

Neîncetând foametea, Iacob e necesitat a trimite a doua oară pre fiii săi la Egipt, și totodată consimțeste ca la aceasta călătorie să participe și fiul său Beniamin. Acesta împreună cu frații săi se primește în mod amical de cătră Iosef; Simeon se liberează din închisoare.

Pe când capitolul precedent se atribuie lui E, capitolul acesta precum și partea cea mai mare a cap. 44 ar fi scrise de cătră I. (Dillmann, Wellhausen, Kautsch-Socin). „Das zeigt sich vor allem daran, daß in 43, 3. 5. 7. 31; 44, 19. 22. 26 ein von Kap. 42

frații săi; el li dădă și proviant de drum spre a li arăta bunăvoința sa. Și deși își putea presupune că la aflarea argintului ei se vor turbură ca nu cumva să fie acuzați de furtușag și înșelăciune, el totuși o făcū aceasta spre a muiă inimile lor cele învârtoșate.

35. **איש** cf. 41, 12 în însămnarea de »fiecare« **איש** se pune în fruntea propoziției ca un fel de casus pendens și se determinează mai de aproape prin substantival următor cu sufixul (Ges. 139. 1 a): fiecăruia în sacul său.

36. **אתי** premerge innainte fiind pronunțat cu emfază. — **כלנה** = **כלן**. -- Toata vin asupra mea, adică inima părintească suferă foarte greu din cauza nenorocirilor acestora, pecând pre voi nu vă atinge nimic.

37. **תמית** impf. cu sens licitativ pe amândoi fiii mei ai voie să-i omori.

— **תנה** impv. dela **נתן**.

38. **וְקָרְאוּוּ . . . וְהוֹרְדָתֶם** două perfecte consecutive după olaltă formează o perioadă condițională.

abweichender Bericht über den Verlauf der ersten Reise vorausgesetzt ist“ (Dillm. 423). Însă aceasta diferență în raporturile despre călătorie nu există nicidecum ceea ce se vede din exegeza nepreocupată a acestor capitole; așisderea nu e corect că în ambele capitole ar exista o diverzitate a unor expresiuni, căci שָׁבַר־לֶנִי „cumpărați pâne“, cuvinte rostite de cătră Iacob 43, 2 I se află și 42 E. — **הָאִישׁ** prin care cuvânt frații îl numese pre Iosef se află atât 43, 3. 5. 6. 7. 11. 13 I cât și 42, 30. 33 E. — וְנָחִידָה וְלֹא נִמּוּת 43, 8 I; 42, 2 E cf. 42, 18. 20 E. — **זֹאת עָשׂוּ** 43, 11 cf. cap. 42. — **כִּבְדָּךְ** (despre foame) 43, 1 I; 41, 31 E. — **טָרַף** 43, 8 cf. cap. 34. Aceeași întrebuițare a demonstrativului se află 43, 10 I ca și 45, 6 E. **לֹלֵא** cu perf. 43, 10 I; 31, 42 E.

1. Și foametea erà grea pe pământ.
2. Și a fost după ce sfârșiră de a mânca grăul, care-l aduseseră din Egipt, li zise părintele lor: Duceți-vă iarăși și cumpărați ceva bucate!
3. Și Iuda vorbi cătră dânsul și-i zise: Acel om ne-a asigurat, zicând: Voi fața mea nu o veți vedè, de nu va fi cu voi fratele vostru.
4. Dacă vei trimete pre fratele nostru cu noi, noi ne vom pogorî și-ți vom cumpără bucate.
5. Iară de nu-l vei trimete, nu ne vom pogorî; că omul acesta mi-a zis: Voi nu veți vedè fața mea, de nu va fi fratele vostru cu voi.
6. Și Israel zise: Pentru ce mi-ați făcut astfel de rău, de ați spus omului că mai aveți un frate?
7. Și ei ziseră: Acel om întrebă cu de-a mărunțul de noi și de familia noastră, zicând: Mai trăiește părintele vostru? Mai

1—2. Fiind foametea grea, Iacob provoacă pre fiii săi de-a plecà a doua oară la Egipt spre a cumpără pâne. El nu amintește nemică despre liberarea lui Simeon. Cauza tăcerii acesteia cu siguranța se poate conchide din cuvintele desperate ale lui Iacob cari le rostise la întoarcerea fiilor săi (42, 36. 38): el nu crede mai mult că ar fi posibilă liberarea lui Simeon.

3. **הָעֵדֶר** perf. defectiv Hif. dela **עָדַד**. — **בְּלֹתִי** literal: lipsa cuiva adecă: dacă nu. — Acuma Iuda trătează cu tatăl său pentru călătoria lui Beniamin, deoarece propunerea și garanția lui Ruben fiului său celui mai mare le-a fost răspins Iacob, iară Levi, care în privința etății urmă după Ruben și Simeon care erà absent, pierduse de mult încrederea părintelui său prin fărădelegea comisă față de Sihemiți (c. 34).

7. Fiii lui Iacob răspund la cuvintele de mustrare ale părintelui lor, că ei n'au putut să nu-l informeze pre stăpânul despre existența lui Beniamin, de-

- aveți vre-un frate? Și noi spuserăm după cuvintele acele; am putut noi presupune că el ni va zice: Aduceți pre frațele vostru?
8. Și Iuda zise către Israel, părintele său: Trimite pre băietul cu mine, și ne vom scula și vom merge ca să trăim și să nu murim, și noi și tu și copiii nostri.
 9. Eu răspund pentru dânsul: din mâna mea să-l ceri pre el; de nu ți-l voi aduce și nu ți-l voi pune înaintea ta, vinovat voi fi către tine în toate zilele vieții mele.
 10. Că dacă nu ne întârziam, până acum ne-am fi întors înapoi a doua oară.
 11. Și Israel părintele lor li zise: De este dară așa faceți aceasta: luați din fructele pământului în sacii voștrii, și duceți omului aceluia dar: puțin balzam, puțină miere, și tragacant și smirnă, pistace și migdale.
 12. Și luați argintul îndoit în mâinile voastre; și argintul care l-ați aflat în gura sacilor voștrii duceți-l înapoi în mâinile voastre; poate aceasta s'a făcut din eroare.

oarece au fost întrebați în mod determinat despre relațiunile familiare. La expunerea primei întâlniri a lui Iosef cu frații săi (42, 7—16) și în raportul acestora despre aceasta (42, 29—34) nu se află întrebările aceste speciale ca în 43, 7; 44, 19, ci numai întrebarea generală: De unde veniți? În raportul despre întâlnirea lor cu Iosef, frații lui Iosef sunt îndreptățiți aceasta întrebare după interpretarea lor să o specifice în mai multe întrebări și aceasta s'a întâmplat în 43, 7; 44, 19. Interpretarea lor asupra cuvintelor: De unde veniți?, e în fond corectă, deoarece cuvintele aceste formează o întrebare după proveniența lor, care frații o explică corect, făcând cunoscut patria lor, raportul lor reciproc ca »fiii unui bărbat«, numărul precum și împrejurările accidentale ale celorlalți frați, și dând informațiunea că tatăl lor încă viețuește. Afară de aceea interpretarea aceasta e îndreptățită, fiindcă 42, 7—13 nu sunt amintite toate întrebările detaliate ale lui Iosef, ci aice se dă numai un raport sumaric, care mai târziu (43, 7; 44, 19, 22) conform scopului se expune mai detaliat. Deci în locurile aceste nu se află nici decum o diferență care ar îndreptăți presupunerea ca aceste locuri ar fi compuse de diferiți autori, ci noi avem aice o armonie perfectă. — Impf. נָדַע ca și potențialul limbilor clasice exprimă o acțiune care se poate întâmpla sau nu. (Ges. 107, 4 b. 2).

9. În הַמֵּטֶמֶת e Vav consec. și începe apodoza.

10. Al doilea כִּי însămnuează: cu adevărat; וְהִנֵּה e pus aice în sens adverbial: acuma.

11. Se naște întrebarea cum de-i succese lui Iuda de-l înduplecă pre tatăl său de a lăsa pre Benjamin să călătorească la Egipt și de ce aceasta nu-i

13. Și luați și pre fratele vostru, și sculându-vă întorceți-vă la acel om.
14. Și Dumnezeu cel atotputernic să facă ca să aflați har înaintea omului ca el să trimită vouă pre celalalt frate al vostru și pre Benjamin; dară dacă este ca să fiu lipsit de fii, lipsit să fiu!
15. Și acei bărbați luară darul, luară și argint îndoit în mânilor lor, și pre Benjamin; și plecând, se pogorîră în Egipt, și steteră înaintea lui Iosef.
16. Și Iosef văzând pre Benjamin cu dânșii, zise către administratorul casei sale: Du pre acești oameni și junghie vite și le gătește; că cu mine vor mânca oamenii aceștia la ameză-zi.
17. Și acel bărbat făcù după cum îi zise Iosef, și duse bărbatul pre oamenii în casa lui Iosef.

succese lui Ruben. Dupăce Iacob i-a refuzat cererea în mod atât de categoric (42, 38), Ruben se încredință că el nu poate izbuti cu nemică înaintea tatălui său. Din cauza antipatiei motivate care o aveă față de fiul său Ruhen (35, 22; 49, 3), Iacob acuza a priori eră puțin dispus de a împlini cererea lui Ruben. Și deoarece Iuda și la altă ocaziune (37, 26) și-a manifestat autoritatea sa, e explicabil de ce el și aice e reprezentantul lor. Succesul lor are diferite cauze: afectul dureros carele l-a început îl emoționă așa de adânc, dispăruse dejă și liniștea sufletească, care îl stăpâni acuma, îl făcù mai accesibil pentru cererea lui Iuda. Apoi și împrejurările influențară asupra lui Iacob: Iuda se rugă, când foametea îi apăsă pre toți mai mult, decât in timpul, când se rugă Ruben, și fără îndoială aceasta a fost cauza principală pentru cedarea lui Iacob.

11. **אפוא** e pus în legătură cu imperativul. — **זמרה** nu însemnă: cântare, lăudare, apoi concret: lăudat, ales, ci e înrudit cu cuvântul asirian *Zumri*, și însemnă: fructe, produse. — **דבש** miere, un fel de sirop câștigat din poamă de vie, fierbându-se vinul proaspăt. — Iacob trimise daruri spre a nu omite nemică ce ar pute să contribuie la reușita norocoasă a călătoriei.

12. **משנה** e apozitie: argint și anume îndoit. — **המושב** part. Hofal dela **שוב**; are Patah la silaba ultimă din cauza conjuncției strânse cu cuvântul următor **בפי**.

14 **שְׂכַלְתִּי** formă pauzală neregulată din cauza eufoniei cu *ā* în loc de **שְׂכַלְתִּי** cu *ō* (Ges. 29. 4 c. adn.). — Împărtășindu-li fiilor săi binecuvântarea sa, Iacob se supune cu resignare în voia lui Dumnezeu pentru cazul că călătoria fiilor săi să nu fie norocoasă.

15. **משנה כסף** suma îndoită de argint, accus. adverbial.

16. Administratorul casei eră de bună samă același funcționar, care la curtea nomarhilor dinastiei a 12 se numiă „superiorul grânelor (Speicher-

18. Dară oamenii se temură, că sunt duși în casa lui Iosef, și ziceau: Pre noi ne-a adus în casă pentru argintul, care dintru'ntâiu se întoarse în sacii noștrii; ca să se precipite și să se arunce asupra noastră și să ne ieie ca servi pre noi, și pre asinii noștrii.
19. Și ei se apropiară de administratorul casei lui Iosef și-i vorbiră la ușa casei.
20. Și-i ziseră: Rugămu-ne domnule! Noi întâia-și dată ne pogo-răm ca să cumpărăm bucate.
21. Și după ce venirăm la o ospătărie, și deschiserăm sacii noștrii, iară argintul fiecăruia eră în gura sacului său; argintul nostru după greutatea lui; de aceea iarăși l-am adus în mâna noastră.
22. Și alt argint am adus în mâna noastră ca să cumpărăm bucate; nu știm cine a pus argintul nostru în sacii noștrii.
23. Și el li zise: Fiți în pace, nu vă temeți; Dumnezeuul vostru și Dumnezeuul părintelui vostru v'a dat vouă tezaur în sacii voștrii; argintul vostru a venit în mâna mea. Și li scoase lor pre Simeon.
24. Și bărbatul duse pre oameni în casa lui Iosef și li aduse apă ca să-și spele picioarele și dete și nutreț asinilor lor.
25. Și ei preparară darul lor, până când aveă să vină Iosef la amează-zi; că ei auziră că au să prânzască acolo.

vorsteher)“; el administră proviziunile casei și de aceea și Iosef îi ordonează a îngriji pentru prepararea bucatelor. — **טבח** imperat. cu *ō* în loc de *ā* din cauza eufoniei, deoarece urmează **טבח**. — **הכין** imptv., Hif. dela **כונן**. — **צהרים** nu e un dual precum îl explică cei mai mulți comentatori, ci ca și **ירושלים** un substantiv a căruia terminațiune veche primordială *am* resp. *em* s'a prelungit în *aim*, primind astfel în aparență forma dualului.

18. **השב** „se întoarse“ se întrebuințează cu scop o expresiune vagă, pentru că ei înșiși nu știu cum s'a întâmplat aceasta.

19. **פתח** accus. locului.

20. **בי** particulă de rugă.

21. Înainte de a fi duși în edificiul principal, ei îi comunică administratorului casei modul, cum s'a aflat argintul. Cum s'a amintit 42, 26—28 frații raportează numai faptul aflării banilor, și-l expun ca un act Împrejurările nu erau potrivite de a raportă toate detaliurile. — Argintul nostru după greutatea lui, adică după prețul său deplin.

23. **שלום לכם** aici nu e formulă de sălutare, ci de încurajare: fiți în pace. — Dumnezeuul vostru, adică Dumnezeuul cel onorat în familia voastră, v'a dat vouă tezaurul în sacii voștrii, adică nu puterea omenească, ci

26. Și venind Iosef acasă ei îi aduseră lui în casă darul ce aveau și se proșternură înaintea lui la pământ.
27. El însă îi întrebă de buna lor aflare și zise: Sănătos este părintele vostru, bătrânul acela, despre carele ați vorbit? Mai trăiește încă?
28. Și ei răspunseră: Servul tău părintele nostru, este sănătos, el încă trăiește. Și ei se plecară și se proșternură.
29. Și el rădicându-și ochii săi, se uită la Beniamin, fratele său cel de o mumă, și zise: Acesta este fratele vostru cel mai mic despre care mi-ați vorbit? Apoi zise: Dumnezeu să te miluească fiul meu!
30. Și Iosef grăbi, deoarece internul său eră emoționat față de fratele său, căutând unde să plângă; și intrând în camera cea mai din lăuntru, plânse acolo.
31. Apoi spălându-și fața ieși afară și stăpânindu-se, zise: Puneți bucatele.
32. Și lui îi puseră deosebi, și lor deosebi și pentru Egiptenii cari mâncau cu dânsul deosebi; că Egiptenii nu puteau mânca cu Ebreii împreună, că uriciune este aceasta la Egipteni.

puterea dumnezeiască a intervenit în afacerea aceasta. Inconștient mărturisește păgânul egiptean adevărul cumcă prevedința dumnezeiască conduce soarta lui Iosef și a fraților săi. — Argintul vostru a venit în mâna mea, eu adevăresc că voi mi-ați solvit banii ceruți. — Liberarea lui Simeon se face de bună samă cu știrea lui Iosef. 24 cf. 18, 4.

26. Sămnul Mappic în lit. א al cuvântului ייבוא face atent pre cetitor ca nu cumva să pronunțe א ca j (iod), precum se pronunță litera aceasta în limba siriacă, dacă stă între două vocale.

27. Primul שלום e subst.: bună aflare, al doilea este adj. = שלם integru, sănătos.

28. ויקרו impf. Kal dela קרד format ca în limba aram. (Ges. 67. 5 adn.).

29. יתקר formă anormală în loc de יתקר impf. Kal dela קרן (Ges. 67 I. 2). — Cu dragoste vorbește Iosef către fratele său: „Fiul meu“, cu privire la tine-rețele acestuia, căci Iosef eră cu 16 ani mai bătrân.

32. Masa se dădă separat. Aceasta o pretindea spiritul de castă la Egipteni, căci nici Iosef ca ministru de stat și membru al preoților nu putea să mănânce cu Egiptenii inferiori, nici aceștia cu Israelitenii. Uriciune este aceasta la Egipteni, pentru că Ebreii și alte popoare junghiau și mâncau animale, chiar de genul feminin, cari la Egiptenii se onorau ca sânte. După Erod. II, 41 nici un Egiptean nu întrebuița un cuțit din mâna unui grec.

33. Și șezură la masă înaintea lui, cel întâiu născut după întâia nașterea sa și cel mai mic după tinerețele sale, așa încât ei cu mirare se uitau unul la altul.
34. Și li serviau lor bucatele din cele ce erau înaintea lui ; și partea lui Beniamin eră de cinci ori mai mare, decât a celorlalți. Și ei băură și se veseliră cu dânsul.

Cap. XLIV.

Ultima cercare și probare.

Iosef cearcă pre frații săi cu privire la dragostea lor frățească față de Beniamin (v. 1—13). Iuda declară că e gata a merge în sclăvie, dacă numai fratele său Beniamin nu va fi reținut (v. 14—34).

În privința limbistică capitolul acesta ca și cap. 43 e asemenea cu cap. 42.

ויַעַשׂ 44, 2 I = 42, 25 E; LXX în ambele cazuri traduc prin ἐγένετο — יַצֵּא אֶת a ieși de undeva, 44, 4 I; aceeași construcțiune cu accuz. (însă fără nota accuz.) 9, 10; 34, 24 P; cf. 46, 26 R. Perfectele הִרְחִיקוּ יַצֵּאוּ 44, 4; אֹרֶר 44, 3 I exprimă plusquamperfectul, ca și spre ex. הִלֵּךְ 31, 19 E. גַּם la începutul propoziției 44, 10 I; 27, 33 E. — חָפַשׁ Pi, a căută 44, 12 I; 31, 35 E. — נִגַּשׁ a se apropiă de cineva 44, 18 I; 27, 21 E. — שִׁבְחָה בָּטְרָנֶתֶת 44, 29. 31 I; 15, 15 R; 25, 8 P. — Formula שָׂרָף מִבְּרָה de două ori în Geneză, 37, 33 și 44, 28; cap. din urmă se ascrie lui I; pe baza aceasta și în 37, 33 e formula aceasta a lui I.

1. Și Iosef ordonă administratorului casei sale, zicând: Uplete sacii oamenilor de bucate, pe cât vor pute purtă, și pune argintul fiecăruia în gura sacului său.
2. Și pune cupa mea, cupa cea de argint, în gura sacului celui mai mic, împreună cu prețul grâului său. Și el făcū după cuvintele ce i-le zise Iosef.

33. Ei fură așezați la masă după etatea lor, încât se minunau foarte căci trebuiau să presupună că Iosef în urma unui dar deosebit a fost în stare să cunoască relațiunile lor familiare.

34. Spre a-i onoră, bucatele de pe masa lui Iosef fură aduse lor, iară partea lui Beniamin eră de cinci ori mai mare, decât a celorlalți frați. Cu preferarea aceasta Iosef voiă să cerce sentimentele fraților săi față de Beniamin; oare îl vor urî și invidiă pre Beniamin din cauza onoarei deosebite de care avū parte acesta așa cum l-au invidiat și urit pre Iosef, pentrucă tatăl său l-a iubit mai mult, decât pre ei.

XLIV, 1. שָׂאתָ in loc de אֶתָּה (Ges. 76. 2 a).

3. Demineața luminându-se de ziuă, acești oameni fură demiși, ei și asinii lor.
4. Ei abiă ieșiră din cetate, nu erau departe, și Iosef zise administratorului casei sale: Scoală-te și urmărește pre acei oameni, și, ajungându-i, li zi lor: Pentru ce ați răsplătit rău pentru bine?
5. Au nu este aceasta (cupa) din care beă domnul meu și din care el divinează. Rău ați făcut ce ați făcut!
6. Și-i ajunse pre ei și li zise cuvintele aceste.
7. Și ei răspunseră: Pentru ce vorbește domnul meu asemenea vorbe! Departe să fie de servii tăi ca să facă un lucru ca acesta.
8. Iacă argintul care-l aflarem în gura sacilor noștri ți-l aduse-răm iarăși din pământul Canaan; cum dară să fi furat noi aur sau argint din casa domnului tău?
9. Acela din servii tăi, la care se va află cupa să moară; ba încă și noi vom fi domnului meu servi.

3. **בִּישׁ** perf. intranz. ca și **אֹר**.

4. Perfectele **וְהִשְׁנַתֶּם** și **וְאָמַרְתָּ** fiind împreunate cu Vav consecutiv, exprimă adese o perioadă condițională.

5. Administratorul vorbește cătră ei ca la unii a căror culpă e fără îndoială și cari știu despre ce este vorba; e deci superfluu a adăuge încă cuvintele: »De ce ați furat potirul meu de argint«, cari cuvinte se află la LXX, Peș., Vulg. — **שָׁתָה כֹּ** deoarece gura celuiia ce beă, atinge potirul — **יִשְׁתָּה** impf. spre a exprima o acțiune ce se repește. — Divinațiunea din potir, **κωλικομαντεία** precum și cea din talgere, strachine **λευκανομαντεία** se numește cu un cuvânt **ὄδρομαντεία**. Apă se turnă într'un păhar sau într'un vas sau se arunceau în apă bucăți de argint, aur sau petre scumpe, apoi se observau figurele cari se formau spre a cunoaște din aceste viitorul. De aice însă nu rezultă că Iosef de facto s'a ocupat cu arta aceasta, ci el voiește să exprime numai că păharul acesta i-a fost foarte scump și tofodată să explice de ce s'a observat așa de grabă pierderea lui.

7. Impf. **יִדְבַר** exprimă o acțiune care deci e dejă împlinită, totuși se privește ca una ce durează până în prezent (Ges. 107. 2 c).

8. Dacă noi am re'tors argintul carele s'a aflat în sacii noștri, despre care nime n'ar fi fost în stare să dovedească că nu-i al nostru (deoarece bucățile de argint nu se puteau deosebi de olaltă), cum am fi cutezat noi să furăm potirul domnului tău, care ne-a primit în casa sa așa de amical.

9. **וַיִּמַת** perf. cu Vav consec., deoarece propoziția relativă antecedentă de facto cuprinde o condițiune. — **וְנַם** ba încă și noi toți să fim pedepsiți ca unii ce stau în prepus de a fi complici ai furtușagului. — **דֹּמְנִי** meu, adecă ție, precum se vede din v. 10 și prin umare și celui cu pagubă.

10. Și el zise: Bine! să fie duple cuvintele voastre: la care se va afla, să fie servul meu, iară voi să fiți nevinovați.
11. Și curând așezară ei fiecare sacul său pe pământ, și fiecare deschise sacul său.
12. Și el căută începând dela cel mai mare și sfârșind la cel mai mic; și cupa se găsi în sacul lui Benjamin.
13. Și ei își rupseră vestmintele lor; și încărcându-și fiecare asinul său, se întoarseră în cetate.
14. Și Iuda cu frații săi intră în casa lui Iosef, și el eră încă acolo; și căzură înaintea lui la pământ.
15. Și Iosef li zise: Ce faptă este aceasta ce ați făcut voi? Au nu știți că om ca mine știe să divineze.
16. Și Iuda zise: Ce să zicem domnului meu? Sau ce cuvinte să vorbim și cum să ne rectificăm? Dumnezeu a găsit păcatul servilor tăi; iacă noi suntem servii domnului meu, așa noi, precum și cea într'a cărui mână s'a găsit cupa.

10. **וַיֵּן** nu se rapoartă la cuvântul ce urmează imediat, ci la cuvintele **כִּי־יֵדָע**: la cuvintele aceste din urmă trebuie de adaus **יֵדָע**. — Administratorul casei știe foarte bine că potirul se află la cel mai tânăr și că stăpânul său pre acesta voiește să-l capete în mâna sa. De aice se explică cum de administratorul acceptează propunerea fraților și anume cu condițiuni mai favorabile, decum eră formulată din partea fraților. Iară Iosef scoposește să știe, ori de frații, pre cari îi declară administratorul de liberi, se vor întrepune pentru Benjamin, iratele lor vinovat la părere.

12. Perf. **הִחֵל** exprimă aice acțiunea secundară (cf. Ges. 156 3 a).

13. De durere și spaimă pentru întâmplarea aceasta, ei își rump vestmintele, cf. 37, 34. Acuma trebuie să se arete care sunt sentimentele adevărate ale fraților față de fiul protejat de cătră părintele său și totodată într'un mod așa de demonstrativ protejat de însuși funcționarul cel mai mare din Egipt, ori de sunt ei capabili precum au făcut în trecut, să-l părăsească și așa să căuzeze bătrânului lor părinte moartea din cauza durerii celei mari, sau ori de sunt în stare din iubire frățescă a se întrepune cu însași vieța lor pentru fratele lor.

14. **וַיִּבֶן** e pus în sing., fiindcă se rapoartă mai întâiu la Iuda care e persoana principală.

15. Om ca mine știe să divineze, adecă cunoscând idromantia îmi e posibil a cunoaște și lucrurile cele mai ascunse. — Impf. **יֵדָע** e frecuentativ, și însămnă: a pute sau a ști ceva.

16. Iuda nu aruncă vina asupra lui Benjamin, ci mai vârtos aducându-și aminte de cuvintele rostite 42, 21: »Noi cu adevărat vinovați suntem

17. Și Iosef răspunse: Departe să fie de mine ca eu să fac una ca aceasta! Acela, într'a cărui mână s'a găsit cupa, acela va fi mie serv, iară voi întoarceți-vă cu pace la părintele vostru.
18. Atunci Iosef se apropiă de dânsul și zise: Ascultă-mă domnul meu! Lasă pe servul tău să vorbească un cuvânt în auzul domnului meu, și mânia ta să nu se aprindă contra servului tău; că tu ești întocmai ca Faraon.
19. Domnul meu întrebă pre servii tăi, zicând: Aveți voi părinte sau frate?
20. Și noi am răspuns domnului nostru: Noi avem un părinte bătrân, și un frate copil al bătrânețelor sale; și fratele lui a murit, și el a rămas singur de muma-sa și părintele său îl iubește pre dânsul.
21. Și tu ai zis servitorilor tăi: Aduceți-l pre el la mine, ca să îndrept ochiul meu asupra lui.
22. Și noi ziserăm domnului: Băiatul nu va putè să lase pre părintele său, că de va lăsa pre părintele său, părintele va muri.
23. Atunci tu ai zis servilor tăi: Dacă fratele vostru cel mai mic nu se va pogorî cu voi, voi nu veți vedè fața mea.

pentru fratele nostru că văzurăm întristarea sufletului său, când se rugă nouă și nu-l ascultarăm — ei toți se întrepun solidaric pentru Beniamin,

17. לשלום, aice prepoziția ל exprimă starea: așa, că pacea fie cu voi. Iosef voiește să se arete om cu dreptate: numai cel vinovat să se pedepsească.

18. כ... כ... așa... ca Ges. 161. 2 Adn. — Cu sentența lui Iosef frații nu-s nicidecum mulțămiți. Iuda, carele înaintea părintelui său a garantat pentru Beniamin, în durerea inimii sale îndrăznește a se întrepune cu rugăminte pentru Beniamin. Începând cu ruga de a fi ascultat cu indulgență, fiindcă el vorbește cu acela care ca însuși regele e în stare să condemne sau să agrățieze, Iuda descrie prin o cuvântare simplă însă emoționată dragostea bătrânului părinte față de acest fiu al bătrâneții lui, îngrijirea cea dureroasă cu care el lăsa să plece pre fiul acesta, tânguirea și desperarea amară a lui, dacă la întoarcerea lor acasă nu va vedè pre iubitul său fiu.

21. שים עיני על a îndreptă ochii asupra cuiva, adecă a arătă cuiva bunăvoința sa. — Dorința lui Iosef de a-l vedè pre Beniamin, Iuda cel puțin pe baza celor întâmplare 43, 29. 34 a putut să explice astfel, cum o face el în versul acesta.

22. Perfectele consecutive רמת... ועוזב exprimă o perioadă condițională cf. v. 4.

- rintele meu? Dară frații lui nu-i putură răspunde că se uimiră înaintea lui.
4. Și Iosef zise fraților săi: Rogu-vă, apropiați-vă de mine! Și ei se apropiară. Și el zise: Eu sunt Iosef fratele vostru, pe care l'ați vândut la Egipt.
 5. Și acum să nu vă întristați, nici să vă pară rău că m'ați vândut aici; că Dumnezeu pentru păstrarea vieții m'a trimis pre mine înaintea voastră.
 6. Căci deja doi ani este foametea în țară și mai sunt încă cinci ani în care nu va fi nici arătură nici seceriș.
 7. Și Dumnezeu m'a trimis pre mine înaintea voastră, ca să vă păstreze rămășiță pre pământ și să vă păstreze vieața spre scăpare mare.
 8. Acum dară nu voi m'ați trimis pre mine aici, ci însuși Dumnezeu, care m'a pus de părinte lui Faraon și de domn preste toată casa lui și guvernător preste tot pământul Egiptului.
 9. Suiți-vă curând la părintele meu și ziceți lui: Așa zice fiul

repețite ori a se asigura despre adevărul acesta. Întrebarea despre bună aflarea părintelui e la locul său și din aceea cauză, fiindcă nemică nu-i putea unii mai ușor pre Iosef cu frații săi, decât gândul că toți au un părinte comun. Descoperirea aceasta i-a emoționat pre frații lui cu uimire și spaimă întru atâta, încât ei nu-s în stare a da nici un răspuns: gradul suprem al afectului li-a răpit graiul.

5. Spre a-i mângăia Iosef induce cumcă acțiunea lor eră conform providenței dumnezeesti spre a-i susține în vieață.

7. להחיות inf. Hif, almintrelea se constr. cu accuz., aici însă cu ה. — »Spre scăpare mare«, adică spre a vă scăpa vieața într'un mod deosebit, sau și mai corect într'un popor mare scăpat de peire. În mod profetic Iosef vestește deci aice ca prin trimiterea lui la Egipt are să se salveze genul acesta, care se va înmulți într'un popor mare.

8. Iosef se numește »părintele lui Faraon«; cel ce purtă titlul acesta eră funcționarul suprem sau vezirul regal carele execută edictele în numele Domnului său; titlul Ab Pharo corăspunde terminului egiptean ab — en — p i r a o (Brugsch, Geschichte 592. 633). Ca primul funcționar Iosef eră și administratorul averei private a regelui deaceea se numește el și domn preste casa lui; totodată eră el și guvernatorul poporului întreg, ceeace se însămnă prin cuvintele ומשל בכל-ארץ מצרים.

9. מהרו ועלו suiți-vă curând, verbul prim exprimă o determinare mai de aproape a modului acțiunii (Ges. 120. 2 a).

25. Și se suiră din Egipt și veniră în pământul Canaan la Iacob părintele lor; și-i spuseră zicând:
26. Iosef trăiește încă și este guvernător preste tot pământul Egiptului; însă inima lui rămase rece, că nu-li credea lor.
27. Dară spuindu-i ei toate cuvintele, câte li zise Iosef și văzând el și carele cari le trimise Iosef ca să-l ducă pre dânsul, reînviă spiritul lui Iacob, părintelui lor.
28. Și Israel zise: Destul! Iosef fiul meu trăiește încă; duce-mă-voiu și-l voiu vedè pre dânsul mai nainte de a muri.

Cap. XLVI.

Plecarea lui Iacob la Egipt.

Pornindu-se dela Ebron, Iacob ajunge la Beer-Șeba, unde aduce sacrificii lui Dumnezeu. În Beer-Șeba i-se arată într'o viziune Dumnezeu și-l instruieste despre importanța călătoriei acesteia. De aici pleacă la Egipt. (v. 1—7). Apoi urmează un registru de nume (v. 8—27), care samănă în multe privințe cu genealogiile Ex. 6, 14... Num. cap. 26; I Cron. cap. 2—8, dară se și deosebește în unele momente. Așa conform Gen. 46, 10 (= Ex. 6, 15) Simeon are șase fii: Iemuel, Iamin, Ohad, Iahin, Sohar și Saul; Num. 26, 12 se înduc numai 5 fii, deoarece Ohad nu se amintește.

Beniamin (Gen. 46, 21).

Bela.	Beher.	Așbel.	Ghera.	Naaman.	Ehi.	Roș.	Mupim.	Hupim	(lipsește în LXX).	Ard.
După LXX se înduc ca fiii lui Bela						După LXX strănepot al lui Beniamin.				
și nepoții lui Beniamin.										

Beniamin (Num. 26, 38—40).

Bela.	Așbel.	Ahram.	Șefutam.	Hufam.
Ard. Naaman.				

Beniamin (I. Cron. 7, 6—12).

Bela.			Beher.			Iediael.																		
Eron.	Uzi.	Uziel.	Ierimot.	Iri.	Bilhan.																			
Șupim.					Hupim.																			
Zimra.									Ioaș.		Eliezer.		Eltoenai.		Omri.		Ieremot.		Abia.		Anatot.		Alamet.	

26. Inima lui Iacob rămase rece nu din cauza apatiei, ci din aceea cauză — precum arată contextul — pentru că el nu putea să deie crezământ vestii acestei miraculoase.

28. **רַב** în loc **רַב־לִי** destul îmi este, adică el nu voiește a se'nterese mai departe ori de fiul său are rang înalt și putere mare; lui e destul că fiul

O aplanare perfectă e imposibilă pe baza textului existent. — Autorul n'a voit să deie un registru complet al urmașilor lui Iacob, care au călătorit la Egipt, almintrelea n'ar fi numit și pre urmașii lui Benjamin, cari încă n'au fost născuți. Fără îndoială scopul autorului eră de a numi din numărul Israiltenilor 70 de persoane; căci precum 7, așa și 70 au fost un număr sânt. Moisi alege 70 de „bătrâni“ (Ex. 24, 1. 9; Num. 11, 16), cari aveau să-i steie în ajutor în conducerea poporului. Și Iudeii mai târzii, trătând registrul acesta ca o parașă separată au voit de bunăsamă să indice cumcă caracterul istoric nu e scopul principal.

Fiii lui Iacob sunt astfel înșirați ca să amintesc mai întâiu fiii Leei, apoi ai Zilpei, apoi ai Rahelei și în fine cei ai Bilhei. — Dela v. 28 până la fine se continuă istoria, descriindu-se întimpinarea familiei lui Iacob.

לו כל אשר לו 46, 1 I; aceeași frază 45, 11 E. — מקנה avuția de vite 46, 6 P; 46. 34 I. יצא 46, 26 vezi cap. 44. — כי עודך חי 46, 30 I; cf. 45, 3 E. — בעבור conjuncțiunea = ca, 46, 34 I; 27, 4 E.

1. Și Israel plecă cu toate ale sale și ajungând la Beer-Șeba, junghiă sacrificii Dumnezeului părintelui său Isaac.
2. Și Dumnezeu vorbi lui Israel în viziune de noapte, zicând: Iacobe, Iacobe! Și el zise: Iacă-mă!
3. Și zise: Eu sunt Dumnezeu, Dumnezeul părintelui tău; nu te teme de a te pogori în Egipt; că eu acolo te voiu face popor mare.

său trăiește. Semnificativă e schimbarea numelui patriarhului. Învioșându-se spiritul bătrânului cercat de atâtea neazuri prin certitudinea că fiul său Iosef încă viețuiește, Iacob se preface în Israel, învingătorul, carele biruiește durerea căuzată lui prin fapta anterioară a fiilor săi.

XLVI, 1. Iacob se porni din Ebron, precum se vede din 37, 14 cf. 35, 27. El aduce sacrificii în Beer-Șeba, care eră un loc renumit, fiindcă aice se arată Dumnezeu lui Isaac carele zidi aice și un altar (26, 25). Beer-Șeba se află într'o depărtare de 45 de km spre sud de Ebron.

2. הלילה cu articolul, deoarece în limba ebr. se pune articolul, dacă e vorba de ceva pentru sine determinat, deși încă necunoscut. — מראת e pluralul intensiv spre a denotă ceva măreț și de tot important; invocarea duplă a numelui Iacob denotă inzistență și emfază cf. 22, 11.

3. רדה inf. nereg. delat. ירדה (cf. Ges. 69. 2 Adn. 1). — Nu te teme, adecă nu stă la îndoială de-a plecă la Egipt și a părăsi țara care s'a promis urmașilor tăi (28, 13); aceasta promisiune se va realiză și în pământul străin.

4. Eu cu tine mă voiu pogori în Egipt și de bunăsamă iarăși te voiu sui; și Iosef va pune mâna sa pre ochii tăi.
5. Și Iacob porni dela Beer-Șeba; și fiii lui Israel duseră pre Iacob, părintele lor, și pre copilașii lor, și pre femeile lor pe carele ce Faraon li-a fost trimis ca să-l ducă pre dânsul.
6. Și luară și vitele lor și averile ce le câștigase în pământul Canaan; și veniră în Egipt Iacob și toată seminția lui cu dânsul:
7. Pre fiii săi și pre fiii fiilor săi cu dânsul, pre fetele sale și pre fetele fiilor săi, și toată seminția sa o aduse el cu sine în Egipt.
8. Și aceste sunt numele fiilor lui Israel, cari veniră în Egipt: Iacob și fiii săi: întâi-născutul lui Iacob: Ruben.
9. Fiii lui Ruben: Hanoh și Pallu și Hesron și Carmi.
10. Și fiii lui Simeon: Iemuel și Iamin și Ohad și Iahin și Sohar și Șaul, fiul unei canaane.
11. Și fiii lui Levi: Gherșon, Kehat și Merari.
12. Și fiii lui Iuda: Er și Onan și Șela și Peres și Zerah. Iară Er și Onan muriră în pământul Canaan. Și fiii lui Peres: Hesron și Hamul.
13. Și fiii lui Issahar: Tola și Puva și Iob și Șimron.
14. Și fiii lui Zebulon: Seread și Elon și Iahleel.
15. Aceștia sunt fiii din Leea, pre cari ea i-a născut lui Iacob

4. Inf. abs. **ללך** servește spre întărirea noțiunii verbale; inf. abs. Kal se poate împreună cu verbul finit al celorlalte conjugățiuni derivate, pentru că forma Kal este expunerea cea mai generală a noțiunii verbale. — Petrecerea Israelitenilor în Egipt va fi numai temporală; Dumnezeu însuși îi va reîntoarce în țara promisă.

5. După ce Iacob primise aceste revelațiuni în Beer-Șeba, nu stătu mai mult la îndoială, ci plecă fără grijă mai departe spre Egipt.

7. Iacob a avut mai multe fice cf. 30, 21.

10. Iemuel se amintește și Ex. 6, 15; însă Num. 26, 12 și Cron. el se numește Nemuel. — Ohad nu se amintește nici în consemnarea la Num., nici în cea a Cron. — Iahin în Cron. se numește Iari 6. — Sohar se amintește și Ex. 6, 15, iară la Num.-Cron.: Serah

12. Despre moartea lui Er și Onan cf. Gen. 38.

13. Iob în Sam. și Num. se numește Iașub, Cron. în Q're (K'tib Iașib); deci numele din Geneza ar trebui de emendat după Num., Cron.

15. Despre Padan-Aram cf. Gen. 25. — Faptul că D na n'a întemeiat o generațiune nu e încă un argument pentru interpolarea mai târzie a numelui

- în Padan-Aran, și Dina fica lui : toate sufletele fiilor și fiice-
lor sale treizecișitrei.
16. Și fiii lui Gad : Sifion și Haggi, Șuni și Esbon, Eri, Arodi și Areli.
 17. Și fiii lui Așer : Imna, Ișva, Ișvi, Beria și Serah sora lor ; și fiii lui Beria : Heber și Malkiel.
 18. Aceștia sunt fiii Zilpei, pre care Laban o dete Leei fiicei sale ; și ea născu lui Iacob pre aceste : șasesprezece suflete.
 19. Fiii Rahelei, femeiei lui Iacob : Iosef și Benjamin.
 20. Și lui Iosef se născură în pământul Egiptului Manasse și Efraim, pre cari îi născu Asenat, fiica lui Potifera, preotul din On.
 21. Și fiii lui Benjamin : Bela și Beher și Așbel, Ghera, Naaman, Ehi, Roș, Muppim și Huppim și Ard.
 22. Aceștia sunt fiii Rahelei cari se născură lui Iacob ; toate sufletele erau patrusprezece.
 23. Și fiii lui Dan : Hușim.
 24. Și fiii lui Naftali : Iahseel, și Guni, și Ieser și Șillem.
 25. Aceștia sunt fiii din Bilha pre carea Laban o dete fetei sale Rahela, și ea născu pre aceștia lui Iacob ; toate sufletele erau șapte.

acestui, căci și Serah, fiica lui Așer n'a întemeiat o generațiune și totuși se induce v. 17. 20. — Si fion la Sam. și Num. : S e f o n, LXX Ζαφών. — Esbon la Sam. אַנְבֶּעוֹן; LXX Θάσβων; Num. : אֲנֹנִי; la I Cron. 7, 7 Esbon se amintește între urmașii lui Benjamin. -- A r o d i la Num. : אֲרֹדִי.

17. I ș v a lipsește Num., se află încă I Cron. 7, 30.

20. אֲשֶׁר depinde dela בְּנֵים care ușor se poate suplini din וַיֹּולֵד; e posibil însă că cuvintele »pre cari i-a născut.... On« sunt un adaos mai târziu ; în cazul acesta »Manasse și Efraim« sunt două accuzative dependente de passivul וַיֹּולֵד.

21. G h e r a lipsește Num. ; după I Cron 8, 3. 5 el este un fiu al lui Bela. — Naaman după Num. și I Cron 8, 4 a fost fiul lui Bela. — Numele Ehi, Roș și Muppim ar trebui să cuprindă conform sumei din v. 22 trei nume ; textul din Num. induce numai două nume אֲחִירָם și שְׁפִיפִים, tot așa și I Cron. 8, 1, 5. אֲחִירָה și שְׁפִיפָן. — După Cron. A h r a h eră fiul lui Benjamin, Ș e f u f a n fiul lui Bela, iară ca atare la I Cron 8, 3 se induce A d a r.

23. Pluralul בְּנֵי nu arareori se întrebuițează în genealogii și acolo unde e vorba numai de un fiu. — H u ș i m la Num. se numește Șuham.

24. I a h s e e l la Cron. 7, 13 se numește Iahsiel, iară Sillum la Cron. și Sam. se chiamă Șallum.

25. Numărul 66 rezultă din adăunarea numerelor deja amintite dela cari trebuie de subtras Er, Onan, Serah, Dina : $33 + 16 + 14 + 7 = 70$; $70 - 4 = 66$.

26. Toate sufletele câte intrară cu Iacob în Egipt cari au ieșit din coapsele lui, afară de femeile fiilor lui Iacob, toate sufletele au fost șasezecișisase.
27. Și fiii lui Iosef cari i-se nascură în Egipt, au fost sufletele două; toate sufletele casei lui Iacob câte veniră în Egipt au fost șaptezeci.
28. Și pre Iuda îl trimise el înaintea la Iosef spre a-i merge înaintea la Goșen; și veniră în pământul Goșen.
29. Și Iosef înhămând la carul său, se sui întru întimpinarea lui Israel, părintele său, la Goșen; și văzându-l, căzù pe grumazul lui, și plânse mult pe grumazul lui.
30. Și Israel zise lui Iosef: Acuma să mor, dupăce văzui fața ta, că tu încă trăiești.
31. Apoi Iosef zise cătră frații săi și cătră casa părintelui său: Eu mă voiu sui și voiu spune lui Faraon și voiu zice: frații mei și părintele meu au venit la mine din pământul Canaan.
32. Și acești oameni sunt păstori de oi; totdeauna au ținut vite; și ei au adus oile lor și vitele lor și toate câte au.
33. Deci dacă vă va chema Faraon și va zice: Care este meseria voastră?

27. Partea primă a versului acestuia conține o restricțiune față de cele precedente: din acei 66 amintiți doi au fost născuți în Egipt; iară suma totală e 70, dacă la numărul 66 se mai adaug Iacob Serah, Dina și Saul. — În cuvintele **אשר ילד** (dacă nu cumva textul e corupt), **אשר** e accuz. la passiv. (Ges. 121. 1); posibil însă că în loc de **ילד** ar trebui să steie **ילרו**.

28. **להורת** inf. Hit. dela **ורה**, subiectul e Iosef. — Se'ntelege că pentru strămutarea unei familii așa de mari împreună cu o ceată număroasă de sclavi trebuiau să se facă dispozițiunile necesare. — Suffixul în ambele **לפניו** se rapoartă la Iacob.

29. **ויאמר** cu dagheș lene în **ם** spre a indica cumcă silaba precedentă e închisă cu Șva quiescent.

31. **אעלה** indicativ în loc de voluntativ: eu mă voiu sui deoarece regele este preste dânsul.

32. Cuvintele **oameni** sunt păstori sunt ale lui Iosef, partea restantă a versului sunt cuvintele autorului și sunt adause spre explicare: căci ei au ținut (în Canaan) vite. — Continuarea cuvintelor lui Iosef urmează în v. 33 și 34.

33. **והיה** e continuat prin perf. cons. **ואמר** și introduce ceva viitor (Ges. 112. 4. a adn. 1).

34. Voi să ziceți: Servii tăi totdeauna au fost oameni cari țin vite, din tinerețele lor și până acum, atât noi cât și părinții noștri; că voi să puteți locui în pământul Goșen; că uriciune este la Egipteni tot păstorul de oi.

Cap. XLVII.

Așezarea lui Iacob în Egipt.

Faraon li hotărăște rudelor lui Iosef districtul Goșen ca domiciliu permanent; în decursul foametei Iosef sprijini familia sa cu toate cele trebuincioase (v. 1—12): tot așa griji Iosef și pentru locuitorii din Egipt (v. 13—27).

Afirmările critice moderne despre feliurite izvoare în capitulul acesta nu-s întemeiate, deoarece nu se află nici o urmă de contraziceri; în capitolul acesta se află multe expresiuni asemenea ce se repețesc: în v. 1, I; 5. 6. 11 P. 12 E totdeauna „tatăl“ premerge „fraților“. — טף 47, 12 E 24 I. — הם s'a finit (despre bani), 47, 15 (se schimbă cu אפס v. 15.), 18 b (18 a e se trece, despre timp). למה נמות 47, 15, cf. 19. — קנה 47, 19. 20. 22. 23. — העם 47, 21. 23 רק ארמת הכהנים 47, 22. 26. — שר 47, 6; vezi cap. 37. — את ברר Pi cu 47, 7 P; în asemenea însămnare ca și 20, 60 I. — להם pâne 47, 12 E; 47, 13 I. — אנשי-הייל 47, 6 I, cf. אנשי השם 6, 4 I!

1. Și Iosef veni și spuse lui Faraon și zise: Părintele meu și frații mei cu turmele lor și cirezile lor și toate ale lor au venit din pământul Canaan, și iacă sunt în pământul Goșen.
2. Și el din numărul fraților săi luase cinci bărbați, și-i prezentă lui Faraon.
3. Și Faraon zise cătră frații lui Iosef: Care e meseria voastră?

34. Așa îngriji Iosef ca rudelor sale să li-se deie districtul cel mai potrivit pentru ținerea turmelor, nu însă și pentru agricultură care Egiptenii o prețuiau mai mult; de bunăsamă Iosef voiă ca ai săi să fie feriți de atingerea prea aproape cu Egipteni. Totodată districtul acesta eră mai aproape țării Canaanului, unde în fine trebuiau iarăși să se întoarcă fiii lui Israel.

XLVII, 1. Precum promisese 46, 13 Iosef anunță regelui sosirea familiei sale în Egipt.

2. קצה fine, totalitate, numărul LXX ἀπὸ δὲ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. — לקח e plusquamperf.

3. Cei aduși înaintea regelui sunt astfel interogați, precum li prevestise Iosef 45, 33. — Astfel îngriji Iosef că ușor se putură îmbinà dorința fraților

Ei răspunseră lui Faraon: Servii tăi sunt păstori de oi, atât noi, cum și părinții noștri.

4. Și mai ziseră lui Faraon: Noi am venit ca să petrecem ca străini în pământul acesta: pentru că acolo nu este pășune pentru vitele, cari le au servii tăi; că foamete grea apasă pământul Canaan: acum rogu-te să locuească servii tăi în pământul Goșen.
5. Și Faraon vorbi către Iosef, zicând: Părintele tău și frații tăi au venit la tine.
5. Pământul Egiptului este înaintea ta; pune să locuească în partea cea mai bună a țării pre părintele tău și pre frații tăi; să locuească în pământul Goșen; și dacă cunoști că între dânșii se află bărbați capabili, pune-i mai mari preste păstoriile vitelor mele.
7. Și Iosef aduse și pre părintele său Iacob, și-l prezentă lui Faraon; și Iacob binecuvântă pre Faraon.
8. Și Faraon zise lui Iacob: Câte sunt zilele anilor vieții tale?
9. Și Iacob zise lui Faraon: Zilele anilor nemerniciei mele sunt 130 de ani: puține și rele au fost zilele anilor vieții mele,

săi și planul regelui (45, 17—20). — רעה samănă să fie o eroare în loc de רעי.

5. Pre frații lui Iosef Faraon se pare că i-a întrebat prin un dragoman și prin acesta a primit și răspunsul lor. Acuma Faraon comunică deciziunea bineoitoare a lui Iosef, ca acesta să înștiințeze despre vestea îmbucurătoare pre frații săi. În sensul T. M cuvintele aceste s'ar pute traduce: v. 5 b. Deoarece tatăl tău și frații tăi au venit la tine, v. 6 deaceea pământul Egipt este înaintea ta. Textul LXX deși conține mai multe cuvinte ce nu se află în T. M. totuși nu-i clar destul. Cu M consună însă P. O. V. Sa.

6. Partea cea mai bună a țării, adică pentru păstori, cum eră teritoriul Goșen. De administrarea bunurilor regelui se ținea și administrarea turmelor regelui.

7. Abia după ce s'a dat învoiala pentru așezarea familiei lui Iosef în Goșen, Iosef aduce înaintea pre bătrânul părinte al său. Deși nu eră de așteptat din partea regelui un răspuns nefavorabil, totuși eră posibilitatea și a unui atare răspuns, în care caz nu se conveniă ca Iacob să fie de față. Părintele cel înaintat în vârsta să nu se apropie ca un suplicant. Apoi trebuie de observat că scopul principal al prezentării eră de-a mijloci la Faraon, să li deie o parte de pământ pentru turmele lor a cărora îngrijire eră mai mult afacerea fiilor, decât a părintelui bătrân. Iacob il salută pre Faraon cu o binecuvântare.

- și n'ajunseră la anii vieții părinților mei în zilele nemerniciei lor.
10. Și Iacob binecuvântă pre Faraon, și ieși de dinaintea lui Faraon.
 11. Și Iosef așezând pre părintele său și pre frații săi în locuință, li dete lor stăpânire în pământul Egiptului în partea cea mai bună a țării în pământul Raamses, după cum ordinase Faraon.
 12. Și Iosef susțineă pre părintele său, pre frații săi și toată casa părintelui său cu pâne după familiile lor.
 13. Și în toată țara nu eră pâne; că foamea eră grea foarte; și pământul Egiptului și pământul Canaan periau înaintea foamei.
 14. Și Iosef strânse tot argintul, ce se află în pământul Egiptului și în pământul Canaan, pentru grâul, ce cumpărau ei și Iosef aduse acel argint în casa lui Faraon.
 15. Și finindu-se tot argintul în pământul Egiptului și în pă-

9. Puține, adică în comparare cu anii vieții părintelui și a moșului meu; Isaac a viețuit 180, Abraam 175 de ani; rele au fost zilele: Iacob gândeste la petrecerea sa la Iaban 31, 38, la măcelul locuitorilor din Sihem la fapta rușinoasă a lui Ruben, timpul îndelungat de doliu după Iosef.

10. Iacob binecuvântă, adică ieșind dinaintea lui Faraon, el salută cu o binecuvântare.

11. **ויושב** excepțional Milra în loc de Milel. — Partea țării Gosen în care mai întâiu au intrat Iacob și fiii săi se numește aici în sens proleptic țara Raamses după orașul zidit scurt timp înaintea ieșirii Israelitenilor din Egipt (cf. Ex. 1, 11). — După cum ordonase Faraon cf. v. 6 a.

12. **כלכל** se împreună cu accuz. duplu ca și verbele ce înșămnează a sătură, a umplē etc. — În timpul foamei eră mare lipsă și în țara Gosen care altminterea eră foarte mănoasă, deaceea Iosef trebuie să îngrijească pentru ai săi. — **לפי** conform numărului.

13. Amintirea faptului, că Iosef în timpul foamei purtă grijă pentru familie, îi dă autorului ocazia de a expune activitatea lui Iosef și față de Egipteni cari duceau mare lipsă. Aceasta eră indicat acuma mai nainte (41, 54—56) iară aici se expune mai pe larg. Pe lângă Egiptul se amintește și Canaanul, probabil din cauză că Canaanul eră stat dependent de Egipt. — **ותלה** ḡ. λεγ. impf. Kal dela **להרה** = **לארה**.

14. Iosef strânse toți banii ce-i primiă pentru pânea vândută, și-i depuse în tesaurul regelui. Se vede deci, că Iosef eră și tesaurarul sau ministrul de finanțe.

15. **ויתם** impf. Kal dela **תתם**; **הבה** imper. dela **יהב**; în naintea ta, adică tu vei vedē că vom muri, pecând însă tu ai putere să ne susții în vieață.

- mântul Canaan, toți Egiptenii veniră la Iosef, zicând: Dă-ni pâne! Pentruce să murim înaintea ta? că argintul s'a gătit.
16. Și Iosef li răspunse: Aduceți vitele voastre, și eu vă voi da pâne pentru vitele voastre, dacă argintul s'a finit.
17. Și ei aduseră lui Iosef vitele lor, și Iosef li dete lor pâne în schimb pentru cai și pentru turme de oi și pentru cirezi de vite și pentru asini. Astfel îi susțineă el cu pâne pentru toate vitele lor în anul acela.
18. Și trecând acel an, ei veniră într'al doilea an și-i ziseră: Nu putem ascunde înaintea domnului nostru, că argintul nostru ni lipsește și vitele noastre veniră la tine, domnul meu, și n'a mai rămas înaintea domnului nostru decât corpurile noastre și țarinele noastre.
19. Pentruce să murim înaintea ochilor tăi atât noi cât și pământurile noastre? Cumpără-ne și pre noi și pământurile noastre pentru pâne; și noi și pământurile noastre vom fi robi lui Faraon; da, dă-ni sămânță ca să trăim și să nu murim și ca pământurile noastre să nu rămână loc pustiu.
20. Și Iosef cumpără toate pământurile din Egipt pentru Faraon, că Egiptenii își vândură fiecare țarina lui, că foamea îi apăsă foarte, și așa pământul se făcù al lui Faraon.
21. Și pre popor îl făcù servi lui Faraon dela o margine a Egiptului până la cealaltă.

16. Neîncetând foamea și finindu-se argintul, vitele s'au întrebuițat ca obiect de schimb pentru pâne. Iosef însă nu li luă vitele, căci ce ar fi făcut el cu mulțimea cea mare a vitelor, și predarea vitelor trebuie să se interpreteze ca o datorie ipotecară. Căci și pe timpul foametei se prelucră pământul, deși recoaltă eră minimală.

15. Afară de întrebuițarea pentru scopurile militare, caii se țineau și din cauza luxului și de aceea fură mai întâi vânduți.

18. השני în anul al doilea dupăce s'a finit argintul, adecă cel următor; — תם אל expresiunea pregnantă.

19. Prin zeugma נמרת se rapoartă și la pământ. — השם impf. intrans. Kal dela שם; ארני titlul ca și în monsieur.

21. Conform Sam., LXX, Vulg. trebuie de emendat לעבדים și העביר în loc de העביר și ערים așadară: făcù servi אתו lui Faraon. După textul masoretic am trebui să traducem: și pre popor îl strămută (trauslocă) în orașe (ו prin în, = κατά) unde adecă se aflau magazinele de cerealii. În cazul acest diu urmă însă s'ar așteptă să se înducă scopul.

22. Numai pământul preoților nu l'a cumpărat, fiindcă preoții aveau dela Faraon un venit fix și ei trăiau din venitul lor fix ce-l dăduse Faraon; de-aceea ei nu-și vândură pământurile lor.
23. Și Iosef zise către popor: Iacă eu astăzi v'am cumpărat pentru Faraon și pre voi și pământul vostru; iacă-vă și sămânță, sămânați-vă pământul.
24. Și când va fi seceriș veți da lui Faraon a cincea parte, iară celelalte patru părți vor fi ale voastre pentru sămânța câmpurilor și de mâncare vouă și celor din casele voastre și de mâncare copiilor vostri.
25. Și ei ziseră: Tu ni-ai mântuit vieța! Dacă vom află har în ochii domnului nostru, noi vom fi servi lui Faraon.
26. Și Iosef făcù lege, care ține până-'n ziua de astăzi asupra pământului din Egipt, lui Faraon în privința a cincea parte; numai pământul preoților nu fù al lui Faraon.
27. Și Israel locui în pământul Egiptului, în pământul Goșen, unde se făcură proprietari și se plodiau și se înmulțeau foarte.

Cap. XLVII, 28—31 și XLVIII.

Dispozițiunile ultime ale lui Iacob înainte de moartea sa.

Despre timpul, care Iacob l'a petrecut în Egipt, Geneza nu amintește nimică afară de dispozițiunile lui testamentare. Versurile ultime ale cap. 47 cuprind dorința lui Iacob de a fi înmormântat în mor-

22. Țarinele preoților nu fură confiscate, pentrucă ei aveau venituri fixe din partea regelui. — **וְאֵלֵי** perf. cons. cu noțiunea repețirii: și ei obicinuiau a mânca venitul lor fix; **קֶנֶן** venit fix de pâne ce preoții primiau dela Faraon în timpul foametei; altmintrelea preoții se susțineau din veniturile pământurilor.

24. **יִהְיֶה** masc. sing. cu toate că premerge pl. **יָדוּת**, posibil că e influențat de **אַרְבַּע** precedent. Fiind Egiptul o țară foarte roditoare și făcându-se regele acuma proprietarul pământurilor, impozitul cerut nu e nicidecum prea mare.

25. **וְהָיִינוּ**... **נִמְצָא** cel mai corect e de a privi propozițiile aceste ca o perioadă condițională abreviată.

26. Poate că în locul de **לְחַמֵּשׁ** ar trebui de emendat **הַחֲמִשָּׁה** sau de a ceti conform **LXX** **לִפְּ לְחַמֵּשׁ** τῆ Φραξὸ ἀποπεμπτοῦν. E constatat, că în timpul istoric de tot antic pământurile Egiptului erau proprietatea regelui, a preoților și a nobilimei înalte.

27. Versul acesta formează un contrast față de cele precedente: pecând Egiptenii vindeau țarinele lor și apoi luându-le în arânde le prelucrau, Israeltenii erau proprietarii liberi ai pământului Goșen.

mântul părinților săi în Ebron. Prin aceasta, Iacob indică că Canaan este patria sa și a urmașilor săi. Textul deosebește clar versurile 47, 28. 29 de versul 48, 1: căci 47, 28 formează trecerea la 47, 29: cu versul acesta începe istorisirea despre prima dispozițiune a lui Iacob; 48, 1 introduce a doua dispozițiune care 48, 2 se continuă mai departe. Cu totul neîntemeiate sunt deci deducțiunile lui Wellhausen: Es gibt kaum eine Stelle der Genesis, wo die Schichtung der Quellen handgreiflicher wahrzunehmen ist, als der Schluß des 47. und der Beginn des 48. Kapitels; in 47, 28 ein Anfang, in 47, 29 noch einmal ein Anfang, in 48, 1 zum dritten Mal ein Anfang immer derselben Geschichte (Composition des Hexateuchs XXI, 449).

Cap. 48 cuprinde a doua dispozițiune a lui Iacob, adecă adoptarea lui Efraim și Manase, fiilor lui Iosef. Preferarea lui Efraim, fiului mai tânăr al lui Iosef înaintea lui Manasse, fiului mai bătrân.

Capitolul acesta se ascrie mai multor autori. Wellhausen afirmă că afară de v. 3—7, care sunt ale lui P, toate celelalte versuri manifestează particularitățile lui E (Composition XXI, 449); Kautzsch-Socin zice însă: v. 1—2 a; 8 b; 9 a; 10 b—12 (afară de „Israel“ = R); 15—16; 20—22 = E; 3—6 P; 7 = R; restul = J (Genesis 2. Aufl.); iară Holzinger zice (Genesis p. 253): 9 b, 10 a; 13...; 17—19 = I; semne ale lui E nu se află; afară de aceasta mărturisește Holzinger, că separațiunea e grea. — Efraim stă înaintea lui Manasse 48 5 P, 20 E, motivarea 48, 19 I, pecând Iosef îi trătează 48, 13 I așa cum corăspunde etății lor 41, 51 E. Verbul לָקַח cu verbul său suplinitor se află 48, 9 I.; 27, 13; 42, 16 E.

28. Și Iacob trăi în pământul Egiptului 17 ani; și au fost lui Iacob anii vieții sale: 147 de ani.

29. Și apropiindu-se timpul ca să moară Israel, el chemă pre fiul său Iosef și-i zise: De am aflat har în ochii tăi, pune mâna ta sub coapsa mea și-mi arată mie milă și credință; rogu-te să nu mă înmormântezi în Egipt;

28. Când veni Iacob la Egipt eră de 130 de ani (47, a) și petrecând în Egipt 17 ani a ajuns o etate de 147 de ani. Prin observarea aceasta despre etatea lui Iacob se face trecere la raportul despre timpul ultim al vieții sale.

29. קָרַב nu însemnă apropierea imediată a morții, ci apropierea unui timp a căruia calculare preciză încă nu e cu totul posibilă; aceeași ceremonie la jurământ precum s'a amintit 24, 9. — וְעָשִׂיתָ Milal, deoarece schimbarea tonului după perf. consec. nu se face în Kal la verbele לָא și לָהּ.

30. Ci să dorm lângă părinții mei; tu să mă duci din Egipt, și să mă înmormântezi în mormântul lor. Și el răspunse: Voiu face dupre cuvântul tău.
31. Și Israel zise: Jură-te mie! și-i jură. Și Israel se proșternu spre capul patului.
- C. XLVIII. 1. După aceste se zise lui Iosef: iacă părintele tău este bolnav. Atunci luă el cu sine pre cei doi fii ai săi, pre Manasse și Efraim.
2. Și se spuse lui Iacob, zicând: Iacă Iosef, fiul tău, vine la tine. Și Israel adunându-și puterile sale (întărindu-se) șezu pe pat.
3. Și Iacob zise cătră Iosef: Dumnezeu cel atotputernic mi-se arată mie în Luz, în pământul Canaan și mă binecuvântă.
4. Și-mi zise: Iacă eu te voiu face productiv și te voiu înmulți și te voiu face adunare de popoare, și pământul acesta îl voiu da seminției tale după tine întru stăpânire eternă.
5. Acum dară acești doi fii ai tăi, care se născură ție în pământul Egiptului mai înaintea de a veni eu la tine în Egipt, să fie ai mei, Efraim și Manasse, ai mei să fie precum Ruben și Simeon.

30. Perf. consec. **וּשְׁכַבְתִּי** exprimă așteptarea sigură, LXX *κοιμηθήσομαι*; părinții sunt Isaac și Abraam; Iacob dorește să fie înmormântat în peștera lui Efron aproape de Ebron. Dorința aceasta e totodată expresiunea credinței în promisiunile posesiunii țării Canaanului.

31. Israel se proșternu, adică spre a mulțami lui Dumnezeu, fiindcă Iosef se declarase a fi gata de a împlini dorința sa. După cuvintele ap. Paul (Ebr 11, 21) Iacob văzu în fiul său Iosef, care eră stăpânitorul Egiptului, imperiul viitor al lui Hristos și se închină lui Iosef ca prototipul lui Hristos.

XLVIII. 1. **וַיֹּאמֶר** e impersonal: se zice. — **חַלְהָ** însemnează slăbiciunea progresivă. Pe timpul acesta Manasse și Efraim erau în vârsta de 18-20 de ani.

2. **וַיִּגַד** impersonal ca și **וַיֹּאמֶר** din v. prim.

3. Dumnezeu se arată lui Iacob în Luz (cf. 28, 19), când acesta plecă spre Haran; despre Luz cf. 28, 19.

5. Iacob a primit dela Dumnezeu asigurarea unei posterități numeroase: pe baza aceasta voiește el acuma să adopteze pre fiii lui Iosef; prin adoptarea fiilor săi din partea lui Iacob, Iosef obține dreptul primei nașteri. Ruben și Simeon ca cei dintâi născuți se amintesc ca reprezentanții celorlalți frați. Cu privire la v. 14 Efraim se amintește deja înaintea de Manasse.

6. Însă posteritatea ta, care tu vei naște după dânșii, să fie a tăi; după numele fraților lor se vor numi în moștenirea lor.
7. Că venind eu din Padan mi-a murit spre durerea mea Rahela în pământul Canaan pe cale, în câtăva depărtare de Efrata; și eu o înmormântăi acolo lângă cale la Efrata, adecă Bet-Lehem.
8. Și văzând Israel pre fiii lui Iosef, zise: Cine sunt acestia?
9. Și Iosef răspunse părintelui său: Sunt fiii mei pre cari mi-i dede Dumnezeu aici. Și zise Iacob: Adu-mi-i încoace ca să-i binecuvânt.
10. Căci ochii lui Israel erau slabi din cauza bătrânețelor; el nu putea vedè. Și Iosef îi apropiă de dânsul și el îi sărută pre ei și-i îmbrătoșă.
11. Și Israel zise lui Iosef: Eu nici fața ta nu credeam să o mai văd, și iacă Dumnezeu făcù ca eu să văd și sămânța ta.
12. Apoi Iosef îi depărtă dela genunchii părintelui său, și se proșternù cu fața până la pământ.

6. Ceilalți fii ai lui Iosef precum și urmașii lor nu vor formà semiții separate, ci se vor alăturà semințiilor Efraim și Manasse.

7. Cauza din care Iacob se simți îndemnat de adopta pre acești fii ai lui Iosef e dragostea cătră Rahela, maica lui Iosef, repăusată în etate timpurie care n'a ajuns zilele fericite a vedè înălțarea fiului ei. În onoarea ei Iacob adoptează pre fiii lui Iosef.

8. Observând Iacob pre fiii lui Iosef, nu-i cunoscù, deoarece precum se vede din v. 10 ochii lui erau slăbiți, deaceea întrebă el: Cine sunt aceștia?

9. **קָחָם נָה** cu Segol din cauza lui Makef în loc de **לָקַח** (Iptv. dela **לָקַח**); Vav în **וַאֲבָרַכְם** are sens final.

11. Fiind dejă pe pragul morții, Iacob își exprimă încă odată bucuria sa cea mare de a vedè pre fiul său Iosef. — **רָאֵה** în loc de inf. constr.; inf. se construște cu acus. obiectului. — **פָּלַל** înșamnă altmintrelea: a judecà, aice: a presupune, a crede, LXX τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστεργίθηεν nu-s lipsit a vedè fața ta.

12. Auzind cuvintele pline de iubire părintească ale lui Iacob, Iosef depărtă pre fii săi și se proșternù înaintea părintelui său. — **וַיִּזְנָא** LXX καὶ ἐξήγαγεν "מעם בר" ei nu ședeau pe genunchii moșului lor ce ar contrazice cu v. 5, unde am cetit că au fost mai bătrâni decăt 17 ani; ci apropiindu-se de moșul lor, ei au plecat genunchii și fiind cu capul răzimat de simul bătrânului se părea că șed pe genunchii moșului. — **לִפְנֵי**; înaintea lui = **לְעֵינַי פ'**; **וַיִּשְׁתַּחוּ** și el se proșternù (LXX însă cu Peș. Sam. etc. καὶ προσκύνησαν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ a cetit **וַיִּשְׁתַּחוּ**).

13. Și Iosef luă pre amândoi, pre Efraim în dreapta sa, de a stânga lui Israel și pre Manasse în stânga sa, de a dreapta lui Israel, și-i apropia de dânsul.
14. Și Israel își întinse mâna sa cea dreaptă și o puse pe capul lui Efraim, care erà cel mai tânăr; și mâna sa cea stângă pe capul lui Manasse, puindu-le încruciș mânele sale astfel că Manasse erà întâi născutul.
15. Și el binecuvântă pre Iosef, și zise: Dumnezeu înaintea căruia au umblat părinții mei Abraam și Isaac; Dumnezeu celce mă păscu pre mine, de când sunt eu până în ziua de astăzi:
16. Îngerul, care mă răscumpără pre mine de tot răul, să binecuvinte pre acești copii, și în ei să se chieме numele

13. Iosef voi să prezenteze pre fii săi înaintea lui Iacob conform etății lor: pre Manasse ca cel mai mare de a dreapta lui Iacob, iară pe Efraim de a stânga lui.

14. שכל ὁπᾶξ λεγόμενον, LXX ἐναλλάξ τὰς χεῖρας P. Σ. V.: a pune încruciș. Impunerea mânelor — aice amintită pentru prima dată în s. Scriptură — e un semn simbolic prin care cineva predă altuia un bun spiritual o putere supranaturală sau un dar supranatural, apoi se amintește mai ales la sântirea persoanelor pentru oficiul preoțesc.

15. A umbla înaintea lui Dumnezeu, adecă a viețui conform preceptelor lui Dumnezeu cf. 17, 1. — Part. הרעה trebuie de trădus cu perf. Icoana despre Dumnezeu ca păstor o întimpinăm aice pentru prima dată; mai târziu se repețește adese (cf. Ps 22, 1; 73, 1; 77, 52; Isai. 40, 11 Ier. 23 1—4). Dumnezeu care mă păscu, adecă care mă conduse plin de credință și iubire ca un păstor; — מעודי de când sunt eu, LXX == ἐκ νεότητος. În întreita însămnare a lui Dumnezeu, în care המלאך coordonat lui אלהים nu poate să fie un înger creat, ci מלאך האלהים adecă Dumnezeu însuși în arătatea unui înger, zace o indicațiune a trinității, deși nu se deosebesc trei persoane ale unei ființi dumnezeesti, ci numai Dumnezeu și îngerul lui Dumnezeu. Dumnezeu, înaintea căruia au umblat Abraam și Isaac, s'a manifestat lui Iacob ca Dumnezeu păstorul și Dumnezeu salvatorul; iar prin singularul יברך se exprimă unitatea ființei dumnezeesti; în ei să se chieме numele meu, adecă nu: ei să poarte numele meu și al părinților mei, care ar fi numai o perifrază a adopțiunei și nu se potrivește în binecuvântarea aceasta, ci sensul adevărat este: în Efraim și Manasse să se cunoască ființa patriarhilor, în ei să se înnoiască darurile grațiale care patriarhii le-au primit dela Dumnezeu și care se cuprindeau mai ales în înmulțirea, într'un popor mare și stăpânirea Canaanului: De aceea Iacob continuă: ei să se înmulțească. Căci în limba ebr. numele exprimă ființa și a se numi, a se chieმა în-amnă: a fi ceva.

- meu și numele părinților mei Abraam și Isaac, și să se înmulțească în mare abundență pe acest pământ.
17. Și văzând Iosef că părintele său a pus mâna cea dreaptă pe capul lui Efraim, i-se părû cu greu; și apucă mâna părintelui său ca să o iae de pe capul lui Efraim și să o pună pe capul lui Manasse.
 18. Și Iosef zise părintelui său: Nu așa, părintele meu! că acesta este cel întâi născut, pune-ți dreapta pe capul lui.
 19. Dară părintele său respinse, și zise: Eu știu fiule! eu știu, și acesta se va face popor și chiar el va fi mare; totuși fratele său cel mai mic, mai mare va fi decât dânsul și seminția lui se va face mulțime de popoare.
 20. Așa el în ziua aceea îi binecuvântă pre ei, zicând: Întru tine Israel va binecuvântă, zicând: Facă-te pre tine Dumnezeu ca pre Efraim și pre Manasse! Astfel puse el pre Efraim înaintea lui Manasse.
 21. Și Israel zise lui Iosef: Iacă eu mor, dară Dumnezeul va fi cu voi și vă va întoarce în pământul părinților vostri.
 22. Și eu îți dau ție o parte din pământ mai mult decât fraților tăi pre care o câștigai din mânele Amoreilor cu sabia mea și cu arcul meu.

17. Iosef întrerupe binecuvântarea, crezând că tatăl său din eroare a pus mâna sa dreaptă pe capul lui Efraim.

19. Iacob însă îi răspunde, că preferarea lui Efraim e intenționată, deoarece urmașii lui Efraim vor fi mai număroși decât cei ai lui Manasse; eu știu, eu știu, adevă că Manasse e cel întâi născut și nu Efraim. Aceasta binecuvântare început a se realiza deja în timpul judecătorilor, când seminția Efraim se făcû așa de puternică că deveni prima seminție dintre semințiile nordice. Ca efluxul promisiunilor primite de Dumnezeu binecuvântarea aceasta nu cră numai o simplă dorință, ci o împărtășire reală de binecuvântare și putere.

20. Întru tine, adevă Iosef, căci Iosef e Efraim și Manasse; adevă în fiii săi Iosef va fi așa de binecuvântat, că binecuvântarea lor va deveni formula stereotipă de binecuvântare, va fi proverbială, precum și ntr'adevăr a rămas la Iudei formulă de binecuvântare până'n ziua de astăzi.

23. אחר st. constr. înainte de prepoz. (Ges. 130. 1). Precum perf. נתתי e luat în sens profetic, privindu-se adevă viitorul ca împlinit în prezent, așa și אשר לקהתי trebuie de înțeles în sensul viitorului ca o profecie. Patriarhul cucerește țara aceasta dela Amorei, nu el în persoana sa, ci în urmașii săi. Căci Iacob vorbește aici ca patriarh care în prezent prevede viitoriul și carele viețuiește încontinuu în urmașii săi. Căci nu e nicătre indicat, că Iacob în persoană să fi cucerit ceva. În special nu se pot raporta cuvintele aceste la răpirea orașului Sihem prin fiii săi, deoarece din cauza fărădelegei acesteia Iosef i-a blăstămat pre fiii săi (49, 5).

Cap. XLIX.

Binecuvântarea lui Iacob și moartea lui.

Dupăce Iacob adoptase și binecuvântase pre cei doi fii ai lui Iosef, chiemă el scurt timp înainte de moartea sa pre toți fii săi spre a li face cunoscut testamentul său spiritual, care se chiamă și „binecuvântarea“ lui Iacob. Aceasta binecuvântare e totodată și o profecie. Căci precum Isaac prin binecuvântarea sa în c. 27 în puterea inspirațiunii dumnezeesti li-a desemnat fiilor săi viitoriul lor, așa și Iacob, binecuvântând pre fii săi, dă în conturi grandioase lineamentele pentru istoria poporului viitor. Baza profetiei sale formează parte caracterul natural al fiilor săi, parte și juruințele și promisiunile dumnezeesti care li-s'au dat lui și părinților săi Abraam și Isaac.

Asupra fiilor săi mai bătrâni, Ruben, Simeon și Levi, patriarhul Iacob nu rosteste o binecuvântare proprie, ci el amintește mai mult trecutul lor spre a motivă excluderea priorității lor. Cuvintele însă rostite asupra celorlalți fii sunt binecuvântări proprii. Întrucât se raportează la viitor, cuvintele aceste sunt de un caracter general; numai superioritatea lui Iuda se desemnă cu cuvinte clare; așijderea se ia în considerare și calitatea domiciliului unor seminții (Zebulon, Issahar, Așer). Deja mai înainte (48, 21), Iacob li-a prezis fiilor săi că ei se vor întoarce la Canaan. Domiciliile amintite aici se rapoartă astfel numai la țeara juruinței. Scopul principal deci al binecuvântării e dublu: se constătează superioritatea lui Iuda; ea este totodată un tip pentru venirea lui Mesia; apoi din nou li-se asigură urmașilor lui Iacob posesiunea Canaanului.

Istoria singuritelor seminții arată că profetiile rostite de Iacob în privința lor s'au realizat pe deplin; așa profetia, că Beniamin va purtă răsboaie norocoase, s'a împlinit în istoria regelui Saul.

Binecuvântarea asupra lui Iuda, Dan, Gad începe cu o etimologie a acestor nume. Și la celelalte nume, afară de cele trei dintâi se află o alusiune relativ la însămnarea lor.

Înșirarea fiilor lui Iacob e făcută astfel că să amintesc mai întâi cei 6 fii ai Leei: Ruben, Simeon, Levi, Iehuda după etatea lor, însă al 6, Zebulon, se amintește înainte de Isahar, al 5. Apoi urmează cei 4 fii ai servitoarelor: Dan (primul fiu al Bilhei); Gad, Așer (ambii fii ai Zilpei); Naftali (al doilea fiu al Bilhei). În fine cei 2

fii ai Rahelei: Iosef și Beniamin. Dacă Geneza în compozițiunea sa prezentă ar fi opul unui autor tendențios, apoi s'ar aștepta cu tot dreptul ca un atare autor să fi evitat astfel de necorectități.

Toate obiecțiunile în contra autenției acestei binecuvântări au purces parte din negarea aprioristică a oricărei profeții supranaturale, parte din interpretări false pe baza cărora din unele cuvinte s'ar pute deduce unele evenimente istorice speciale așa că aceste cuvinte n'ar fi alta decât vaticinia ex eventu, parte din alte afirmări și presupunerii neîntemeiate, b. o. cum e afirmarea cumcă e imposibil ca pe patul morții să rostească un moșneag astfel de icoane și paronomazii poetice, sau că a fost imposibilă predarea literală a cuvintelor acestora până la timpul lui Moisi. Toate aceste obiecțiuni însă nu-s nici decum întemeiate.¹⁾

1. Și Iacob chiemă pre fiii săi, și li zise lor: Adunați-vă ca să vă spun ce are să vi-se întâmple vouă în timpurile de apoi.
2. Adunați-vă și ascultați, fiii lui Iacob, ascultați pre Israel, părintele vostru!
3. Ruben, întâiu născutul meu ești tu,
Tăria mea și începutul puterii mele,
Escelență în demnitate și escelență în putere!
4. Revărsare ca apa, nu vei avea prioritate,
Că te-ai suit în patul părintelui tău.
Atunci l'ai întinat: în așternutul meu el se sui!

¹⁾ cf. Hengstenberg, Christol. I. p. 87.

1. În mod de tot sărbătoresc Iacob provoacă pre fii săi ca să se adune în jurul său. În timpurile de apoi, se rapoartă parte la timpul proxim al fiilor săi sau al urmașilor acestora, parte însă și la timpul mesianic cf. Is. 2, 2; Ez. 38, 8. 16. — קרא = קרה.

2. Iacob și Israel provin adese în parallelismul membrilor, mai ales dacă e vorba de popor; sufixul în בכרי e neaccentuat, fiindcă urmează un cuvânt a căruia prima silabă e accentuată; — אתה e Mîlel, deoarece stă în pauza mică. Tăria mea și începutul puterii mele ai trebuit adecă să fi tu; tăria mea, adecă productul puterii mele; escelență în demnitate, adecă demnitatea primogenitureri, precum se vede aceasta din binecuvântarea ce Isaac o dă lui Iacob, despre care credeă că e cel dintâi născut cf. Gen. 27, 29: puterea legitimă, care competeă celui întâiu născut. — עו forma pauzală în loc de עו.

4. Revărsare ca apa, adecă: pentrucă tu te-ai revărsat, te-ai sumețit, nu vei... LXX ἐξύβριζας — תותר formă pauzală, în loc de תותר, impf. Hif. dela יתר; משכבי pl. extensiunei, sau pat dublu. Despre fapta aceasta cf. 35, 22;

5. Simeon și Levi sunt frați,
Istrumentele cruzimei sunt armele lor.
6. Sufletul meu să nu intre în consiliul lor;
Și gloria mea să nu se unească în adunarea lor,
Că întru mânia lor au ucis bărbați,
Și spre plăcerea lor au ologit tauri.
7. Blăstămată fie mânia lor că violentă a fost;
Și furia lor că crudă a fost!
Împărți-voiu pre ei între Iacob,
Și voiu împrăștiă întru Israel.

-- "צויע" e obiect și al verbului precedent. Schimbarea persoanelor în propoziția ultimă se explică astfel, că Iacob exprimând cuvintele **עלי עלי** plin de mânie se întoarce dela fiul său Ruben. În LXX nu se află aceasta schimbare a persoanelor; ea trăduce adecă *τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν, οὗ ἀνέβης*, se vede că au cetit **עלית**.

5. Sunt frați nu numai după originea lor fiind fiii Leei, ci și ca tovarăși ai aceleiaș crime. Ἀπαξ λεγόμενον **מכרה** trebuie să însumeze o armă (cf. *μάχαιρα*). O altă interpretațiune o au LXX, ei traduc: *Συμεὼν καὶ Λεὺ ἀδελφοὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαίρεσεως αὐτῶν* ei au implinit fapta lor cea rea; *ἐξαίρεσις* e un concret. Iacob are aice în vedere crima lui Levi și Simeon față de Sihemiți cf. c. 34.

6. **יחד** impf. dela **יחד**; **כבודי** însumă tot aceeași ca și cuvântul precedent **נפשי**, de aceea stă fem. **איש** e pus în sens colectiv; cuvintele au ologit tauri nu se află în contradicere cu 34, 27—29, ci ambele locuri se întregesc întreolaltă; voidnd a se răsbună cu orice preț, frații au ologit animalele ce nu le-au putut lua cu sine; — **עקר** a tăia unui animal vinele picioarelor de dinapoi.

7. La **ארר** trebuie de adaus **יהי**. Încă odată Iacob îi mustără pre Levi și Simeon, care fiind frați și fiii aceluiăș părinte și aceleiași maice, s'au unit spre a implini aceasta faptă criminală; ca pedeapsă, pentru aceea Iacob li anunță, că ei vor fi împrăștiați între ceilalți Israilteni și nu vor formă seminții separate și independente. — **אחלקם** 1. sing., căci cuvântul ultim al muribundului, care e conștiut a fi de acord cu dreptatea dumnezească, n'a fost fără urmări. Aceasta profetie se implini astfel, că la împărțirea țării urmașii lui Simeon n'au primit un teritoriu separat, ci numai vre-o câteva orașe în teritoriul seminției Iuda (Ios. 19, 1—9), așa că teritoriul Simeon se făcū numai o enclavă a lui Iuda, contopindu-se mai târziu cu totul cu seminția Iuda. Nici Levi n'a primit o moștenire independentă, ci numai mai multe orașe împrăștiate în părțile celorlalte seminții. Urmașii lui Levi însă expiară crima protopărintelui lor prin zelul lor cel mare pentru cultul lui Iahve, așa că împrăștierea lor între celelalte seminții nu se priviă mai mult ca blăstăm, ci ca binecuvântare.

Deși Iacob detrase lui Ruben drepturile primogenitureri și blăstămă fapta lui Simeon și Levi, totuși nu li detrase acestora partea lor la moștenirea promisă. Pentru păcatele lor, ei fură muștrați, însă nu excluși din comunitatea și

8. Pre tine Iudo! te vor lăuda frații tăi;
Mâna ta va fi asupra cerbicei neamicilor tăi;
Proșterne-se vor ție fiii părintelui tău.
9. Iuda pui de leu este.
Fiul meu, dela pradă te-ai suit.
Îngenunchiând, s'a culcat ca un leu,
Și ca leonă; cine-l va deșteptă?
10. Sceptrul din Iuda nu se va depărta,
Nici toiagul dintre picioarele sale,

chiamarea lui Israel, și deci nu pierdură partea lor din binecuvântarea lui Abraam, așa că cuvintele părintelui lor cu toate aceste se pot privi ca o binecuvântare.

8. Pron. pers. ארתה relevază cu emfază suffixul (Ges. 135. 2 Adn. a.). — ירוידי Hif. dela ירה. Versul începe cu o paronomazie a numelui Iuda. Iuda al patrulea fiu al lui Iacob primește binecuvântarea abundantă, binecuvântarea măririi și a puterii. Pre tine te vor lăuda frații tăi, adică vor recunoaște superioritatea ta. Iuda a manifestat un caracter nobil dejă atunce, când se întrepuse pentru fratele său Iosef, nevoind a concede ca să se omoare acesta (37, 26), iară mai ales atunce, când mijloci dela Iosef eliberarea lui Beniamin, și chiar și la păcătuirea cu nora sa Tamar (c. 38). Mâna ta va fi asupra cerbicei... adică ca învingător va urmări pre dușmanii săi; fiii părintelui tău adică: toți frații tăi, nu numai fiii maicei tale.

9. Superioritatea lui Iuda se descrie mai departe sub icoana leului, care se privește ca regele animalelor. Persoana lui Iuda față de seminția, care se va trage dela el, va fi ca un pui de leu față de un leu adult. Icoana leului spre a descrie puterea obvine foarte adese cf. Dt. 33. 20 (Gad). 22 (Dan); Num. 23. 24; 24. 9 (poporul Israel). Dela pradă te-ai suit, învingătorul Iuda se descrie ca un leu care, după ce a făcut pradă, se suie la munte, se culcă și se odihnește și nimene nu cutează să-l stingherească în odihna sa. Ideea se completează prin aceea, că pe lângă icoana leului se odaogă și cea a unei leone care mai ales e teribilă, când apără puii săi. Perfectele כרע, עליה רבע sunt profetice, iară עלה nu se înțelege despre creșterea seminției, ci despre suirea leului la munte, unde se află culcușul lui. Prin toate aceste nu se înțelege nici învingerile lui David, nici împărăția lui Messia, ci se descrie numai în genere superioritatea lui Iuda.

10 שבט băt, sceptrul; Teod LXX ἀρχων Aq. σαχηπτρον, Symm. ἐξουσια Targ.: celce posedă stăpânirea. Pers. מן însămnează purcederea cauzală: Domnirea ce purcede dela Iuda, a căreia existență și îndreptățire se descrie în v. 8 și 9; așa și LXX trăduce liber și clar: ἀρχων ἐξ Ἰούδα stăpânitorul din Iuda; — מחקק part. Poel dela חקק a întipări, a desemnă, a dispune; — מח se poate trăduce deci prin conducător, legislator precum au trădus și versiunile vechi LXX, Teod. ἡγούμενος, A. ἀκριβαζόμενος. Targ. ספרא מברקנא istoricului, care cuvânt Efreim îl interpretează prin profet; însă din cauza paralelismului membrilor trebuie de preferat însămnarea: bățul comandantului, sceptrul, toiagul;

Până ce va veni Şilo,
Şi acelaia popoarele îi vor da ascultare.

prin urmare și cuvintele מִבֵּין רַגְלָיו nu pot nimică alta însemna decât: dintre picioarele sale; și întradevăr în documentele asiriene și persane antici, regii sunt desemnați șezând și ținând sceptrul între picioarele lor; verziunile vechi iau cuvintele aceste în sens derivat, însemnând descendența: LXX, Teod. ἐκ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, Aq. ἀπὸ μετὰ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, Targ. ieros.: din fiii fiilor săi. — עַד כִּי toate versiunile traduc prin până ce, și nici nu se poate altmintrelea traduce; însă propoziția introdusă prin conjuncțiunea »până ce« poate să aibă o însemnare dublă: a) acțiunea descrisă în propoziția principală încetează, când începe acțiunea propoziției secundare; b. o. Gen. 24, 19 și pentru ca milele tale voi scoate, până ce vor înceta de băut, b) acțiunea descrisă în propoziția principală nu încetează, când începe acțiunea din propoziția secundară, ci se continuă mai departe b. o. 28, 15: căci nu te voi părăsi, până ce nu voi face ceea ce ți-am promis — nu te voi părăsi, căci eu împlinesc ce ți-am promis. Dacă se ia cuvântul în însemnarea primă, atunci Iacob zice că stăpânirea lui Iuda va înceta, dacă sosește doritul tuturor națiunilor, adică Mesia. Nu e corectă însă explicarea care se bazează pe interpretarea aceasta și are cuprinsul următor: „Profeția se împlini în adevăr pe timpul lui Isus Hristos; căci scurt timp înainte de nașterea lui Hristos, Iudeii pierdură stăpânirea, fiindcă atunci se sui pe tron un străin, adică Irod Idumeul“. Aceasta explicare nu stă în acord cu istoria, căci stăpânirea seminției Iuda încetă cu începutul exilului babilonic. Dacă însă cuvântul se ia în însemnarea a doua, atunci zice Iacob: Stăpânirea lui Iuda nu va înceta, căci va veni acela pre carele îl așteaptă națiunile, adică stăpânirea lui Iuda se va arăta în cel dorit în toată plenitudinea sa; cf. II Sam. 7, 13: eu voi întări scaunul imperiului său în etern. Imperiul, care se amintește în profețiile mesianice, este imperiul spiritual al lui Isus Hristos, care e prefigurată în superioritatea lui Iuda la ai căruia urmași se numără și Hristos. Prioritatea aceasta a lui Iuda e tipică; ea nu se desființează prin aparițiunea lui Hristos, ci în El își află ea perfecțiunea cea mai înaltă. Aceasta explicare trebuie de preferat (cf. Hoberg op. cit p. 401).

Mare greutate face explicarea cuvântului שִׁילוֹ. În toate locurile ale T. V., unde obvine cuvântul acesta, este însemnarea lui: orașul Silo, situat în seminția Efraim, între Betel și Şihem, și mulți dintre comentatori (Eichhorn, Strack etc) explică în sensul acesta locul acesta: până ce va veni la Şilo, și anume Iuda. Iară sensul ar fi: Iacob așteaptă întoarcerea urmașilor săi în Canaan căruia i-s'a promis țara aceasta. Cu ocuparea orașului Şilo, Israeliții trebuiau să aibă în posesiune o mare parte a țării și aceasta împrejurare formează partea primă a viitorului promis lor. Încontra explicării acesteia trebuie însă de obiecționat cumcă nici în timpul ocupării orașului Şilo, nici în tot timpul cât se află casa Domnului în Şilo, seminția Iuda n'a avut stăpânirea preste celelalte seminții. Abia după lăpădarea „casei dela Şilo“, Dumnezeu a ales seminția Iuda, respective familia David ca să conducă poporul Israel. De aceea alții cercară a iscodi alte însemnări ale cuvântului שִׁילוֹ, mai ales însemnarea pace dela rădăcina cuvântului שָׁלַם sau שָׁלַח, însă conform regulilor gramaticale, cuvântul derivat dela

11. Acela leagă de viță asinul său,
Și mânzul asinei sale e de o viță nobilă,
Spală în vin vestmântul său,
Și în sânge de struguri mantia sa.
12. Ochii lui sunt roșatici de vin,
Și dinții lui albi de lapte.

שלה ar suna שלוי sau שילוי, nu însă שילה. Alții în fine sunt de părerea, că שילה ar trebui să fie un nume propriu al lui Mesia, care nume ar fi abreviat din שילון și ar însemna: pacific.

Însă cetirea שילה e cu totul improbabilă și din astă cauză mulți preferă, cetirea שלה care se află în foarte mulți codici, precum și în toate versiunile. Și anume cei mai mulți explică cuvântul שלה ca contracțiune din אשר לה sau לו אשר. Așa LXX Teod. τὰ ἀποκαίμενα αὐτῷ (alta cetire ὁ ἀποκαίεται); Targ.: Messia, a căruia este stăpânirea; Peș. și Efrem: acela, a căruia e stăpânirea; Vulg.: qui mittendus est. Dară și aceste explicații nu-s suficiente, căci nu e clar ce vreau să zică cuvintele: până ce va veni cărnua se cuvîne sau cui se cuvîne; aici se așteaptă fără îndoială un nomen oarecare (versiunile au suplinit: sceptrul, domnia), cf. 3 z. 21, 27 în care loc profetul ia în considerare locul nostru în cuvintele: עד בא אשר לו המשפט până ce va veni acela, al căruia este dreptul. Hummelauer în comentarul său la Geneza p. 596 crede, că sub cuvântul שלה se înțelege numele lui Messia Sela, care e o abreviațiune a cuvântului שאלה cerere, dorință dela שאל a cere și astfel ar însemna maică tot aceeaș ca și cuvântul următor așteptarea, ascultarea. Ori și cum textul ebraic al locului acestuia a fost corupt dejă în timp foarte antic, așa că acuma versiunile cele mai vechi au avut mare greutate la explicarea locului acestuia. Cei mai mulți comentatori însă sunt de părerea, că cuvintele aceste însemnă pre Mesia precum se vede și din cuvântul următor ascultarea tuturor neamurilor. — יקרה (cu Dagheș foarte dirimens în ק), ascultare. Pre Şilo îl vor ascultă toate națiunile, prerogativă curat messianică.

11. După ce a rostit profeta messianică, Iacob iarăși se îndreaptă la fiul său Iuda pentru carele în prima linie sunt menite cuvintele aceste. Acestuia îi prezice fericire timporală sub icoana unei țări roditoare. Țara în care va locui Iuda va fi așa de mănoasă, încât vitele se leagă de vițe de vie, și culesul viei va fi așa de abundanț, încât vinul nu se va întrebuiți numai de băut, ci chiar pentru spălarea vestmintelor. Ambele comparații sunt însă iperbolice. La אסר' adauge הוא (cf. Ges. 90, 3 a). Se amintește asinul, fiindcă e animalul îndatînat pentru purtarea sarcinilor. — עירָה dela עיר în loc de עירָה (cf. Ges. 93 Adn. 5). ה e suffix arhaic în loc de ך.

12. Versul acesta continuă în descrierea fertilității țării; țara va ave mare abundență în vin și lapte. E cunoscut că în Palestina rodia foarte bine viea, mai ales în sudul Palestinei lângă Ebron și En-Ghedî, și se cultivă foarte mult și în ziua de astăzi.

13. Zebulon locuiește lângă țărmul mării,
Lângă țărmul navelor,
Și hotarele lui se întind până la Sidon.
14. Issahar este ca asinul străinilor,
Carele zace între țarcuri.
15. El vede răpausul că este bun,
Și pământul că este plăcut;
Și-și supune umărul la purtarea de sarcină,
Și se face serv tributar.
16. Dan judecă pre poporul său,
Ca una din semințiile lui Israel.
17. Dan să fie ca șarpele în cale,

13. ימים cf. Gen. 1, 10.; aici se'nțelege marea mediterană. Prin cuvântul »locuiește« se ia aluziune la însămnarea numelui Zebulon, deoarece וכל însămnează locuință. Conform Mat. 4, 13—15, teritoriul lui Zebulon se întindea și până la lacul Ghenezaret, pe a căruia coastă vestică se aflau mai multe orașe. Cu aceasta fixare a hotarilor nu stă în contradicere Jud 5, 17 unde se zice, că Așer locuia lângă coasta mării mediterane, fiindcă țărmul întreg nu era ocupat numai de către o seminție. Sensul profetiei relativ la Zebulon este: Deoarece Zebulon va locui în apropierea mării, apoi el va participa la comerțul maritim care-i va aduce foloase însămnate.

14. חמר נרם literal: asinul osului = asin cu oase tari, robust. Verziunile n-ș de acord în privința cuvintelor acestora, așa Aq. ὄνος ὀστώδης, însă LXX τὸ κάλδον (?) ἐπεθύμησεν (חמר); vers. aram.: avut; Peș. mai mult explicând: om gigantic. Sam.: asinul străinilor; aceasta însămnare din urmă se pare a fi cea mai potrivită, deoarece ia aluzie la cuvântul שׂכר din numele Issahar, ce însămnează atât cât plată, așadară asinul străinilor care năimit de străini poartă sarcini. — משפטים ocol, țarc, stă în dual poate din cauza celor două despărțituri din care constă ocolul; a zăcè între țarcuri însămnă fericirea unui om care petrece timpul fără ocupațiune.

15. ירא impf. cu Vav consec., aici în sensul prezentului. — ייט impf. Kal dela נטה — מנחה meton. locul de repaus, domiciliu. Teritoriul seminției Issahar era foarte mănos; lui aparțineă șesul Iezreel renumit prin fertilitatea și frumuseța sa. Ca un animal care poartă sarcini, Issahar mai de grabă va prefera de a se supune la serviciile grele ale unui serv și a plăti tribut dușmanilor, de bună samă Fenicienilor, decât a se lupta cu bărbăție pentru libertatea patriei sale. Issahar se descrie deci ca unul care n'are sens pentru bunuri ideale (independență, glorie militară), dară care e înzăstrat cu bunuri materiale.

16. Și la Dan, profetia ia aluzie dela însămnarea numelui. Deși născut dintr'o concubină totuși seminția aceasta mică se va lupta în contra dușmanilor și va apăra interesele lui Israel ca și celelalte seminții, așa bunăoară în luptele lui Samson contra Filistenilor.

17. Șarpele e simbolul prudenței și al precauțiunei împreunate cu viclenie. Aice se descrie nu lupta celui mai puternic, precum a fost Iuda, ci lupta cu

- Ca cerastul în cărare,
 Carele mușcă călcâiul calului,
 Încât călărețul cade înapoi.
18. Iahve, mântuirea ta o aștept!
19. Gad, cete mari împilă pre dânsul,
 Dară în urmă, el va împilă călcâiul lor.
20. Așer, grasă e pânea sa,
 Și el dă mâncări gustoase ale regilor.
21. Naftali este o cerboaică liberă,
 El rostește cuvinte frumoase.

viclenie a celui mai slab încontra unui mai puternic, cum a fost lupta celor 600 de Daniți, cari ocupară orașul Laiș (Jud. 18, 27), sau și în gradul mai mare, lupta lui Samson care prin diverse curse și viclenii făcū mare pagubă Filistenilor.

18 Prin invocațiunea aceasta așisderea se ia aluziune la numele Dan; oficiul principal al judecătorului (Dan) precum se vede din cartea Judecătorilor — a fost ca să mântuească pre Israelteni din mâna dușmanilor. Însă mântuirea, care se așteaptă și la care cooperează Dan precum și celelalte seminții, mântuirea prefigurată în atât de multe salvațiuni ale T. V. trebuie în fine să se îndeplinească prin Messia; cuvintele aceste se rapoartă deci mai ales la Messia.

19. În loc de עקב citește עקבם; primul Mem din versul următor (מאשר) cu nedreptul s'a despărțit de עקב. Versul acesta cuprinde cele mai multe paronomazii, precum și o a doua aluziune (cea dintâi 30, 11) la numele Gad. El va împilă călcâiul lor, adecă el le va bate și le va fugări; cuvintele aceste descriu virtutea rășboinică a seminției Gad; ele nu se rapoartă la vre-un eveniment special din istoria poporului Israel; căci afară de venirea lui Messia, Iacob n'a profețit nici un eveniment special din istoria poporului ales: el atinge numai în genere soartea triburilor singurite.

20. אשר stă absolut. — שממה forma femenină e luată în sens neutru. Așer locuia lângă țărml mării mediterane dela Carmel până la Fenicia (Ios. 19, 24...) și posedă o țară foarte mănoasă. — והוא Așer posedă nu numai pentru sine destulă pâne, ci el e în stare să îngrijască cu bucate delicate și mesele regilor.

21. שלה, demisă, liberă; tertium comparationis e mișcarea liberă nu iuțeala. Deoarece prezicerea aceasta cuprinde două enunțări cari nu stau nici într'un conex, mulți au preferat cetința LXX, care punctând altfel două cuvinte a trăduș στέλεχος ἀνείμενον ἐπιειδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος »e o trupină întinsă oferind în fructul său frumusețe«, iară alți comentatori cetind אלה și אלהי אֱמִינִי traduc: »Naftali e un terebint întins, care face ramuri frumoase«; sensul ar fi deci: Naftali, o plantă tânără, să se desvoalte într'un arbore înalt și plin de ramuri frumoase.

22. Pom fructifer tânăr este Iosef,
 Pomul fructifer lângă izvor;
 Ale căruia ramuri se întind preste ziduri.
23. Și-l amărăsc și-l săgetează și-l urăsc săgetătorii.
24. Dară arcul rămâne tare
 Și brațele mânelor lui sunt sprintene
 Prin mânele Puternicului lui Iacob;
 De acolo unde e păstorul și piatra lui Israel.
25. Dela Dumnezeuul părintelui tău — el să-ți ajute,
 Și cu ajutorul celui Atotputernic — el să te binecuvinteze —
 Cu binecuvântările cerului de sus,
 Cu binecuvântările adâncului de jos,

22. Îndreptându-se către Iosef, patriarhul plin de dragoste dorește prin cuvinte și icoane abundante plenitudinea binecuvântării preste capul fiului său protejat. Binecuvântarea asupra lui Iosef dă privire scurtă asupra istoriei lui Iosef dela timpul tineretelor petrecute în casa părintească (v. 22) până la înălțarea lui în Egipt (23—24), precum și o profecie despre un viitor fericit. — **בן** stând în st. c. trebuie să aibă Segel. — **בנות** literal: fiice, ramuri predicatul **צעדה** este pus în sing., pecând subiectul în plural (cf. Ges. 145. 4). Iosef se comparează cu un arbore plântat lângă izvor și zid, ale căruia ramuri grele de fructe se întind preste zid. E o icoană frumoasă a aceluia patriarh a căruia posteritate, întrecând limitele înguste ale urmașilor fraților săi, s'a dezvoltat nu într'o seminție, ci în două. Zidul apără arborii contra stricăciunelor externe și contra vânturilor pernicioase.

23. **בעלי הציים** domnii săgeților, adică săgetători. Dela compararea cu un pom fructifer trecând la o icoană războinică, Iacob descrie dezvoltarea puternică și victorioasă a seminției Iosef față de dușmanii săi. Cuvintele nu se rapoartă la vre-oarecare evenimente din viața lui Iosef, ci ele prezic numai cumcă urmașii lui Iosef vor avea să se lupte cu dușmanii lor, dar îi vor învinge.

24. **אבירי יעקב** puternicul lui Iacob, adică Dumnezeu care prin scutul său s'a arătat puternic lui Iacob; **משם** de acolo, o indicare emfatică la acela dela care vine tot scutul. Despre Dumnezeu ca păstor cf. 48, 15. — **אבן** sau și **אור** se numește Dumnezeu ca fundamentul în care Israel se poate încrede cu tărie; posibil însă că în loc de **אבן** a fost cuvântul **בני**, așadară: păstorul fiilor lui Israel.

25. **יעורך** impf. Kal cu Nun energ. — Dela Dumnezeuul părintelui tău, încă odată se induce izvorul, de unde vine toată binecuvântarea. — **שדי** fără **אל** provine în Pent. încă Num. 24, 4. 16; **את** cu, adică: cu ajutorul, posibil însă că în loc de **את** s'a cetit **אל**, cum într'adevăr au cetit LXX, Sam., Peș. și mulți comentatori mai noi; **כרכת** al doilea accuz. (Ges. 117. 5 a). Binecuvântările cerului constau din ploaie, căldura soarelui și rouă, iară binecuvântările adâncului sunt isvoarele și pâraele care ies din

Cu binecuvântările țătelor și ale pântecelui.

26. Binecuvântările părintelui tău sunt mai pe sus decât binecuvântările munților străvechi și plăcerea munților eterni;
Ele să vină asupra capului lui Iosef,
Și asupra creștetului Nazireului între frații săi.
27. Benjamin este lup răpitor;
Demineața sfășie prada,
Și sara împărțește răpirea.
28. Acești toți sunt cele douăsprezece seminții ale lui Israel; și aceasta este ceea ce li-a zis părintele lor, când îi binecuvântă pre dânșii, pre fiecare duple binecuvântarea sa îi binecuvântă pre ei.

adâncul pământului. Binecuvântările țătelor și ale pântecelui, adecă să aibă abundență în lapte, să se înmulțască animalele domestice și oamenii. În multe locuri mesianice se amintește adese înmulțirea oamenilor pe lângă rodirea pământului, cf. ps. 72, 16 etc.

26. În loc de הַרְרֵי הַרְרֵי mei, trebuie de adoptat cetința LXX; ὑπερίσχυσεν ὑπὲρ εὐλογίας ὁρέων μονίμων: עַד הַרְרֵי עַד care cuvinte corespund și paralelismului נִבְעַת עוֹלָם; נִבְעַת תְּאוֹה; dorința plăcere. Binecuvântarea lui Iacob adecă are un succes mai mare decât îl poate oferi ori ce putere luminează, chiar dacă aceasta ar fi din eternitate, adecă din timpuri străvechi. După cetința masoretică, traducerea ar suna: Binecuvântările părintelui tău întrec binecuvântările părinților mei până la marginea munților eterni, adecă eu îți dau o binecuvântare cu mult mai însemnată, decum a u primit dela părinții mei. Aceasta însă n'ar fi un cuvânt adevărat, deoarece ar stă în contradicție cu binecuvântarea lui Isaac cf. Gen. 27, 27—29. Aceste binecuvântări să se reverse asupra capului lui Iosef, care e nazireu (נָזִיר) între frații săi. Cuvântul נָזִיר trebuie de luat în însemnarea sa primordială adecă, separat, derivat dela נָזַר a separat. Așa se numește Iosef aici și în Deut. 33, 16 nu pentru virtutea și pietatea sa, ci pentru demnitatea și puterea prin care se destingea el înaintea fraților săi în Egipt.

27. יִשְׂרָאֵל formă pauzală în loc de יִשְׂרָאֵל (Ges. 29 adn.). Iacob prezice cumcă tribul Benjamin va fi viteaz și războinic ca un lup. Acest caracter războinic îl manifestă seminția Benjamin nu numai în războiul cel avu cu toate celelalte seminții din cauza fărădelegei din Ghibeia (Jud. 20), ci și în alte timpuri (Jud. 5, 14), având nu numai arcași și prăstieri renumiți (Jud. 20, 16 I Cron. 8, 40; 12, 2; II Cron. 14, 7; 17, 17), ci din seminția aceasta au fost și judecătorul Ehud (Jud. 3, 15) și războinicul Saul cu fiul său, eroul Ionatan I Sam. 11 și 13; II Sam. 1, 19... Demineața și sara, adecă adese.

28. Acești toți nu aceste toate, căci numărul nu se rapoartă la semințiile, ci la bărbații, sunt (protopărinții) ai celor douăsprezece seminții. În loc de אִישׁ אִישׁ כְּבָרְכָתוּ pre fiecare cu ce îi binecuvântă duple binecuvântarea sa

29. Și li ordonă lor, și li zise: Eu mă adaog la poporul meu; înmormântați-mă lângă părinții mei în peștera care este în țarina lui Efron Heteul.
30. În peștera cea din Mahpela din fața Mamrei, în pământul Canaan, pre care o cumpără Abraam cu țarina împreună dela Efron Heteul ca moșie de îngropăciune.
31. Acolo înmormântară pre Abraam și pre Sara femeia sa; acolo înmormântară pre Isaac și pre Rebeca femeia sa și acolo înmormântăi eu și pre Lea.
32. Cumpărată fu țarina și peștera ce este într'însa dela fiii lui Het.
33. Și dupăce sfârși Iacob de a ordină fiilor săi, își strânse picioarele sale în pat, și-și dădù sufletul, și fu adaos la poporul său.

Cap. L.

Înmormântarea lui Iacob. Moartea lui Iosef.

După moartea lui Iacob, fiii rădicară trupul lui, îl transportară la Canaan și-l înmormântară în peștera dela Mahpela, conform dorinței părintelui lor (v. 1—13). De aice, toți fiii lui se reîntorc la Egipt și petrec aice împreună în pace și bună învoire

trebuie de emendat **יש איש** pre fiecare dupre binecuvântarea sa, precum a cetit și Sam. Cele »12 seminții« adecă urmașii celor 12 fi ai lui Iacob se amintesc mai adese b. o. Ex. 24, 4; Ios. 3, 12; 4, 2, căci urmașii lui Iosef se privesc ca o seminție. În privința genealogică, numărarea după »cele 12 seminții« este deci constantă în T. V. Deosebita de aceasta numărare genealogia e cea politic-geografică, la care nu se numără seminția Levi, deoarece n'a primit o parte separată de pământ ca celelalte seminții.

29. Dupăce Iacob dejă 47, 30 îl îndătorise pre Iosef de a nu-l înmormânta în Egipt, ci în mormântul ereditar de lângă Mamre (c 24), repește el aceasta poruncă înaintea tuturor fiilor săi; part. **נאסף** are sens futuric; e u m ă a d a o g la poporul meu, cf. 15, 15; 25, 8; 35, 27.

30. Despre Mamre cf. 13, 18.

31. Despre înmormântarea lui Abraam cf. 25, 9; moartea Sarci 24, 67; despre înmormântarea ei precum și a lui Isaac, a Rebeci și a Leei nu s'a amintit nimic.

32. Versul acesta samănă să fie o glossă, dară se află în toate versiunile vechi.

33. Iacob strânse picioarele sale, adecă le întinse pe pat, fiindcă în timpul binecuvântării ședea drept pe pat.

întreolaltă (v. 14—21). Simțind că i-se apropie moartea, Iosef roagă pre frații săi ca și pre dânsul să-l înmormânteze în Canaan.

דבר על-לב פ' Hif. a păstră în vieață 50, 20 E; 47, 25 I. — "דבר על-לב פ' a vorbi cuiva după inimă 50, 21 E; 34, 3 I.

1. Și Iosef căzând pe fața părintelui său, plânse preste dânsul, și-l sărută pre el.
2. Apoi Iosef ordonă servilor săi, medicilor ca să-l îmbălzame pre părintele său, și medicii îmbălzămară pre Israel.
3. Și trecând 40 de zile (că atâtea țineau zilele îmbălzămării), Egiptenii îl plânsură 70 de zile.
4. Deci trecând acele zile de plâns, Iosef vorbi cătră oamenii casei lui Faraon, zicând: Rogu-vă de am aflat har înaintea ochilor voștri, vorbiți lui Faraon și-i ziceți:
5. Părintele meu m'a jurat, zicând: Iacă eu mor; înmormântează-mă în mormântul care mi-l'am săpat eu în pământul Canaan! Acum lasă-mă, rogu-te! să mă sui să înmormânteze pre părintele meu și mă voiu întoarce.
6. Și Faraon îi zise: Sue-te și înmormântează pre părintele tău cum te-a făcut să juri.
7. Și Iosef se sui să înmormânteze pre părintele său; și cu dânsul se suiră servii lui Faraon, cei mai bătrâni ai casei lui, și toți bătrânii din pământul Egiptului.

1. Astfel se împlini ceea ce Iahve îi prezise lui Iacob, cf. 46, 4.

2. Medicii se numesc servii lui, fiindcă sunt medici de casă ai lui Iosef, funcționarul cel mai suprem de stat. Îmbălzamarea cadavrelor nu eră un obicei iudaic, ci egiptean; în cazul de față îmbălzămarea eră necesară, deoarece cadavrul aveă să se transporteze la Canaan. »Medicii« formau în Egipt o stare deosebită.

3. Durata îmbălzămării ținu 40 de zile, care însă trebuie a le compută în cele 70 de zile, timpul doliului cerat după datina egipteană.

4. Din cauza doliului profund, Iosef nu merge însuși la domnul său ci se adresează la oamenii casei regelui, ca acesta să-i încuviințeze plecarea în străinătate. Prin oamenii casei regelui se'nțeleg persoanele care petreceau în curtea regală, așadară rudele cele mai deaproape ale regelui, precum și consilierii săi.

5. Se pare că Iacob s'a săpat pentru sine un loc de înmormântare în peștera Mahpela. Sau Iosef vorbește după uzul vorbirei Egiptenilor nobili, care însuși își săpară mormintele. Impf. אעלה stă în locul voluntativului.

6. Fiindcă Iosef nu se adresase direct cătră regele se'nțelege că și împlinirea dorinței sale nu i-s'a comunicat direct prin regele ci pe cale mediată.

7. Cei bătrâni ai casei, adecă funcționarii de curte și de stat.

8. Și toată casa lui Iosef și frații săi și casa părintelui său; numai copiii lor și turmele lor, și cirezele lor lăsară ei în pământul Goșen.
9. Și se suiră cu dânsul și care și călăreți, încât oștirea aceea fu foarte mare.
10. Și ei ajunseră la Goren Atad, care este dincolo de Iordan și făcură acolo plângere mare și foarte tare; Și Iosef făcu pentru părintele său doliu de șapte zile.
11. Și Canaaneii, locuitorii pământului, văzând doliul ce se făcu la Goren Atad, ziseră: Doliu mare este acesta pentru Egipteni; deaceea s'a chemat numele ei — Ebel Misraim (Doliul Egiptenilor) care este dincolo de Iordan.
12. Și fiii lui Iacob făcură cu el, dupăcum li ordonase.
13. Fiii lui îl duseră pre el în pământul Canaan, și-l înmormântară pre el în peștera din țarina Mahpela, față cu Mamre, care o cumpăraseră Abraam împreună cu țarina dela Efron Heteul, ca moșie de îngropăciune.
14. Și Iosef se înturnă la Egipt, el și frații săi și toți ce se duseră cu dânsul să înmormânteze pre părintele lor, dupăce înmormântară pre părintele său.
15. Și frații lui Iosef văzând că părintele lor a murit, ziseră: Dacă Iosef ni-ar ură, și ni-ar reîntoarce nouă tot răul acela cât i-am făcut lui.

8. Toată casa lui Iosef, adică muierile și bărbații adulți, atât cei liberi cât și sclavii, precum și familiații fraților săi și ai repăusatului părinte.

9. Care și călăreți erau necesari ca scut și apărare pe calea cea periculoasă prin pustiu și în apropierea Mării Moarte.

10. Se vede că înmormântarea în Egipt s'a celebrat după ritul Egiptenilor, iară în țara promisă după ritul Ebreilor. Ei veniră până la Goren Atad dincolo de Iordan, așadară nu luară direcțiunea dreaptă prin țara Filisteilor, se vede că drumul pe aice nu eră așa sigur ca prin teritoriul Amonitenilor și Moabitenilor. Lângă hotarele Canaanului, dincolo de Iordan Israeltenii făcură tânguire mare; situația locului acestuia e cu totul necunoscută. — **מספר** accus. etimologic, cf. Ges. 27, 33.

11. Canaaneii în sens mai larg.

12. Se vede că aice la marginea Canaanului, Egiptenii se reîntoarseră în țară, căci în v. 12 se amintesc numai fiii lui Iacob, care împlinesc voința părintelui lor.

14. Part. **העלים** are sensul trecutului, cf. Gen. 27, 33.

15. În perioada condițională care începe cu **לו** lipsește apodosa și s'ar putea suplini prin cuvintele: atunce ni-ar merge foarte rău. — **נמל** se construiește cu două accus. **השב** inf. abs. Hif. dela **שׁוּב**,

16. Și ei trimiseră la Iosef să-i zică: Părintele tău înaintea de a muri, ni ordonă nouă zicând:
17. Așa să ziceți lui Iosef: Rogu-te! iartă acum fraților tăi nedreptatea lor și păcatul lor că rele ei ți-au făcut ție. Acum iartă-li lor, te rog nedreptatea servilor Dumnezeului părintelui tău. Și Iosef plânse, cându-i vorbeau ei.
18. Apoi se duseră și frații lui, și se proșternură înaintea lui, și-i ziseră: Iacă-ne servi suntem ție!
19. Și Iosef li zise: Nu vă temeți; au doară în locul lui Dumnezeu sunt eu?
20. Căci voi ați avut cugete rele în contra mea, dară Dumnezeu li-a întors spre bine, spre a face cecece vedeți astăzi, adecă să păstreze popor mult.
21. Acum dară nu vă temeți; eu voi îngriji de voi și de copiii vostri. Astfel îi mângăia pre ei, și li vorbi dupre inima lor.

16. E mare îndoială, ori de într'adevăr Iacob să fi dat fiilor săi aceasta poruncă; frații însă știu prea bine cuncă cecece doresc ei, adecă amicie durabilă cu Iosef, aceasta a fost și dorința părintelui lor; Iosef deja de mult li ertase cu totul nedreptatea lor. Oameni de rând cum erau însă frații săi, cari numai cu greu pot iertă altora, cu anevoie cred că și alții iartă pe deplin nedreptățile comise. Și din astă cauză se tem frații cuncă Iosef până acuma numai în aparență adecă din considerare cătră părintele său a fost amical față de dânșii.

17. מִיָּסֵף מֵאֵלֵי, aice și Ex. 32, 31 cu două accente, de bună samă deaceea că e contras din cuvintele מִיָּסֵף אֵלֵי — מֵאֵלֵי a iertă ce va se construiește ori cu accuz., sau și cu ה; aice în aceeaș propoziție se află ambele construcțiuni; numindu-se pre sine »servii Dumnezeului părintelui tău«, frații au un motiv mai mult ca să li erte. Iosef plânse din compătîmire. Când îi vorbeau ei, adecă trimișii din partea fraților.

18. Frații se oferă de a-i servi ca sclavi.

19. Prin întrebarea aceasta, Iosef voiește să zică: Am eu dreptul să intervin în acele afaceri ce le-a dispus Dumnezeu și oare nu sunt obligat a mă supune lui Dumnezeu? Așa au înțeles cuvintele aceste Aq. ὅτι μὴ ἀντι θεοῦ εἶμι; Symm. μὴ γὰρ ἀντι θεοῦ εἶμι ἐγώ. LXX a înțeles astfel: τοῦ γὰρ θεοῦ εἶμι ἐγώ: căci eu sunt al lui Dumnezeu și din astă cauză de ce să mă răsbun, dacă Dumnezeu mă conduce pre mine în mod miraculos; asemenea a explicat și Vulg. locul acesta; explicarea primă însă trebuie de preferat, deoarece se află și Gen. 30, 2.

20. ἡ are sens cauzal ca și Gen. 6, 2: Dacă eu n'aș fi venit la Egipt, voi de bunăsamă ați fi murit în timpul foametei celei mari.

21. Eu voi îngriji de voi căci voința funcționarului celui mai suprem al lui Faraon și în timpurile de rodire eră de mare importanță pentru

22. Și Iosef locui în Egipt, el cu casa părintelui său; și Iosef trăi 110 ani.
23. Și Iosef văzu din Efraim fii din a treia generațiune, asemenea și fiii lui Mahir, fiul lui Manasse, se născură și crescură pe genunchii lui Iosef.
24. Și Iosef zise către frații săi: Eu mor; și Dumnezeu pre voi de bună samă vă va cercetă și vă va duce din pământul acesta în pământul pre care cu jurământ l'a promis lui Abraam, lui Isaac și lui Iacob.
25. Și Iosef puse pre fiii lui Israel să jure, zicând: Dumnezeu vă va cercetă, și voi să duceți oasele mele d'aici.
26. Și Iosef muri, fiind de 110 ani. Și-l îmbalzară și-l puseră în sicriu în Egipt.

sustinerea urmașilor lui Abraam cari se aflau sub dominața Egiptenilor. — דבר על-לב cf. 34, 3.

22. Iacob repăusă în vârstă de 147 de ani (47, 9. 28); la moartea părintelui său, Iosef eră de 55 de ani, așa că după moartea părintelui său, Iosef mai viețui 55 de ani.

23. strănepoți, adică urmași în gradul al 3, iară בני ש' străstrănepoți. În loc de על ברבי יוסף. Sam. citește בימי י' în zilele lui Iosef.

24. Simțind că se apropie moartea sa, Iosef exprimă firma credință în împlinirea juruințelor făcute lui Abraam, Isaac și Iacob cf. 15, 16.

25. În וְהֶעֱלִיחֵם gutturala are vocala *a*, deoarece premerge Vav consec. Dorința lui Iosef i-se împlini (Ex. 13, 19); el fii înmormântat lângă Sihem (Ios. 24, 32, cf. Gen. 33, 19; 48, 22).

26. וַיִּישָׂם cf. 24, 33.

Tabla materiei.

Introducerea generală.

- § 1. Cuprinsul, planul și împărțirea Genezii
§ 2. Principiile directive la compunerea comentariului

Introducerea specială.

- Cosmogonia biblică I, 1—II, 3

Explicare (comentar).

- Cartea I. Istoria cerului și a pământului II, 4—IV, 26
I. Starea originală a omului în paradis
II. Căderea în păcat
III. Separarea în două neamuri diferite a oamenilor cu privire
la raportul lor față de Dumnezeu
Cartea II. Istoria lui Adam, genealogia liniei lui Set și amestecarea
urmașilor lui Set cu urmașii lui Cain până la Noe
(V—VI, 8)
Cartea III. Istoria lui Noe sau diluviul (VI, 9—IX)
Cartea IV. Istoria fiilor lui Noe (X, 1—XI, 9)
I. Genealogia popoarelor
II. Confuziunea limbilor
Cartea V. Istoria lui Șem, genealogia lui Șem până la Terah, tatăl
lui Abraam (XI, 10—26) 9
Cartea VI. Istoria lui Terah precum și a fiului său Abraam (XI,
27—XXV, 11) 100
Cartea VII. Istoria lui Ismael (XXV, 12—18) 181
Cartea VIII. Istoria lui Isaac (XXV—XXXV) 182
Cartea IX. Istoria lui Esau (XXXVI) 244
Cartea X. Istoria lui Iacob (XXXVII—L) 250

ERORI DE TIPAR.

86	11	șirul	1	de	sus, în loc de :	petografice, citește petrografice
	15	"	2	"	după <i>este</i>	adaoge : bună
08	38	"	20	"	jos, în loc de <i>a</i>	citește : <i>al</i>
08	56	"	20	"	sus, după cuvântul familia	adaoge : lui
96	72	"	6	"	jos, după cuvântul articolul	pune :
67	86	"	11	"	în loc de <i>finu</i> ,	citește <i>finea</i>
	108	"	13	"	după אהלו	pune semicolon
07	12	"	"	"	în loc de <i>es</i>	citește <i>se</i>
8	15	"	"	sus, în loc de הארץ לפניך	citește הארץ לפניך	
43	2	"	"	jos, după בנה	adaoge : <i>a xidi</i>	
9	6	"	"	în loc de <i>Sare-i</i>	citește <i>Sarei</i>	
14	14	"	"	"	<i>Părint-i-se</i>	citește <i>Părintu-i-se</i>
	5	"	"	"	calitate	citește calitatea
	9	"	"	"	acesteia	citește acestia
	8	"	"	sus,	"	că citește cu
	21	"	"	jos,	"	cari citește care
	4	"	"	"	adaogă	citește adauge
	11	"	"	sus, după cuvântul <i>fiului</i>	adaoge :	<i>stăpânului</i>
	10	"	"	în loc de <i>comentari</i>	citește comentatori	
	19	"	"	jos,	"	credului citește eredului
	3	"	"	sus, după cuvântul <i>veni</i>	adaoge : <i>de</i>	
	9	"	"	"	La începutul versului	adaoge cuvintele : Și Esau zise :
	16	"	"	jos, după cuvântul <i>fiertură</i>	adaoge :	vinde dreptul primogeniturii
	16	"	"	sus, în loc de אלהים	citește אלהים	
	3	"	"	jos,	"	riune citește ruine
8	11	"	"	"	accentual	citește accentul
08	10	"	"	"	ועשאוה	citește ואבואה
08	4	"	"	"	Rabelei	citește Rahelei
15	6	"	"	"	ותחמנה	citește ותחמנה
217	13	"	"	sus, după cuvântul <i>pus</i>	trebuie eliminat punctul	
227	2	"	"	în loc de	său citește tău	
227	6	"	"	"	ei citește el	
227	2	"	"	jos,	"	darur citește daruri
232	3	"	"	sus,	"	său citește tău
232	3	"	"	jos,	"	dropozii citește propozii
232	2	"	"	"	mascalin	citește masculin
233	5	"	"	"	Pennel	citește Penuel
233	4	"	"	"	Fud.	citește Jud.
234	7	"	"	sus,	"	iângă citește lângă
234	16	"	"	jos,	"	cumpănit citește cumpenit
234	12	"	"	"	pătrunse	citește pătruns
236	5	"	"	"	cu	citește nu
240	7	"	"	sus,	"	Esan citește Esau
240	17	"	"	"	tu	citește fu
242	18	"	"	"	Eber	citește Eder
246	16	"	"	"	maria	citește mari a
248	3	"	"	jos,	"	Kalirrhoc citește Kalirrhoc
255	2	"	"	"	יענו	citește יעלו
257	2	"	"	"	נמה	citește נמה
267	21	"	"	sus,	"	והשיבך citește והשיבך
269	6	"	"	jos,	trebuie eliminat punctul,	iară nainte de cuvântul totdeauna pune litera ebr. '.
269	3	"	"	"	în loc de אתר	citește אתר
275	8	"	"	sus,	"	orașului citește cetății
284	8	"	"	jos,	"	ca citește că
291	4	"	"	sus,	"	Iosef citește Iuda

2434988 26 cum L 100